

Pleegzorg begeleiden is een vak!

De landelijke methodiekhandleiding
voor professionals werkzaam binnen de pleegzorg

Oktober 2020

KINDERPOSTZEGELS
voor kinderen door kinderen

Colofon

Auteurs

Ontwikkeld door
drs. A.C. (Anke) Breg
drs. G. (Gonnie) Albrecht
M.M.J. (Mariska) de Baat MSc
drs. M. (Marjan) de Lange
W. (Willeke) Daamen MSc

Herzien door
S. (Stefanie) Abrahamse Msc
drs. R. (Renske) van Bommel

© 2020, PI Research en Nederlands Jeugdinstituut

Duivendrecht/Utrecht, ontwikkeld 2017, herzien oktober 2020

Alle informatie uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden. Graag de bron vermelden.

PI Research

PI Research is een organisatie voor onderzoek, innovatie en opleiding, gericht op de ontwikkeling, behandeling en begeleiding van jeugdigen en (jong)volwassenen en hun systeem.

Telefoon: (020) 650 15 00

www.piresearch.nl

Nederlands Jeugdinstituut

Het Nederlands Jeugdinstituut is het kenniscentrum dat actuele kennis over jeugd, vakmanschap en de organisatie van het jeugdveld verzamelt, verrijkt, duidt en deelt.

Telefoon: (030) 230 63 44

www.nji.nl

Fotografie: Jitske Schols

Vormgeving: Buro Extern

Bestellen

Deze publicatie is op papier, inclusief ringbandmap, te bestellen bij PI Research (www.piresearch.nl).

Mede mogelijk gemaakt door

Deze methodiekhandleiding is financieel mogelijk gemaakt door Stichting Kinderpostzegels.

Deze methodiekhandleiding is mede ontwikkeld met praktijkkennis van pleegzorgprofessionals van Jeugdhulp Friesland, Juzt, Entrealindenhout, Youké, William Schrikker Gezinsvormen, Spirit. Bedankt voor jullie inbreng en expertise: Untagaja Kocken, Margriet Koopal, Baukje Maengkom en Martine Stenvert, Karin Kerkhof, Marieke van den Elsen en Anja Smink, Niki van Aar, Saskia Sliedrecht en Rinie van Rijsingen, Femke Roeleveld, Pinie Smit, Marieke Klein Entink, Sylvia van de Capelle, Guiditta Soro, Ellen Schulze en Anke Linssen.

Inhoud

Inleiding	5
1 Doelgroep en doelen	7
1.1 Doelgroep	9
1.2 Doelen	9
2 Visie en uitgangspunten	13
3 Taken en verantwoordelijkheden	19
3.1 Inleiding	21
3.2 Verantwoordelijkheden	21
3.3 Rol en functies van de pleegzorgbegeleider	23
3.4 Taken van de pleegzorgbegeleider	23
3.5 Wat doet de pleegzorgbegeleider niet standaard?	26
4 Fasering	27
4.1 Inleiding	29
4.2 Fasering	29
4.3 Fase 0 Voorbereiding op plaatsing	30
4.4 Fase 1 Goede start	30
4.5 Fase 2 Helder perspectief	32
4.6 Fase 3 Terug naar huis of lang verblijf pleeggezin	32
4.7 Fase 4 Vervolgondersteuning	34
5 Basistechnieken en hulpmiddelen binnen pleegzorg	37
5.1 Inleiding	39
5.2 Creëren van een veilige en stabiele plek voor het kind	40
5.3 Toewerken naar een helder perspectief	57
5.4 Het stimuleren van een gezamenlijke wereld voor het kind	67
6 Fase 0 Voorbereiding op plaatsing	77
6.1 Inleiding	79
6.2 Netwerkonderzoek	80
6.3 Voorbereidingstraining pleegouders	80
6.4 Matching	81
6.5 Kennismakingsgesprek	82
6.6 Overdracht en voorbereiding van de pleegzorgbegeleider	85
6.7 Plaatsingsgesprek	86
7 Fase 1 Goede start	93
7.1 Inleiding	95
7.2 Zorgteam	95
7.3 Contact met het kind	96
7.4 Opbouw van een begeleidingsgesprek met (pleeg)ouders	96
7.5 Individuele begeleiding van pleegouders	99
7.6 Individuele begeleiding van ouders	110

8 Fase 2 Helder perspectief	115
8.1 Inleiding	117
8.2 Eerste zorgteamoverleg	118
8.3 Hulp aan ouders	122
8.4 Begeleiding van pleegzinnen	123
8.5 Informatie verzamelen	124
8.6 Voortgang evalueren	124
8.7 Perspectiefgesprek	125
9 Fase 3 Terug naar huis versus lang verblijf pleeggezin	127
9.1 Inleiding	129
9.2 Terug naar huis	129
9.3 Lang verblijf pleeggezin	130
10 Fase 4 Vervolgondersteuning	141
10.1 Inleiding	143
10.2 Na traject terug naar huis	143
10.3 Na een breakdown	144
10.4 Bij zelfstandig(er) wonen kind	146
Literatuur en Bijlagen	147
Bijlage 1: Breakdown: signalen en handelingswijzen	153
Bijlage 2: Uitgangspunten Duale Procesmodel	157
Bijlage 3: Aanvullend overzicht van interventies in de pleegzorg	161
Bijlage 4: Organisaties en websites over pleegzorg	163
Bijlage 5: Eigen kinderen een vergeten groep?! Tips	165
Bijlage 6: Verantwoording wijzigingen 2020	167

Inleiding

Pleegzorg is een vorm van jeugdhulp waarbij jeugdigen die (tijdelijk) niet meer bij hun ouders kunnen wonen, worden opgevangen in een pleeggezin. Pleegzorg bestaat in verschillende vormen: voltijd en deeltijd (weekend-/vakantieopvang). Bij pleegzorg gaat het om kinderen die kwetsbaar zijn. Een veilige en stabiele plek is belangrijk voor een kind om zich zo goed mogelijk te kunnen ontwikkelen. Het blijkt niet altijd eenvoudig om zo'n veilige en stabiele plek te creëren. Probleemgedrag van het pleegkind, invloed op eigen kinderen van pleegouders en conflicten van pleegouders met ouders of professionals worden als mogelijke oorzaken genoemd van een voortijdig afgebroken plaatsing. Pleegzorg is een waar krachtenveld waarin vele verschillende belangen aan de orde zijn. Zo hebben ouders andere belangen dan pleegouders, en heeft het kind zijn eigen belangen. Naast de jeugdbescherming of het wijkteam zijn er vaak verschillende hulpverleners bij betrokken, met ieder zijn eigen belang en visie. De pleegzorgbegeleider beweegt zich in dit krachtenveld. Dit betekent dat de pleegzorgbegeleider meerzijdig partijdig moet kunnen handelen en goed ieders belangen moet afwegen in relatie tot het belang van het kind. De doelen van de plaatsing dienen daarbij vanuit het kind beschreven te worden en niet vanuit mogelijkheden van (pleeg)ouders. Het kind en zijn belangen moeten te allen tijde vooropstaan.

In de Jeugdwet (2015) is opgenomen dat pleegzorg de eerst aangewezen plek zou moeten zijn voor kinderen die niet meer thuis kunnen wonen. Deze transformatie brengt valkuilen en uitdagingen met in de pleegzorgsector met zich mee. Binnen het jeugdzorgstelsel zal de pleegzorgbegeleider (bij een aantal organisaties) een allround-jeugdzorgwerker moeten zijn met specifieke kennis over pleegzorg. Met het oog op de complexiteit van het vak van pleegzorgbegeleider en de transformatie van de zorg is een uniforme methodiekhandleiding met concrete handvatten van groot belang. Om de effectiviteit en kwaliteit van plaatsingen te vergroten, is het belangrijk dat pleegzorgbegeleiders voldoende handvatten hebben om hun begeleiding van pleeggezin, ouders en kind uit te voeren. Van deze handvatten moet aannemelijk zijn dat ze in de praktijk ook daadwerkelijk effectief zijn.

Vanuit de wens om effectiever en uniformer te werken in de pleegzorg, hebben PI Research en het Nederlands Jeugdinstituut de handen ineengeslagen om de basismethodiek voor pleegzorgbegeleiding te ontwikkelen en te implementeren. Om de handleiding zo goed mogelijk te laten aansluiten op de pleegzorgpraktijk, is de handleiding in 2017 ontwikkeld en geïmplementeerd in samenwerking met vier pleegzorgaanbieders, namelijk: Jeugdhulp Friesland, Just, Lindenhout en Youké. In 2020 is de methodiek aangepast op verschillende thema's en nieuwe ontwikkelingen binnen de pleegzorg. In de bijlage 6 is te lezen welke wijzigingen zijn doorgevoerd ten opzichte van de versie uit 2017 en wie hier bij betrokken zijn geweest.

Deze robuuste basismethodiek omvat een beperkte maar stevige basis waarin de visie op pleegzorg uitgewerkt is in handelingsprincipes. In de methodiek staat de begeleiding van het pleegkind, zijn ouder(s) en pleegouder(s) centraal. Met behulp van de methodiek krijgen pleegzorgbegeleiders concrete hulpmiddelen in handen waarmee de effectiviteit en de kwaliteit van de zorg aan pleegkinderen, hun ouder(s) en pleeggezin zullen verbeteren.

De methodiek sluit aan bij wat we uit onderzoek weten over 'wat werkt' in de pleegzorg. De inhoud van de methodiek is zoveel mogelijk gebaseerd op bestaande werkwijzen, technieken en hulpmiddelen die bij deze principes aansluiten. De methodiek is bovendien gebaseerd op en in overeenstemming met de bestaande landelijke kaders, zoals de Jeugdwet, de Richtlijn Pleegzorg en de beroepscodes van de beroepsverenigingen (BPWS, NIP of NVO).

De methodiek omvat het hele traject van formele¹ pleegzorg vanaf het moment van de uithuisplaatsing tot terugplaatsing naar huis of bij langverblijfpleegzorg tot toewerken naar zelfstandigheid. De voorbereiding van pleeggezinnen (voorafgaand aan de plaatsing van het kind) en de matching van kind/ouders aan een pleeggezin maken echter geen deel uit van de methodiek. Voor matching is een methodiek ontwikkeld door het Gezinspiratieplein, het ADOC en het Nederlands Jeugdinstituut in samenwerking met een aantal zorgaanbieders. Lees de Matchingsmethodiek op www.nji.nl/nl/Download-NJi/Publicatie-NJi/Handboek-Methodisch-Matchen.pdf

¹ Bij formele pleegzorg hebben pleegouders een contract met een zorgaanbieder. De methodiek gaat niet over informele zorg voor de kinderen van iemand anders zonder contract met een zorgaanbieder.

Leeswijzer

De methodiekhandleiding start met de doelen en doelgroep van pleegzorg in hoofdstuk 1. Vervolgens is in hoofdstuk 2 de visie beschreven waar deze methodiek op gebaseerd is. In hoofdstuk 3 zijn de taken en verantwoordelijkheden van de pleegzorgbegeleider beschreven. Hoofdstuk 4 gaat over de fasering van de pleegzorgmethodiek. In hoofdstuk 5 staat een overzicht met een toelichting op de basistechnieken die een pleegzorgbegeleider in zijn begeleiding kan benutten. In de hoofdstukken 6 tot en met 10 zijn de verschillende fasen uitgewerkt. Hoofdstuk 6 beschrijft fase 0, de voorbereiding op de plaatsing. Hoofdstuk 7 gaat over fase 1, het maken van een goede start. In hoofdstuk 8 komt fase 2 aan bod over het verhelderen van het perspectief. Hoofdstuk 9 gaat over de uitkomst van het opvoedingsbesluit; ofwel terug naar huis ofwel een lang verblijf in een pleeggezin. Hoofdstuk 10 gaat ten slotte over de vervolgondersteuning aan kind, ouders en pleegouders.

In de bijlagen gaan we nader in op specifieke onderwerpen, of geven we aanvullende informatie. Bijlage 1 is een aanvulling op de paragraaf over het monitoren van factoren die samenhangen met breakdown (onderdeel van paragraaf 7.5). Bijlage 2 geeft een overzicht van de uitgangspunten van het Duale Procesmodel dat genoemd wordt in de paragraaf 'Ouders begeleiden bij het omgaan met rouw en verlies' in hoofdstuk 9. In bijlage 3 staan als aanvulling op hoofdstuk 5 enkele interventies beschreven die niet genoemd worden in het hoofdstuk, maar wel in de pleegzorg gebruikt worden. Bijlage 4 bevat een overzicht van organisaties, website en boeken over pleegzorg, voor wie zich nader wil informeren. Bijlage 5 zijn tips voor pleegzorgwerkers met betrekking tot eigen kinderen van pleegouders. De laatste bijlage is een verantwoording over de wijzigingen in de methodiekhandleiding in 2020.

Met het oog op de leesbaarheid verwijzen we in de tekst naar personen in de mannelijke vorm. Over het algemeen kan daar waar 'hij', 'hem' of 'zijn' staat ook 'zij' of 'haar' gelezen worden. Daarnaast spreken we regelmatig over 'pleeggezinnen', dit betreft de pleegouder(s) en eventuele thuiswonende biologische kinderen van de pleegouder en/of andere pleegkinderen.

1 Doelgroep en doelen

1 Doelgroep en doelen

1.1 Doelgroep

Gebruikers van de landelijke methodiek pleegzorg zijn pleegzorgbegeleiders en gedragswetenschappers. De methodiek geeft hun een leidraad en handvatten in hun dagelijks werk. Dit geldt voor zowel beginnende als ervaren begeleiders en gedragswetenschappers. Hieraan gekoppeld kan het ook voor jeugdbeschermers en wijkteams zinvol zijn om zich te informeren over de methodiek. Afhankelijk van de gekozen taakverdeling binnen een gemeente, zullen pleegzorgbegeleiders, jeugdbeschermers en andere relevante betrokkenen afstemmen wie welke taken vervult en welke begeleiding uitvoert.

De beoogde doelgroep van professionals binnen pleegzorg, zijn kinderen, ouders en netwerk- en bestandspleeggezinnen. Deze drie partijen zijn bij elk pleegzorgtraject betrokken. Elke partij vraagt andere begeleiding in dit proces. Pleegzorg draait om kwetsbare kinderen bij wie de ontwikkeling (langdurig) onder druk heeft gestaan. Dit heeft tot gevolg dat zij vaak op meerdere ontwikkelingsgebieden tegelijkertijd problemen hebben (Social Care Institute for Excellence, 2004). Deze problemen hebben betrekking op de fysieke, cognitieve, sociale en emotionele ontwikkeling (Van den Bergh & Weterings, 2010). Daarnaast blijkt dat 70 procent van de kinderen in een pleeggezin twee of meer vormen van kindermishandeling heeft meegemaakt, dit heeft mogelijke posttraumatische stress tot gevolg (Greeson et al., 2012). Kinderen starten in het pleeggezin dus vaak met meerdere problemen in hun ontwikkeling. Bovendien hebben zij ook trauma opgelopen door de uithuisplaatsing zelf (of soms zelfs door meerdere uithuisplaatsingen vanwege overplaatsingen). Ouders hebben net als de kinderen een moeilijk traject achter de rug. De opvoeding die zij geboden hebben blijkt onvoldoende te zijn voor de gezonde ontwikkeling van het kind. Zij hebben ondersteuning nodig om ervoor te zorgen dat hun kind weer thuis kan wonen. De uithuisplaatsing is een enorme verlieservaring voor ouders en zij hebben naast opvoedingsondersteuning dan ook ondersteuning nodig om hun ouderrol op een nieuwe manier vorm te kunnen geven. Pleegouders dragen zorg voor de kinderen en streven daarin naar een samenwerking met de ouders van de kinderen. Dit vraagt veel van hun kwaliteiten en capaciteiten. Daarnaast dragen pleegouders ook hun eigen geschiedenis met zich mee, hebben zij hun eigen verwachtingen bij de plaatsing en hebben zij ook kwaliteiten en valkuilen die van invloed zijn op de pleegzorgbegeleiding. De pleegzorgplaatsing heeft impact op het gehele pleeggezin (denk daarbij ook aan de andere kinderen in het gezin), de dynamiek kan veranderen door de komst van een pleegkind. De begeleiding van bestand- versus netwerkpleegouders vraagt van de pleegzorgbegeleider verschillende aanpakken. De bestandspleegouders hebben bewust gekozen voor pleegzorg en zijn hierin gedegen voorbereid. Netwerkpleegouders zijn dat niet, en velen van hen ervaren dat zij geen keuze hebben gehad ('je laat je kleinkind niet op straat staan'). Bij netwerkpleegzorg spelen er daarnaast veel emoties, doordat het pleegouderschap een nieuwe rol is, en de netwerkpleegouders een geschiedenis delen met de ouders van het kind. Daarin kunnen verschillende belangen en loyaliteitsconflicten een grote rol spelen.

1.2 Doelen

De inzet van pleegzorgbegeleiding kent meerdere doelen. Hieronder staan de drie hoofddoelen waar de professional binnen pleegzorg zich op richt:

- a) Het perspectief van het kind is helder.
- b) Er is een veilige en stabiele plek voor het kind, waar het zich optimaal kan ontwikkelen.
- c) Er is een gezamenlijke wereld voor het kind.

Hieronder volgt per doel een toelichting.

Het perspectief van het kind is helder

Uit tal van onderzoek is gebleken dat langdurende onzekerheid over uithuisplaatsing van een kind schadelijk is voor zijn ontwikkeling (de Baat et al. 2019). Bovendien leven ook de ouders en pleegouders in onzekerheid over de toekomst. Om beschadiging zoveel mogelijk te voorkomen, dient het opvoedingsbesluit binnen een half jaar te worden genomen, met maximaal een half jaar uitloop. Het doel van de begeleiding is om zo snel als mogelijk te kunnen bepalen wat het perspectief van de plaatsing is, zodat in samenspraak met alle partijen een opvoedingsbesluit kan worden genomen en dit

moment als zodanig wordt gemarkeerd. In het gedwongen kader is de jeugdbeschermer² verantwoordelijk voor het te nemen opvoedingsbesluit, de pleegzorgaanbieder zal rondom dit besluit adviseren. In het vrijwillig kader neemt de gezaghebbende ouder het opvoedbesluit, hij wordt daarbij ondersteund door de pleegzorgbegeleider.

Om het perspectief helder te krijgen, moet er zicht verkregen worden op de krachten en de problemen van de ouders. In de periode tot aan het opvoedingsbesluit is het essentieel dat ouders de ondersteuning krijgen die zij nodig hebben om de opvoeding van hun kind (deels) weer zelf op te pakken. De pleegzorgbegeleider kan óf ouders zelf begeleiden, óf ouders helpen om de juiste hulp te krijgen. Dit is afhankelijk van de problematiek van de ouders en de taakomschrijving van de pleegzorgbegeleider in de betreffende organisatie.

Bij kinderen die in een pleeggezin wonen en de 16-jarige leeftijd bereiken, zal de pleegzorgbegeleider zich richten op het verhelderen van het perspectief: ofwel het kind blijft in het pleeggezin wonen, ofwel hij gaat zelfstandig(er) wonen. De pleegzorgbegeleider benut de periode tussen het zestiende levensjaar en het moment dat het kind zelfstandig gaat wonen om het kind de juiste ondersteuning te bieden, die aansluit bij zijn perspectief. Sinds 1 juli 2018 kunnen jongeren tot 21 jaar in hun pleeggezin blijven wonen (en met een duidelijke zorgvraag tot 23 jaar).

Er is een veilige en stabiele plek voor het kind, waar het zich optimaal kan ontwikkelen

Het doel van een pleegzorgplaatsing is een veilige en stabiele plek te creëren, waarin het kind zich op alle gebieden (sociaal-emotioneel, cognitief, lichamelijk en seksueel) zo optimaal mogelijk kan ontwikkelen. Hierin dient het kind ondersteund te worden door ouders en pleegouders. Dit is een belangrijk doel, omdat kinderen in een pleeggezin een verhoogd risico hebben op ontwikkelingsachterstanden als gevolg van mogelijke verwaarlozing of mishandeling in het verleden. Ook het leven in twee gezinssystemen heeft invloed op de ontwikkeling van het kind.

Om het kind een veilige en stabiele plek te kunnen bieden, dienen (pleeg)ouders over voldoende opvoedingsvaardigheden te beschikken om een veilige situatie te creëren. Daarbij wordt gewenst gedrag aangemoedigd en worden er duidelijke grenzen gesteld aan ongewenst gedrag. Daarnaast kunnen (pleeg)ouders specifieke opvoedingsvaardigheden nodig hebben, vanwege de problematiek van het kind. Het doel van de pleegzorgbegeleiding is (pleeg)ouders te begeleiden en coachen zodat zij in staat zijn en blijven om het kind de opvoeding te geven die hij nodig heeft.

Daarnaast is de pleegzorgbegeleider alert op een goede balans tussen de draagkracht en de draaglast bij zowel ouders, pleegouders als de andere gezinsleden van het pleeggezin. Welke ondersteuning (pleeg)ouders nodig hebben om de opvoedingsbelasting te verminderen, hangt af van de specifieke situatie in dat gezin. In ieder geval is het belangrijk om uit te gaan van de eigen kracht van het systeem rondom het kind, waarin zowel ouders, pleegouders als hun netwerken een bijdrage kunnen leveren aan het vinden van oplossingen.

Het doel van de ondersteuning van ouders is afhankelijk van de fase waarin de plaatsing zich bevindt. In de periode tot aan het opvoedingsbesluit is het essentieel dat ouders de ondersteuning krijgen die zij nodig hebben om de opvoeding van hun kind (deels) weer zelf op te pakken. In de periode tot het opvoedingsbesluit moeten ouders voldoende mogelijkheden krijgen om de situatie te verbeteren. Wanneer blijkt dat het ouders niet lukt, is het belangrijk dat zij ondersteuning krijgen bij het omgaan met hun rouw en verlies, en hun nieuwe rol als ouder op afstand een nieuwe invulling leren geven. Dit is een belangrijke voorwaarde voor het kind om zich te mogen hechten en ontwikkelen in het pleeggezin (de Baat & Bartelink, 2012). Een duidelijke invulling van de ouderrol draagt bij aan een gezamenlijke wereld voor het kind. De pleegzorgbegeleider kan óf ouders hier zelf bij begeleiden, óf ouders helpen om de juiste hulp te krijgen. Dit is afhankelijk van de taakomschrijving van de pleegzorgbegeleider in de betreffende organisatie.

Er is een gezamenlijke wereld voor het kind

Een gezamenlijke wereld voor het kind betekent dat alle partijen rondom het kind goed samenwerken en dat er sprake is van gedeelde besluitvorming. Het is van groot belang dat de pleegzorgbegeleider

2 Wanneer in deze methodiekhandleiding over jeugdbeschermers wordt gesproken worden zowel gezinsvoogden als voogden bedoeld. Wanneer dit inhoudelijk relevant is, wordt onderscheid gemaakt.

ouders, pleegouders en het kind uitnodigt om samen te werken en hen gedurende het hele proces bij de besluitvorming betreft. Zo komt er een proces van gedeelde besluitvorming op gang. Een gezamenlijke wereld draagt bij aan een gezonde ontwikkeling van het kind, waarbij het zich vrij voelt om een relatie aan te gaan of te behouden met ouders en pleegouders. Bij problemen tussen ouders en pleegouders, kan het kind het gevoel krijgen voor een van hen te moeten kiezen. Wanneer ouders bijvoorbeeld niet achter de plaatsing staan, of pleegouders de contacten met ouders niet zien zitten, komt het kind in een loyaliteitsconflict. Dit heeft vaak negatieve gevolgen voor het emotionele welzijn van het kind en kan leiden tot (een verhoging van) gedragsproblemen (Leathers, 2003; Van den Bergh, Weterings & Schoenmakers, 2011). Het doel van de begeleiding is ouders, pleegouders en het kind te ondersteunen in dit proces. Bij bestandspleegzorg zal vanaf dag 1 aan de relatie tussen ouders en pleegouders worden gebouwd. Vanaf de start zullen samenwerkingsafspraken gemaakt worden om in kleine stappen tot een goede samenwerking te komen. Bij netwerkpleegzorg is er al een samenwerking tussen ouders en pleegouders, soms is deze goed, maar soms ook slecht. Hierdoor begint een pleegzorgbegeleider niet bij 0, maar bijvoorbeeld bij -4 (op de schaal van samenwerking). Ook dan zal een pleegzorgbegeleider samenwerkingsafspraken maken en alle belangrijke personen uit het netwerk en onderlinge communicatiepatronen in kaart brengen. Om op die manier te werken aan een samenwerking waarbij het kind geen last heeft van de onderlinge verhoudingen. Een adequate samenwerkingsrelatie tussen ouders, pleegouders en het bredere netwerk is cruciaal voor de ontwikkeling van het kind in het pleeggezin. Het streven is dat zij naar elkaar luisteren, elkaar begrijpen, het eens zijn over het doel van de plaatsing (de Baat et al. 2019) en denken en handelen vanuit het belang van het kind. De pleegzorgbegeleider richt zich op het tot stand brengen van een goede samenwerking tussen ouders, pleegouders en hun netwerk, met als doel een gezamenlijke wereld voor het kind te laten ontstaan.

2 Visie en uitgangspunten

2 Visie en uitgangspunten

Trajecten in de pleegzorg optimaliseren door doelgericht, verbindend en duidelijk te zijn

Een kind komt in een pleeggezin omdat het, in ieder geval op dat moment, niet lukt om thuis goed op te groeien. Dat kan tal van oorzaken hebben en vaak is er sprake van een opeenstapeling van factoren. Wanneer het kind in een pleeggezin gaat wonen, breidt zijn wereld fors uit. Pleegouders, de kinderen van pleegouders, nieuwe burens, familie en vrienden van pleegouders, er komen heel veel mensen bij. En vaak ook: nieuwe klasgenoten, nieuwe kennissen, en hopelijk snel, nieuwe vrienden. De oorspronkelijke wereld blijft ook bestaan, hoewel het contact anders en (in eerste instantie) vaak minder wordt. De nieuwe, grotere wereld van het kind biedt meer stabiliteit en ontwikkelingskansen. Maar het (tijdelijke) verlies van thuis is een traumatische gebeurtenis die zijn sporen nalaat, bij kinderen en bij ouders. De wereld wordt ook een stuk complexer; er zijn meer volwassenen betrokken bij beslissingen rondom het kind en het contact tussen deze volwassenen is beperkt. Ouders delegeren hun beslissingsbevoegdheid over dagelijkse zaken aan pleegouders. Er zullen andere keuzes worden gemaakt, over zaken als bedtijden, kleding, kappersbezoek en omgang met andere kinderen. Andere keuzes benadrukken het verlies, vergroten het verdriet en kunnen leiden tot conflicten. Plaatsing in een pleeggezin komt dus met kansen en met verlies, verdriet en conflicten.

Om dit proces goed te begeleiden, wordt er een pleegzorgbegeleider aan het kind en zijn systeem verbonden. Deze pleegzorgbegeleider streeft ernaar van de nieuwe wereld van het kind zoveel mogelijk een gezamenlijke wereld te maken, waarin het belang van het kind leidend is en zijn kansen om goed op te groeien worden geoptimaliseerd.

Het is moeilijk om dit proces goed te begeleiden. Want het valt nog niet mee om in een concrete situatie te bepalen wat het meeste bijdraagt aan de beste kansen van het kind om zich op lange termijn goed te ontwikkelen. Het kan betekenen dat iets waarvan duidelijk is dat het moeilijk is voor het kind of wat het kind ontregelt, toch wordt gestimuleerd, omdat het uiteindelijk wel in het belang van het kind is. Dit is iets wat nogal eens speelt rondom contactmomenten van het kind en de ouders: deze kunnen extra belastend zijn voor ouders, kinderen en pleegouders en tegelijkertijd weten we dat een blijvend contact de stabiliteit van de plaatsing ten goede komt. De pleegzorgbegeleider weet welke factoren samenhangen met gunstige ontwikkelingsuitkomsten en adviseert pleegouders, ouders en jeugdbeschermer hier zo duidelijk mogelijk over. In grote lijn gaat het om drie dingen: een stabiele plaatsing in een stimulerende omgeving, zoveel en snel mogelijk duidelijkheid over het perspectief van het kind, en goed contact tussen alle belangrijke mensen om het kind.

Een stabiele plaatsing in een stimulerende omgeving

Een uithuisplaatsing brengt grote onzekerheid met zich mee voor een kind; dat wat voor de meeste kinderen een rotsvast gegeven is – het opgroeien bij eigen ouders en met eigen broers en zussen – blijkt voor hen niet haalbaar; zij moeten, in ieder geval tijdelijk, ergens anders wonen. Hiermee valt een bodem weg, die kinderen extra gevoelig maakt voor onzekerheid (want als ze hier niet vanuit kunnen gaan, waarvan dan nog wel?!). Onderdeel uitmaken van een pleeggezin brengt ook onzekerheid met zich mee: hoe lang kan het kind blijven en wat gebeurt er als het niet goed gaat met het pleeggezin? Hoe minder een kind wisselt van pleeggezin, des te gunstiger dit is voor zijn ontwikkeling. Pleegouders worden nieuwe hechtingsfiguren, waarmee kinderen uiteindelijk vergelijkbare ervaringen kunnen opdoen als met hun eigen ouders, dit geldt ook voor de aanwezige kinderen. Naast stabiel gaat het ook om stimulerend: de omgeving waarin het kind opgroeit is veilig en uitdagend genoeg om in te groeien. De pleegzorgbegeleider ziet zowel de stabiliteit van de plaatsing als de mate waarin de omgeving stimulerend is, als zaken die te beïnvloeden zijn. Hij handelt doelgericht: verzamelt er informatie over, ondersteunt waar nodig om een stabiele en stimulerende omgeving te creëren en houdt actief zicht op signalen die erop wijzen dat de stabiliteit of groei bedreigd wordt.

Duidelijkheid over het perspectief

In de meeste gevallen is op het moment dat een kind in een pleeggezin gaat wonen, niet duidelijk of dit tijdelijk is, of permanent. Hoe sneller dit duidelijk wordt, des te gunstiger dat is voor de ontwikkeling van het kind. Duidelijkheid ligt in deze situaties uiteindelijk vaak in handen van de kinderrechter, die

bepaalt waar het kind gaat of blijft wonen, en de jeugdbeschermer die de kinderrechter hierin adviseert. Toch benadert de pleegzorgbegeleider ook het creëren van duidelijkheid over het perspectief doelgericht: hij stimuleert de jeugdbeschermer en andere professionals die een rol hebben in de begeleiding van de ouders om hierin actief te handelen en zo snel mogelijk tot een duidelijk advies te komen. Hij verzamelt actief relevante informatie, houdt zicht op of zorgt ervoor dat ouders hulp krijgen om de problemen aan te pakken die geleid hebben tot de uithuisplaatsing en bespreekt op gezette tijden de stand van zaken met ouders, pleegouders en kinderen. Zo draagt de pleegzorgbegeleider actief bij aan het op de agenda houden van het perspectief en het zo duidelijk mogelijk zijn op ieder moment.

*Duidelijk zijn =
krachtige boodschappen
regelmatig herhalen*

Goed contact in een gezamenlijke wereld

Iedere pleegzorgbegeleider zal het beamen: als pleegouders en ouders goed contact met elkaar hebben, dan is dit gunstig voor de stabiliteit van de plaatsing, duidelijkheid over het perspectief en de ontwikkeling van het kind. Hoe krachtiger de gezamenlijke wereld van het kind is, des te meer de betrokkenen zelf kunnen oppakken zonder begeleiding van professionals. Het verbinden van de verschillende betrokkenen en het tot stand brengen van goed contact is daarom een belangrijke taak van de pleegzorgbegeleider. Het gaat om afspraken over informatie delen, afspraken nakomen en de boodschappen aan het kind. De pleegzorgbegeleider is ook hier actief in: door verbindende boodschappen te geven, afspraken op papier te zetten en naleving te evalueren. Hiermee helpt hij het systeem om heldere, realistische verwachtingen van elkaar te hebben en deze waar te maken. Behalve op een goed contact tussen pleegouders, ouders en andere volwassenen onderling, richt de pleegzorgbegeleider zich nadrukkelijk op het contact tussen ouder en kind. Een stabiel, positief contact is gerelateerd aan de stabiliteit van de plaatsing. Bij langdurige plaatsingen betekent dit dat de pleegzorgbegeleider ook ondersteuning biedt of organiseert voor de ouders om vorm te geven aan de rol van ouder op afstand, en om te gaan met de rouw om het verlies van de opvoedersrol. Ook de andere kinderen die in het pleeggezin wonen zijn onderdeel van de gezamenlijke wereld voor het pleegkind, het is aan de pleegzorgbegeleider om dit bij de pleegouders onder de aandacht te brengen en waar nodig ondersteuning te bieden.

*Houd iedereen erbij:
alleen ga je sneller,
samen kom je verder*

Gefaseerd begeleiden richting gunstige ontwikkelingsuitkomsten

Wat de pleegzorgbegeleider concreet doet om stabiliteit, duidelijkheid en verbinding te bevorderen, hangt af van de fase waarin de plaatsing zich bevindt. Aan het begin van elke fase is de betrokkenheid van de pleegzorgbegeleider bij het systeem intensiever en zet hij actief lijnen uit om de fase goed te doorlopen. Er wordt informatie verzameld, er worden duidelijke afspraken gemaakt, er worden problemen voorspeld en op basis daarvan worden concrete acties ondernomen. Vervolgens houdt de pleegzorgbegeleider zicht op de voortgang en op signalen die erop duiden dat er iets extra's nodig is. De fase van de plaatsing, ontwikkeling van het kind en de ondersteuningbehoefte van het pleeggezin bepalen de intensiviteit in de pleegzorgbegeleiding. Daarbij zal de inspanning van de pleegzorgbegeleider bij de start tot aan het opvoedingsbesluit groot zijn. Te allen tijde zal de pleegzorgbegeleider eerder frequent (en als resultaat iets korter) contact onderhouden om de voortgang te stimuleren. Dit werken in fasen bevordert het doelgericht en proactief handelen van de pleegzorgbegeleider en biedt aan alle betrokkenen duidelijkheid over het verloop.

*Houd de rode draad vast
en leid alle betrokkenen
naar een stabiele toekomst*

De rol van de pleegzorgbegeleider

Uit het bovenstaande wordt duidelijk dat de pleegzorgbegeleider een actieve rol inneemt; hij wacht niet tot er zich problemen voordoen, maar stimuleert preventief die elementen die samenhangen met stabiele plaatsingen en gunstige ontwikkelingsuitkomsten voor het kind. Om dit goed te kunnen doen, beheerst de pleegzorgbegeleider een scala aan technieken en hulpmiddelen om het netwerk om het kind heen te ondersteunen in het omgaan met elkaar en met het kind. Dit zijn niet alleen de pleegouders en ouders, maar ook anderen om het kind, de ouders en pleegouders heen: Al deze personen (zoals de eigen kinderen van pleegouders en andere familieleden) zijn onderdeel van de gezamenlijke wereld van het kind. Waar mogelijk, zal de pleegzorgbegeleider helpen om een goede start te maken en vervolgens vooral de vinger aan de pols houden. Is er meer nodig, dan komt de pleegzorgbegeleider snel in actie en zorgt hij ervoor dat er voldoende ondersteuning komt, vanuit het systeem zelf of vanuit professionals, om de gezamenlijke wereld van het kind krachtig en stabiel te houden. Wat de pleegzorgbegeleider zelf oppakt en waar hij anderen over inseint, hangt af van het concrete vraagstuk en de afgesproken taakverdeling met andere betrokkenen (binnen en buiten de organisatie). Wat steeds blijft is de overstijgende, deskundige blik op het proces van het kind in die grote, gezamenlijke wereld. De pleegzorgbegeleider houdt blijvend zicht op wat er gebeurt en of er gebeurt wat er moet gebeuren, en houdt iedereen bij de les. Dat is waarin de pleegzorgbegeleider het verschil kan maken voor kinderen die in de kansrijke maar moeilijke wereld van een pleegzorgplaatsing terechtkomen.

3 Taken en verantwoordelijkheden

3 Taken en verantwoordelijkheden

3.1 Inleiding

Dit hoofdstuk geeft een visie weer op de verantwoordelijkheden van de pleegzorgbegeleider, de professional uit het wijkteam (in vrijwillig kader) en de jeugdbeschermer (in gedwongen kader)³ en de taken van de pleegzorgbegeleider. Het is belangrijk dat de pleezorgaanbieder, het wijkteam en de gecertificeerde instelling op basis van deze visie regionale samenwerkingsafspraken maken en vastleggen. In de landelijke handreiking Pleegzorg: een gezamenlijke zorg (Jeugdzorg Nederland, 2016) staan alle concrete activiteiten waarover de betrokken organisaties samenwerkingsafspraken moeten maken⁴. Daarnaast worden in ieder individueel traject concrete afspraken gemaakt over wie waarvoor verantwoordelijk is en wat doet.

3.2 Verantwoordelijkheden

Het juridisch kader van de pleegzorgplaatsing bepaalt wie welke verantwoordelijkheden heeft. In het vrijwillig kader wordt de pleegzorgplaatsing aangevraagd door en in samenwerking met de ouders. De gemeente (bijvoorbeeld in de vorm van wijkteams) of een bevoegd medisch deskundige kan met een verleningsbeschikking een pleegzorgplaatsing aanwijzen als antwoord op de (dreiging van) opgroei- en opvoedingsproblemen. In het gedwongen kader is er sprake van een ondertoezichtstelling of voogdijregeling en vraagt een gecertificeerde instelling de plaatsing aan. In dat geval is er ook een machtiging uithuisplaatsing van de kinderrechter nodig. Op basis van de landelijke handreiking voor samenwerkingsafspraken tussen gecertificeerde instellingen en zorgaanbieders Pleegzorg: een gezamenlijke zorg (Jeugdzorg Nederland, 2016) zijn de verantwoordelijkheden als volgt verdeeld.

Vrijwillig kader

- Het gezag over het kind ligt volledig bij de ouders. Overeenstemming met de ouders is altijd vereist voor zowel de pleegzorgbegeleider als de professional uit de wijk (deze professional kan wel regiehouder zijn van het zorgverleningsproces).
- In het voortraject besluiten de ouders en de professional uit de wijk gezamenlijk dat de inzet van pleegzorg gewenst is. Voor de pleegzorgbegeleider betekent dit dat hij zich in het vrijwillig kader tot de ouders moet wenden voor samenwerking en afspraken over de pleegzorgplaatsing. Gezien deze samenwerking is het belangrijk dat de pleegzorgbegeleider de ouders vanuit zijn professionele visie op de pleegzorgplaatsing (zoals verwoord in hoofdstuk 2) adviseert over hoe zij gezamenlijk kunnen handelen in het belang van het kind. De pleegzorgbegeleider dient samen te werken met de professional uit de wijk.
- De pleegzorgbegeleider heeft altijd de professionele verantwoordelijkheid om te signaleren of ouders de juiste ondersteuning en begeleiding krijgen en zo nodig de ouders en de professional uit de wijk hierover te bevragen.
- Wanneer er met de ouders geen overeenstemming bereikt wordt over de voortzetting van de plaatsing en daardoor het belang van het kind bedreigd wordt, gaat de pleegzorgbegeleider in gesprek met ouders en degene die de beschikking voor pleegzorg heeft afgegeven. Als er zorgen blijven, schakelt degene die de beschikking voor pleegzorg heeft afgegeven Veilig Thuis in.
- Ondersteuning en begeleiding van het pleeggezin en het kind is de verantwoordelijkheid van de pleegzorgbegeleider. De verantwoordelijkheid voor de dagelijkse begeleiding van het kind wordt gedelegeerd aan pleegouders; zij zijn (tijdelijk) de opvoeders en partners in de zorg.
- De pleegzorgbegeleider is verantwoordelijk voor een veilig leefklimaat in het pleeggezin en voert daartoe de pleegzorgbegeleiding en periodieke evaluaties uit in het pleeggezin. Wanneer een kind in een pleeggezin is geplaatst, wordt hij minimaal drie keer per jaar gezien en individueel gesproken. Ook wordt tijdens de ontmoetingen de veiligheid bij de ouders getoetst. Daar waar er signalen zijn van onveiligheid, in welke vorm dan ook, gaan alle betrokkenen zo snel mogelijk met elkaar in gesprek om tot een plan van aanpak te komen om de risico's weg te nemen. Zij volgen hierbij de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling.

3 Deze visie is gebaseerd op de Richtlijn Pleegzorg (de Baat et al. 2019), de landelijke handreiking Pleegzorg: een gezamenlijke zorg (Jeugdzorg Nederland, 2016) en de modulebeschrijving Pleegzorgbegeleiding (de Baat & De Lange, 2013).

4 De handreiking Pleegzorg: een gezamenlijke zorg is te downloaden van de website van de VNG: <https://vng.nl/onderwerpenindex/jeugd/jeugdhulp/pleegzorg>. Hier is ook de richtlijn te vinden over de samenwerking tussen gemeenten en zorgaanbieders bij netwerkpleegzorg in vrijwillig kader, en de veldnorm over de samenwerking tussen gecertificeerde instellingen en zorgaanbieders bij netwerkpleegzorg in gedwongen kader. Op de website zijn daarnaast voorbeelden van al bestaande samenwerkingsafspraken opgenomen, die ter inspiratie gelezen kunnen worden, zoals die in Noord-Holland en Brabant.

- De pleezorgbegeleider is op de hoogte van de belangrijkste juridische informatie over pleezorg. Hij kan pleegouders hierover informeren of helpt hen antwoord te krijgen op juridische vragen .

Gedwongen kader: ots en uithuisplaatsing

- Door de machtiging uithuisplaatsing wordt het gezag van ouders beperkt. Zij delen het gezag met de jeugdbeschermer (deze is tevens regiehouder van de casus). In dit kader betreft de pleezorgaanbieder eerst de jeugdbeschermer bij te nemen besluiten in de uitvoering van de pleezorgplaatsing. Besluiten worden altijd besproken met de ouders (bijvoorbeeld in het zorgteam), tenzij er redenen zijn om dit niet te doen. Afhankelijk van het te nemen besluit ligt de verantwoordelijkheid bij de ouders (bijvoorbeeld medisch of psychologisch onderzoek en schoolkeuze), bij de pleezorgbegeleider (bijvoorbeeld met betrekking tot de opvoeding en verzorging), bij de jeugdbeschermer (bijvoorbeeld met betrekking tot het contact en bezoek) of kan voorgelegd worden aan de rechter (denk aan paspoortaanvraag en medisch handelen).
- Ondersteuning en begeleiding van het pleeggezin en het kind is de verantwoordelijkheid van de pleezorgbegeleider. De verantwoordelijkheid voor de dagelijkse begeleiding van het kind wordt gedelegeerd aan pleegouders; zij zijn (tijdelijk) de opvoeders en partners in de zorg.
- Ondersteuning en begeleiding van de ouders en het kind is de verantwoordelijkheid van de jeugdbeschermer, tenzij hier andere afspraken over zijn gemaakt. De pleezorgaanbieder en de gecertificeerde instelling kunnen afspreken dat de begeleiding van de ouders wordt uitgevoerd door de pleezorgaanbieder. De pleezorgbegeleider heeft altijd de professionele verantwoordelijkheid om te signaleren of de ouders de juiste ondersteuning en begeleiding krijgen en zo nodig de jeugdbeschermer hierover te bevragen.
- Zowel de pleezorgbegeleider als de jeugdbeschermer heeft de verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat het kind veilig in het pleeggezin kan opgroeien. De verantwoordelijkheid voor het kind (ook als hij bij zijn ouders is) ligt bij de jeugdbeschermer. De pleezorgbegeleider is verantwoordelijk voor een veilig leefklimaat in het pleeggezin en voert daartoe de pleezorgbegeleiding en periodieke evaluaties uit in het pleeggezin. Wanneer een kind in een pleeggezin is geplaatst, wordt hij minstens drie keer per jaar gezien en individueel gesproken. Ook de veiligheid bij de ouders wordt tijdens het bezoek getoetst. De pleezorgbegeleider en de gezinsvoogd stemmen de taakverdeling wat betreft contact met het kind en het bezoek met elkaar af. Deze afspraken worden gecommuniceerd met het kind, de ouders en de pleegouders en vastgelegd in het hulpverleningsplan. Daar waar er signalen zijn van onveiligheid, in welke vorm dan ook, gaan alle betrokkenen zo snel mogelijk met elkaar in gesprek om tot een plan van aanpak te komen om de risico's weg te nemen. Zij volgen hierbij de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling.
- De pleezorgbegeleider is op de hoogte van de belangrijkste juridische informatie over pleezorg. Hij kan de pleegouders hierover informeren of helpt hen antwoord te krijgen op juridische vragen⁵.

Gedwongen kader: voogdij

- De voogd heeft volledig het gezag over het kind en is regievoerder. De ouders hebben geen ouderlijk gezag meer, voeren dit niet uit (bijvoorbeeld bij langdurig verblijf in het buitenland, bij detentie of opname) of zijn niet meer in leven.
- Ondersteuning en begeleiding van het pleeggezin en het kind is de verantwoordelijkheid van de pleezorgbegeleider.
- Ondersteuning en begeleiding van de ouders en het contact tussen ouder en kind is de eindverantwoordelijkheid van de voogdijwerker (als de gecertificeerde instelling het gezag heeft). De pleezorgbegeleider heeft altijd de professionele verantwoordelijkheid om te signaleren of de ouders de juiste ondersteuning en begeleiding krijgen en zo nodig de voogdijwerker hierover te bevragen.
- Als de pleegouders het gezag hebben, hebben zij de plicht om het contact tussen de ouders/familie en het kind vorm te geven. Meer informatie staat in de folder Pleegoudervoogdij (Pleezorg Nederland & Jeugdzorg Nederland, 2019).
- De pleezorgbegeleider is op de hoogte van de belangrijkste juridische informatie over pleezorg. Hij kan de pleegouders hierover informeren of helpt hen antwoord te krijgen op juridische vragen⁶.

5 Handige bronnen zijn het boek *Paraplu voor pleegouders in de juridische praktijk* van Mariska Kramer (2016) en de veel gestelde juridische vragen en antwoorden op de website van het Nederlands Jeugdinstituut: <http://www.nji.nl/nl/Pleeggezin-Beleid/Juridische-vragen-over-pleezorg>.

6 Meer informatie over de benodigde toestemming staat in het boek *Paraplu voor pleegouders in de juridische praktijk* van Mariska Kramer (2016).

3.3 Rol en functies van de pleezorgbegeleider

De rol van pleezorgbegeleider wordt gekenmerkt door het vervullen van de volgende functies:

- signaleringsfunctie
- ondersteuning van pleeggezinnen
- doorverwijzingsfunctie
- coördinatiefunctie.

We lichten deze functies hierna nader toe.

Signaleringsfunctie

De pleezorgbegeleider heeft een belangrijke signaleringsfunctie. Hij volgt de ontwikkeling van het kind (bijvoorbeeld met behulp van de Monitor Pleezorg) en moet tijdig signaleren wanneer de ontwikkeling stagneert of bedreigd wordt of wanneer de veiligheid van het kind in het geding is. Daarbij is het van groot belang te signaleren of pleegouders nog voldoende draagkracht hebben voor de opvoeding en verzorging van het kind. Evenals het signaleren hoe het met hun eigen kinderen gaat. Voldoende draagkracht bij de pleegouders en hun eigen kinderen kan voorkomen dat een pleezorgplaatsing wordt afgebroken. Het afbreken van een pleezorgplaatsing is namelijk altijd een bedreiging voor de ontwikkeling van het kind. De pleezorgbegeleider signaleert bovendien of ouders de juiste ondersteuning en begeleiding krijgen en bevraagt zo nodig de ouders en de professional uit het wijkteam of de jeugdbeschermer hierover.

Ondersteuning van pleeggezin

De pleezorgbegeleider ondersteunt de pleegouders en heeft waar nodig aandacht voor de andere gezinsleden: door pleegouders belangrijke informatie over het kind te geven (psycho-educatie), hen te ondersteunen bij de opvoeding van het kind (met zijn specifieke ontwikkelingsstaken), bij te dragen aan een veilige gehechtheidsrelatie, hen te coachen in de omgang met de ouders van het kind en te ondersteunen bij praktische, financiële en juridische zaken. In sommige gevallen is het ook nodig om de eigen kinderen van pleegouders te ondersteunen gedurende de pleezorgplaatsing, bijvoorbeeld in het omgaan met probleemgedrag van het pleegkind. In samenspraak met de pleegouders kan de pleezorgbegeleider hier de pleegouders in ondersteunen zelf de begeleiding te bieden aan het kind, andere mogelijkheid is om dit samen met de pleegouders te doen of een andere partij te betrekken die het kind kan helpen.

Doorverwijzingsfunctie

Wanneer bepaalde problemen aanhouden of wanneer pleegouders of het kind specifieke problemen hebben (bijvoorbeeld psychische problemen), dan verwijst de pleezorgbegeleider in overleg met de gedragswetenschapper door naar specialistische hulp. Toestemming van de ouders of de jeugdbeschermer is hiervoor in veel gevallen noodzakelijk.

Coördinatiefunctie

De pleezorgbegeleider heeft ten slotte een belangrijke coördinatiefunctie als het gaat om het opgroeien van het kind in het pleeggezin. Hij monitort of de ingezette hulp daadwerkelijk bijdraagt aan de ontwikkeling van het kind of dat het de balans verbetert tussen de draagkracht en de draaglast van de (pleeg)ouders. Hiertoe draagt de pleezorgbegeleider zorg voor goede inhoudelijke afstemming en samenwerking tussen de verschillende professionele betrokkenen, ouders, pleegouders en hun netwerk. Daar waar de hulpverlening stagneert of niet leidt tot de gewenste resultaten, treedt de pleezorgbegeleider in overleg en schaaft hij waar nodig op.

3.4 Taken van de pleezorgbegeleider

Uit bovenstaande invulling van de rol van pleezorgbegeleider volgen de volgende taken:

1. Bevorderen en volgen van een veilige en gezonde ontwikkeling van het kind en tijdig signaleren wanneer deze stagneert
2. Begeleiden van (specifieke) opvoeding van het kind in het pleeggezin
3. Coördineren en verbinden van het informele en formele systeem rondom het kind
4. Het creëren van helderheid over het perspectief en het bewaken van de continuïteit en stabiliteit
5. Rapportage en evaluatie

We lichten deze taken hierna nader toe.

1. Bevorderen en volgen van een veilige en gezonde ontwikkeling van het kind en tijdig signaleren wanneer deze stagneert

Een primaire taak van de pleegzorgbegeleider is, om op basis van kennis over de normale en afwijkende ontwikkeling, de ontwikkeling van het kind te volgen. Dit doet hij door huisbezoeken in het pleeggezin waarbij hij ook rechtstreeks contact heeft met het kind, middels observatie, spel of gesprekken. Maar ook door contact met school en eventuele andere hulpverleners. Als het kind specifieke problemen heeft, verwijst de pleegzorgbegeleider door naar specialistische hulp. Verder besteedt hij in gesprekken met de (pleeg)ouders aandacht aan de opvoeding van het kind en de interactie tussen de pleegouders en het kind (zie taak 2). Om de veiligheid van het kind te waarborgen, richt hij zich daarnaast op het verbinden van verschillende partijen (informeel en formeel) rondom het kind (zie taak 3). De ontwikkeling van het kind wordt bedreigd wanneer langdurig onzekerheid heerst over het toekomstperspectief van het kind of wanneer er sprake is van discontinuïteit in plaatsingen. Om die reden zal de pleegzorgbegeleider in samenwerking met de verschillende partijen bijdragen aan het snel verhelderen van het toekomstperspectief en het bewaken van de continuïteit (zie taak 4). De veiligheid wordt expliciet in kaart gebracht en gemonitord door gezamenlijk veiligheidschecklists in te vullen en rapportage hierover gezamenlijk te bespreken (zie ook de taak ‘rapportage en evaluatie’)

2. Begeleiden van (specifieke) opvoeding van het kind in het pleeggezin

Een belangrijke tweede taak die bijdraagt aan de normale ontwikkeling van het kind is het begeleiden van de opvoeding van het kind in het pleeggezin. Hiermee kunnen problemen zoals gedragsproblemen en risico's op discontinuïteit worden voorkomen. Allereerst moeten pleegouders informatie over het kind krijgen om de opvoeding en verzorging van het kind goed te kunnen uitvoeren. Hierbij valt te denken aan informatie over de gezondheid, trauma's en de samenstelling van het gezin van herkomst⁷. De pleegzorgbegeleider geeft daarnaast ook psycho-educatie. Pleegouders kunnen zo het gedrag van het kind beter begrijpen en kunnen aansluiten bij zijn behoeften. Daarnaast besteedt de pleegzorgbegeleider expliciet aandacht aan de opvoeding door tijdens huisbezoeken, gericht en expliciet, aandacht te besteden aan en te reflecteren op:

- de opvoedingsstijl van de pleegouders (bij voorkeur een autoritatieve opvoedingsstijl; deze stijl kenmerkt zich door ondersteuning te bieden en controle uit te oefenen ten opzichte van het doen en laten van het kind);
- psycho-educatie over opvoeden en/of specifiek opvoeden bij bepaalde problemen (zoals trauma);
- in kaart brengen van persoonlijk functioneren, verwachtingen en mogelijkheden van de pleegouders, het pleeggezin en het bredere netwerk;
- psycho-educatie over het gedrag van de pleegkinderen en over wat het voor een pleegouder betekent om andermans kind te verzorgen en op te voeden (hechting en loyaliteit);
- aandacht voor de verhouding draagkracht-draaglast van pleegouders;
- aandacht voor het functioneren van de andere (pleeg)kinderen in het pleeggezin, en indien nodig (de pleegouders) hierbij ondersteuning te bieden.

Daarnaast werkt de pleegzorgbegeleider actief met pleegouders aan het versterken van hun vaardigheden rondom:

- sensitief-responsief opvoederschap;
- specifieke opvoedvaardigheden bij gedragsproblemen of andere problemen, zoals trauma.

In het opvoeden van pleegkinderen met een (vermoedelijk) trauma zijn de volgende elementen belangrijk (van Grisven en Holdorp, 2015):

- Een veilige omgeving creëren. Het is voor deze kinderen belangrijk dat ze zoveel mogelijk invloed en controle kunnen uitoefenen op hun omstandigheden, hierbij blijft de pleegouder wel de volwassene die veiligheid en betrouwbaarheid biedt aan het kind.
- Positieve relaties met anderen stimuleren. Deze kinderen hebben hier vaak moeite mee. Contact versterken en stimuleren met belangrijke personen uit het bestaande of nieuwe netwerk zijn hierbij erg belangrijk.
- Emotie- en impulsregulatie stimuleren. Als zij heel erg boos, verdrietig of angstig worden, hebben

⁷ Het recht op privacy van de ouders moet niet uit het oog worden verloren. Ouders moeten worden geïnformeerd als informatie die hen betreft wordt verstrekt aan pleegouders.

deze kinderen niet zozeer begrenzing nodig, maar hulp om weer in een rustige toestand te komen.

- Ouders betrekken. Zoek naar manier waarop ouders een bijdrage kunnen leveren aan het herstel van het kind, als direct contact nog moeilijk is. Dit geldt ook voor andere belangrijke personen uit het bestaande netwerk van het kind.
- Psycho-educatie. Door uitleg over de reacties die bij het trauma horen, kunnen kinderen gaan inzien dat de schuld buiten hen zelf ligt en dat negatieve reacties van hen op anderen te maken hebben met het verleden en niet met het hier en nu. Dit kan ook helpend zijn voor andere kinderen in het gezin.

Volgens praktijkexperts vraagt het opvoeden van een pleegkind met een trauma van pleegouders ook stabiliteit, doorzettingsvermogen, kunnen reflecteren en het hebben van geduld, rust en een lange adem.

3. Coördineren en verbinden van het informele en formele systeem rondom het kind

Om de stabiliteit voor het kind te bevorderen is het van wezenlijk belang dat de ouders, de pleegouders, hun netwerken en de professionals om hen heen goed kunnen samenwerken. Voortdurende spanningen tussen pleegouders en ouders vormen een groot risico voor het afbreken van een pleeggezinplaatsing en daarmee potentieel ook voor de veiligheid van het kind. De pleegzorgbegeleider heeft daarom als taak de onderlinge relaties tussen kind, ouders, pleegouders en andere (pleeg)kinderen in het gezin te bevorderen en hiermee te werken aan de gezamenlijke wereld rondom het kind. Kennis over de werking van triades binnen het systeem helpt om de onderlinge verhoudingen te begrijpen en te kunnen beïnvloeden. De pleegzorgbegeleider heeft daarbij een meerzijdig partijdige houding ten opzichte van de ouders, de pleegouders en hun netwerk. Daarnaast werkt de pleegzorgbegeleider in overleg met de gecertificeerde instelling of de professional uit de wijk, de (pleeg)ouders en de professionals rondom het kind (onderwijs, opvang en zorg) aan één plan. Hij motiveert professionals, draagt zorg voor de uitvoering van het plan en stuurt bij wanneer de uitvoering niet bijdraagt aan de ontwikkeling van het kind. Hiertoe heeft hij veel telefonisch overleg met andere hulpverleners en is waar nodig aanwezig bij intakes, adviesgesprekken en (pleeg)ouderbegeleidingsgesprekken vanuit de ggz.

4. Het creëren van helderheid over het perspectief en het bewaken van de continuïteit en stabiliteit

Een belangrijke taak van de pleegzorgbegeleider is het bewaken van de continuïteit en stabiliteit van de leefsituatie van het kind. Tevens adviseert en stimuleert de pleegzorgbegeleider de professional uit de wijk of de jeugdbeschermer bij het zo snel mogelijk helder krijgen van het perspectief voor het kind. Voor het advies over het perspectief kan de pleegzorgbegeleider samen met het systeem rondom het kind de Beoordelingsboog inzetten (Choy & Schulze, 2009). De pleegzorgbegeleider heeft rondom het creëren van helderheid over het perspectief veel afstemming met het wijkteam (vrijwillig kader) of de gecertificeerde instelling (gedwongen kader), allereerst om elkaar te informeren en daarnaast om het perspectief te bepalen en keuzes te maken. Meer informatie over het verhelderen van het perspectief staat in [hoofdstuk 8](#), en over de [Beoordelingsboog](#) in [hoofdstuk 5](#).

Om de continuïteit te bewaken is begeleiding nodig van zowel de pleegouders als de ouders. De pleegzorgbegeleider begeleidt de pleegouders om de continuïteit te kunnen waarborgen (zie de taak 'begeleiden van (specifieke) opvoeding van het kind in het pleeggezin'). Ook is het belangrijk dat tijdens de plaatsing aandacht is voor de eigen kinderen van pleegouders: deze kunnen namelijk veel impact (zowel risicovol als beschermend) hebben op de plaatsing. Daarnaast brengt de pleegzorgbegeleider het netwerk van de pleegouders in kaart en onderzoekt hij met de pleegouders wie welke ondersteuning kan bieden. Ook biedt hij waar nodig praktische ondersteuning, bijvoorbeeld bij het aanvragen van financiële ondersteuning, regelingen et cetera. De pleegzorgbegeleider beantwoordt juridische vragen of helpt de pleegouders om deze vragen beantwoord te krijgen.

In het traject van verheldering van het perspectief zal voor de ouders de hulp worden ingezet die nodig is om de eigen ouderrol weer te kunnen oppakken. Als het niet mogelijk blijkt om de eigen ouderrol weer op te pakken, is de begeleiding van de ouders gericht op roldifferentiatie (voor meer informatie zie paragraaf 'Ouders begeleiden bij het omgaan met rouw en verlies' in [hoofdstuk 9](#)). Ouders blijven de ouders, maar dienen (definitief) afstand te doen van hun rol als opvoeder. Voor de continuïteit en betrokkenheid van de ouders is het van groot belang dat zij op een goede manier hun rol van ouder op

afstand gaan invullen. Indien afgesproken, kan de pleezorgbegeleider degene zijn die hulp biedt aan de ouders. De pleezorgbegeleider heeft altijd de professionele verantwoordelijkheid om te signaleren of de ouders de juiste ondersteuning en begeleiding krijgen en zo nodig de professional uit het wijkteam of de jeugdbeschermer hierover te bevragen.

5. Rapportage en evaluatie

Om bovenstaande taken in samenwerking met anderen goed te kunnen uitvoeren, heeft de pleezorgbegeleider ten slotte als taak om een goede rapportage op te stellen. Daarin komen bovenstaande taken aan de orde. De ontwikkeling van het kind wordt beschreven, de mogelijkheden van de (pleeg)ouders en hun netwerk en de potentiële bedreigingen voor de ontwikkeling van het kind. Mogelijke onderdelen van de rapportage zijn het hulpverleningsplan, het pleegouderbegeleidingsplan, het netwerkonderzoek, de ingevulde Beoordelingsboog en ingevulde en besproken veiligheidschecklists. Pleezorgbegeleiders geven aan dat het soms lastig is om te rapporteren voor verschillende partijen. Ouders, pleegouders, gecertificeerde instelling en de rechtbank hebben niet vanzelfsprekend dezelfde belangen en doelen voor ogen. In de rapportage zet de pleezorgbegeleider het kind en zijn ontwikkeling centraal. Dossiervorming is niet alleen van belang voor de uitvoering van de pleezorgbegeleiding op dat moment, maar ook voor de beschikbare informatie voor het kind op langere termijn.

3.5 Wat doet de pleezorgbegeleider niet standaard?

De beschreven rol en het takenpakket van de pleezorgbegeleider omvatten een veelheid aan taken voor. Om deze taken goed te kunnen vervullen, is het ook belangrijk het takenpakket goed af te bakenen. De volgende taken worden niet standaard door de pleezorgbegeleider uitgevoerd:

- diagnostiek
- opvoedcursussen/programma's voor ouders of pleegouders
- specialistische pleezorgprogramma's
- therapie/behandeling/interventies voor kinderen, ouders of pleegouders
- methode *Signs of Safety*
- (v)echtscheidingsprogramma's
- schuldhulpverlening.

De pleezorgbegeleider signaleert wanneer aanvullende hulp nodig is en verwijst zo nodig in overleg met een gedragswetenschapper door naar een specialist. Specialist om ouders, pleegouders en kind heen zijn gericht op het verminderen van specifieke problemen, om zo de normale ontwikkeling weer op gang te brengen of te bevorderen. Specialisten kunnen ingezet worden om verschillende redenen. Ouders of pleegouders kunnen specifieke opvoedvragen hebben waarvoor specialistische opvoedondersteuning nodig is. Ouders kunnen daarnaast zelf problemen hebben die vragen om inzet van hulp. Ten slotte kan hulp worden ingezet voor specifieke kindproblemen. Hoewel voor deze hulp specifieke doelen kunnen worden gesteld, is zij uiteindelijk ook altijd gericht op het bevorderen of weer op gang brengen van de normale ontwikkeling van het kind.

Daarnaast waakt de pleezorgbegeleider ervoor onderdelen van de dagelijkse zorg of opvoeding van het kind over te nemen van de (pleeg)ouders. Het netwerk kan zoveel als mogelijk worden ingezet voor ondersteuning bij praktische zaken, zoals het regelen van oppas, het brengen naar of halen van sport, of tijdelijke ontlasting tijdens een logeerweekend. De pleezorgbegeleider vervult hier zelf geen rol in.

Bepaald hulpaanbod, bijvoorbeeld Video Interactie Begeleiding (VIB) of een (pleeg)oudertraining (PMTO), kan door de pleezorgbegeleider zelf ingezet worden in de rol van specialist, mits hij hiertoe opgeleid en gecertificeerd is. Deze extra taak moet expliciet omschreven worden, en er is extra tijd en geld nodig voor de uitvoering ervan.

Ondanks dat het wel de verantwoordelijkheid van de pleezorgbegeleider is om aandacht te hebben voor eigen kinderen van pleegouders, is het niet standaard dat deze ook hulp en ondersteuning (direct aan dat kind) ook geboden wordt. Hij bepaalt samen met ouders (en eventueel de kinderen zelf) welke rol hij daar in neemt.

4 Fasering

4 Fasering

4.1 Inleiding

De methodiek pleegzorg werkt met een fasering. Dit betekent dat het begeleidingstraject is opgedeeld in een aantal onderdelen, die van elkaar verschillen in doelstellingen en activiteiten. De fasering is een continu proces, waarbij beëindiging van de ene fase de start van een andere fase betekent. In elke fase staan andere doelen (of aandachtspunten) centraal. Door het gebruik van de fasering krijgen ouders en pleegouders vanaf het begin van de pleegzorgplaatsing een duidelijk beeld van het verloop van de pleegzorgbegeleiding en weten zij goed wat er van hen verwacht wordt. De doelen uit de methodiek geven de pleegzorgbegeleider richtlijnen en maken inzichtelijk hoe de begeleiding verloopt: gaat het goed of stagneert het proces? Daarbij zal vanaf de start hard gewerkt worden om het perspectief van het kind te verhelderen. Duidelijk is dat met ieder gezin een individueel traject zal moeten worden doorlopen om de doelen – zoveel als mogelijk – te bereiken. Toch kunnen grote lijnen worden aangebracht in de manier waarop hier met gezinnen aan wordt gewerkt.

4.2 Fasering

In de methodiek worden vijf fasen onderscheiden.

Fase 0 is de fase van voorbereiding op de plaatsing, gericht op een geleidelijke overgang van het ouderlijk gezin, andere leefsituatie naar het pleeggezin of, bij sprake van breakdown, van het ene pleeggezin naar het andere pleeggezin.

In fase 1 is het doel van de pleegzorgbegeleiding om een goede start te maken. Dit betekent dat er vanaf de start direct hard gewerkt wordt aan het creëren van een veilige en stabiele plek voor het kind, en aan het verhelderen van het perspectief.

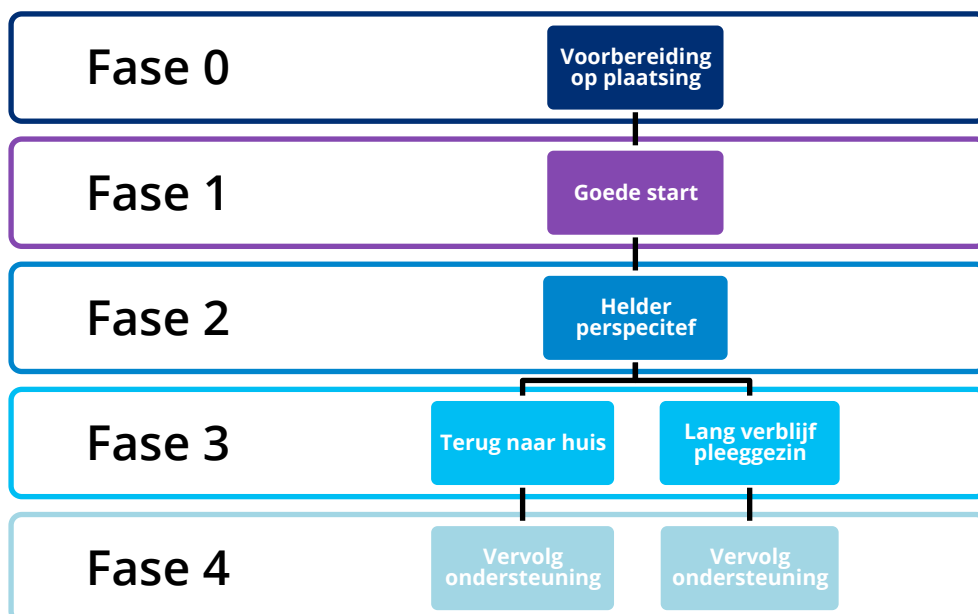
In fase 2 wordt er toegewerkt naar een helder perspectief, waarbij de pleegzorgbegeleider onderzoekt of het kind weer thuis kan wonen. Hierbij is van groot belang dat ouders intensieve (opvoed)ondersteuning ontvangen om een terugplaatsing mogelijk te maken. Het einde van fase 2 wordt gekenmerkt door een belangrijk beslismoment, namelijk het nemen van het opvoedingsbesluit: waar gaat het kind voor langere tijd opgroeien?

Dit opvoedingsbesluit bepaalt de invulling van fase 3: ofwel een goede begeleiding van het kind terug naar huis, ofwel verdere ingroei van het kind in het pleeggezin.

In fase 4 krijgen het kind, zijn ouders en zijn pleegouders vervolgondersteuning *afhankelijk* van het opvoedingsbesluit.

Onderstaande afbeelding geeft de fasering overzichtelijk weer. In de volgende paragrafen wordt elke fase afzonderlijk beschreven.

Afbeelding 4.1: Fasering pleegzorgmethodiek

4.3 Fase 0 Voorbereiding op plaatsing

Fase 0 is de fase van voorbereiding op de daadwerkelijke start van de pleegzorgplaatsing. Bij een dreigende uithuisplaatsing naar een pleeggezin schakelt het wijkteam bij voorkeur al vroeg een pleegzorgaanbieder in. De pleegzorgaanbieder zal contact hebben met de ouders, het kind en mogelijke pleegouders en ondersteuning bieden aan betrokken professionals. Hierdoor kan de pleegzorgaanbieder al in een vroeg stadium aan twee belangrijke doelen werken: een goede start maken en voor het kind een veilige en stabiele plek creëren.

Een goede start maken

Concreet betekent dit een eerste kennismaking tussen alle betrokkenen, het opzetten van een wenstraject voor het kind, en het voorbereiden van de pleeggezin op de (partiële) plaatsing. Ook worden er afspraken gemaakt met betrekking tot de samenwerking. De afspraken gaan over datgene wat de ouders, de pleegouders, de jeugdbeschermer en de pleegzorgbegeleider belangrijk vinden om de samenwerking zo optimaal mogelijk te laten verlopen. Een constructieve samenwerking tussen de ouders, de pleegouders, de jeugdbeschermer en de pleegzorgbegeleider kan de weerstand van de ouders tegen de uithuisplaatsing verminderen.

Bij de voorbereiding van de plaatsing wordt aan alle betrokkenen duidelijk gemaakt dat de pleegouders in eerste instantie tijdelijke pleegzorg bieden, waarbij terugplaatsing in het oorspronkelijke gezin het uitgangspunt is en dat dit zo goed mogelijk onderzocht zal worden.

Creëren van een veilige en stabiele plek voor het kind

Pleegouders worden in deze fase ingelicht en voorbereid om de komst van het kind. Zij krijgen een voorbereidingstraining en informatie over de geschiedenis en achtergrond van het kind. Hiermee krijgen zij kennis over wat een veilige en stabiele plek voor dit specifieke kind betekent en zullen zij begeleid worden in hoe zij dit kunnen bieden voor het kind. De pleegzorgbegeleider besteedt hierbij ook aandacht aan het informeren van de andere (pleeg)kinderen over de komst van het kind en welke informatie zij over de achtergrond moeten weten.

De duur van fase 0 is afhankelijk van het belang van het kind en de noodzaak van de uithuisplaatsing. Bij breakdown van een pleegzorgplaatsing zal de pleegzorgbegeleider nagaan welke handelingen uit fase 0 noodzakelijk zijn om de overplaatsing zo goed mogelijk voor te bereiden. Bij een crisisplaatsing is de noodzaak van een uithuisplaatsing groot en is er geen gedegen voorbereiding mogelijk. De handelingen die in deze fase centraal staan zal de pleegzorgbegeleider bij een crisisplaatsing vaak pas na de daadwerkelijke plaatsing uitvoeren.

4.4 Fase 1 Goede start

Fase 1 is het maken van een goede start. Fase 1 start vanaf de daadwerkelijke plaatsing van het kind in het pleeggezin en eindigt wanneer de ouders aan het verhelderen van het perspectief van het kind willen werken en daar voldoende ruimte voor hebben (zie onderstaand kader). De duur van fase 1 is zo kort mogelijk, maximaal een maand, zodat snel naar duidelijkheid omtrent het perspectief kan worden gewerkt (fase 2). Daarnaast geeft het ouders de tijd en ruimte om een aantal randvoorwaarden te regelen. Mocht er veel moeten gebeuren om tot een bereidheid bij ouders te komen, betekent dit een grote investering van de pleegzorgbegeleider om met ouders hiernaartoe te werken. De doelen die in fase 1 centraal staan, zijn: een goede start maken; het systeem stimuleren om over te gaan naar fase 2; toe te werken naar een helder perspectief; een veilige en stabiele plek voor het kind creëren en een gezamenlijke wereld voor het kind stimuleren.

Een goede start maken

Met de start van de pleegzorgplaatsing zal ook de begeleiding van de pleegouders en de ouders starten. Dit betekent individuele gesprekken voeren met de pleegouders en de ouders zodat de pleegzorgbegeleiders in deze periode al goed zicht krijgen op de ondersteuningsbehoeften. Maar zij zullen nu ook goed zicht krijgen op het kind en zijn behoeften. De doelen kunnen hier vervolgens op worden afgestemd. Voor een goede start is het van belang om bij de ouders draagvlak te creëren voor (de geschiktheid van) het pleeggezin en vanaf het allereerste contact te investeren in de samenwerking met de ouders en eraan te werken dat de ouders de plaatsing verdragen en langzamerhand accepteren.

Het systeem stimuleren voor fase 2

In de eerste fase zal specifiek gekeken worden of de ouders voldoende in staat zijn om de komende periode actief aan de slag te gaan. Het verhelderen van het perspectief vraagt ook van hen een grote investering. De randvoorwaarden zoals weergegeven in onderstaand kader dienen in het systeem voldoende aanwezig te zijn. Door met de betrokkenen uit het systeem regelmatig contact te onderhouden over de gestelde randvoorwaarden, worden zij gestimuleerd om hier actief mee aan de slag te gaan. Indien de afgesproken periode is verstreken en de randvoorwaarden om over te gaan naar fase 2 (zie onderstaand kader) niet zijn behaald, dient de gezinsvoogd, in samenspraak met de pleegzorgbegeleider, met de ouders de afweging te maken: wat is ervoor nodig om op korte termijn te kunnen werken aan het versterken van ouders in hun (opvoedings)vaardigheden en het onderzoek naar het perspectief? Of is het niet realistisch om op korte termijn te starten, en betekent het daarmee dat het kind voorlopig niet thuis kan wonen en eventueel het opvoedingsbesluit al genomen kan worden?

Randvoorwaarden voor start fase 2:

- Ouders willen werken aan verheldering van het perspectief van het kind en hebben daar voldoende ruimte voor.
 - Ouders willen het kind weer thuis hebben wonen.
 - Ouders zijn in beeld en beschikbaar.
 - De eigen problematiek van de ouders is stabiel of zij worden hiervoor behandeld.
 - Ouders hebben een plek om te wonen.
- Pleegouders zijn bereid om mee te werken aan de hulpverlening zodat de ouders voldoende kans krijgen contact met het kind te hebben.
- Er is voldoende draagvlak bij andere hulpverleners die bij het systeem betrokken zijn.

Toewerken naar een helder perspectief

In fase 1 is het van belang dat de pleegzorgbegeleider uit de individuele contacten met ouders informatie ontleent om doelen te kunnen stellen die nodig zijn voor thuisplaatsing. De contactregeling is een belangrijk middel voor de pleegzorgbegeleider om zicht te krijgen op de interactie tussen de ouder en het kind. De pleegzorgbegeleider zal de ouders rondom de contactregeling gericht ondersteunen en actief vaardigheden oefenen om (handig) contact te leggen met en sensitief te reageren op hun kind. Vanuit de ondersteuningsbehoefte van ouders kan de pleegzorgbegeleider ouders aanmelden voor aanvullende ondersteuning zodat ouders hier snel na de start van fase 2 mee kunnen starten en hiermee aan hun doelen kunnen werken.

Creëren van een veilige en stabiele plek voor het kind

Een belangrijk doel voor pleegouders is het kind een veilige en stabiele plek te bieden zolang het bij hen in huis woont. Het overgangsmoment van het ouderlijk gezin naar het pleeggezin is voor het kind een van de meest lastige momenten. Om veiligheid te creëren dient deze overgang zo gemakkelijk mogelijk te zijn. Daarnaast zijn kinderen die in een pleeggezin wonen kwetsbaar, en hebben zij specifieke behoeften. Opvoedingsondersteuning voor de pleegouders vanaf de start van de plaatsing is van belang om het kind in het pleeggezin de juiste ondersteuning te bieden. Daarnaast kan het kind aanvullende behandeling nodig hebben voor specifieke problematiek. Ook moeten de ondersteuningsbehoeften van de eigen kinderen in het pleeggezin niet vergeten worden.

Stimuleren van een gezamenlijke wereld voor het kind

Een gezamenlijke wereld voor het kind betekent dat er contact is met alle betrokkenen. Bij de start is het van belang dat de pleegzorgbegeleider zicht krijgt op iedereen die belangrijk is in het leven van het kind. De samenwerking tussen alle belangrijke personen vormt een belangrijke onderdeel van fase 1. De pleegzorgbegeleider maakt een start met het opzetten van een zorgteam, waarin alle belangrijke personen rondom het kind, ouders en pleegouders een plek krijgen. Met name de samenwerking tussen de ouders en de pleegouders (en hun netwerk) is een belangrijk doel dat veel aandacht krijgt. Om een goede start te maken zal de pleegzorgbegeleider bij het begin van de samenwerking benadrukken en hier concrete afspraken over maken.

4.5 Fase 2 Helder perspectief

Uitgangspunt bij fase 2 is dat het opvoedingsbesluit binnen een half jaar tot maximaal één jaar genomen wordt. Uit onderzoek blijkt dat onzekerheid over de plaatsing schadelijk is voor de ontwikkeling van kinderen (Baat et al., 2019). Om de termijn van onzekerheid zo kort mogelijk te maken, is het daarom van groot belang dat er tijdig een beslissing over de plaatsing wordt genomen. De start van fase 2 gaat gepaard met een gezamenlijk gesprek met alle betrokken partijen waarin doelen of bodemeisen worden gesteld die nodig zijn om het kind weer veilig thuis te laten wonen. De doelen van fase 2 zijn: toewerken naar een helder perspectief, ouders versterken in (opvoedings)vaardigheden, het creëren van een veilige en stabiele plek voor het kind en het stimuleren van een gezamenlijke wereld voor het kind.

Toewerken naar een helder perspectief

Een belangrijk doel in deze fase is duidelijkheid creëren over het perspectief voor het kind, waarbij de mogelijkheid van opgroeien bij de ouders zo goed mogelijk wordt onderzocht. Met 'zo goed mogelijk onderzocht' wordt bedoeld dat alle partijen om het kind heen hebben samengewerkt om bij de ouders thuis een klimaat te scheppen waarin het kind veilig en succesvol kan opgroeien.

Hierbij heeft de pleegzorgbegeleider een belangrijke adviserende rol. Op basis hiervan nemen de ouders en de werker uit de wijk een beslissing (bij een vrijwillige plaatsing) of adviseert de jeugdbeschermer de kinderrechter (bij gedwongen plaatsing). Bij alle plaatsingen beslist de gezagdrager.

Fase 2 wordt afgesloten met een gezamenlijk gesprek waarin het opvoedingsbesluit wordt gemarkeerd, zodat alle partijen ervan op de hoogte zijn. Uiteraard zijn alle partijen voorafgaand aan dit gesprek al ingelicht over het genomen besluit. Dit gesprek wordt als markeringsmoment benut, en er worden verdere afspraken gemaakt over de samenwerking en verdere invulling van fase 3.

Ouders versterken in (opvoedings)vaardigheden

De pleegzorgbegeleider, of de ouderbegeleider, biedt in samenspraak met ouders en de jeugdbeschermer (alleen in gedwongen kader) aanvullende ondersteuning om de ouders te versterken rondom de doelen die bij de start zijn opgesteld en waarvan het behalen ervan cruciaal is om het kind weer thuis te kunnen laten wonen. De pleegzorgbegeleider zal zich regelmatig op de hoogte stellen van de voortgang en dit met de ouders evalueren.

Creëren van een veilige en stabiele plek voor het kind

Een belangrijk doel voor pleegouders is het kind een veilige en stabiele plek te bieden zolang het kind bij hen in huis woont. Opvoedingsondersteuning voor pleegouders is van belang om het kind de juiste ondersteuning en behandeling in het pleeggezin te bieden. Hier werkt de pleegzorgbegeleider aan door in individuele contacten met de pleegouders opvoedondersteuning centraal te stellen waarbij ook oog is voor eigen kinderen.

Stimuleren van een gezamenlijke wereld voor het kind

Contact met alle betrokkenen blijft gedurende de hele pleegzorgplaatsing een belangrijk doel. De pleegzorgbegeleider blijft samenwerking stimuleren tussen alle voor het kind belangrijke personen. Dit doet hij door regelmatig bijeen te komen met het zorgteam en daarin duidelijke afspraken te maken, deze te evalueren en aan te scherpen.

4.6 Fase 3 Terug naar huis of lang verblijf pleeggezin

Het opvoedingsbesluit wordt aan het einde van fase 2 genomen. Dit besluit bepaalt de invulling van fase 3: ofwel een goede begeleiding van het kind terug naar huis, ofwel verdere ingroei van het kind in het pleeggezin.

Terug naar huis

Wanneer duidelijk is dat het kind weer thuis gaat wonen, wordt met de ouders een plan gemaakt met doelen waaraan de ouders nog dienen te werken en de manier waarop dit vorm kan krijgen. Ook worden er afspraken gemaakt over hoe het kind stapsgewijs weer thuis kan gaan wonen. De duur van deze fase is afhankelijk van het belang ervan voor het kind en de gestelde doelen van de ouders.

De doelen die hierbij centraal staan zijn: het creëren van een veilige, stabiele plek voor het kind bij zijn ouders, het goed afscheid nemen van het pleeggezin, en het stimuleren van een gezamenlijke wereld voor het kind.

Creëren van een veilige en stabiele plek voor het kind

Wanneer het perspectief is dat het kind weer thuis gaat wonen, zal de pleegzorgbegeleider of een ouderbegeleider met de ouders toewerken naar een thuisplaatsing. Om de hereniging positief te laten verlopen, is van groot belang dat met name de ouders en indien nodig ook het kind, ondersteuning krijgen. De pleegzorgbegeleider of ouderbegeleider analyseert wat er goed gaat en welke dingen de ouders nog kunnen aanpassen om de terugkeer van hun kind in het gezin te vergemakkelijken. De versterkte en nieuw geleerde (opvoedings)vaardigheden worden hierbij benut.

Goed afscheid nemen van het pleeggezin

Dat het kind weer thuis gaat wonen, betekent dat het kind afscheid neemt van het pleeggezin. De pleegzorgbegeleider begeleidt het hele pleeggezin in het loslatingsproces en bespreekt met hen hoe zij op een goede manier afscheid kunnen nemen van het kind en het opvoederschap weer kunnen overdragen aan de ouders. Daarnaast wordt gekeken op welke wijze het pleeggezin, de ouders en het kind contact kunnen blijven houden.

Stimuleren van een gezamenlijke wereld voor het kind

Alle leden van het pleeggezin hebben een belangrijke rol in het leven van het kind gespeeld. De pleegzorgbegeleider bespreekt met alle partijen welke rol zij in het leven van het kind kunnen blijven spelen.

Lang verblijf in pleeggezin

Indien het kind niet meer thuis kan wonen en langer in het pleeggezin zal verblijven, staan de volgende doelen centraal: het creëren van een veilige en stabiele plek voor het kind en het stimuleren van een gezamenlijke wereld voor het kind.

Creëren van een veilige en stabiele plek voor het kind

Wanneer het kind voor langere tijd in het pleeggezin zal verblijven, is het belangrijk om goed zicht te blijven houden op de ontwikkeling van het kind en factoren die samenhangen met een geslaagde plaatsing. In de Richtlijn Pleegzorg (de Baat et al. 2019) en de Monitor Pleegzorg en een meta-analyse van Konijn (2019) wordt een aantal risicofactoren genoemd die samenhangen met onbedoelde uitplaatsing oftewel een breakdown:

- aantal verplaatsingen in het verleden
- (toename van) probleemgedrag van het kind
- leeftijd van het kind
- contact tussen ouders en het kind
- (toename van) stress van pleegouders
- opvoedingsvaardigheden van pleegouders
- problemen in de samenwerking tussen ouders en pleegouders
- invloed van de plaatsing op de eigen kinderen van de pleegouders
- persoonlijke problemen of veranderingen in het pleeggezin
- problemen in de samenwerking tussen pleegouders en professionals

Voor de pleegzorgbegeleider is het van belang om bovenstaande factoren goed te monitoren en bespreekbaar te maken met de betreffende partijen. Daarnaast gaat de pleegzorgbegeleider ook preventief aan de slag door de pleegouders te versterken in opvoedingsvaardigheden. Een ondersteuning aan pleegouders die bestaat uit psycho-educatie, opvoedingsondersteuning en opvoedtraining bij gedragsproblemen is effectief om breakdown te voorkomen (Baat et al., 2019).

De accentverschillen in de benadering en begeleiding van pleegouders zijn mede afhankelijk van de leeftijd van het kind. Uit onderzoek blijkt dat bij kinderen ouder dan 12 jaar het risico op breakdown toeneemt. In deze periode zal de pleegzorgbegeleider meer investeren in de begeleiding van pleegouders om daarmee breakdown te voorkomen. Bij kinderen ouder dan 16 jaar zal de pleegzorgbegeleider zich richten op het perspectief van het kind en een toekomstplan maken. Hierbij zullen de pleegouders gericht werken aan zelfstandigheidsdoelen van het kind.

Stimuleren van een gezamenlijke wereld voor het kind

Wanneer ouders de boodschap krijgen dat hun kind niet meer thuis komt wonen, betekent dit ook dat zij afscheid moeten nemen van hun opvoederrol, en hun ouderrol een nieuwe invulling moeten geven. Begeleiding door de pleegzorgbegeleider bij roldifferentiatie is in deze fase van groot belang. Om ouders zich ouder te laten blijven voelen, is het belangrijk dat er positief contact blijft tussen ouder en kind, ook wanneer hij niet meer thuis komt wonen. Het contact met ouders levert een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling van het kind. Daarnaast is ruimte voor contact tussen ouder en kind een belangrijke voorwaarde voor het voorkómen van breakdown.

Ook de samenwerking tussen ouders en pleegouders kan door het opvoedingsbesluit weer verslechterd zijn. Net als in fase 2 blijft de pleegzorgbegeleider de samenwerking stimuleren tussen alle personen die belangrijk zijn voor het kind. Dit doet de pleegzorgbegeleider door duidelijke afspraken te maken, deze te evalueren en aan te scherpen.

4.7 Fase 4 Vervolgondersteuning

De invulling van de vervolgondersteuning is afhankelijk van fase 3: vervolgondersteuning na het traject terug naar huis, vervolgondersteuning na breakdown, of vervolgondersteuning na een lang verblijf in het pleeggezin, wanneer het kind het pleeggezin gaat verlaten om zelfstandig(er) te wonen.

Vervolgondersteuning na traject terug naar huis

Wanneer het kind (grotendeels) weer thuis woont, start de fase van vervolgondersteuning. Doelen die in deze fase centraal staan zijn: het creëren van een veilige en stabiele plek voor het kind bij zijn ouders en het stimuleren van een gezamenlijke wereld voor het kind.

Creëren van een veilige en stabiele plek voor het kind

In deze fase zijn de doelen die aan het begin van het traject zijn gesteld in zo'n mate behaald dat het kind weer thuis kan gaan wonen en wordt onderzocht of en welke extra ondersteuning ouders nodig hebben om hun kind een veilige en stabiele plek te kunnen bieden. Hierbij is het van belang dat de pleegzorgbegeleider de vinger aan de pols houdt, of dit overdraagt zodat dit voldoende gedaan wordt, om successen en een geslaagde terugplaatsing te blijven stimuleren. Van belang is dat er zes maanden tot een jaar na thuisplaatsing intensieve begeleiding gegeven wordt aan de ouders (Baat et al., 2019). De pleegzorgbegeleider verzorgt in deze fase de overdracht naar een hulpverlener die de vervolgondersteuning uitvoert. Vervolgondersteuning vindt plaats in overleg met degene die de beschikking heeft afgegeven, dit kan bijvoorbeeld het wijkteam zijn.

Stimuleren van een gezamenlijke wereld voor het kind

Alle leden van het pleeggezin hebben een belangrijke rol gespeeld in het leven van het kind. De pleegzorgbegeleider bespreekt met alle partijen welke rol het pleeggezin in het leven van het kind kunnen blijven spelen.

Vervolgondersteuning na breakdown

Wanneer er een onbedoelde overplaatsing van het kind plaatsvindt, is er sprake van een breakdown. Doelen die in deze fase centraal staan, zijn: creëren van een veilige en stabiele plek voor het kind en het stimuleren van een gezamenlijke wereld voor het kind.

Creëren van een veilige en stabiele plek voor het kind

Een breakdown betekent voor een kind vaak opnieuw onveiligheid. Het is belangrijk dat er na een breakdown snel gewerkt wordt aan duidelijkheid en veiligheid voor het kind, waarbij een pleegzorgbegeleider alert is op signalen van negatieve emoties en trauma.

Stimuleren van een gezamenlijke wereld voor het kind

Breakdown kan betekenen dat het kind ongepland thuis gaat wonen of naar een ander pleeggezin of een andere woonvorm overgaat. Alle leden van het pleeggezin hebben een belangrijke rol gespeeld in het leven van het kind. De pleegzorgbegeleider bespreekt met alle partijen welke rol de het pleeggezin in het leven van het kind kunnen blijven spelen.

Vervolgondersteuning bij zelfstandig(er) wonen kind

Wanneer het kind (grotendeels) niet meer in het pleeggezin woont, maar meer zelfstandig, wordt overgegaan naar de fase van vervolgondersteuning. Doelen die in deze fase centraal staan, zijn: het creëren van een veilige en stabiele plek voor het kind en het stimuleren van een gezamenlijke wereld voor het kind.

Creëren van een veilige en stabiele plek voor het kind

Kinderen die in een pleeggezin hebben gewoond, worden vaak op vrij jonge leeftijd geconfronteerd met verantwoordelijkheden die bij een zelfstandig leven horen. Zij beschikken over onvoldoende vaardigheden en hebben onvoldoende toegang tot ondersteuning om zelfstandig in de maatschappij te kunnen functioneren. De pleegzorgbegeleider zorgt voor goede begeleiding aan de kinderen (of zorgt voor een goede overdracht) zodat zij kunnen doorgroeien in een veilige en stabiele plek.

Stimuleren van een gezamenlijke wereld voor het kind

Om ouders zich ouder te laten blijven voelen, is het belangrijk dat er positief contact blijft tussen ouder en kind, en dat ze een rol blijven spelen in het leven van het kind. Het contact met ouders levert een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling van het kind. Naarmate het kind ouder wordt, weet hij ook beter of en hoe hij contact met zijn ouders wil. De nadruk ligt hierbij op positief contact. Indien er vanuit het kind of de ouders geen positief contact mogelijk of gewenst is, wordt er gekeken welke minimale variant er mogelijk is om de band tussen ouders en kind te behouden. Hoe minimaal de variant ook is, het blijft voor de pleegzorgbegeleider een punt van observatie en gesprek.

Alle leden van het pleeggezin hebben een belangrijke rol gespeeld in het leven van het kind. De pleegzorgbegeleider bespreekt met hen wat zij voor het kind kunnen blijven betekenen nu hij niet meer bij hen thuis woont. En hij bespreekt met het kind welk contact deze graag zou willen.

5 Basistechnieken en hulpmiddelen binnen pleegzorg

5 Basistechnieken en hulpmiddelen binnen pleegzorg

5.1 Inleiding

De diversiteit aan taken waar een pleegzorgbegeleider in zijn functie voor staat, vraagt om veel verschillende vaardigheden. De pleegzorgbegeleider heeft verschillende technieken en hulpmiddelen in handen om gesprekken te leiden en veranderingen te stimuleren. Dit hoofdstuk geeft een overzicht van basistechnieken en hulpmiddelen waarvan verwacht wordt dat iedere pleegzorgbegeleider erin geschoold of ermee bekend is en deze benut in het uitvoeren van zijn taken. Het gebruik ervan is ingebed in een basishouding die wordt bepaald door de visie en uitgangspunten van deze methodiek (zie hoofdstuk 2). Het is belangrijk dat deze hulpmiddelen ingezet worden binnen de context van de fasering (zie hoofdstuk 4). Deze hulpmiddelen bieden praktische invulling aan het methodisch handelen van de pleegzorgbegeleider.

De technieken en hulpmiddelen worden doelgericht ingezet en zijn in dit hoofdstuk dan ook gerangschikt naar de verschillende doelen voor pleegzorg (zie overzicht in tabel 5.1). Uiteraard zijn veel technieken niet exclusief voor één doel in te zetten. De pleegzorgbegeleider zal niet bij elk (pleeg)gezin alle technieken en hulpmiddelen inzetten. Hij kiest deze doelbewust uit voor het realiseren van de doelen van het kind, ouders en pleegouders. Hulpmiddelen en technieken kunnen ook ingezet worden om de eigen kinderen van pleegouders te betrekken en te horen.

Tabel 5.1 Overzicht technieken en hulpmiddelen pleegzorgbegeleiding, gerangschikt naar doel

Creëren van een veilige en stabiele plek voor het kind (5.2)	
<p>Technieken</p> <ul style="list-style-type: none"> - Observeren uit de eerste hand - Observeren uit de tweede hand - Om verduidelijking vragen - Bevestiging geven en stiltes laten vallen - De inhoud samenvatten - Gevoelsreflecties geven - Open en gesloten vragen afwisselen - Reageren op non-verbale signalen - Leidende vragen stellen - Psycho-educatie - Feedback geven - Samen nieuwe dingen uitproberen - Schaalvragen - Uitzonderingsvragen - Samen probleem oplossen - Niet veroordelen: schuldgevoelens wegnemen - Roulerende rekeningen inzichtelijk maken - Kosten-batenanalyse - Vergroten copingsvaardigheden gezinsleden - Spontane momenten aangrijpen voor gesprek 	<p>Hulpmiddelen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Interview Dagelijkse Routine - Startwijzer 'Een pleegkind in huis, en nu?' - Pleegzorgkit - Vragenlijsten om ontwikkeling kind te volgen - Gebruiksaanwijzing - Cirkel van veiligheid - Thermometer met eerstehulpkaart - Words & Pictures - Levensboek - Drie huizen - Vlaggensysteem

Toewerken naar een helder perspectief (5.3)	
<p>Technieken</p> <ul style="list-style-type: none"> - Positief herformuleren - Drie-dimensiemodel - Wondervraag 	<p>Hulpmiddelen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Beoordelingsboog - Formulier terugkeer naar huis - Driekolommenmodel - Genogram - Sociogram - Netwerkschema - VIP-kaart - Kalender

Stimuleren van een gezamenlijke wereld voor het kind (5.4)

Technieken

- Beurten verdelen en structureren van een gezinsgesprek
- Actief zoeken naar invulling van ieders verantwoordelijkheid
- Gevoelens en inzet van betrokkenen herkennen, benoemen en erkennen
- Gemeenschappelijke naar de voorgrond halen en verschillen positioneren
- Wederzijdse acceptatie bevorderen met circulaire vragen
- Erkenning geven voor aangedaan onrecht
- Gedeelde besluitvorming

Hulpmiddelen

- CHOP
- TRAP
- Praatplaten
- Gezamenlijke wereld voor het kind
- Verliesdriehoek
- Het gezinsgesprek

5.2 Creëren van een veilige en stabiele plek voor het kind

In gesprek met (pleeg)ouders pleegkinderen en andere gezinsleden maakt de pleegzorgbegeleider veel gebruik van verschillende gesprekstechnieken. Deze technieken zorgen voor een goede start in de samenwerking. Ze sturen en structureren het gesprek, zorgen ervoor dat het gesprek soepel en natuurlijk verloopt en stimuleren alle gesprekspartners om te vertellen en te luisteren naar elkaar. Daarnaast ligt de nadruk bij het maken van een goede start op het helder krijgen van ieders rol en het verdelen van verantwoordelijkheden. De pleegzorgplaatsing beoogt het kind een plek in het pleeggezin te bieden waar het zich op alle gebieden zo goed mogelijk kan ontwikkelen. De behoeften van het kind en de aansluiting hierop vanuit (pleeg)ouders zijn van groot belang. De pleegzorgbegeleider monitort de ontwikkeling van het kind en stimuleert (pleeg)ouders om opvoedingsvaardigheden in te zetten die aansluiten bij de behoeften van het kind en diens ontwikkeling bevorderen. Daarnaast ondersteunt hij (pleeg)ouders en anderen bij het oplossen van problemen en monitort hij de veiligheid van het kind.

Technieken voor het creëren van een veilige en stabiele plek voor het kind

Observeren uit de eerste hand (monitoren van de ontwikkeling)

Om de ontwikkeling van het kind te monitoren, maakt de pleegzorgbegeleider naast een keuze uit verschillende ondersteunende hulpmiddelen en vragenlijsten (zie hierna, onder 'Hulpmiddelen voor het creëren van een veilige en stabiele plek voor het kind') gebruik van observaties. De pleegzorgbegeleider verzamelt daarbij informatie over de situatie, het gedrag en de consequenties (SRC).

Stappen

1. Observeer de situatie waarin het gedrag plaatsvindt. (Stimulus)
2. Observeer wat het kind doet of wat hij juist niet doet. Welk gedrag zie je? (Respons)
3. Observeer wat de (pleeg)ouder doet. Wat zijn de gevolgen van het gedrag van het kind? (Consequenties)

Toelichting

Bij het in kaart brengen van de *situatie* stelt de pleegzorgbegeleider zich vragen als: Wat gebeurde er voordat het gedrag plaatsvond? Waar was het kind mee bezig? Wanneer vindt het gedrag plaats? Waar vindt het gedrag plaats? Wie zijn er bij en wat doen zij?

Bij het in kaart brengen van het *gedrag* let de pleegzorgbegeleider op de lichaamshouding en de gezichtsuitdrukking van het kind. Verder luistert hij inhoudelijk naar wat het kind zegt, maar ook naar de toon en is hij alert op geluiden die het kind maakt, zoals zuchten of grinniken. Ook let hij op of het kind iets nalaat, bijvoorbeeld of hij de (pleeg)ouder wel of niet aankijkt wanneer deze tegen hem praat, of dat hij niets zegt wanneer dat wel op zijn plaats zou zijn.

Bij het observeren van de *gevolgen* stelt de pleegzorgbegeleider zichzelf vragen als: 'Heeft het gedrag het gewenste effect?', 'Lukt het het kind om te bereiken wat hij beoogt?'. De reactie van de (pleeg)ouder is hierin belangrijk. Hoe reageert deze op het gedrag van het kind? Wordt het kind aangemoedigd (= versterkt) of juist ontmoedigd (= afgezwakt) door zijn reactie? Let ook op effecten die geen direct gevolg van het gedrag zelf zijn, maar er wel op volgen.

Bij het beschrijven van observaties gelden twee vuistregels: beschrijf observaties in termen van

waarneembaar gedrag, en in een serie gebeurtenissen die samen een keten vormen. Het is van belang dat de observator een onderscheid maakt tussen het gedrag dat hij ziet en de interpretatie ervan. Door eerdere ervaringen, eigen normen en waarden en zijn stemming wordt het gedrag in een bepaald daglicht gezien. Interpretaties zijn vaak waardevolle aanvullingen op gedragsmatige observaties. Ze geven sfeer en beleving aan en zijn daarom het vermelden waard. Het is echter belangrijk om aan te kunnen geven op basis van welk gedrag de interpretatie is gevormd.

Observeren uit de tweede hand (monitoren van de ontwikkeling)

Naast situaties die de pleegzorgbegeleider direct kan observeren, zijn er vooral situaties en gebeurtenissen die buiten het gezichtsveld van de pleegzorgbegeleider plaatsvinden. Om over deze gebeurtenissen toch informatie te kunnen verzamelen, maakt de pleegzorgbegeleider gebruik van observatie uit de tweede hand.

Stappen

1. Geef het kind of de (pleeg)ouders de ruimte om zijn verhaal te vertellen, toon daarbij interesse en begrip.
2. Maak een inleidende opmerking dat u nog iets wilt vragen en geef daar een reden voor.
3. Stel gericht vragen over de situatie, het gedrag en de gevolgen.
4. Ga na of het kind of de (pleeg)ouders nog meer willen vertellen.
5. Sluit af door het kind of de (pleeg)ouders te bedanken en vertel wat het vervolg is.

Toelichting

Bij observeren uit de tweede hand worden dezelfde uitgangspunten gehanteerd als bij het observeren uit de eerste hand. De pleegzorgbegeleider wil zoveel mogelijk informatie verzamelen in termen van waarneembaar gedrag en probeert het verhaal zo uit te vragen dat er in zijn hoofd een keten van gebeurtenissen ontstaat. De pleegzorgbegeleider probeert een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de situatie waarin het gedrag plaatsvond (S), het gedrag (R) zelf en de gevolgen van het gedrag (C). De pleegzorgbegeleider stelt alleen vragen waarvan hij verwacht dat deze extra informatie opleveren. Het is niet nodig de S-R-C volgorde aan te houden. Belangrijk is wel om in de gaten te houden of over ieder aspect voldoende informatie verzameld is. De pleegzorgbegeleider vat regelmatig samen om te checken of het plaatje dat hij in z'n hoofd heeft ook klopt.

Het kan best zijn dat het kind of de (pleeg)ouders nog iets te binnen schiet wat van belang kan zijn en waar hij nog niet eerder aan had gedacht. Ook is het mogelijk dat het kind of de (pleeg)ouder nog iets wil vertellen, maar dat eigenlijk niet zo goed durft. Het eindigen met een open vraag kan het kind of de (pleeg)ouder net dat duwtje in de rug geven dat hij nodig heeft. Belangrijk bij het observeren uit de tweede hand is dat de pleegzorgbegeleider wacht met het geven van een mening of het praten over een vervolg totdat hij alle informatie heeft verzameld. Zodra er gesproken wordt over een volgende stap, is de fase van informatie verzamelen voor veel kinderen en (pleeg)ouders voorbij. Vaak kost het een pleegzorgbegeleider dan veel meer moeite om informatie te krijgen dan daarvoor.

Om verduidelijking vragen

Om een goed beeld te kunnen krijgen van een gebeurtenis of situatie zal de pleegzorgbegeleider zo nu en dan om verduidelijking vragen. Dit doorvragen doet hij door vragen te stellen zoals 'Kun je daar iets meer over vertellen?', 'Kun je daar een voorbeeld van geven?', 'Sorry, dat begrijp ik niet. Kun je dat uitleggen?'. Hiermee stuurt de pleegzorgbegeleider de informatie die hij van de (pleeg)ouders krijgt en toont hij interesse in wat de (pleeg)ouders te vertellen hebben door te laten merken dat hij precies wil weten hoe iets zit.

Bevestiging geven en stiltes laten vallen

Door de (pleeg)ouders te laten merken dat zij begrepen worden, moedigt de pleegzorgbegeleider de (pleeg)ouders aan om door te gaan met vertellen. De pleegzorgbegeleider bevestigt dat hij snapt waar de (pleeg)ouders het over hebben door instemmend te knikken en door iets te zeggen als 'hm hm', 'ja', 'precies' of 'inderdaad'. Ook door een korte stilte te laten vallen kunnen de (pleeg)ouders aangemoedigd worden om verder te vertellen. Het maakt aan de (pleeg)ouders duidelijk dat de pleegzorgbegeleider nog niet wil overgaan op een ander onderwerp en dat zij de tijd hebben om even na te denken. De pleegzorgbegeleider is daarmee als het ware een 'luisterend oor'.

De inhoud samenvatten

Om na te gaan of hij de (pleeg)ouders goed begrepen heeft, vat de pleegzorgbegeleider regelmatig samen wat de (pleeg)ouders zojuist hebben verteld. Door in de samenvatting irrelevante informatie weg te laten of op bepaalde informatie de nadruk te leggen, kan de pleegzorgbegeleider bovendien het gesprek structureren en sturen. Een goede samenvatting is kort en bevat, het liefst in iets andere woorden, de kern van wat er zojuist verteld is. Een samenvatting eindigt vragend, zodat de (pleeg)ouders worden uitgenodigd om eventuele onjuistheden te corrigeren. De pleegzorgbegeleider maakt gebruik van formuleringen zoals 'Als ik je goed begrijp, dan ... (...) Klopt dat?', 'Je bent van mening dat ...', 'Je hebt het gevoel dat ...'. Zeg niet: 'Je bedoelt dat ...' of 'Je probeert te zeggen dat ...' Dit kan de (pleeg)ouders het gevoel geven dat zij gecorrigeerd worden of niet duidelijk genoeg zijn.

Gevoelsreflecties geven

Achter de verhalen die (pleeg)ouders vertellen schuilen soms veel emoties. De pleegzorgbegeleider reageert in gesprek met de (pleeg)ouders niet alleen op de inhoud van wat zij zeggen, maar geeft tevens reflecties op de gevoelens die hij daaronder meent te horen. Bij een gevoelsreflectie benoemt de pleegzorgbegeleider het gevoel van de (pleeg)ouders en koppelt dit aan een situatie of gebeurtenis. Het gaat dus niet om het gevoel van de pleegzorgbegeleider zelf, maar om het gevoel van de (pleeg)ouders. Een gevoelsreflectie begint met 'je' en eindigt vragend, zodat de (pleeg)ouders worden uitgenodigd om te reageren. 'Je bent boos omdat je het gevoel hebt niet serieus genomen te worden, klopt dat?' Gevoelsreflecties kunnen (pleeg)ouders helpen om hun emoties beter te herkennen en er meer greep op te krijgen. De (pleeg)ouders voelen zich serieus genomen, meer op hun gemak, en worden vaak rustiger.

Open en gesloten vragen afwisselen

De pleegzorgbegeleider kan twee soorten vragen stellen: open vragen en gesloten vragen. Een open vraag begint met woorden als 'hoe' en 'wat' en de (pleeg)ouders mogen zelf een antwoord bedenken. Open vragen geven de (pleeg)ouders de ruimte om te vertellen en bieden de meeste kans dat belangrijke informatie die tot dan toe buiten beeld is gebleven toch aan het licht komt. Met open vragen kan zowel naar heel algemene informatie worden gevraagd ('Hoe is het afgelopen week gegaan?') als naar heel specifieke ('Wanneer heb je voor het laatst contact gehad met je voogd?').

Anders dan bij open vragen is bij een gesloten vraag het antwoord voorgestructureerd en mogen de (pleeg)ouders kiezen uit een aantal alternatieven, bijvoorbeeld 'ja' en 'nee'. Gesloten vragen worden gesteld om specifieke informatie te achterhalen. Heeft de (pleeg)ouder een goed gevoel over de beslissing die hij genomen heeft of niet? De pleegzorgbegeleider kan de (pleeg)ouders ook meer dan twee mogelijkheden voorleggen. Het kiezen uit een aantal mogelijkheden stimuleert (pleeg)ouders vaak om verder te vertellen en hun keuze toe te lichten. Het gebruik van gesloten vragen kan tevens uitkomst bieden wanneer (pleeg)ouders het moeilijk vinden om over een bepaald onderwerp te praten of niet goed weten wat zij moeten zeggen op open vragen. Dikwijls helpt een gesloten vraag het gesprek dan een stap verder; de (pleeg)ouders kunnen daarna weer makkelijker vertellen en antwoord geven op open vragen. De pleegzorgbegeleider stelt daarom afwisselend open en gesloten vragen.

Reageren op non-verbale signalen

In gesprekken communiceren (pleeg)ouders niet alleen verbaal, maar ook non-verbaal, zoals middels gezichtsuitdrukkingen, handgebaren en schouderbewegingen. Deze kunnen aanvullende informatie opleveren, bijvoorbeeld wanneer ze strijdig lijken met wat de (pleeg)ouders zeggen, en zijn daarom de moeite waard om te bespreken. Bij het reageren op non-verbale boodschappen vertelt de pleegzorgbegeleider aan de (pleeg)ouders wat hij hen zag en hoorde doen, en welke conclusie hij uit dit gedrag trekt. Daarna vraagt hij de (pleeg)ouders of deze conclusie klopt.

Leidende vragen stellen

Een belangrijk element bij het evalueren van hoe iets gegaan is, is het benutten van leidende vragen. Leidende vragen geven een duidelijke richting door kennis in de vragen in te weven. Hiermee helpt de pleegzorgbegeleider de (pleeg)ouders om hun inzicht te vergroten en tot meer passende oplossingen te komen.

Met het stellen van leidende vragen heeft de pleegzorgbegeleider verschillende doelen voor ogen:

- Doelgedrag ontlocken bij (pleeg)ouders en inzicht vergroten.
- (Pleeg)ouders betrokken houden.
- Probleemoplossend vermogen vergroten.
- Weerstand verlagen.
- Succeservaringen creëren.

Voorbeelden van algemene leidende vragen:

- Waarover ben je tevreden?
- Hoe is dat je gelukt?
- Wat horen jullie uit dit verhaal waarvan je zegt: en daardoor werd het een succes?
- Is er een moment geweest waarin er toch iets goed ging?
- Hoe weet het kind dat hij het goed gedaan heeft? Hoe heb je het hem laten merken dat je daar blij mee was?
- Hoe kun je dat merken aan het kind? Welke aanvullingen hebben anderen, hoe zie je dat bij jullie kind?
- Hoe lukt het jou hier aandacht voor te houden? Mensen hebben hiervoor vaak verschillende strategieën, wie doet er iets en op welke manier?
- Wat zou een volgende stap zijn die gezet kan worden, wie heeft daar ideeën over?
- Als je nu een tip aan een ander zou moeten geven over wat het belangrijkste is om dit tot een succes te maken, wat zou je tip dan zijn?
- Wat merk jij ervan dat het nu beter verloopt?
- Herkennen jullie deze situatie? Welke andere dingen dan die al genoemd zijn, hebben jullie geholpen?
- Welke invloed heeft de komst van het pleegkind op jouw eigen gezin (en jouw eigen kinderen), waar merk je dat aan?
- Hoe besteden jullie aandacht in het gezin aan veranderingen?

Psycho-educatie

De pleegzorgbegeleider geeft (pleeg)ouders waar mogelijk informatie over opvoeding en over problemen die specifiek zijn voor pleegkinderen. Dit helpt (pleeg)ouders om het kind beter te begrijpen en om op een juiste manier op hem te reageren. Ook geeft het ouders inzicht over de invloed op de dynamiek van het gezin. Zo kan aan (pleeg)ouders die moeite hebben met het claimende gedrag van het kind, psycho-educatie worden gegeven over onveilige gehechtheid en trauma. Wanneer (pleeg)ouders de redenen voor het gedrag beter begrijpen, helpt dit om er beter mee om te gaan en de juiste opvoedingsvaardigheden te blijven inzetten. Daarnaast zal de pleegzorgbegeleider waar nodig informatie geven over opvoeding. Bijvoorbeeld over de functie van complimenten, het maken van een beloningsschema om specifiek gedrag aan te leren, het leren negeren van (niet storend) ongewenst gedrag of het bieden van structuur met behulp van een dagelijkse routine of kalender. De pleegzorgbegeleider waakt voor een te grote afhankelijkheid door (pleeg)ouders te activeren om ook zelf nadere informatie te verzamelen. Het is ook belangrijk dat andere gezinsleden informatie krijgen over hoe om te gaan met het specifieke gedrag van het pleegkind. De pleegzorgbegeleider bespreekt met de pleegouder hoe zij dit aan hun eigen kinderen kunnen uitleggen, en waar hij mogelijk kan ondersteunen hierbij.

Stappen

1. Luister naar het verhaal over het gedrag van het kind
2. Vraag door naar concrete gedragingen en specifieke situaties (wanneer, waar en bij wie)
3. Vraag aan de (pleeg)ouders waar ze denken dat het gedrag vandaan kan komen
4. Vat het verhaal samen
5. Geef informatie vanuit uw eigen deskundigheid en kennis: 'We weten over kinderen met problemen dat zij ...', 'We zien vaker dat kinderen in pleeggezinnen ...'. Normaliseer waar nodig.
6. Geef concrete opvoedtips/handvatten voor het omgaan met gedrag van het kind of leg aan de (pleeg)ouders uit waar ze meer informatie kunnen vinden (bijvoorbeeld op websites)

Feedback geven

De pleegzorgbegeleider gebruikt feedback om opvoedingsvaardigheden die een (pleeg)ouder al heeft te versterken ('doe dit meer!'). Het krijgen van gerichte feedback op adequaat gedrag motiveert om het

gedrag opnieuw te laten zien. Bovendien weet de (pleeg)ouder precies wat hij goed heeft gedaan en welk effect dit voor hemzelf heeft; er zit een duidelijk element van informatieoverdracht in. Feedback op adequaat gedrag is bij uitstek een middel om het zelfvertrouwen van de (pleeg)ouder te vergroten. Voor een doelbewuste inzet van feedback op adequaat gedrag, is een frequentie nodig van 5:1, dat wil zeggen vijf keer bekrachtigen tegenover één correctie (De Groot, 2004).

Stappen

1. Maak een positieve en stimulerende opmerking.
2. Zeg concreet wat het kind of de (pleeg)ouder goed doet.
3. Geef aan waarom dit goed is (noem de positieve gevolgen).

Toelichting

Het is belangrijk dat de feedback onvoorwaardelijk en gemeend is. De pleegzorgbegeleider is erg gespitst op het geven van feedback op adequaat gedrag. Op inadequaat gedrag waarover de (pleeg)ouder vertelt, hoeft de pleegzorgbegeleider vaak niet direct in te gaan. De (pleeg)ouder geeft meestal zelf al aan dat iets niet liep zoals hij wilde of dat hij iets niet had moeten doen. De pleegzorgbegeleider sluit hierbij aan door direct in de gaan op welke ideeën de (pleeg)ouder heeft over alternatieven. Het inadequate gedrag verdwijnt naar de achtergrond en er wordt gewerkt aan het ontwikkelen en versterken van adequaat gedrag.

Samen nieuwe dingen uitproberen

Nieuwe dingen uitproberen door deze te oefenen is de meest effectieve techniek die de pleegzorgbegeleider tot zijn beschikking heeft om nieuwe vaardigheden aan te leren. Dit komt doordat in het oefenen alle manieren waarop mensen leren samenkomen: (pleeg)ouders zien hoe ze het kunnen aanpakken, analyseren de aanpak en komen tot concrete gedragsstappen, proberen deze stappen vervolgens zelf uit in een veilige situatie en schaven hun gedrag bij op basis van de feedback die zij zichzelf geven en die zij van elkaar en van de pleegzorgbegeleider krijgen. Het zorgvuldig doorlopen van al deze leerstappen zorgt ervoor dat (pleeg)ouders hun vaardigheden snel kunnen uitbreiden, dat zij zich versterkt voelen door het succes dat ze in korte tijd boeken en dat de kans groot is dat ze ook in het toepassen thuis succesvol zullen zijn.

Stappen

1. Introduceer de vaardigheid en ontlok effectieve elementen
2. Doe de vaardigheid voor (de (pleeg)ouder speelt het kind, de pleegzorgbegeleider speelt de (pleeg)ouder)
3. Benoem de stappen
4. Laat de (pleeg)ouder oefenen
5. Geef feedback
6. Oefen nog een keer (eventueel met de andere (pleeg)ouder of een moeilijkere situatie)
7. Bespreek in welke situaties de (pleeg)ouders dit thuis gaan toepassen (en hoe ze ervaringen gaan bijhouden)

Toelichting

1. Introduceer de vaardigheid en ontlok effectieve elementen
In enkele zinnen introduceert de pleegzorgbegeleider de vaardigheid, waarbij hij verbinding legt met het doel van de (pleeg)ouders. De pleegzorgbegeleider vraagt (pleeg)ouders naar hun ervaringen tot nu toe om tot een overzicht te komen van wat goed werkt en wat minder goed werkt bij het toepassen van deze vaardigheid.
Vragen die de pleegzorgbegeleider kan stellen om dit soort inzichten bij (pleeg)ouders te ontlokken:
 - 'Als (naam kind) hier zou zitten, en we zouden aan hem vragen wat ervoor nodig is om hem ... (gewenste gedrag te bereiken), wat zou hij dan zeggen?'
 - 'Van welke dingen zeggen jullie: dat werkt niet bij ... (naam kind); want dan raken we alleen maar met elkaar in conflict? (...) Wat kan er wel werken?'
2. Doe de vaardigheid voor (de (pleeg)ouder speelt het kind, de pleegzorgbegeleider speelt de (pleeg)ouder)
De pleegzorgbegeleider laat de vaardigheid zien. Hij gaat soepel over van uitleggen naar voordoen en introduceert dit onder de noemer 'even uitproberen'. Hierbij neemt hij het rijtje dat (pleeg)ouders

hebben aangegeven als belangrijk en helpend als uitgangspunt. Hij probeert uit wat de (pleeg)ouders hem verteld hebben dat slim is om te doen. Hiermee geef je de (pleeg)ouders het gevoel dat ze slimme ideeën hebben en deskundig zijn. Vervolgens verdeelt de pleegzorgbegeleider de rollen. Hij nodigt een van de (pleeg)ouders uit om ergens anders te komen zitten en ‘het kind’ te zijn. Indien er twee (pleeg)ouders aanwezig zijn, geeft de pleegzorgbegeleider aan beiden een opdracht. De (pleeg)ouder die deelneemt weet nu wat er van hem verwacht wordt: goed meewerken. De andere (pleeg)ouder krijgt een observatieopdracht. Dit helpt de (pleeg)ouder om hierna concrete informatie te kunnen geven over wat de pleegzorgbegeleider heeft laten zien.

Het model dat de pleegzorgbegeleider vervolgens neerzet, is kort maar krachtig. Zowel aan het begin als aan het eind geeft de pleegzorgbegeleider een seintje aan de (pleeg)ouders. Tussen de seintjes blijft de pleegzorgbegeleider in zijn rol als (pleeg)ouder.

3. Benoem de stappen

Na het voordoen van de vaardigheid bedankt de pleegzorgbegeleider de (pleeg)ouder die het kind was en nodigt hem uit om weer op zijn eigen stoel te gaan zitten. Aan de (pleeg)ouder die observeerde, stelt hij de vraag: ‘Wat zag je me doen?’ Naar aanleiding van het antwoord van de (pleeg)ouder kan de pleegzorgbegeleider vervolgvragen stellen, ook aan de (pleeg)ouder die het kind speelde.

De pleegzorgbegeleider maakt op een A4'tje een rijtje van een aantal stappen die hij achtereenvolgens heeft gezet, zodat de (pleeg)ouder dit rijtje straks kan gebruiken bij het oefenen. Al vragend bouwt hij dit rijtje op.

4. Laat de (pleeg)ouder oefenen

Vervolgens nodigt de pleegzorgbegeleider een van de (pleeg)ouders uit om de vaardigheid te laten zien aan de hand van de stappen. De pleegzorgbegeleider legt de nadruk op het A4'tje (spiekbrief) en de stappen. Aan de (pleeg)ouder die niet oefent, geeft de pleegzorgbegeleider een observatieopdracht die leidt tot positieve feedback voor de (pleeg)ouder die oefent: ‘Ik wil jou vragen om te letten op wat sterk is aan wat je vrouw doet. Wat is goed aan haar toon, hoe ze erbij staat, wat ze zegt, al die kleine dingen.’ Als de oefenende (pleeg)ouder vastloopt of iets heel anders doet dan de opgeschreven stappen, geeft de pleegzorgbegeleider de (pleeg)ouder een kleine aanwijzing. De aanwijzing houdt hij zo klein mogelijk zodat het oefenen zoveel mogelijk blijft doorgaan.

5. Geef feedback

Nadat de (pleeg)ouder heeft geoefend, start de pleegzorgbegeleider met een algemene bekrachtigende opmerking: ‘Heel goed!’. Dan nodigt hij de (pleeg)ouder uit weer op zijn eigen plaats te gaan zitten, en lopen de pleegzorgbegeleider en (pleeg)ouders samen de stappen langs. Hierbij lokt de pleegzorgbegeleider positieve feedback uit bij de (pleeg)ouder die heeft geobserveerd.

Wanneer de pleegzorgbegeleider maar met één ouder werkt, zal hij er doorgaans voor kiezen eerst te vragen waar de (pleeg)ouder tevreden over is, en pas daarna zelf feedback geven. De pleegzorgbegeleider stopt de (pleeg)ouder als deze direct begint over wat er beter had gekund; eerst ligt de focus op wat al goed is. De pleegzorgbegeleider let goed op de verhouding tussen wat al sterk is en wat beter kan (minimaal 3:1), en gaat snel over naar het opnieuw oefenen (‘Laten we het nog een keer doen, en dan geef jij echt een opdracht, dus zonder ‘wil je’, echt een opdracht’). Korte feedback op de belangrijkste punten, gevolgd door een nieuwe oefening is effectiever dan een volledige analyse.

6. Oefen nog een keer (eventueel met de andere (pleeg)ouder of een moeilijkere situatie)

Naast het herhalen van de oorspronkelijke oefening, zodat de (pleeg)ouder zijn basis kan verbeteren, heeft de pleegzorgbegeleider ook andere opties. Wanneer er twee (pleeg)ouders zijn, ligt het voor de hand stap 4 en 5 te herhalen met de andere (pleeg)ouder. Zo kunnen beide (pleeg)ouders succes ervaren en het stimuleert het evenwicht tussen hen. Daarnaast is het vaak zinvol de vaardigheid opnieuw te laten oefenen in een moeilijkere situatie. De eerste keer heeft de pleegzorgbegeleider de situatie zo eenvoudig mogelijk gemaakt, zodat de (pleeg)ouder zich volledig op de vaardigheid kan concentreren. Om de kans te vergroten dat de (pleeg)ouder ook in het echte leven succesvol zal zijn, kan het goed zijn ook een moeilijkere maar meer realistische situatie te oefenen. Voorbeelden van moeilijkere situaties zijn:

- Het kind gaat in discussie.

- Het kind wordt boos.
 - Het is een heel druk moment, de (pleeg)ouder wordt door een ander afgeleid.
- Wat een geschikte situatie is, weet de pleegzorgbegeleider vanuit het informatie verzamelen. Ook kan hij ervoor kiezen op dit moment te vragen: 'Jullie kunnen dit allebei uitstekend. Wat is in het echt anders waardoor het moeilijker is?'

7. Bespreek in welke situaties de (pleeg)ouders dit thuis gaan toepassen (en hoe ze ervaringen gaan bijhouden)

Wanneer de (pleeg)ouders en de pleegzorgbegeleider concluderen dat de (pleeg)ouders voldoende succes hebben ervaren om de vaardigheid ook thuis met succes te kunnen toepassen, gaan zij bedenken wanneer de (pleeg)ouders dit de komende weken kunnen doen en hoe zij hun ervaringen gaan bijhouden. Hiervoor maakt de pleegzorgbegeleider ter plekke een passend registratieformulier. De pleegzorgbegeleider eindigt het oefenen door de (pleeg)ouders succes te wensen met hun plan en vertrouwen uit te spreken.

Door op deze manier een vaardigheid te oefenen, worden heel wat stappen zorgvuldig doorlopen. Toch kan dit in tijd vrij snel gedaan worden. Een kleine vaardigheid kan in 15 minuten door beide (pleeg)ouders geoefend zijn. Met een meer uitgebreide vaardigheid, die meerdere malen geoefend wordt, zullen de pleegzorgbegeleider en (pleeg)ouders doorgaans ook in 30 minuten klaar zijn. Cruciaal is dat de pleegzorgbegeleider de procedure goed kent, vanzelfsprekend tot actie overgaat, zelf een sterk voorbeeld kan neerzetten en goed analyseert wat de (pleeg)ouder doet.

Schaalvragen

Schaalvragen worden ingezet om samen te onderzoeken wat er nodig is om een doel te bereiken, maar ook om de motivatie of het vertrouwen te vergroten. Schaalvragen zijn ook geschikt om samen te bekijken wat er nodig is om zelfstandig verder te kunnen gaan (Berg, 2000).

Stappen

1. Leg de schaal uit.

De pleegzorgbegeleider stelt een schaal voor van 0 tot 10, waarbij 10 staat voor de situatie zoals de (pleeg)ouder wil dat het wordt, en 0 voor de situatie waarin er helemaal niets van de gewenste situatie gerealiseerd is.

2. Vraag waar de (pleeg)ouder zich op dit moment op de schaal bevindt.

3. Focus op wat er al bereikt is en wat al heeft gewerkt.

De pleegzorgbegeleider stelt vragen als: 'Hoe is het je gelukt om te komen van 0 tot waar je nu staat?', 'Wat is er nu anders dan eerst?', 'Wat werkt vooral goed?', 'Hoe lukt je dat?', 'Wat helpt nog meer?'

4. Vraag naar een situatie die al beter was.

De pleegzorgbegeleider stelt vragen als: 'Wat is de hoogste positie waar je recent al eens op hebt gestaan op deze schaal?', 'Wat was er toen anders?', 'Wat deed jij toen anders?', 'Wat werkte er toen goed?'

5. Nodig de (pleeg)ouder uit om te vertellen hoe het eruitziet op de hogere positie op de schaal.

De pleegzorgbegeleider stelt vragen als: 'Hoe ziet het eruit op positie ..?', 'Waaraan zou je merken dat je op ... zou staan?' 'Wat zou er dan anders zijn?', 'Wat zou jij anders kunnen doen?', 'Hoe zou dat helpen?'

6. Nodig de (pleeg)ouders uit om te noemen hoe zij een stapje vooruit kunnen zetten op de schaal.

De pleegzorgbegeleider stelt vragen als: 'Heeft wat we besproken hebben je op een idee gebracht over hoe je een stapje vooruit zou kunnen zetten?', 'Hoe ziet die stap eruit?'

Toelichting

Het is belangrijk vooral de 10-positie zorgvuldig te formuleren. Net als de doelen van de hulp moet de 10-positie realistisch zijn. Een onhaalbare ideale situatie als uitgangspunt nemen, kan demotiverend werken. Daarnaast meet de (pleeg)ouder zijn huidige positie af aan de invulling van de 10-positie. Als deze erg idealistisch gesteld is, zal de (pleeg)ouder de huidige situatie al snel laag classificeren. Uitgangspunt van de schaalvraag moet zijn dat elke stap voorwaarts al voldoende kan zijn om verdere verandering in gang te brengen.

(Pleeg)ouders die aangeven zich op de 0-positie te bevinden, willen meestal aangeven hoe erg de situatie voor hen is. De basisstap die vraagt naar wat er al bereikt is en al gewerkt heeft, is dan niet meer te zetten. Toon begrip en geef erkenning voor het gevoel, maar probeer ook in dit geval een positieve wending te brengen. Stel bijvoorbeeld een coping-vraag, zoals 'Wat maakt dat je toch door kunt gaan?'. Vraag door op het antwoord en kijk in welke volgende stap deze past. Pak in die stap het gesprek weer op.

Uitzonderingsvragen

Uitzonderingsvragen kunnen worden ingezet om inzicht te krijgen in momenten waarop het probleem er niet of minder is, of wanneer het probleem even niet als probleem voelt. Door vragen te stellen over de momenten waarop het probleem zich niet of in mindere mate voordoet, achterhaalt de pleegzorgbegeleider voorbij uitzonderingen die de (pleeg)ouder als hulpbron kan gebruiken voor verandering.

Toelichting

Voorbeelden van uitzonderingsvragen zijn:

- Wat is er anders aan die momenten?
- Hoe lukte het je toen om....
- Wanneer is of was er al even iets van de situatie aanwezig waar je wilt uitkomen?

Samen probleem oplossen

Wanneer overleggen en afspraken maken moeizaam verloopt in een (pleeg)gezin en er concrete onderwerpen zijn waarover gezinsleden wel tot afspraken willen komen, kiest de pleegzorgbegeleider voor 'samen probleem oplossen'. Samen probleem oplossen is een techniek die (pleeg)gezinsleden in staat stelt om op een constructieve en gestructureerde manier afspraken met elkaar te maken, conflicten op te lossen en regels te bespreken, waarbij de (pleeg)ouders en het kind het gevoel zullen hebben dat ze goed hebben samengewerkt. De techniek kan gebruikt worden om problemen waar het gezin voor staat op te lossen, maar ook om een plan te maken, zoals bedenken wat er in het weekend gezamenlijk gedaan kan worden.

Stappen

1. Kies een concreet doel.
2. Brainstorm over de mogelijke oplossingen.
3. Overweeg voor- en nadelen en maak een keuze.
4. Combineer oplossingen en maak een plan.
5. Schrijf het plan op in een overeenkomst.
6. Voer het plan uit en evalueer.

Toelichting

In het proces van 'samen probleem oplossen' oefenen gezinsleden met belangrijke vaardigheden zoals het genereren van veel oplossingen, het afwegen van oplossingen en het combineren van oplossingen om tot een plan te komen. Ook worden communicatievaardigheden geoefend zoals het elkaar laten uitpraten, luisteren naar de mening van de ander, de eigen mening bijstellen en op een rustige manier een mening geven. Omdat het kind inspraak heeft en een belangrijke rol speelt in het proces van samen probleem oplossen, draagt het inzetten van deze techniek bij aan zijn behoefte aan autonomie en versterking van zijn zelfvertrouwen.

Aandachtspunten van 'samen probleem oplossen':

1. Het samen probleem oplossen staat of valt met een goed *doel*. Het doel is specifiek, positief (dat wil zeggen: voor iedereen aantrekkelijk) geformuleerd, haalbaar en er kan binnen een week mee gestart worden. Het doel wordt luchtig en positief besproken en de pleegzorgbegeleider voorkómt een discussie over wie wat doet in het veroorzaken van de problemen. Het is van belang dat zowel het kind als zijn (pleeg)ouders het eens zijn over de beschrijving van het doel. De pleegzorgbegeleider vraagt aan alle gezinsleden hoe zij het doel zouden omschrijven in eigen woorden. Hij zoekt naar overeenkomsten in de formuleringen en legt de uiteindelijke formulering voor aan de gezinsleden voordat hij het doel opschrijft.
2. Bij het *brainstormen* werken gezinsleden samen om tot een hele lijst met mogelijke oplossingen voor het probleem te komen. De basisgedachte achter brainstormen is 'elk idee is een goed idee'. Daarbij

mag alles geroepen worden. Alle ideeën worden op de flap-over geschreven, ook als deze ideeën niet-realistisch of onverstandig zijn. Ideeën genereren zonder direct op de ideeën van anderen te reageren is in de meeste gezinnen niet gebruikelijk. De pleegzorgbegeleider verdeelt actief de beurt en stimuleert gezinsleden die minder inbreng hebben ook een idee te noemen. Tijdens het brainstormen wordt geen kritiek geleverd op ideeën die worden ingebracht. De pleegzorgbegeleider bekrachtigt de ideeën die worden aangedragen en doet zo nodig suggesties voor oplossingen die niet genoemd worden.

3. Van elke oplossing wordt bekeken welke *voordelen en nadelen gezinsleden* zien. Ideeën die door niemand serieus worden genomen, worden bij de start van deze stap weggestreept. Dit wordt uiteraard eerst gecheckt bij de verschillende gezinsleden. Gezinsleden mogen vervolgens hun mening geven over de voor- en nadelen zonder ruzie te krijgen, omdat hun mening zich richt op het idee en niet op de persoon. De pleegzorgbegeleider ondersteunt hierbij door beurten te verdelen en elke inbreng te bekrachtigen. Het bespreken van voor- en nadelen helpt gezinsleden om buiten hun eigen denkkader te treden: ze krijgen vaak nieuwe informatie over hoe een ander ergens tegenaan kijkt en kunnen zij zich meer in de ander inleven.
Er zijn veel verschillende manieren om tot een keuze voor een oplossing te komen. Wanneer er weinig tijd is, kiest de pleegzorgbegeleider ervoor om iedereen te vragen wat hun top 3 is, bijvoorbeeld door ieder gezinslid drie stickers te geven en iedereen een sticker te laten plakken bij de drie oplossingen die hij het beste vindt. Een andere optie is om voor ieder gezinslid een eigenlijk kolom te tekenen en dan aan iedereen te vragen voor elke oplossing een +, +/- of - te zetten. Afhankelijk van de tijd vraagt de pleegzorgbegeleider gezinsleden een of meer oordelen toe te lichten.
4. De *verschillende oplossingen* voor verschillende aspecten van het doel worden *gecombineerd tot een plan*. In deze fase van 'samen probleem oplossen' wordt een compromis gesloten met de verschillende ideeën die veel voordelen hebben. Oplossingen kunnen nog iets worden aangepast zodat zij voor iedereen acceptabel zijn. Soms worden er nieuwe ideeën bedacht door oplossingen te overwegen. Hoe meer ideeën worden meegenomen in het plan, des te meer wordt de inbreng van verschillende gezinsleden gehonoreerd. De pleegzorgbegeleider helpt gezinsleden het tempo erin te houden en soms water bij de wijn te doen om tot een plan te komen.
5. Wanneer het plan rond is, wordt dit opgeschreven in een *overeenkomst*. Hierin komt te staan wie wat wanneer doet. De overeenkomst is kort en bondig, met een heldere taakverdeling en specifieke informatie over waar, wat en hoe. Er wordt ook afgesproken hoe lang de afspraak geldig is en wanneer deze wordt geëvalueerd en zo nodig bijgesteld.
Op dit punt is het gezin doorgaans dik tevreden: ze hebben een plan gemaakt en hebben vertrouwen in een goede afloop. De pleegzorgbegeleider neemt een paar minuten tijd om 'problemen te voorspellen': want ook al is er een goed plan, en is iedereen het eens over wat er moet gebeuren, in het echte leven gaat het net wat anders dan afgesproken. Hij bevraagt het gezin op: wat zou er kunnen gebeuren waardoor het niet lukt om de afspraken na te komen? Voor ieder probleem wordt een oplossing afgesproken en dit wordt opgenomen in het plan.
6. Tijdens de volgende afspraak (een ontmoeting of telefonisch contact) is er ruimte om het plan te evalueren. Vragen die de pleegzorgbegeleider dan aan de orde kan laten komen:
 - Welke onderdelen werken goed en welke niet?
 - Heeft de afspraak opvallende dingen opgeleverd? Zijn er negatieve neveneffecten?
 - Wat vinden de gezinsleden van hoe het nu loopt?
 - Voor wie heeft het gevolgen en welke gevolgen heeft het?
 - Hoe kan het gezin leren van uitdagingen die zij zijn tegenkomen en het plan verbeteren?
Wanneer is de volgende evaluatie? (zonder de pleegzorgbegeleider!)
 - Hoe gaan ze dit volhouden?

Een enkele keer lukt het niet om tijdens een afspraak tot overeenstemming te komen. Dan wordt aan 'samen probleem oplossen' een vervolg gegeven in een afspraak erna. De pleegzorgbegeleider stimuleert de gezinsleden om in de tussentijd na te denken over andere oplossingen, en bijvoorbeeld mensen in hun netwerk naar ideeën te vragen.

Niet veroordelen: schuldgevoelens wegnemen

Deze basistechniek is erop gericht schuldgevoelens weg te nemen bij (pleeg)ouders, omdat dit adequaat opvoedend handelen in de weg kan staan en het ouders belemmert om na te denken over dit adequate handelen. Ook bij kinderen is het belangrijk schuldgevoelens weg te nemen, omdat deze hun ontwikkeling kunnen bedreigen. Bij het doorvragen (stap 2) is het belangrijk dat de pleegzorgbegeleider een neutrale en niet-veroordelende houding inneemt.

Stappen

1. Geef een compliment omdat de (pleeg)ouder of het kind de situatie inbrengt.
2. Stel vragen over de situatie en vraag door.
3. Vat het verhaal samen.
4. Vraag hoe de ander zich voelt.
5. Normaliseer de situatie: geef aan dat iedereen wel eens tekortschiet.
6. Vraag hoe het gedrag een volgende keer voorkomen kan worden.

Roulerende rekeningen inzichtelijk maken

Met 'roulerende rekening' in een relatie wordt bedoeld dat ontstane schuld (in psychische of fysieke zin) niet vereffend wordt bij degene die hem veroorzaakt heeft, maar bij een ander (onschuldig) persoon in de naaste omgeving. Het gaat dan bijvoorbeeld om ouders die mishandeld zijn door hun eigen ouders, en die nu zelf hun kind mishandelen (Boszormenyi-Nagy & Krasner, 1986). Kinderen die met pleegzorg te maken hebben, hebben in hun gezin van herkomst soms geen veilig gehechte relatie kunnen ontwikkelen, of hebben daar niet voldoende aandacht ontvangen. Daarnaast kan het kind in zijn eigen gezinssituatie huiselijk geweld hebben meegemaakt, of kan er sprake zijn geweest van mishandeling. Wanneer er onvoldoende aandacht is voor het onrecht dat kinderen is aangedaan, lopen zij het risico gedrag te laten zien dat voor hen voorspelbare (maar inadequate) reacties oproept, bijvoorbeeld opnieuw afgewezen worden. Het is daarom belangrijk om ook voldoende adequate hulp in te zetten op trauma's, en de ernst van de gebeurtenissen die een kind heeft meegemaakt te onderkennen. Wanneer dit niet gebeurt, dan zal het kind dit afreageren op mensen die hij op dat moment om zich heen heeft, en tegelijkertijd vergevingsgezind en loyaal blijven aan zijn eigen ouders. Met behulp van een genogram kan de dynamiek voor het kind en de pleegouders zichtbaar en bespreekbaar worden gemaakt.

Stappen

1. Leg het ingevulde genogram (zie paragraaf 5.3) op tafel bij het kind (werk eventueel met Duplo-poppetjes vanuit de methodiek Een taal erbij (Diekmann, 2005)).
2. Bespreek het problematische gedrag van het kind in termen van waarneembaar gedrag.
3. Teken in het genogram waar 'schade' zit in de vorige generatie.
4. Benoem de gevolgen van deze 'schade' voor het kind.
5. Bespreek met het kind handelingsalternatieven.

Kosten-batenanalyse

De kosten-batenanalyse is een gesprekstechniek om (ongewenst) gedrag van kind, ouder of pleegouder op een niet bedreigende manier te bespreken. Het gaat om gedrag dat diegene wil veranderen, maar lastig vindt om te veranderen, of om gedrag waarin diegene in conflict komt met zijn omgeving. De kosten-batenanalyse is een manier om informatie te verzamelen over de factoren die het gedrag in stand houden en maakt voor het kind, de ouder of de pleegouder duidelijk waarom bepaald gedrag lastig te veranderen is. Met de kosten-batenanalyse zet de pleegzorgbegeleider de voor- en nadelen van bepaald gedrag op een rij. De voordelen zijn de factoren die het gedrag in stand houden en wegen zwaarder dan de nadelen (dit kan eventueel geconcretiseerd worden door elk voor- en nadeel een waarde te geven). Vervolgens stimuleert de pleegzorgbegeleider diegene om op zoek te gaan naar een alternatief voor de voordelen van het huidige gedrag en motiveert hij diegene het alternatieve gedrag in de praktijk uit te proberen.

Stappen

1. Introduceer de kosten-batenanalyse.
2. Kies een concrete situatie waarin het gedrag van het kind, de ouder of de pleegouder is voorgekomen.
3. Vraag diegene naar de voordelen en daarna naar de nadelen van dit gedrag.

4. Optioneel: vraag diegene aan elk voor- en nadeel een cijfer tussen de 0 en 100 toe te schrijven en tel daarna de scores op.
5. Stimuleer het kind, de ouder of de pleegouder op zoek te gaan naar een alternatief voor de voordelen van het huidige gedrag.
6. Motiveer diegene het alternatieve gedrag in de praktijk uit te proberen.

Vergroten copingsvaardigheden gezinsleden

Na incidenten en moeilijke situaties die in het pleeggezin hebben plaatsgevonden heeft de pleegzorgbegeleider contact met pleegouders om dit door te spreken. Het terugblikken op situaties is ondersteunend en helpend voor de verwerking en het een plek geven van de gebeurtenis en versterkt de pleegouders in het omgaan met dit soort situaties (coping) (Split, 2019). Dit nabespreken is niet alleen voor de pleegouders belangrijk maar ook voor de andere kinderen in het gezin. Zo leren ze beter met dit soort lastige situaties om te gaan en te verwerken. Dit geeft een vergroot gevoel op controle en regie. De pleegzorgbegeleider stemt met pleegouders af hoe dit bespreken van dit soort situaties gebeurt in huis en wie dit doet (de pleegouders zelf of willen zij ondersteunt worden door de pleegzorgbegeleider).

Gebruik maken van spontane momenten om contact te onderhouden met alle gezinsleden van pleeggezin.

De pleegzorgbegeleider heeft vaak de pleegouders als de vaste gesprekspartner om te praten over hoe het gaat met het pleegkind. De andere kinderen in het pleeggezin zijn vaak ook heel steunend voor het pleegkind. Door op informele momenten bewust ook contact te maken met de andere kinderen in het gezin kan de pleegzorgbegeleider een goede werkrelatie met de andere gezinsleden opbouwen. Wanneer er lastigere momenten zijn kan de pleegzorgbegeleider terugvallen op dat er hij al contact heeft en gemakkelijker in gesprek komen met de gezinsleden. Voorbeelden van spontane momenten kunnen zijn dat een kind in de woonkamer zit als je binnen komt of dat je ze op de weg naar buiten tegen komt etc.

Hulpmiddelen voor het creëren van een veilige en stabiele plek voor het kind

Interview Dagelijkse Routine

Een manier om in korte tijd zicht te krijgen op de dagelijkse gang van zaken in het (pleeg)gezin is het Interview Dagelijkse Routine (IDR). Het IDR is een semi-gestructureerd interview om concrete informatie te verzamelen over het dagelijkse leven van het (pleeg)gezin. Tijdens het interview wordt gesproken over een aantal dagelijks terugkerende onderdelen in het leven van het gezin, zoals opstaan, aankleden, ontbijten, vertrek naar school, dagbesteding van de (pleeg)ouders, activiteiten na school, avondeten, avondbesteding van de (pleeg)ouders en slapen.

Tijdens de afname van het IDR wordt een doordeweekse dag uit het leven van het gezin opgedeeld in voor de (pleeg)ouder logische eenheden, bijvoorbeeld het wakker worden en opstaan en de uiterlijke verzorging. De hele dag komt aan bod: opstaan, zelfverzorging, ontbijten, vertrek naar school, lunch, weer naar school, thuiskomen na school, vrijetijdsbesteding, avondeten, avond, naar bed gaan, slapen. Gevraagd wordt naar hoe het nu gaat. Op het IDR-formulier wordt voor elk onderdeel een aantal thema's beschreven. Deze thema's zijn een leidraad voor het gesprek.

De nadruk ligt tijdens het gesprek op het verkrijgen van een soort film over de dagelijkse gang van zaken in het gezin. De afname van het interview is dan ook te zien als een uitgebreide observatie uit de tweede hand. Ook voor (pleeg)ouders die in eerste instantie geen veranderwensen hebben, biedt het IDR kansen. Doordat de pleegzorgbegeleider een hele dag in het leven van het (pleeg)gezin systematisch doorloopt, denken de (pleeg)ouders na over de momenten die op een dag goed verlopen maar ook over de momenten die minder makkelijk zijn. Deze bieden aanknopingspunten voor de begeleiding.

Stappen

1. Introduceer de IDR.
2. Breng de huidige dagelijkse routine voor het kind in kaart.
3. Breng de toekomstige dagelijkse routine voor het kind in kaart.
4. Vergelijk de huidige situatie met de toekomstige situatie.
5. Maak afspraken.
6. Evalueer de afspraken tijdens een volgende afspraak.

Toelichting

1. Introduceer het IDR

De pleegzorgbegeleider bespreekt tijdens de afspraak met de ouders en de pleegouders dat hij het met hen wil hebben over de dagelijkse routine van hun kind, zoals die nu is (indien het kind nog thuis woont) of kort voor de uithuisplaatsing was. Hij introduceert het IDR en legt het doel ervan uit.

‘We zitten in een spannende situatie nu uw zoon ergens anders woont/gaat wonen. Zeker voor hem is het spannend om bij mensen te gaan wonen die hem niet zo goed kennen als jij dat doet. Met het gezin waar hij komt te wonen gaan we kijken hoe we het wonen daar zo fijn mogelijk voor hem kunnen maken, terwijl we met jou gaan werken aan terugplaatsing hier thuis. Jij weet het beste hoe zijn dag eruitziet en wat hij wel en niet fijn vindt. Graag loop ik eens een dag met je door om te zien wat het pleeggezin kan doen om hem extra welkom te laten voelen.’

2. Breng de huidige dagelijkse routine voor het kind in kaart

Vervolgens bespreekt de pleegzorgbegeleider met ouders hoe een dag uit het leven van hun kind eruitziet. De thema's in de linkerkolom zijn de leidraad voor het gesprek. De pleegzorgbegeleider zal extra aandacht hebben voor hoe de dag er voor het specifieke kind uitziet en voor tips of gebruiken die goed bij het kind werken, bijvoorbeeld een knuffel bij het slapen gaan of altijd een tv-serie mogen kijken. Hiermee krijgen de ouders ook meer het gevoel dat er alles aan gedaan wordt om een goede plek voor hun zoon of dochter te creëren en dat zij hierbij betrokken worden.

3. Breng de toekomstige dagelijkse routine voor het kind in kaart

De pleegzorgbegeleider bespreekt tijdens de afspraak dat hij ook met de pleegouders wil kijken naar hun dagelijkse routine. Hij introduceert het IDR en legt het doel ervan uit.

Tabel 5.2 Overzicht dagelijkse routine van het kind

Tijd	Activiteit	Hoe gaat het?
..... uur	Wakker worden en opstaan Aankleden Tussen aankleden en de deur uitgaan	Wat zijn specifieke gebruiken voor dit kind? Wat vindt hij leuk? Wat vindt hij lastig?
..... uur	Activiteiten buiten de deur	Wat zijn specifieke gebruiken voor dit kind? Wat vindt hij leuk? Wat vindt hij lastig?
..... uur	Thuishkomst	Wat zijn specifieke gebruiken voor dit kind? Wat vindt hij leuk? Wat vindt hij lastig?
..... uur	Tijdsbesteding ouder(s) en kinderen tot aan avondeten	Wat zijn specifieke gebruiken voor dit kind? Wat vindt hij leuk? Wat vindt hij lastig?
..... uur	Avondeten	Wat zijn specifieke gebruiken voor dit kind? Wat vindt hij leuk? Wat vindt hij lastig?
..... uur	Avondbesteding kind en ouder	Wat zijn specifieke gebruiken voor dit kind? Wat vindt hij leuk? Wat vindt hij lastig?
Specifieke aandachtspunten?		

‘Binnenkort komt er een kind bij jullie wonen (of er woont sinds kort een pleekind bij jullie). Dat is best spannend voor jullie, een kind in jullie gezin met misschien wel heel andere gebruiken dan jullie gewend zijn. Jullie kunnen je ook wel voorstellen dat het voor het kind nog veel spannender is om bij mensen te gaan wonen die hij helemaal niet kent. Het kind zal jullie moeten leren kennen, maar ook jullie gebruiken. Ik wil eens met jullie kijken hoe een dag uit het leven van het kind in zijn ouderlijk gezin verschilt met een dag wanneer hij straks hier woont. Misschien lijken deze dagen op elkaar, en misschien zien we ook grote verschillen. We weten dat een kind voorspelbaarheid nodig heeft om

zich veilig te voelen. Nu willen we allemaal dat het kind zich hier prettig en welkom voelt, dus laten we eens kijken wat we hierin nog extra zouden kunnen doen waarvan we weten dat hij dat leuk of fijn vindt. Graag loop ik eens een dag met jullie door om te zien hoe jullie dag en jullie gebruiken nu zijn.’

4. Vergelijk de huidige situatie met de toekomstige situatie

De pleezorgbegeleider legt vervolgens de twee dagelijkse routines naast elkaar. Hij vraagt ouders en pleegouders eerst naar een paar overeenkomsten die hun opvallen en noteert deze. Dit zijn de dingen die de dagelijkse routine voor het kind voorspelbaar maken. Vervolgens vraagt de pleezorgbegeleider naar verschillen tussen de dagelijkse routines en hij noteert ook deze. Zo ontstaan er twee rijtjes: een met overeenkomsten en een met verschillen. Nu kan worden vastgesteld hoe voorspelbaar de situatie is en krijgen pleegouders ook meer zicht op de impact van de verandering op het kind

5. Maak afspraken

De pleezorgbegeleider vraagt de pleegouders vervolgens naar dingen die ze extra zouden kunnen doen om de verschillen kleiner te maken en zo de situatie voor het kind meer voorspelbaar te maken. Het gaat er niet om dat alle verschillen worden overgenomen, er zullen verschillen tussen staan die niet haalbaar zijn (bijvoorbeeld in bad gaan wanneer de pleegouders geen bad hebben) of niet in het belang van het kind zijn (bijvoorbeeld ontbijten met patat). De pleezorgbegeleider kijkt met de ouders naar een aantal dingen die wel haalbaar zijn of die daaraan tegemoetkomen (bijvoorbeeld de eerste week een keer patat eten, omdat dit het lievelingseten van het kind is). De haalbare punten noteert de pleezorgbegeleider op papier en daar maakt hij concrete afspraken over met de pleegouders passend bij het gezin en ook in overleg met de eigen kinderen.

6. Evalueer de afspraken tijdens een volgende bijeenkomst

Deze afspraken worden in een volgende bijeenkomst met de pleegouders geëvalueerd:

- Wat werkte goed? Wat zag je daarvan bij het kind?
- Welke dingen waren lastig voor hem? Wat zouden jullie daar nog extra aan kunnen doen?

De pleezorgbegeleider zet zich te allen tijde in voor verbinding en samenwerking tussen de ouders en de pleegouders. In sommige situaties is het onvoldoende mogelijk om hier met de ouders en de pleegouders tegelijkertijd over te spreken. In die gevallen kan de IDR eerst met de ouders besproken worden, de verkregen informatie kan tijdens het gesprek met de pleegouders benut worden.

Startwijzer 'Een pleegkind in huis, en nu?'

De *Startwijzer* is een hulpmiddel om pleegouders te ondersteunen bij de praktische kant van een pleezorgplaatsing. De *Startwijzer* bestaat uit twee delen. In het informatieve gedeelte vinden pleegouders belangrijke zaken die handig zijn om te weten en te bespreken met de betrokkenen wanneer er een pleegkind in hun huis komt. In het invulgedeelte kunnen pleegouders allerlei belangrijke gegevens opschrijven rondom het kind. Het document is tevens een handige checklist voor pleezorgbegeleiders om te controleren of zij alle benodigde informatie aan de pleegouders hebben verteld. Het doel is om pleegouders reeds bij aanvang zo goed mogelijk toe te rusten om het kind op te vangen en te verzorgen. De *Startwijzer* is te downloaden van de site van de Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen (denvp.nl).

Pleezorgkit (ook wel het 'wij-blik' of de 'rode doos' genoemd)

De pleezorgkit is een rood blik waarmee pleegouders hun toekomstige kind een beeld kunnen geven van waar en bij wie hij gaat wonen. In het blik zitten vijftien enveloppen, met verschillende thema's zoals 'ons huis', 'de omgeving' of 'huisregels'. Het is de bedoeling dat de pleegouders de enveloppen vullen met foto's, tekeningen, cd'tjes of de lijstjes invullen die erin zitten. De inhoud van de enveloppen is slechts een leidraad. Het belangrijkste is dat het toekomstige kind een beeld krijgt van het pleeggezin. In het blik zit ook een invulboekje in dat pleegouders kunnen invullen voor de ouders en een kaart die het toekomstige kind kan invullen voor zijn pleegouders. Uitgegeven door en verkrijgbaar bij Pleezorg Nederland.

Vragenlijsten om ontwikkeling kind te volgen

De Monitor Pleezorg helpt pleezorgbegeleiders om de ontwikkeling van een kind te volgen en risico's op een voortijdige afbreking van de plaatsing in beeld te brengen. Op basis van de monitor kan een

pleegzorgbegeleider met alle betrokkenen afspraken maken over de doelen en de begeleiding van het kind, de pleegouders en de ouders. Meer informatie over de Monitor Pleegzorg vindt u op nji.nl. Als een specifiek ontwikkelingsdomein of de opvoeding (geringe) zorgen of problemen oplevert, kunnen er aanvullende instrumenten worden ingezet om deze problemen in kaart te brengen (bijvoorbeeld de Child Behavior Checklist (CBCL) of de Opvoedingsbelasting Vragenlijst (OBVL)). Het voordeel van deze instrumenten is dat als ze herhaaldelijk worden afgenomen, er meer zicht komt op het verloop en de ernst van de problemen. Meer informatie over instrumenten vindt u op nji.nl/dirk. Advies over welke instrumenten het best ingezet kunnen worden bij welke problematiek staat in de Richtlijnen Jeugdhulp en Jeugdbescherming, te vinden op richtlijnenjeugdhulp.nl.

Gebruiksaanwijzing

De gebruiksaanwijzing is een hulpmiddel waarmee het kind en zijn (pleeg)ouders worden uitgenodigd om te praten over wat het kind prettig vindt en wat niet in hoe de (pleeg)ouders met hem omgaan. Het invullen en bespreken van de gebruiksaanwijzing draagt bij aan informatie-uitwisseling tussen (pleeg)ouder en kind. Zo komen ze meer te weten over hoe het kind tegen zichzelf aankijkt en hoe hij wil dat er met hem wordt omgegaan. Dit bevordert een veilige opgroeisituatie voor het kind.

Tabel 5.3 Invultabel 'gebruiksaanwijzing'

Gebruiksaanwijzing voor mijn (pleeg)kind		Gebruiksaanwijzing voor mezelf	
Als mijn (pleeg)kind vrolijk is, kan ik het beste		Als ik vrolijk ben, kan de ander het beste	
Doen:	Niet doen:	Doen:	Niet doen:
Als mijn (pleeg)kind chagrijnig is, kan ik het beste		Als ik chagrijnig ben, kan de ander het beste	
Doen:	Niet doen:	Doen:	Niet doen:
Als mijn (pleeg)kind verdrietig is, kan ik het beste		Als ik verdrietig ben, kan de ander het beste	
Doen:	Niet doen:	Doen:	Niet doen:
Als mijn (pleeg)kind kwaad is, kan ik het beste		Als ik kwaad ben, kan de ander het beste	
Doen:	Niet doen:	Doen:	Niet doen:

Stappen

1. Introduceer de gebruiksaanwijzing.
2. Het kind en zijn (pleeg)ouders gaan afzonderlijk aan het werk. Ondersteun hen waar nodig.
3. Het kind en zijn (pleeg)ouders wisselen uit wat zij hebben opgeschreven. Begeleid deze uitwisseling.
4. Stel gezamenlijk eventuele verbeterpunten (doelen) voor de omgang tussen het kind en zijn (pleeg)ouders vast.

Toelichting

Het kind en (pleeg)ouders werken apart aan de gebruiksaanwijzing. Zo hebben zij de gelegenheid goed na te denken over wat ze vinden, zonder zich te bekommeren om wat de ander opschrijft. De pleegzorgbegeleider probeert hen zodanig te ondersteunen dat zij in de gebruiksaanwijzingen concrete omgangswensen noemen.

De uitwisseling start bij het kind. Op deze manier kan hij aangeven wat hij prettig vindt en wat niet in de omgang met zijn (pleeg)ouders. Vervolgens mogen de (pleeg)ouders benoemen wat zij belangrijk vinden in de omgang met het kind. De pleegzorgbegeleider benoemt als laatste de gemeenschappelijke punten

en verschilpunten. Doordat de opdracht eerst op papier wordt uitgewerkt en de pleegzorgbegeleider de (pleeg)ouders en het kind kan ondersteunen, hoeven beide partijen niet meer te doen dan hun mening te formuleren en deze bij de uitwisseling voor te lezen. Dit maakt de oefening voor de meeste (pleeg)ouders en kinderen goed te doen. De pleegzorgbegeleider benut vervolgens de gedeelde informatie om concrete omgangswensen te benoemen. De wensen en tips die zijn opgeschreven, worden gebruikt om verbeterpunten in de omgang op te stellen. Het gaat om concrete wensen die zowel het kind als de (pleeg)ouders hebben of die een van hen heeft en waarin de ander hem tegemoet wil komen. De verbeterpunten zijn concreet en actief geformuleerd.

De pleegzorgbegeleider kan ervoor kiezen de (pleeg)ouder en het kind andere emoties, dan in de tabel zijn weergegeven, voor te leggen. Bijvoorbeeld wanneer angst of stress een rol speelt in het leven van een van hen en de pleegzorgbegeleider via de gebruiksaanwijzing tot concrete wensen en afspraken wil komen over steun op moeilijke momenten. Dit hulpmiddel kan ook gebruikt worden voor eigen kinderen in het pleeggezin, om beter met het gedrag van het pleegkind om te gaan. Dit kan gedaan worden door de pleegouder of de pleegzorgbegeleider.

Cirkel van veiligheid

Gehechtheid is de emotionele band tussen een kind en zijn beschermende ouder (uit: Richtlijn Problematische Gehechtheid, te vinden op richtlijnenjeugdhulp.nl). Deze band uit zich in het zoeken van nabijheid, troost, bescherming en bevestiging van de ouder. Gehechtheidsgedrag doet zich vooral voor wanneer het jonge kind te maken krijgt met emotioneel overweldigende momenten of situaties waarbij het kind niet in staat is om zijn eigen emoties te reguleren. Dan heeft het kind de ouder nodig als baken waar het altijd naar terug kan keren voor troost en bescherming (veilige haven). Daarnaast gebruikt het kind de ouder als uitvalsbasis om nieuwe ervaringen mee op te doen (veilige basis). De in afbeelding 5.1 weergegeven 'cirkel van veiligheid' is een hulpmiddel ter illustratie van het proces dat kind en gehechtheidsfiguur continu doorlopen.

Afbeelding 5.1. De cirkel van veiligheid, gebaseerd op Marvin, Cooper, Hoffman & Powell (2002)

Meer informatie vindt u in de onderbouwing van de Richtlijn Problematische Gehechtheid (op richtlijnenjeugdhulp.nl).

Thermometer met eerstehulpkaart

Een thermometer geeft kind, ouder of pleegouder inzicht in de spanningsopbouw van zijn emotie. De thermometer wordt vaak ingezet bij boosheid. De pleegzorgbegeleider vult samen met het kind, de ouder of de pleegouder op een schaal van 0 tot 10 in hoe boos hij zich voelt en welke tussenstappen er zijn in de opbouw van zijn boosheid. De pleegzorgbegeleider bespreekt met het kind, de ouder of de pleegouder wat hij zelf kan doen en hoe anderen in zijn omgeving kunnen helpen om ervoor te zorgen dat hij bij de verschillende tussenstappen weer rustiger wordt. Deze gedragsalternatieven worden genoteerd op de zogeheten eerstehulpkaart.

Words & Pictures

Sommige kinderen krijgen verschillende verhalen te horen over gebeurtenissen in hun verleden. Het risico bestaat dat het kind in zijn fantasie eigen verhalen gaat verzinnen om het geheel kloppend te maken. Om het kind duidelijkheid te geven over ingrijpende besluiten die in zijn leven zijn genomen, waarom hulpverlening betrokken is geraakt en wie die besluiten heeft genomen, wordt een *Words & Pictures*-document gemaakt. Zo'n document geeft een kind duidelijkheid over wat er vooraf ging aan het nemen van die besluiten. Het kind krijgt dit in de vorm van een boekje waarin tekst en tekeningen gebruikt worden. De pleegzorgbegeleider maakt samen met de ouders en andere belangrijke betrokkenen rond het gezin een getekend verhaal voor de kinderen. Belangrijk is dat het zoveel mogelijk één verhaal is, waar iedereen achter kan staan en dat zo eenvoudig en duidelijk mogelijk geformuleerd is. Deze duidelijkheid is voor kinderen van belang en kan bijdragen aan het ervaren van meer veiligheid. De verhaallijn biedt het kind een duidelijke achtergrond en geeft aan waarom er hulp is en het kind uit huis geplaatst is. Dit gebeurt op een ontschuldigende manier naar zowel de ouders als het kind, waarin ook ruimte is voor de positieve kanten in de contacten tussen de ouders en het kind. Susie Essex, bedenker van *Words & Pictures*, heeft het als volgt omschreven: 'Een *Words & Pictures* is helpend om van de soms vele verhalen die er in het hoofd zitten van een kind, één verhaal te maken.' Voor pleegouders kan een *Words & Pictures*-boekje helpen als het kind bijvoorbeeld vragen heeft over waarom hij in het pleeggezin woont. Als het kind er behoefte aan heeft, kan het boekje gepakt worden en door pleegouders worden voorgelezen. Het adequaat werken met *Words & Pictures* vereist een aparte training. Voor meer informatie daarover zie signalenvanveiligheid.nl.

Levensboek

Het maken van een levensboek is een belangrijk hulpmiddel voor pleegkinderen om hun eigen geschiedenis te achterhalen, te begrijpen, bespreekbaar te maken en te verwerken. Kinderen die (perioden van hun leven) in een pleeggezin wonen, zijn vaak met drie vragen bezig: wie ben ik; waar kom ik vandaan; en wat is er met mij gebeurd? Het levensboek is bedoeld om antwoord te geven op deze vragen en wordt ingezet wanneer een kind en/of de (pleeg)ouders hebben aangegeven dat het kind met deze vragen bezig is, het kind moeilijk kan bevatten en bespreken wat er met hem gebeurd is, het kind kampt met gebrek aan eigenwaarde en de pleegzorgbegeleider inschat dat de ontwikkeling van het kind erbij gebaat is. Doelen van het levensboek zijn:

- het toekomstige verleden vastleggen;
- het verleden opsporen en bespreekbaar maken;
- identiteit en zelfbeeld versterken;
- het verwerkingsproces bevorderen;
- het contact tussen pleegouders en kind bevorderen.

Ouders en pleegouders spelen een rol bij het invullen van het levensboek. *Mijn levensboek voor pleegkinderen van 0-18 jaar* bestaat uit een losbladige ordner-map met thematische voorgedrukte bladen. De uitgave bevat een jij-deel en een ik-deel. In het jij-deel verzamelen volwassenen belangrijke gegevens over belangrijke thema's van het kind vóór het kind. In het ik-deel brengen kinderen, al dan niet met behulp van de pleegouders en ouders, zichzelf en hun leven in kaart (Van Beek & Van Pagée, 1998).

Drie huizen

Drie huizen is een hulpmiddel uit de methode *Signs of Safety* om vanuit de beleving van het kind informatie te verzamelen over de (pleeg)gezinssituatie en de ervaren veiligheid. De pleegzorgbegeleider bespreekt daarbij met het kind diens invulling van drie huizen:

1. Huis van leuke dingen
2. Huis van de zorgen
3. Huis van de dromen

Het huis is daarbij een metafoor voor het individu en zijn omgeving (familie, buurt, maatschappij). Deze informatie kan benut worden bij het opstellen van doelen ter bevordering van een veilige ontwikkeling. In het volgende kader zijn voorbeeldvragen opgenomen.

Voorbeeldvragen bij de drie huizen

Startvragen

- Wil je voor mij een heel groot huis tekenen?
- Welk huis is dat, het huis van de leuke dingen of het huis van de zorgen?
- Waar kan ik dat aan zien?
- Wil je een tweede huis tekenen?
- En welk huis is dat? Waar zie ik dat aan?
- Met welk huis wil je beginnen?

Huis van de leuke dingen:

- Wat zijn gebeurtenissen die je het fijnst van alles vindt?
- Wat doe je het liefst met mama? En met papa? En met broertje/zusje?
- Wat doen jullie dan precies? Hoe ziet dat eruit? Waar ben je dan in het huis? Wat hoor ik dan?
- Hoe voel jij je dan? Waar kan ik dat aan zien?
- Wat voor dingen vind je leuk om te doen?
- Als ik nou vanavond bij jullie thuis door het raam kijk, wat zou ik dan kunnen zien voor leuke dingen bij jullie thuis?
- Gebruik een huisdier, fantasiedier of knuffel: Wat kan het konijn vertellen over wat er leuk is thuis?
- Wat zou je nooit willen missen?

Huis van de zorgen:

- Gebeuren er thuis wel eens dingen die je niet leuk vindt?
- Kun je me daar iets over vertellen?
- Wat vind je niet leuk?
- Hoe voel je je dan? Waar kan ik dat aan zien?
- Als jouw huisdier/knuffel zou kunnen praten, wat zou die mij vertellen dat er niet leuk is thuis?
- Wat vindt mama/papa niet zo leuk?
- Maakt oma zich wel eens zorgen over hoe het bij jou thuis gaat?
- Als ik nou vanavond bij jullie thuis door het raam kijk wat zou ik dan kunnen zien voor vervelende dingen bij jullie thuis?

Huis van de dromen

- Stel je nu eens voor dat jij het thuis voor het zeggen hebt, wie zou er bij jou thuis wonen?
- Wie nog meer? Nog meer?
- Wat zouden jullie dan samen doen? Wat nog meer?
- Waaraan zou je merken dat het huis anders was? Wat nog meer?
- Welke regels zouden er thuis zijn?
- Wat is er voor nodig om deze dingen te bereiken?
- Hoe gaan jullie in dat huis met elkaar om?

(P. Rozeboom (www.samenwerkenwijaanveiligheid.nl) en M. Timmer (www.timmconsultancy.nl))

Vlaggensysteem

Het Vlaggensysteem biedt pleegzorgbegeleiders, pleegouders en ouders een kader om seksueel gedrag van kinderen/jongeren te duiden, met elkaar en de jongere te bespreken en vervolgens te weten hoe te handelen. De lijst biedt samen met zes criteria voor seksueel grensoverschrijdend gedrag, handvatten om het gedrag beter te duiden en te weten hoe erop te reageren als (professionele) opvoeder. Het Vlaggensysteem zet deze criteria op een rij, bouwt per criterium een gradatie in en koppelt dit aan de afbeelding van een gekleurde vlag. De groene vlag staat voor gezond seksueel gedrag. Dit kan overgaan in minder gezond experimenteelgedrag of licht grensoverschrijdend gedrag met een gele vlag. De rode vlag heeft betrekking op ernstig seksueel grensoverschrijdend gedrag, en de zwarte vlag op zwaar seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het gedrag wordt gekoppeld aan een normatieve lijst en krijgt een handelingsperspectief. Hiermee kan de pleegzorgbegeleider niet alleen 'zorgwekkend' of 'extreem seksueel gedrag' signaleren, maar leert hij ook hoe hij zich als (professionele) opvoeder tot dit seksuele gedrag van kinderen/jongeren kan verhouden. Ontwikkeld door Sensoa, meer informatie verkrijgbaar via Movisie (<https://www.movisie.nl/esi/vlaggensysteem>).

5.3 Toewerken naar een helder perspectief

Om het perspectief te kunnen bepalen, is het noodzakelijk zicht te krijgen op de krachten en problemen van ouders, en de hulp in te zetten die zij nodig hebben. Hiervoor vindt onderzoek plaats naar de krachten en problemen van ouders. Hieruit kan blijken dat er aanvullende hulp voor ouders nodig is om een terugplaatsing mogelijk te maken. De pleegzorgbegeleider kan de ouders zelf begeleiden, of hen helpen om de juiste hulp te krijgen. Dit is afhankelijk van de problematiek van de ouders en de taakomschrijving van de pleegzorgbegeleider in zijn organisatie. Naast het onderzoek en (het inzetten van) persoonlijke hulp aan ouders, begeleidt de pleegzorgbegeleider de ouders waar nodig bij de plaatsing en het onderzoek naar het perspectief. Om de ontwikkeling van het kind zoveel mogelijk te bevorderen en niet (verder) te beschadigen, is het daarbij van belang om zo snel mogelijk te kunnen bepalen wat het perspectief van de plaatsing is. In deze paragraaf beschrijven we technieken en hulpmiddelen die ingezet kunnen worden om naar een helder perspectief toe te werken.

Technieken voor toewerken naar een helder perspectief

Positief herformuleren

Kinderen, ouders, pleegouders en professionals kunnen elkaar verwijten maken over het gedrag van de ander. Wanneer de pleegzorgbegeleider vanuit een neutrale houding en 'positieve luisterhouding' doorvraagt, zal hij merken dat hoewel het gedrag van de ander mogelijk niet alleen maar adequaat is geweest, de intenties van de ander wel positief kunnen zijn. Het benoemen van deze positieve intenties kan de angel uit onderlinge verwijten halen.

Stappen

1. Kijk en luister naar het verhaal dat de ander vertelt en de emoties die hij daarbij toont.
2. Luister gericht naar wat de ander goed heeft gedaan en de positieve intenties achter het gedrag.
3. Benoem de emoties die u ziet of die u vermoedt op basis van het verhaal.
4. Benoem het positieve gedrag en/of de positieve intenties uit het verhaal van de ander.
5. Check of uw analyse klopt.

Drie-dimensiemodel

Wanneer de pleegzorgbegeleider met een (pleeg)ouder wil praten over een onderwerp waarvan hij inschat dat het gevoelig ligt, kan hij gebruikmaken van het drie-dimensiemodel. Het model is goed toe te passen bij alle gespreksonderwerpen die voor de (pleeg)ouder moeilijk of bedreigend kunnen zijn. Bij het praten aan de hand van het drie-dimensiemodel worden drie contexten onderscheiden: de maatschappelijke context, de relationele context en de individuele context.

Stappen

1. Introduceer het onderwerp in een maatschappelijke context, bijvoorbeeld door aan te geven wat hierover in de krant, op internet of op tv werd gezegd.
2. Breng als de (pleeg)ouder ontspannen reageert de relationele context onder de aandacht, bijvoorbeeld

door te vragen of familie of vrienden van de (pleeg)ouder ook wel eens te maken hebben gehad met dit onderwerp. Laveer terug naar een bredere context als het gesprek stopt of als u merkt dat de (pleeg)ouder gespannen reageert.

3. Breng bij een ontspannen houding van de (pleeg)ouder de individuele context ter sprake en vraag hoe de (pleeg)ouder zelf denkt over dit onderwerp, of hij iets zelf ervaart. Laveer terug naar een bredere context als het gesprek stopt of als u merkt dat de (pleeg)ouder gespannen reageert.
4. Geef informatie of bespreek specifieke vragen of problemen van de (pleeg)ouder.

Toelichting

Op deze manier wordt het drie-dimensiemodel gebruikt om het gesprek veilig te houden en het makkelijker te maken om informatie te delen over belangrijke onderwerpen. Naast het creëren van een veilige situatie helpt het werken met het drie-dimensiemodel om systematisch informatie te verzamelen en te delen met de (pleeg)ouder op de verschillende niveaus.

Wondervraag

Bij de wondervraag verplaatst de pleegzorgbegeleider de aandacht van ouders door hen te bevragen op de gewenste situatie. Hij vraagt ouders te verwoorden wat er veranderd is aan de situatie als het probleem zou zijn opgelost. De wondervraag gaat als volgt:

‘Mag ik je een vraag stellen die misschien een beetje vreemd is? Stel..., dat nadat we ons gesprek beëindigen..., je naar je eigen huis gaat..., en je dag afmaakt, ...terwijl je doet wat je normaal doet..., je zorgt voor eten..., je eet je maaltijd op..., je brengt de avond door..., en dan ga je naar bed. En terwijl je slaapt... gebeurt er een wonder. De problemen waar we het over hadden, zijn verdwenen. Maar je slaapt, dus je weet niet dat het wonder heeft plaatsgevonden. Als je morgen wakker wordt, wat zullen dan de eerste dingen zijn waaraan je merkt dat het wonder heeft plaatsgevonden? Wat zou er anders zijn en wat zou je anders doen? En wat nog meer? En wie zou na jou de eerste zijn die zou merken dat het wonder heeft plaatsgevonden? Waaraan zou die persoon dat merken? Hoe zou die persoon daarop reageren? En hoe zou dat voor jou zijn? En hoe zou je verder door de dag heen merken dat het wonder heeft plaatsgevonden?’

De dingen die ouders noemen bieden aanknopingspunten voor doelen.

Hulpmiddelen voor toewerken naar een helder perspectief

De Beoordelingsboog⁸

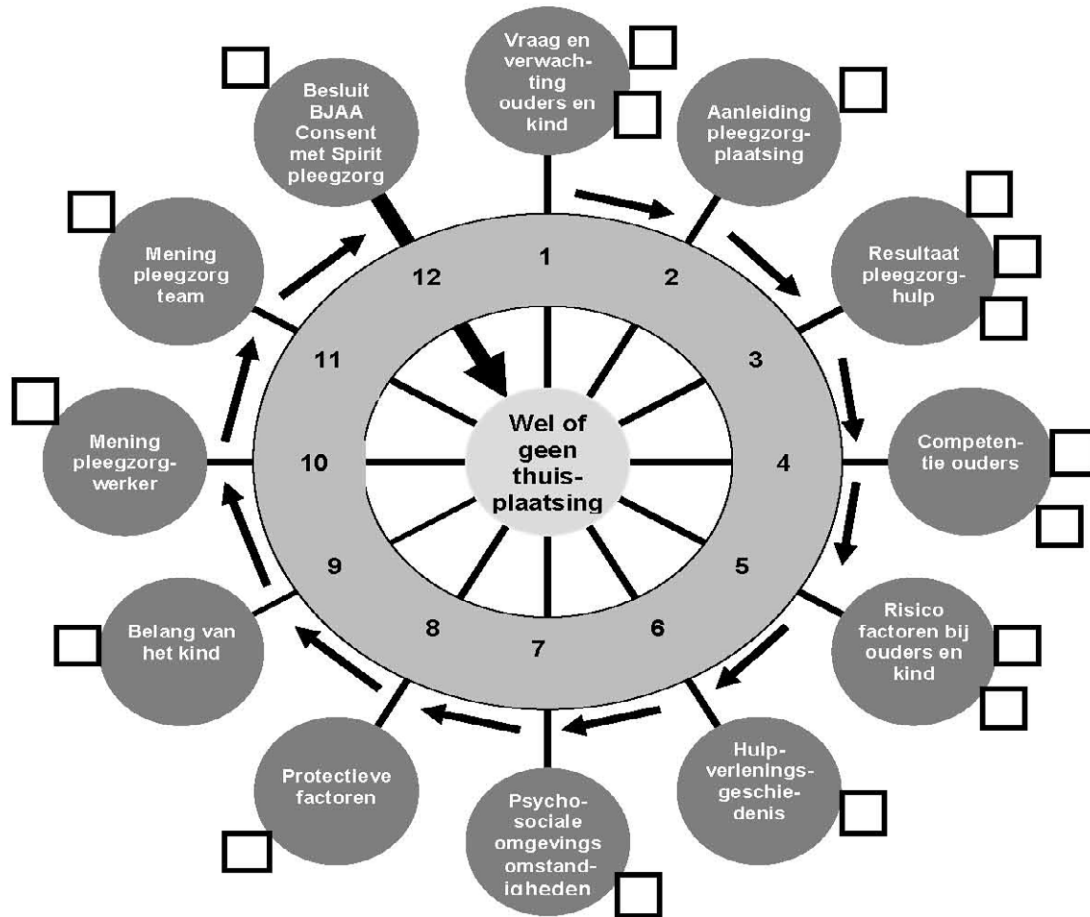
Een advies over het toekomstperspectief van een kind is afhankelijk van een combinatie van vele factoren die met elkaar samenhangen en die elkaar wederkerig beïnvloeden (Strijker & Zandberg, 2001). De pleegzorgbegeleider verzamelt vanaf de start van fase 1 systematisch informatie. Dit doet hij in dialoog met het kind, de ouders, de pleegouders en andere betrokkenen uit het (in)formele netwerk van kind, ouders en pleegouders (tijdens zorgteams, huisbezoeken, ouder-kindcontacten en gesprekken met collega's en andere betrokken professionals). Om voeding en ordening te geven aan die dialoog hebben NISTO en Spirit de Beoordelingsboog⁹ ontworpen, waarmee de pleegzorgbegeleider en andere betrokkenen hun persoonlijke, professionele oordeel kunnen geven over de belangrijkste factoren die bij thuisplaatsing van belang zijn (Choy & Schulze, 2009). In de Beoordelingsboog zijn negen factoren of criteria opgenomen die de pleegzorgbegeleider beoordeelt bij het geven van een advies over het toekomstperspectief van een kind (zie ook afbeelding 5.2):

- vraag en verwachting van de ouders en het kind
- aanleiding voor de pleegzorgplaatsing
- resultaat van de pleegzorghulp
- competentie van de ouders
- risicofactoren bij de ouders en het kind
- hulpverleningsgeschiedenis
- psychosociale omstandigheden
- protectieve factoren
- het belang van het kind.

⁸ De tekst van deze paragraaf is voornamelijk ontleend aan Choy & Schulze, 2010.

⁹ In eerste instantie werd er gesproken over Beoordelingsboog, later over Beslissingsboog. Spirit spreekt nu liever over Adviesboog. Het uiteindelijke besluit over de benaming blijft een advies.

Daarnaast zijn er nog drie factoren: de overall beoordelingen van de situatie door zowel de pleegzorgbegeleider, zijn collega's uit het pleegzorgteam, als de gecertificeerde instelling. De Beoordelingsboog onderscheidt in totaal dus twaalf factoren die door de pleegzorgbegeleider, het pleegzorgteam en de gecertificeerde instelling afzonderlijk beoordeeld worden op een vijfpuntsschaal.

Afbeelding 5.2. Beoordelingsboog, Choy & Schulze, 2009

Zodra de pleegzorgbegeleider zelf een redelijk goed beeld heeft, bespreekt hij het in een casuïstiekbespreking en met de gecertificeerde instelling. Overleg over de overeenkomsten en verschillen helpen de pleegzorgbegeleider om de argumenten voor zijn advies beter onder woorden te brengen (Choy & Schulze, 2009).

De Beoordelingsboog helpt de pleegzorgbegeleider om alle relevante factoren op systematische en procesmatige wijze de revue te laten passeren en de samenhang tussen deze factoren direct zichtbaar te maken. De Beoordelingsboog biedt geen harde zekerheden over het al dan niet slagen van een thuisplaatsing. Twijfel zal nimmer geheel uitgesloten kunnen worden. Door de inzet van de Beoordelingsboog in besprekingen binnen het pleegzorgteam en in overleg met de gecertificeerde instelling kan wel de 'kwaliteit van de twijfel' verhoogd worden. Nader wetenschappelijk onderzoek naar de effecten van het gebruik van de Beoordelingsboog zal uiteindelijk uit moeten wijzen wat de werkelijke waarde ervan is.

De relevantie van de afzonderlijke factoren zal variëren per casus. Daarom is het niet zinvol om de uitkomsten per factor op te tellen of het gemiddelde van de uitkomsten van alle factoren te berekenen. In sommige gevallen zal de beoordeling van een 'hoog risico' gebaseerd zijn op de aanwezigheid van slechts één ongunstig gescoorde factor (wanneer de veiligheid bijvoorbeeld in het geding is). In andere gevallen kan er op meerdere factoren een ongewisse, matige en soms zelfs ongunstige score uit komen, terwijl de

thuisplaatsing toch als een ‘laag risico’ beoordeeld wordt. Dit is echter alleen mogelijk op voorwaarde dat de meer ongunstige factoren goed gehanteerd kunnen worden (risicomangement). Wanneer de pleegzorgbegeleider bij factor 10 toe is aan het formuleren van zijn mening, dan doet hij dat dus op basis van zijn interpretatie van het ‘gewicht’ van de afzonderlijke factoren en van de betekenis die hij toekent aan de samenhang tussen de factoren. Overleg over de overeenkomsten en verschillen in scores op de boog helpen de pleegzorgbegeleider om de argumenten voor zijn advies beter onder woorden te brengen.

Pleegouders zijn een belangrijke informatiebron voor de pleegzorgbegeleider bij het invullen van factoren uit de Beoordelingsboog. Immers, zij hebben van zeer nabij meegemaakt hoe het kind zich in hun gezin heeft aangepast en ontwikkeld en hebben veelal ook zicht op de omgang tussen de ouders en het kind. In de dialoog met de pleegouders stelt de pleegzorgbegeleider het belang van het kind centraal. Als pleegouders dat belang anders inschatten, onderzoekt hij de betekenis van dat verschil. De pleegzorgbegeleider realiseert zich dat het beeld dat pleegouders van de ouders hebben ontwikkeld, afhankelijk is van:

- de frequentie van de contacten;
- de kwaliteit van de contacten (wederzijdse bejegening);
- de gehechtheid van de pleegouders aan het kind.

Bij bestandsplaatsingen zullen pleegouders doorgaans tot een ‘objectievere’ beoordeling komen dan bij netwerkplaatsingen, waarin de pleegouders ook affectieve banden met de ouders hebben. In het gesprek met de pleegouders stelt de pleegzorgbegeleider zowel zijn eigen mening als de mening van de pleegouders kritisch ter discussie.

De pleegzorgbegeleider maakt als het ware een winst- en verliesrekening, waarin hij de baten van een langdurende thuisplaatsing afzet tegen de lasten van een mislukte thuisplaatsing. Bij deze afweging speelt de kwaliteit van het pleeggezinverblijf van het kind natuurlijk ook een rol. Bij de beoordeling van die kwaliteit is de beantwoording van de volgende vragen van belang:

- Hoe ontwikkelt het kind zich in het pleeggezin?
- In hoeverre biedt het pleeggezin het kind ook op langere termijn redelijk tot goede ontwikkelingskansen?
- In hoeverre is het kind gehecht in het pleeggezin?
- Hoe lang verblijft het kind al in het pleeggezin?
- Is (opnieuw) wisselen van verblijfsplek gewenst gezien de leeftijd van het kind en de voorgeschiedenis?
- Wordt het kind gezien zijn leeftijd en emotionele status zelf in staat geacht een oordeel te kunnen uitspreken?

Naarmate de ontwikkelingskansen van het kind groter zijn in het pleeggezin en naarmate de hechting van het kind aan de pleegouders meer tot stand is gekomen, zal het ‘afbreukrisico’ van een thuisplaatsing ook groter worden. Wil de pleegzorgbegeleider het belang van het kind écht centraal stellen, dan moet hij de wensen, mogelijkheden, competenties en motieven van de ouders om hun kind terug naar huis te willen dus mede afwegen tegen het verlies van het pleeggezin voor het kind. Ontwikkeld door Nisto en Spirit, meer informatie is te vinden in het boek *Kiezen voor kinderen* (Choy & Schulze, 2009).

Formulier 'Terugkeer naar huis' (Spirit)

Een van de bijlagen bij de Beoordelingsboog is het formulier 'Terugkeer naar huis', zie onderstaand kader. Meer bijlagen vindt u in het boek *Kiezen voor kinderen* (Choy & Schulze, 2009).

Item
1. (Stabiele) huisvesting <ul style="list-style-type: none">- Het huishouden is aangesloten op gas, water en licht.- In het huishouden is verwarming, kookgelegenheid en sanitair beschikbaar, met minimale hygiëne.
2. Vast inkomen
3. Aanwezigheid noodzakelijke spullen voor het kind
4. Voldoende dagelijkse verzorging <ul style="list-style-type: none">- Het gezin kan beschikken over gezonde en voldoende voeding (minimaal twee maaltijden per dag).- Het gezin beschikt over voldoende kleding.- In het huishouden is er regelmaat in de lichamelijke verzorging.
5. Aanwezigheid en beschikbaarheid van minimaal één vaste verzorger <ul style="list-style-type: none">- Wanneer het kind thuis is, is er een ouder of een ander volwassen persoon aanwezig.- 'Beschikbaarheid' betekent hier dat de verzorger niet in beslag genomen wordt door zijn eigen problematiek: er is aandacht voor het kind.
6. Regelmatig dag- en nachtritme voor ouder(s) en kind <ul style="list-style-type: none">- Ouders dragen zorg voor rust en regelmaat (slaaptijden, etenstijden, op tijd naar school brengen en ophalen, tijden om huiswerk te maken en te spelen).
7. Opvang van het kind in geval van werk <ul style="list-style-type: none">- Wanneer ouders beiden werken, dan is er iemand die het kind naar school brengt en weer ophaalt en die het kind na schooltijd opvangt.
8. Voldoende emotionele en affectieve aandacht voor het kind <ul style="list-style-type: none">- Ouders kunnen zich verplaatsen in het kind en aansluiten bij wat hij nodig heeft (en eigen behoeften uitstellen), ze kunnen het kind troosten.- Ouders kunnen hun kind zorg en steun geven op momenten dat het dit nodig heeft.
9. Beschikken over voldoende opvoedingsvaardigheden <ul style="list-style-type: none">- Ouders kunnen het kind helpen met het zich eigen maken van ontwikkelingsstaken die horen bij de leeftijd van het kind.- Ouders weten hoe adequaat gedrag te versterken is en inadequaat gedrag te verminderen.
10. Veiligheid, bescherming en respecteren van grenzen van het kind <ul style="list-style-type: none">- Ouders voelen zich verantwoordelijk voor de veiligheid van het kind.- Ouders respecteren de grenzen van hun kind (bijvoorbeeld lichamelijke integriteit ten aanzien van seksualiteit).- Gevaarlijke stoffen, apparaten en voorwerpen zijn goed opgeborgen.
11. Openstaan voor hulpverlening <ul style="list-style-type: none">- Ouders accepteren hulp en ondersteuning, en weten waar ze die kunnen vinden.- Ouders willen hun eigen gedrag veranderen als dit voor het kind beter is.- Ouders geven inzicht in hun eigen doen en laten wanneer daarom wordt gevraagd.
12. Beschikken over een netwerk: minimaal één persoon naast de ouders die als vangnet kan dienen voor het kind <ul style="list-style-type: none">- Wanneer ouders uitvallen, of in moeilijke tijden, kan er voor steun een beroep gedaan worden op betrouwbare derden (familie of vrienden).

Driekolommenmodel

Het driekolommenmodel is het 'beoordeling en planning'-formulier van de methode *Signs of Safety* (zie tabel 5.4). Hierop ordent de pleegzorgbegeleider de informatie die hij verzamelt heeft uit verschillende hulpmiddelen om zo te kijken welke doelen gesteld moeten worden en welke afspraken gemaakt moeten worden om de veiligheid van het kind te waarborgen.

Tabel 5.4 Signs of Safety beoordelings- en planningsformulier

Signs of Safety-formulier beoordeling en planning			
Waar maken we ons zorgen over?	Wat gaat er goed?	Wat moet er gebeuren?	
	Zowel krachten als tekenen van veiligheid	Visie gezin	Visie hulpverlening
Zorgen in het verleden: Huidige zorgen: Wat maakt het (nog) lastiger?	Tekenen van veiligheid Krachten:		
Veiligheidsschaal: Scoor de situatie op een schaal van 0 tot 10 waarbij 0 betekent dat de situatie zo zorgelijk is dat het gezin niet langer voor de kinderen kan zorgen en 10 betekent dat alles wat er moet gebeuren om ervoor te zorgen dat het kind veilig is, gebeurt.			
Contextschaal: Scoor de situatie op een schaal van 0 tot 10 waarbij 0 betekent dat dit het ernstigste geval is wat de instelling ooit heeft meegemaakt en 10 betekent er hoeft geen actie ondernomen te worde			

Toelichting

Op dit formulier beschrijft de pleegzorgbegeleider met de (pleeg)ouders:

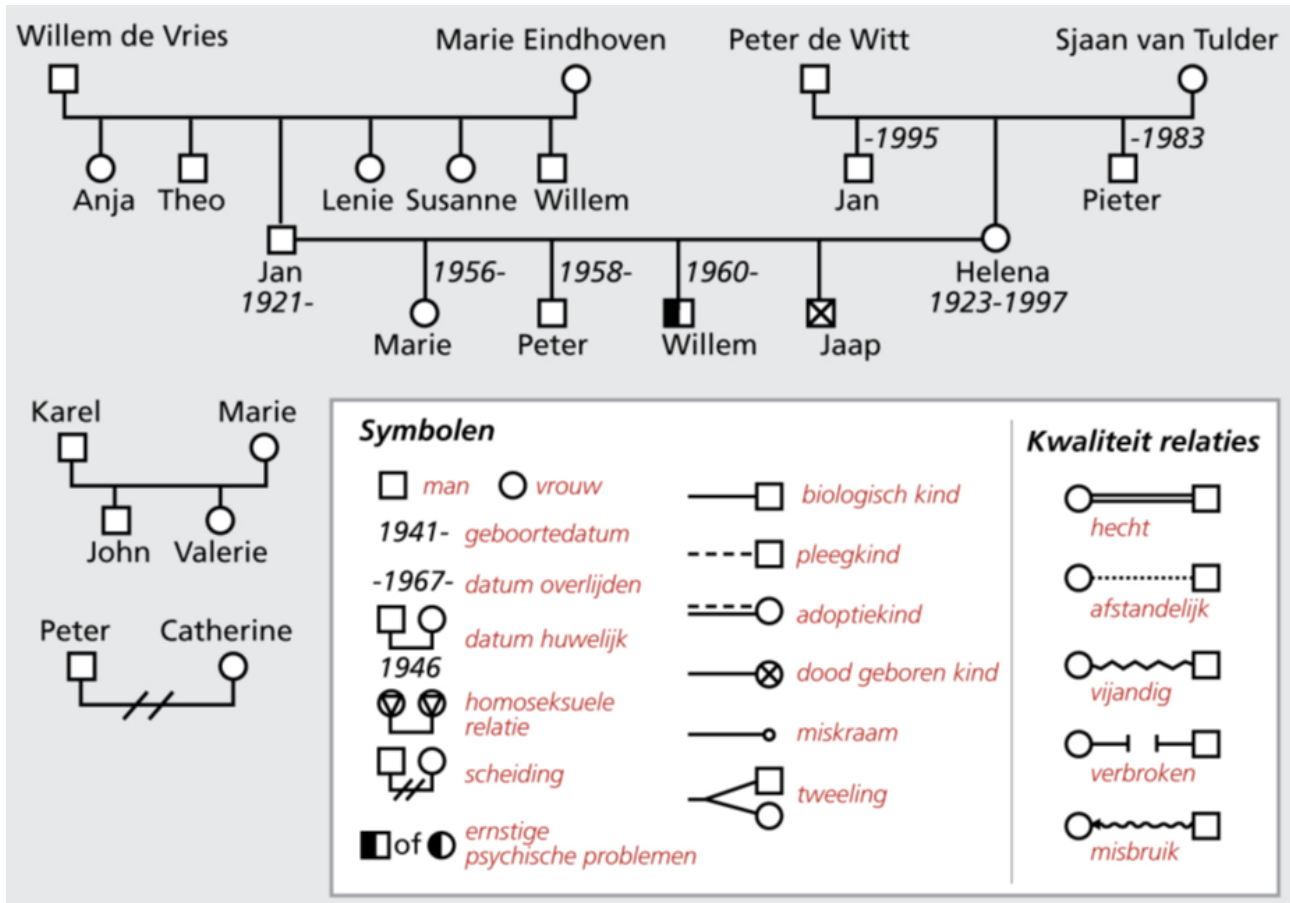
1. waar hij en het gezin (en eventueel anderen, zoals professionals of het sociale netwerk) zich zorgen over maken
2. welke aspecten op veiligheid duiden (zoals uitzonderingen op de problemen, sterke kanten en hulpbronnen)
3. wat er moet gebeuren (doelen van de hulpverleningsorganisatie en het gezin en indicatoren die duiden op vooruitgang).

Genogram

Het genogram is een grafische afbeelding van het grotere familiesysteem van de ouders of pleegouders en de kinderen, zoals dat zich door de jaren heen gevormd heeft. Het geeft zicht op de verschillende familieverbanden en patronen door generaties heen, maar ook op mogelijkheden voor netwerkondersteuning en zicht op stressoren vanuit het familiesysteem.

Afbeelding 5.3 Voorbeeld van een genogram

(<http://www.kennispleingehandicaptensector.nl/gehandicaptenzorg/genogram-brengt-familie-in-kaart.html>)

Het genogram wordt bij voorkeur met het hele gezin of met de hele familie getekend. Aan deze stamboom wordt een aantal vaste gegevens toegevoegd: biologische en andere relaties voorzien van relevante data (onder andere geboorte-, trouw-, scheidings- en overlijdensdata), geboortelanden, migraties, verhuizingen en verspreiding van familieleden over de wereld, culturele achtergronden, zeer belangrijke positieve en negatieve familiegebeurtenissen (life events), beroepen en (ernstige) ziektes. Verder worden er in het genogram gegevens opgenomen die op dit moment voor dit gezin van belang zijn, zoals: zijn er in de grotere familie meer kinderen met pleegzorgervaring, spelen soortgelijke problemen elders in de familie, maar ook hoe hebben andere gezinnen binnen de familie hun problemen opgelost? Om de vaak turbulente familiegeschiedenissen te ordenen, maakt de pleegzorgbegeleider bij het tekenen van genogrammen gebruik van vaste symbolen die verwijzen naar specifieke informatie. Deze symbolen spreken voor zich en dat biedt ruimte in de tekening om aanvullende informatie aan deze symbooltaal toe te voegen.

Tijdens het invullen van het genogram stelt de pleegzorgbegeleider een aantal vragen, zoals weergegeven in het volgende kader.

Vragen bij invulling genogram

Personen en relaties

- Hoe zou je iedere persoon beschrijven (kenmerken/eigenschappen)?
- Hoe zou je de onderlinge relaties tussen personen beschrijven (bijvoorbeeld hecht, afstandelijk, vijandig, steunend, verbroken contacten)?

Rollen

- Welke rol had/heeft ieder (bijvoorbeeld dominant/meegaand, afstandelijk/zorgend)?
- Wat was en is je eigen positie in het gezin van herkomst?
- In wie heb je het meest vertrouwen?
- Bij wie kun je terecht als je verdrietig bent? Iets te vieren hebt? Voor praktische/emotionele steun?

Sfeer

- Hoe werd omgegaan met conflicten?
- Hoe werd omgegaan met zorg voor elkaar?
- Hoe verliep communicatie?
- Hoe wordt omgegaan met verschillende emoties (woede, angst, verdriet, schuld, schaamte)?
- Was sprake van een hecht gezin of meer los zand?

Kinderen

- Hoe ging de familie met kinderen om? Hoe dacht de familie over kinderen?
- Lag de nadruk op zelfstandigheid of werden kinderen beschermd opgevoed?
- Was de opvoeding vrij of streng? (Hoe grenzen aangeven? Straffen?)
- Waarin verschilt de behandeling van jongens met die van meisjes? Zijn er verschillende regels voor jongens en meisjes?
- Wat vind je waardevol en zou je willen overnemen in je eigen gezin?
- Wat wil je graag anders doen? Lukt dat ook?
- Wat is de belangrijkste boodschap die je hebt meegekregen?
- Wil jij die waarden/boodschap ook overdragen op je kinderen of juist niet?
- Wat werd gewaardeerd en wat werd verboden?

Gezagsstructuur

- Hiërarchie in het gezin van herkomst: wie had het voor het zeggen op welke gebieden?
- In hoeverre ben je nu vrij om je eigen keuzes te maken?
- Mag je van normen/codes afwijken of verlies je daarmee de steun en goedkeuring van je familie?
- Hoe belangrijk is goedkeuring van je familie voor je? Kun je je permitteren die te verliezen?
- Zijn er verschuivingen geweest in de loop van de tijd?
- Zijn er anderen geweest die van de codes zijn afgeweken? Hebben zij contact en respect behouden? Hoe hebben zij dat gedaan?

Kracht- en hulpbronnen

- Wat maakt jullie gezin bijzonder?
- Wat zijn goede herinneringen aan het gezin van herkomst? Op welke momenten voelde je je verbonden en ervoer je onderlinge betrokkenheid en steun?
- Hebben jullie bepaalde tradities?
- Hoe belangrijk is geloof voor de verschillende familieleden?
- Wie zijn helden voor de verschillende familieleden?
- Zijn er ingrijpende gebeurtenissen of moeilijke momenten geweest in de familie?
- Hoe ging ieder daarmee om?
- Wat is de kracht van jullie familie in het omgaan met problemen?

Problemen in de familie

- Is er sprake geweest van ziekte (ook psychisch), geweld, middelengebruik, contact met politie?
- Kan hier openlijk over worden gepraat of is dat taboe?
- Hoe worden problemen benoemd (lichamelijk/psychisch/bovennatuurlijk)?
- Welk soort problemen zijn wel/niet bespreekbaar?
- Hoe worden deze problemen opgelost?
- Hoe wordt er gedacht over hulpverlening?

Geweld/relatieproblematiek

- Wat is je eigen persoonlijke geschiedenis met conflicten in relaties/geweld? (Wat heb je meegemaakt?)
- Hoe speelt dit onderwerp in de familiegeschiedenis?
- Welke boodschappen heb je meegekregen over conflicten?
- Wie weet van de problemen in je relatie en het geweld?
- Wie had dezelfde soort problemen?
- Welke oplossingen heeft hij gevonden? Hoe is hij ermee omgegaan?
- Wat zou de gezagsdrager/iemand die je wijs vindt doen of jou adviseren?

Als er sprake is van migratie (ook in vorige generatie):

- Wie is gemigreerd/geremigreerd, wanneer, wat was de reden?
- Wie woont in land van herkomst, wie woont hier?
- Welke elementen uit je cultuur wil je in ere houden? Welke niet?
- Wat is de invloed van migratie op de gezinsverhoudingen en besluitvorming binnen de familie?
- Hoe zou jij met de problemen zijn omgegaan als je nog in je land van herkomst had gewoond?
- Wie zou dan geholpen of ingegrepen hebben?

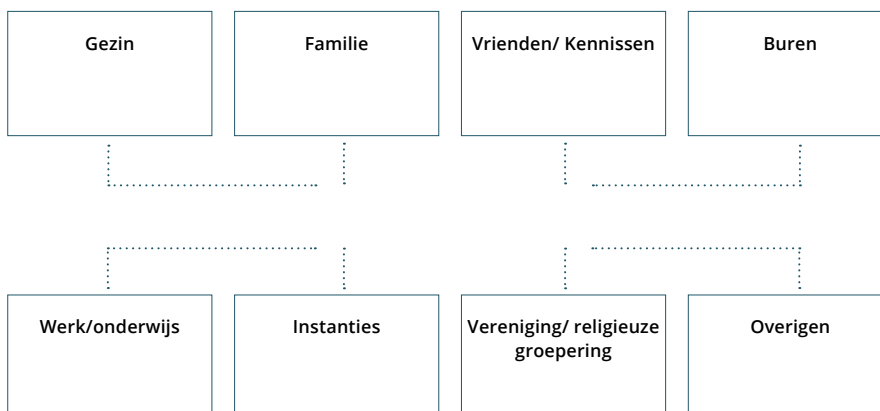
Sociogram

Vanuit het genogram is het gemakkelijk om steunbronnen en stressoren in het netwerk van ouders in kaart te brengen. De specifiek in kaart gebrachte steunbronnen worden ook wel het sociogram genoemd. In het sociogram wordt binnen drie belangrijke contactgroepen (familie, vrienden/kennissen en instellingen) gekeken welke (pleeg)ouders en het gezin steun geven: Met wie? Wie is dat? Hoe lang hebben jullie al contact? Hoe vaak? Op welke manier? Wat doe je samen? Wat betekent dit voor jou? Wat levert het op?

Netwerkschema

Met een netwerkschema worden op overzichtelijke wijze de mensen om een kind of ouder heen in kaart gebracht. Het voorgestructureerde netwerkschema hieronder helpt om een compleet beeld te krijgen van alle mensen waar een kind of ouder mee te maken heeft. Hierbij is het netwerk in acht verschillende stukken verdeeld. Het kind of de ouder begint met zijn eigen naam in het midden te zetten. Daarna probeert hij in ieder vak een aantal mensen te zetten waarmee hij contact heeft.

Afbeelding 5.4 Netwerkschema

VIP-kaart

Met de VIP-kaart wordt het contact met de belangrijkste personen uit het netwerk uitgebreid in kaart gebracht. Dit hulpmiddel wordt vaak gebruikt als aanvulling op het netwerkschema. Een kind of ouder kiest de tien belangrijkste personen uit het netwerkschema; zij komen op de VIP-kaart te staan. De volgorde is niet belangrijk; een pleegkind hoeft bijvoorbeeld niet te kiezen of hij zijn vader boven zijn moeder wil zetten of andersom. Vervolgens geeft het kind of de ouder aan iedere persoon een aantal punten met betrekking tot het contact dat hij met deze persoon heeft. Als laatste wordt steeds gevraagd of het kind of de ouder iets wil veranderen in dit contact.

Afbeelding 5.5 VIP-kaart

Persoon waar het om gaat:	Leeftijd:	Hoe lang kennen jullie elkaar:	Hoe vaak zien jullie elkaar:	Kun je bij hem/haar terecht voor concrete hulp:	Kun je bij hem/haar terecht als je in de put zit:	Wie neemt meestal het initiatief tot contact:	Hoe belangrijk is hij /zij voor jou:	Wat zou je graag anders willen?
		1 minder dan één maand 2 één maand tot één jaar 3 meer dan één jaar	1 nooit 2 een enkele keer per jaar 3 elke maand 4 wekelijks/dagelijks	1 bijna nooit 2 soms 3 bijna altijd	1 bijna nooit 2 soms 3 bijna altijd	1 de ander 2 ik 3 beiden even vaak	+ heel erg ~ gaat wel - niet	Nu en straks?
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								
9								
10								

Kalender

Om met pleegouders en ouders doelgericht te blijven werken aan hun doelstellingen kan het helpen om een kalender te gebruiken. Een kalender is een belangrijke leidraad om te zien of de pleegzorgbegeleider 'op schema' zit en er in voldoende mate aan de gestelde doelen wordt gewerkt. Met name in fase 1 en 2 is de kalender helpend. Aan de hand van de kalender wordt inzichtelijk hoe voortvarend de perspectiefbepaling gaat. Hieruit wordt duidelijk wanneer iets extra's nodig is om binnen een jaar het perspectief helder te hebben.

Naast de vaste afspraken biedt de kalender ook de mogelijkheid om 'pijndagen' te voorspellen, zoals de verjaardagen, Vaderdag, Moederdag, sinterklaas en kerst en andere belangrijke gebeurtenissen, zie onderstaand kader.

Voorbeelden van belangrijke 'pijndagen':

- Verjaardag kind
- Sinterklaas
- Kerst
- Verjaardag ouders
- Vaderdag, Moederdag
- Verjaardag broertjes / zusjes
- Vakantie

Door 'pijndagen' in de kalender op te nemen, is hij ook zeer goed bruikbaar na de perspectiefbepaling. De pleegzorgbegeleider kan de afspraken en contacten (tussen ouder en kind) hierop aanpassen, extra steun bieden en hierover tijdig goede afspraken maken met de ouders en de pleegouders.

De kalender kan door de pleegzorgbegeleider op twee manieren worden ingezet:

- tijdens contacten met ouders;
- tijdens werkbijeenkomsten met de teamleider of gedragswetenschapper.

In contact met ouders is de kalender te gebruiken om transparant te communiceren over hoe in fase 1 en 2 wordt toegewerkt naar de te nemen beslissing over het perspectief, zodat zij niet worden overvallen door het moment van het besluit. Door de kalender met de ouders bespreken, ontstaat er openheid, waardoor ouders weten wat hun te wachten staat.

De kalender gebruiken tijdens werkbijeenkomsten heeft een geheel ander doel. Tijdens deze contacten met de teamleider of gedragswetenschapper komen de casussen van de pleegzorgbegeleider aan bod. De kalender biedt de mogelijkheid om te checken of het traject volgens planning verloopt, maar ook wat een pleegzorgbegeleider eventueel extra kan inzetten om ervoor te zorgen dat de doelen worden gerealiseerd en welke steun een teamleider of gedragswetenschapper hierbij kan bieden. De volgende vragen staan hierbij centraal:

- Is het in de eerste fase gelukt om voldoende zicht te krijgen op de vaardigheden en vaardigheidstekorten van ouders en hierbij aanvullende hulpverlening in te schakelen?
- Is het in de eerste fase gelukt om concrete doelen te stellen?
- Is er na afronding van de eerste fase voldoende zicht op welke informatie nog ontbreekt en hoe hier in de tweede fase zicht op gekregen kan worden?
- Wanneer het in het eerste half jaar niet gelukt is om het perspectief helder te krijgen, wat kan de pleegzorgbegeleider extra doen om ervoor te zorgen dat dit op korte termijn gerealiseerd kan worden?
- Welke steun kan de teamleider of de gedragswetenschapper bieden aan de pleegzorgbegeleider?

5.4 Het stimuleren van een gezamenlijke wereld voor het kind

Voor een gezonde ontwikkeling is het van belang dat het kind zich vrij voelt om een relatie aan te gaan of te behouden met ouders en pleegouders. Bij problemen tussen ouders en pleegouders, kan het kind het gevoel krijgen te moeten kiezen tussen een van hen. Wanneer ouders bijvoorbeeld niet achter de plaatsing staan, of pleegouders de contacten met ouders niet zien zitten, komt het kind in een loyaliteitsconflict. Dit heeft vaak negatieve gevolgen voor het emotionele welzijn van het kind en kan leiden tot (een verhoging van) gedragsproblemen (Leathers, 2003; Van den Bergh et al., 2011). De pleegzorgbegeleider hanteert verschillende technieken en hulpmiddelen om de gezamenlijke wereld van het kind te stimuleren.

Technieken voor het stimuleren van een gezamenlijke wereld

Beurten verdelen

In een overleg met verschillende betrokkenen, zijn er altijd deelnemers die meer aan het woord zijn en deelnemers die meer op de achtergrond blijven. De pleegzorgbegeleider kan regelmatig expliciet benoemen dat hij nu graag de mening van andere aanwezigen wil horen en daarbij de beurten verdelen.

Stappen

1. Noem de betrokkene bij zijn naam.
2. Bevestig dat u hebt gehoord dat hij iets wil zeggen.
3. Geef aan dat u hebt gezien dat X ook graag iets wil inbrengen en benoem dat u X eerst wilt horen en vervolgens terugkomt bij de betrokkene.
4. Vraag X om zijn inbreng en besteed hier aandacht aan.
5. Kom vervolgens terug bij de betrokkene, door te vragen 'Wil je hier nog iets op aanvullen?'.

Actief zoeken naar de invulling van ieders verantwoordelijkheid

Veel conflicten tussen ouders en pleegouders of tussen betrokken professionals kunnen voorkomen worden door heldere afspraken te maken over de taakverdeling. Door met betrokkenen eerst stil te staan bij de rol die zij vervullen en de verantwoordelijkheden die daarbij passen, wordt het helderder hoe taken verdeeld moeten worden.

Stappen

1. Vraag aan de verschillende betrokkenen 'Wat is volgens jou jouw verantwoordelijkheid ten aanzien van?'
2. Check bij iedereen of dit passend is bij de taak of rol die ze vervullen.
3. Inventariseer welke taken verdeeld moeten worden.
4. Spreek af wie waar verantwoordelijk voor is.

De pleegzorgbegeleider vraagt de betrokkenen wat ze nodig hebben om die verantwoordelijkheid te dragen.

Gevoelens en inzet van betrokkenen herkennen, benoemen en erkennen

Zowel bij de aanvang als tijdens de pleegzorgplaatsing zal bij verschillende betrokkenen sprake zijn van positieve of negatieve emoties. Deze basistechniek van het herkennen, benoemen en erkennen van gevoelens en inzet helpt de ouders, de pleegouders en het kind om emoties bij zichzelf te herkennen, en helpt de pleegzorgbegeleider om de emoties te kanaliseren. De afsluitende stap geeft erkenning voor de emoties en voor de positie van de betrokkene en draagt bij aan het versterken van een positieve werkrelatie.

Stappen

1. Kijk en luister naar het verhaal dat de ander vertelt en de emoties die hij daarbij toont.
2. Benoem de emoties die u ziet of die u vermoedt op basis van het verhaal.
3. Geef ruimte aan de ander om te reageren en check of het klopt.
4. Vat het verhaal en de emoties samen.
5. Benoem de kracht en de inzet van de ander en geef hier erkenning voor.

Gemeenschappelijke naar de voorgrond halen en verschillen positioneren

Wanneer er negatieve emoties in het spel zijn, is het voor betrokkenen rondom het kind soms moeilijk om het kind centraal te houden en nog te zien wat betrokkenen gemeenschappelijk hebben. De pleegzorgbegeleider hanteert deze techniek om het kind centraal te stellen, overeenkomsten te benadrukken en gezamenlijkheid te creëren in de aanpak van het kind.

Stappen

1. Stel het kind centraal door een foto of tekening van het kind midden op tafel te zetten.
2. Bespreek wie welke taak of functie heeft om ervoor te zorgen dat het goed gaat met het kind (eventueel aan de hand van een genogram).
3. Bespreek wat iedereen belangrijk vindt voor het welbevinden van het kind. Stel vragen als 'Wat vinden jullie belangrijk voor ...?', 'Wat heeft ... nodig?', 'Wat zouden we nu willen voor ...?'
4. Benadruk de overeenkomsten tussen de wensen/verlangens van de betrokkenen.
5. Verhelder de verschillen aan de hand van de volgende vragen: 'Waar denken we anders over?', 'Wat betekent dat voor ...?'
6. Vraag wie wat kan doen om het gezamenlijke doel te bereiken. Stel vragen als: 'Wat willen we over [periode] bereikt hebben?', 'Wie gaat wat doen?', 'Hoe blijven we op één lijn en streven we hetzelfde doel na?'

Wederzijdse acceptatie bevorderen met circulaire vragen

Deze basistechniek zet de pleegzorgbegeleider in als hij merkt dat er spanningen zijn tussen de verschillende betrokkenen bij de pleegzorg (bijvoorbeeld de ouders en de pleegouders of tussen professionals onderling). De pleegzorgbegeleider staat daarbij niet stil bij de inhoud van een conflict, maar gaat in op de beeldvorming die betrokkenen van elkaar hebben. Deze basistechniek helpt om

negatieve beeldvorming om te buigen naar een meer positieve beeldvorming van elkaar. Deze basistechniek is een bewerking van de beschrijving door Choy en Schulze (2009; p.217).

Stappen

1. Vraag toestemming voor het stellen van circulaire vragen. Daarbij legt de pleegzorgbegeleider uit waarom hij dit wil doen.
2. Stel circulaire vragen aan de ene partij: 'Wat zou maken dat de ander op deze wijze op jouw mening reageert?', 'Denk je dat de ander zich in jouw beeld zal herkennen?'. Indien nee: 'Waar zou 'm dat in zitten?'.
3. Stel circulaire vragen aan de andere partij.
4. Vraag beide partijen of zij op basis van de beeldvorming kunnen begrijpen waarom de andere partij op een bepaalde manier reageert.
5. Vraag wat de positieve gedragsgevolgen zouden zijn als zij een positiever beeld van elkaar zouden hebben.
6. Vraag bevestiging voor het feit dat beide partijen zich laten leiden door negatieve beelden, terwijl er alle reden is om anders over elkaar te denken.
7. Vraag beide partijen een gewenst beeld te kiezen.
8. Maak een afspraak om een volgende keer te bespreken wat het gewenste beeld oplevert.

Erkenning geven voor aangedaan onrecht

Wanneer de pleegzorgbegeleider weerstand ervaart in het contact met het kind, de ouders, de pleegouders of de professionele betrokkenen kan het goed zijn om te onderzoeken of er sprake is van aangedaan onrecht om hier vervolgens erkenning voor te geven. Dit kan de angel uit de weerstand halen. Deze techniek gaat daarbij verder dan het herkennen, benoemen en erkennen van emoties. Emoties worden niet alleen benoemd, er wordt ook erkenning gegeven voor het feit dat er inderdaad sprake is geweest van onrecht of dat bepaalde keuzes negatieve gevolgen hebben voor de betrokkene. Dit versterkt de zelfwaarde van de betrokkene en zijn bereidheid zelf actief deel te nemen aan het gesprek en zich in te zetten voor het kind.

Stappen

1. Luister naar het verhaal van de ander.
2. Stel vragen als iets niet duidelijk is en vraag door.
3. Geef erkenning: benoem dat situatie inderdaad negatief is voor de betrokkene.
4. Geef erkenning: benoem de negatieve emotie van de ander.
5. Vraag wat de ander nu wil (probleem oplossen, verder met het gesprek et cetera).

Gedeelde besluitvorming

Tijdens de pleegzorgplaatsing kan het op allerlei momenten nodig zijn om 'lastige' beslissingen te nemen. Uitgangspunt van deze methodiek is om dat zo veel mogelijk samen met het kind, de ouders en/of de pleegouders te doen, en niet voor hen. Ook is het belangrijk dat (afhankelijk van de leeftijd) eigen kinderen van pleegouders een plek hebben in de besluitvorming. Zij hebben een belangrijke rol in het succes van de plaatsing. Hoe zij betrokken worden wordt door de pleegzorgbegeleider met de pleegouders afgestemd. Als de pleegzorgbegeleider gedeelde besluitvorming goed toepast, zijn kinderen, ouders en pleegouders over het algemeen: beter geïnformeerd, zich meer bewust van voor- en nadelen van beslissingen, actiever in gesprekken, beslissingen en begeleiding (het stimuleert autonomie) en vaker tevreden met de genomen beslissing. Belangrijk bij gedeelde besluitvorming is dat er voor het kind en/of de (pleeg)ouder ook echt iets te kiezen valt (over een beslissing van de kinderrechtster valt bijvoorbeeld niet meer te twisten, maar over de manier waarop ermee omgegaan wordt wel). Gedeelde besluitvorming kan in zes stappen worden toegepast, zie tabel 5.5 (gebaseerd op presentatie van Haske van Veenendaal, Trant).

Tabel 5.5 Zes stappen naar gedeelde besluitvorming

Keuze	Stap 1	Wat is het keuzeprobleem? <ul style="list-style-type: none"> - De pleegzorgbegeleider bespreekt met het kind en/of de (pleeg)ouder de situatie of het probleem waarover een keuze moet worden gemaakt.
	Stap 2	Wat zijn de opties? <ul style="list-style-type: none"> - De pleegzorgbegeleider bespreekt de verschillende keuzemogelijkheden. Hij noteert deze eventueel. Let op: niets doen is ook een optie. - De pleegzorgbegeleider checkt of het kind en/of de (pleeg)ouder voldoende informatie heeft over de keuzemogelijkheden. Als dat niet zo is, zorgt hij dat zij deze informatie alsnog krijgen (zelf of met hulp van iemand anders).
Opties	Stap 3	Wat zijn de voor- en nadelen van alle keuzemogelijkheden? <ul style="list-style-type: none"> - De pleegzorgbegeleider noteert de voor- en nadelen van de opties. - Hij bespreekt ook de risico's, de opbrengsten en de inspanningen van de verschillende opties. - Hij deelt zijn eigen ervaring of kennis en de resultaten van wetenschappelijk onderzoek. - Hij checkt of het kind en/of de (pleeg)ouder de informatie goed heeft begrepen.
	Stap 4	Maak duidelijk dat normen, waarden en voorkeuren verschillend kunnen zijn <ul style="list-style-type: none"> - De pleegzorgbegeleider deelt ervaringsverhalen van andere kinderen en/of (pleeg)ouders. - Hij brengt het kind en/of de (pleeg)ouders in contact met andere kinderen en/of (pleeg)ouders.
Beslissing	Stap 5	Wat zijn de voorkeuren/verwachtingen/waarden van het kind en/of de (pleeg)ouder <ul style="list-style-type: none"> - De pleegzorgbegeleider ontdekt samen met het kind en/of de (pleeg)ouder hun voorkeuren/verwachtingen/waarden. <ul style="list-style-type: none"> → Wat verwacht het kind en/of de (pleeg)ouder van de keuzemogelijkheden? → Heeft het kind en/of de (pleeg)ouder alle informatie die nodig is? → Welke overweging is voor het kind en/of de (pleeg)ouder het belangrijkste bij het nemen van een besluit? → Wat vindt het kind en/of de (pleeg)ouder van de voor- en nadelen van de verschillende opties? → Waarover maakt het kind en/of de (pleeg)ouder zich het meeste zorgen? → Zijn er mensen in de omgeving met wie het kind en/of de (pleeg)ouder deze beslissing wil bespreken? → Ervaart het kind en/of de (pleeg)ouder vanuit zijn omgeving druk voor één bepaalde voorkeur?
	Stap 6	Maak samen een besluit <ul style="list-style-type: none"> - De pleegzorgbegeleider checkt of alle stappen zijn genomen. - Hij stelt samen vast of het kind en/of de (pleeg)ouder een keuze wil maken of dit aan de pleegzorgbegeleider over wil laten. - Hij deelt zijn voorkeur en onderbouwt deze. - Hij laat het kind en/of de (pleeg)ouder zijn voorkeur uitspreken. - Hij checkt of het kind en/of de (pleeg)ouder klaar is om een keuze te maken of dat hij dit wil uitstellen. - Hij komt samen tot een keuze waar zowel het kind als de (pleeg)ouders zich in kunnen vinden.

Hulpmiddelen voor het stimuleren van een gezamenlijke wereld

Checklist Oudercontacten in de Pleegzorg (CHOP)

Vragen over bezoekmogelijkheden, bezoekfrequentie, gelijke verdeling tussen vader en moeder en hoe dit is voor het kind, komen herhaaldelijk terug vanaf het moment dat het kind in een pleeggezin geplaatst is. Het zijn lastige en moeilijke vragen, omdat afgewogen moet worden wat in het belang is van het kind, daar waar de gevoelens van ouders en de rol van pleegouders zich soms naar de voorgrond dringen. Het doel van de CHOP is tot een inhoudelijk onderbouwde invulling van de contactregeling te komen, die besproken en/of vastgesteld wordt in het zorgteam dat rondom de pleeggezinplaatsing is ingesteld. Voor het werken met de CHOP is een eendaagse training nodig. Voor meer informatie zie ynskedekoning.nl.

TRAP

Vanwege de vele belangen en visies is het soms lastig om de samenwerking af te stemmen en te structureren. Daarom is de TRAP ontwikkeld. De TRAP is een doordacht gespreksvoeringsinstrument dat de betrokkenen rondom een pleegzorgplaatsing helpt om op een constructieve manier met elkaar in gesprek te komen en te blijven met als doel de jeugdige optimale ontwikkelingskansen te bieden. Meer informatie over de TRAP vindt u op www.pleegzorggedoe.nl.

Praatplaten

Het doel van de praatplaten is om met ouders na te denken over hoe ze contact kunnen houden met hun kind, of op de hoogte kunnen blijven van wat hij doet, om zich zoveel mogelijk ouder te voelen. Daarnaast kunnen praatplaten ook opties geven voor de manier waarop contactmomenten worden ingevuld, waaruit ouders een keuze kunnen maken. Het inspireert ouders om zelf ook ideeën aan te dragen. De praatplaten zijn een opstapje om het gesprek met de ouders op gang te brengen en zodoende de contactmomenten gedegen voor te bereiden. Op die manier is de kans groter dat het voor de ouders en het kind een succes wordt.

Er zijn praatplaten beschikbaar vanuit Pi Research en vanuit een onderzoek van Split (2018).

De praatplaten zijn makkelijk aan te passen op elke ouder en ieder situatie. Afhankelijk van de ouder kan de plaat worden aangepast met activiteiten waarbij de kans op slagen het grootst is. Bij competente ouders is het goed mogelijk om in de eerste fase gezamenlijk met de pleegzorgbegeleider een eigen praatplaat te creëren. Dit wordt de persoonlijke praatplaat voor deze ouders, die de pleegzorgbegeleider inzet bij de verdere begeleiding van de ouders. Sommige ouders vinden het moeilijk om de invulling van de contacten te laten aansluiten op wat het kind leuk vindt. Door aan de pleegouder en het kind input te vragen, kan de pleegzorgbegeleider ideeën aandragen die voor de ouder haalbaar zijn en daarnaast ook in de smaak vallen bij het kind. Ook helpt het uitwisselen van ideeën met pleegouders om te inventariseren waar pleegouders de ouders eventueel bij kunnen ondersteunen (bijvoorbeeld een activiteit bij de pleegouders thuis) en of dit voor pleegouders haalbaar is.

Er zijn praatplaten met verschillende onderwerpen, zie onderstaand kader.

Verschillende praatplaten:

1. Voor pleegouders: Dingen die je kunt doen om ouders zich meer ouder te laten voelen.
2. Voor ouders: Dingen die je kunt doen tijdens begeleid verlof, om contact te houden met je kind en om je kind te zien.
3. Voor kinderen: Dingen die je kunt doen om contact te houden met je broer/zus.
4. Voor het hele pleeggezin: ondersteuning eigen kinderen van pleegouders.

De praatplaten zijn niet alleen inzetbaar in het werken met ouders. Ze zijn makkelijk aan te passen aan het werken met pleegouders of andere kinderen in het gezin. De digitale praatplaten om zelf te printen (1, 2 en 3) zijn op te vragen via info@piresearch.nl. De praatplaat en handleiding van Split is op te vragen via Youké.

Abbeelding 5.6 Voorbeelden praatplaat 1, 2 en 3

MENU
PLEEGOUDERS

DINGEN DIE JE KUNT DOEN...

om ouders zich meer ouder te laten voelen.....

Uitnodigen bij belangrijke gebeurtenissen

- verjaardag
- activiteit op school
- zwemles
- sportwedstrijd

Foto's opsturen

Het kind iets laten maken voor de ouders

Het kind aanmoedigen ouders te bellen

Samen koffie drinken

MENU
OUDERS

DINGEN DIE JE KUNT DOEN

tijdens begeleid vertoef.....

- Een spelletje doen
- Voorlezen/samen een boek lezen
- Knutselen/tekenen
- Een ijsje halen
- Spelen met speelgoed
- Voetballen/gamen
- Naar muziek luisteren
- Puzzelen
- Naar de kinderboerderij
- Koken/bakken
- Een film kijken
- Naar het park/strand/speeltuin/bos

om contact te houden.....

- Whatsappen
- Face-timen
- Foto's doorsturen
- Een doos met herinneringen meegeven
- Een foto meegeven voor naar het bed
- Kleding opsturen
- Een verassing maken

om je kind te zien.....

- Kijken bij sportwedstrijden/zwemles
- Mee gaan naar de kapper
- Naar een muziekuitvoering
- Samen naar opa en/of oma
- Op visite bij pleegouders
- Je kind ophalen van school

MENU
KINDEREN

DINGEN DIE JE KUNT DOEN

om contact te houden met je broer/zus

EEN BRIEF STUREN

ONLINE SAMEN SPELEN

IETS KNIJT SELEN EN OPSTUREN

EEN FOTO GEVEN VOOR OP ZIJN/HAAR KAMER

VOLGEN OP SOCIAL MEDIA

BELLENAPPEN/FACETIME

De praatplaten kunnen op de volgende manier worden ingezet:

1. Introduceer de praatplaat.

De pleegzorgbegeleider bespreekt met de ouders dat hij het met hen wilt hebben over de manier waarop zij het contact met hun kind kunnen invullen. Dit kan voortkomen uit het bespreken van het genogram, een vraag van de ouders, of een contactmoment tussen de ouders en het kind dat binnenkort gepland staat. De pleegzorgbegeleider introduceert de praatplaat bij de ouders en legt het doel ervan uit.

2. Brainstorm over de mogelijkheden.

De pleegzorgbegeleider brainstormt met de ouders over wat zij goede opties vinden. Misschien staat een aantal belangrijke opties niet op de praatplaat genoemd, waarvan de ouders weten dat ze wel werken en binnen de gemaakte afspraken passen. De pleegzorgbegeleider vraagt de ouders ook naar wat zij denken dat hun kind zou willen. Hij helpt de ouders om tot activiteiten te komen die passen bij het kind, en komt op die manier tot twee rijtjes met mogelijkheden: een rijtje met opties van het kind, en een rijtje met eigen opties. Samen met de ouders kijkt hij naar de overeenkomsten en verschillen tussen de twee rijtjes.

3. Maak van een keuze.

Vanuit de overeenkomsten tussen de twee rijtjes kunnen de ouders samen met de pleegzorgbegeleider bekijken wat ze het eerste gaan uitproberen. De pleegzorgbegeleider gaat hierbij sturend te werk zodat de keuze die gemaakt wordt voor zowel de ouders als het kind de grootste slagingskans heeft en past binnen de afspraken rondom de contactregeling en andere afspraken met de pleegouders.

4. Bereid de activiteit / het contact voor.

Vanuit de keuze die ouders maken komt de pleegzorgbegeleider tot een concrete afspraak. Wanneer vindt het contact plaats, wat gaat er precies gebeuren? Of wanneer de keuze is gemaakt om meer te bellen: hoe vaak gaat ouder bellen en wat is haalbaar voor deze ouder?

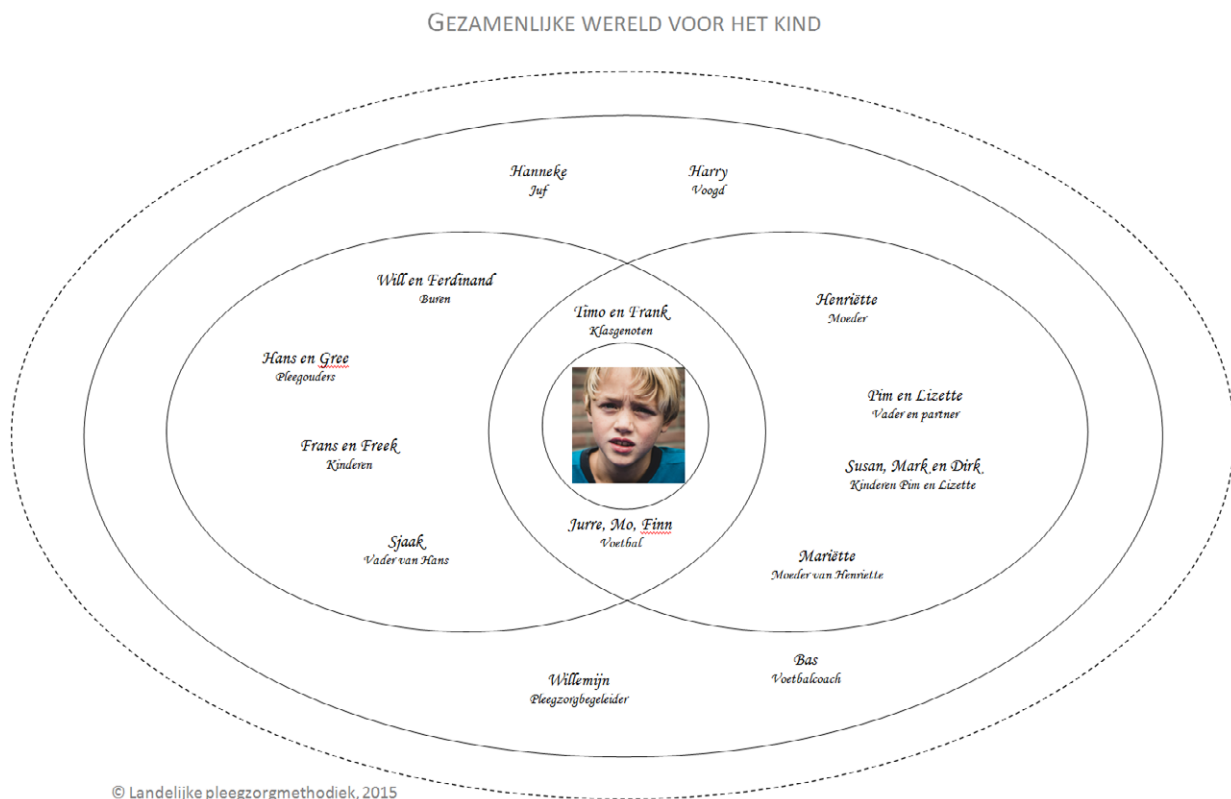
5. Evalueer de activiteit / het contact.

De pleegzorgbegeleider vraagt de ouders hoe de gemaakte keuze in de praktijk is verlopen. Hij vraagt hun wat er goed ging en waar ze tevreden over waren, en wat ze een volgende keer anders zouden doen.

Gezamenlijke wereld voor het kind

Wanneer een kind in een pleeggezin geplaatst wordt, komen twee werelden samen: de wereld van de ouders en hun netwerk, en de wereld van de pleegouders en hun netwerk. Wanneer het kind in een gezin uit het eigen netwerk wordt geplaatst, zijn deze werelden vaak al bijeen maar krijgen personen een andere rol: oma wordt bijvoorbeeld opvoeder. Bij bestandsplaatsingen komen er twee afzonderlijke werelden bijeen. Met de visualisatie van een gezamenlijke wereld voor het kind kan een pleegzorgbegeleider de complexiteit van de wereld voor het kind visualiseren voor alle betrokken. Vanuit de visualisatie kan hij bespreekbaar maken wat alle partijen kunnen doen om een gezamenlijke wereld voor het kind te creëren. Hoe de pleegzorgbegeleider de visualisatie weergeeft, hangt af van de specifieke situatie van het kind, wellicht zijn er wel drie werelden: de wereld van de moeder, de wereld van de vader en de wereld van de pleegouders. Afbeelding 5.7 geeft een voorbeeld van een visualisatie.

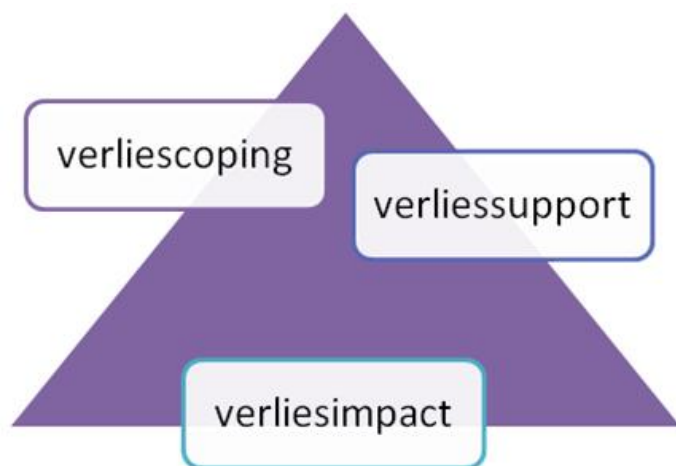
Afbeelding 5.7 Visualisatie gezamenlijk wereld voor het kind

Verliesdriehoek

De verliesdriehoek (afgeleid van De Mönnink, 1996) is een goed hulpmiddel bij de start van de samenwerking met ouders. Het geeft ouders de ruimte om zelf te vertellen over hun gevoelens, gedachten en gedrag. Het geeft hun de regie in hun eigen proces rondom verlies en rouw aangaande de uithuisplaatsing.

Afbeelding 5.8 Afbeelding verliesdriehoek

De drie zijden van de verliesdriehoek worden als volgt besproken:

1. De zijde van *impact*: Hierin bespreekt de pleegzorgbegeleider met de ouders wat er feitelijk gebeurd is, en welke impact dit op hen heeft (gehad).

De ouder vertelt in zijn eigen bewoording wat er is gebeurd. De hulpverlener luistert vooral. Wat en de manier waarop de ouder vertelt, geeft de pleegzorgbegeleider informatie die vooral voor de volgende gesprekken van belang is. Als de ouder hele stukken van de geschiedenis kwijt is, kan dit bijvoorbeeld een signaal van opgelopen trauma zijn, of duiden op nog in shock zijn of misschien is er sprake van verstandelijk beperkte vermogens.

Voorbeeldvragen: Kun je me vertellen wat er is gebeurd? Hoe oud zijn de kinderen? Wanneer heeft de politie ze uit de klas gehaald? Waar was je toen je hoorde dat de kinderen niet meer bij je kunnen blijven? Wanneer heb je voor het laatst een gesprek gehad met een hulpverlener? Waar ging dit gesprek over? Weet je waar je kind op dit moment verblijft? Wat is hierover afgesproken? Wanneer zijn er contactmomenten met je kind?

2. De zijde van *coping*: Hierin bespreekt de pleegzorgbegeleider met ouders hoe zij met het verlies omgaan.

Als eerste is belangrijk vooral te luisteren en open vragen te stellen. Het verhaal van de ouders zal aanknopingspunten geven voor de wijze waarop zij te versterken zijn in hun manier van coping, maar dat is iets voor de gesprekken daarna. In dit stadium schuilt het gevaar dat de hulpverlener te veel aan het woord is, gaat oplossen, er geen ruimte ontstaat voor het uiten van emoties, de hulpverlener de regie van ouders overneemt, de ouder inactief raakt, de hulpverlener te veel gaat invullen terwijl nog niet het hele verhaal is gehoord en onvoldoende is erkend.

Voorbeeldvragen: Wat was je reactie toen je hoorde dat de kinderen niet meer bij je kunnen wonen? Wat vind je daarvan? Welk gevoel is er het meest bij je gedurende de dag? Op welke momenten denk je aan je kinderen? Wat denk je dan? Heb je de kinderen nog iets kunnen meegeven? Zijn er problemen ontstaan met eten, slapen, uit je bed komen, zo ja vertel daar eens over? Wat doe je zoal overdag? Als je je gespannen voelt, wat ga je dan doen? Wat is troostend? Zijn er afspraken om contact met je kind te hebben? Wat is voor jou belangrijk nu je kinderen niet meer thuis wonen? Wat vind je leuk om te doen? Waar zou je graag hulp bij willen? Wat doe je als moeder met de kinderen die nog thuis wonen? Hoe vertel je je andere kinderen wat er is gebeurd? Vertel eens hoe zij er onder zijn nu hun broer/zus niet meer thuis woont? Waar pieker je wel eens over? Geef eens een cijfer tussen de 0 en 10 hoe vaak per dag die gedachte door je heen schiet?

3. De zijde van *support*: Hierin bespreekt de pleegzorgbegeleider welke steun ouders ervaren vanuit hun netwerk.

Voorbeeldvragen: Met welke mensen heb je contact? Hoe vaak ga je naar je zus? Wie hoort je verhaal aan? Welke belangrijke mensen zijn er in je leven? Wie begrijpt jou? Wat is voor jou belangrijk in het contact met de ander? Wie laat je wel eens een foto van je kinderen zien? Wie ziet je wel eens huilen? Wat doet dan die persoon die bij je is en hoe vind je dat? Met wie van je familie heb je wel contact? Wie vraagt jou wel eens hoe het met je gaat? Welke activiteiten doe je met andere mensen?

Als pleegzorgbegeleider is het vooral belangrijk uitnodigend te zijn, compassie te voelen en te tonen, een open en oprechte luisterhouding te hebben en nieuwsgierige, open vragen te stellen. De pleegzorgbegeleider moedigt ouders aan hun verhaal te vertellen en geeft erkenning voor de reacties en de veranderingen die de (dreigende) uithuisplaatsing met zich meebrengt. Ouders krijgen meer zicht op hun eigen hulpvraag en wensen, ze leren zichzelf beter kennen en knelpunten en blokkades kunnen zo worden gelokaliseerd.

Het gezinsgesprek: Taxeren in rondes

Bij een gezinsgesprek is het belangrijk alle gezinsleden aan het woord te laten, naar elkaar te laten luisteren en te laten reageren op elkaar. De techniek die gebruikt kan worden om iedereen aan het woord te laten is een techniek die vanuit de systeemtherapie het taxeren in rondes wordt genoemd (Bolt, 2017). Per aandachtsgebied kan de pleegzorgbegeleider de gezinsleden op een gestructureerde manier met elkaar in gesprek laten gaan. Het gesprek kan gericht zijn op het exploreren van het probleem en op het exploreren van oplossingen.

Stappen

- Introduceer dat tijdens dit gesprek het doel is ieders mening over onderwerpen te horen en met elkaar in gesprek te gaan hierover. Dat betekent dat ieder om de beurt de ruimte krijgt om je mening te delen, dat we eerst luisteren naar de ander en wanneer je aan de beurt bent en de ruimte krijgt te reageren.
- Vraag aan eerste gezinslid over welk onderwerp hij wil praten.
- Laat dit gezinslid het onderwerp toelichten: Wat is het onderwerp? Hoe is dit onderwerp een probleem voor je? Hoe zou je het anders willen (wens)?
- Vat samen wat het gezinslid verteld heeft en eindig met de geformuleerde veranderwens.
- Vraag het volgende gezinslid te reageren op de samenvatting en de wens voor verandering van het eerste gezinslid.
- Laat het volgende gezinslid dit toelichten: hoe is dit een probleem voor hem. Hoe zou hij het anders willen?
- Pleegzorgbegeleider vat het antwoord samen en verbindt het met de wens en verhaal van het eerste gezinslid (interactioneel herformuleren).
- Daarna wordt gevraagd een volgend gezinslid te reageren met de dezelfde stappen. Tot dat alle gezinsleden aan de beurt zijn geweest.
- Aan het eind wordt het verhaal als 1 gezamenlijk verhaal samengevat met een gezamenlijke veranderwens waar alle gezinsleden zich in herkennen.

Vanuit deze taxatie van de veranderwensen kan gezamenlijk gezocht worden naar passende oplossingen. Ook dit kan weer gedaan worden door te praten in rondes, zodat ieder gezinslid gehoord wordt.

Gesprek tussen pleegouders en eigen kinderen

Voor een gesprek tussen pleegouders en eigen kinderen kun je gebruik maken van de handleiding die is opgesteld door entrealindhout, deze is op te vragen bij deze organisatie. Het gesprek is gericht op de dialoog tussen pleegouders en de eigen kinderen om het welbevinden van de eigen kinderen te versterken. Hiermee kan ook de slagingskans van de pleegzorgplaatsing verhoogd. In de huidige opzet van het gezinsgesprek nemen pleegkinderen hier geen deel aan.

6 Fase 0 Voorbereiding op plaatsing

'Een goede voorbereiding is het halve werk'

Een goede start maken

Creëren van een veilige en stabiele plek voor het kind

6 Fase 0 Voorbereiding op plaatsing

6.1 Inleiding

Fase 0 omvat datgene wat een pleezorgaanbieder doet in de voorbereiding van een plaatsing van een kind in een pleeggezin.

De beginsituaties van kinderen bij aanmelding bij een pleezorgaanbieder verschillen. Soms woont het kind nog bij zijn ouders thuis en is er een andere opvoedingssituatie gewenst of vereist. In andere situaties, bij netwerkpleegzorg, woont het kind (voor een groot deel) al bij anderen. Als het kind al in een beoogd pleeggezin woont, start de pleezorgbegeleider in fase 1. De pleezorgbegeleider zal dan starten met een analyse van de systeem patronen die van invloed zijn op de pleezorgplaatsing en de mate van gedragsproblemen van het kind. Ook bekijkt de pleezorgbegeleider heel concreet welke handelingen vanuit fase 0 al zijn verricht en welke handelingen nog met terugwerkende kracht gedaan moeten worden. Met name bij netwerkplaatsingen die al lange tijd gaande zijn, moeten wellicht nog veel praktische zaken goed geregeld worden.

Fase 0 zal ook in werking treden bij een breakdown, wanneer het kind naar een ander pleeggezin overgeplaatst gaat worden. Ook dan maakt de pleezorgbegeleider de analyse welke handelingen uit fase 0 in werking gezet dienen te worden, waarbij een goede kennismakings- en gewenningsperiode, aangepast aan de leeftijd van het kind, van groot belang is.

In fase 0 start de pleezorgaanbieder doorgaans met een netwerkonderzoek om te zoeken naar een geschikte plek in het netwerk van het kind om een veilige en stabiele opvoedingssituatie te creëren. Woont het kind al bij bekenden, dan zal dit onderzoek zich op hen toespitsen (mits dit niet gewenst is, bijvoorbeeld doordat zij nadrukkelijk aangeven dat het voor korte duur is). Uit het netwerkonderzoek zal blijken of het gezin past binnen de criteria van pleegzorg. Is er een passend gezin beschikbaar, dan zal met dit (nieuwe) netwerkpleeggezin doorgegaan worden. Is er geen passend gezin in het netwerk gevonden, dan zal er een matchingsprocedure met bestandspleegouders gestart worden. In alle situaties zal fase 0 worden afgesloten met een plaatsingsgesprek ter voorbereiding op de definitieve plaatsing. De stappen die een pleezorgaanbieder in de voorbereiding doet staan in onderstaand overzicht weergegeven.

Afbeelding 6.1 Stappen in de voorbereiding van een plaatsing in een pleeggezin

6.2 Netwerkonderzoek

Soms woont een kind al bij bekenden en soms vindt er een verkenning plaats naar een mogelijk gezin in het netwerk. Als er nog geen specifiek gezin op het oog is, wordt er een netwerkonderzoek uitgevoerd. Een netwerkonderzoek heeft tot doel een geschikte plek te vinden voor het kind in het sociale of familienetwerk van het kind, waarin het veilig en stabiel kan opgroeien. Als het kind al op een andere plek woont, is er nog niet vastgesteld of het een geschikt gezin is voor pleegzorg. Beoogde netwerkpleeggezinnen dienen gescreend te worden conform de wettelijke vereisten van de Jeugdwet, het Kwaliteitskader voorbereiding en screening aspirant pleegouders, de Richtlijn netwerkpleegzorg voor gemeenten en pleegzorgaanbieders in het vrijwillig kader en de Veldnorm netwerkpleegzorg voor gecertificeerde instellingen en pleegzorgaanbieders in het gedwongen kader (zie vng.nl). Woont het kind al bij een gezin in het netwerk en is de wens om dit voort te zetten, dan zal het netwerkonderzoek zich toespitsen op het betreffende gezin, met als vraag of dit gezin geschikt is voor dit kind.

Hoe en wie het netwerkonderzoek verricht, verschilt per pleegzorgaanbieder. Een netwerkonderzoek duurt maximaal drie maanden. Tijdens het onderzoek zal een aantal zaken beoordeeld worden:

- Wat heeft het kind nodig? (vanaf 12 jaar heeft het kind het recht om hierin mee te denken)
- Wat is het perspectief voor het kind? (dit onderzoek zal vanaf dag 1 van de pleegzorgbegeleiding starten)
- Wat heeft het beoogde (netwerk)pleeggezin het kind te bieden? (affectief, financieel en pedagogisch)
- Wat is de verwachte invloed van de komst van het pleegkind op het gezin (denk aan de eigen kinderen van de pleegouders). Wat is de relatie en geschiedenis tussen de beoogde netwerkpleegouders en de ouders (en het grotere netwerk/systeem eromheen) en hoe kan de samenwerking vorm krijgen?
- Wat betekent de nieuwe rol als opvoeder van het kind voor de beoogde netwerkpleegouders en wat is de invloed hiervan op het systeem?
- Hoe verloopt de samenwerking met andere instanties?

Als een kind al in een beoogd netwerkpleeggezin woont, moet er tijdens het netwerkonderzoek extra aandacht zijn voor de veiligheid, er is enkel een globale risicotaxatie gedaan bij de aanvraag. Het is belangrijk dat de pleegzorgbegeleider de netwerkpleegouders gedegen informatie geeft over de reden van het netwerkonderzoek, en hoe deze procedure eruitziet. Omdat het kind vaak al een langere tijd in het gezin woont, kan het onderzoek voor hen heel verrassend zijn en op hen overkomen alsof zij achteraf gekeurd worden. Het netwerkpleeggezin heeft vaak al veel voor het kind betekend, en het is voor hen geen optie om dit niet voort te zetten. Het onderzoek kan daarom beangstigend overkomen omdat het onderzoek impliceert dat het advies ook negatief uit kan pakken en ze gedwongen kunnen worden de plaatsing te stoppen. Deze onzekerheid kan impliceren dat de beoogde pleegouders, zolang het onderzoek loopt, niet open zijn over de situatie en onterecht aangeven dat alles goed gaat. Erkenning geven voor deze onzekerheid is van groot belang.

De voorbereiding van pleegouders en de beoordeling van geschiktheid moet in dit geval binnen dertien weken plaatsvinden (artikel 5.1, lid 3 Jeugdwet).

Indien er een geschikt gezin is in het netwerk van het kind, zal het netwerkonderzoek worden afgerond met een geschiktheidsverklaring van het pleeggezin. Voorwaarde is dat netwerkpleegouders een raadsverklaring kunnen overleggen.

6.3 Voorbereidingstraining pleegouders

Netwerkpleegouders komen in beeld via netwerkonderzoek. Indien het netwerkonderzoek positief is afgerond, kunnen netwerkpleegouders het aanbod krijgen om een voorbereidingstraining te volgen die hen zal ondersteunen bij hun nieuwe rol als pleegouder.

Naast netwerkpleegouders zijn er ook bestandspleegouders. Dit zijn pleegouders die zich bij een pleegzorgaanbieder hebben aangemeld om kinderen die niet meer thuis kunnen wonen, in hun gezin op te vangen. Aspirant-bestandspleegouders dienen conform de wettelijke vereisten van de Jeugdwet en het Kwaliteitskader grondig te worden voorbereid en gescreend. Zij gaan na aanmelding altijd een traject van voorbereidingstraining en selectie in. Indien uit de training de geschiktheid van pleegouders blijkt, worden ze geselecteerd als bestandspleegouder.

In Nederland zijn er verschillende voorbereidingsprogramma's voor pleegouders beschikbaar. Een voorbeeld daarvan is de basistraining *Safer Caring* voor startende (netwerk)pleegouders of de *STAP*. De *STAP* omvat tien bijeenkomsten waarin pleegouders worden voorbereid aan de hand van verschillende

thema's zoals hechting, gedrag van kinderen veranderen en de invloed op hun eigen gezin. In de *STAP* staan vijf criteria centraal: openheid en duidelijkheid in het contact (naar het kind, de ouders en de pleegzorgbegeleider), het delen van ouderschap (met de ouders en met de partner), kinderen helpen een positieve kijk op zichzelf te ontwikkelen, kinderen helpen hun gedrag te veranderen zonder hen lichamelijk te straffen en het inschatten van de uitwerking die het pleegouderschap op het eigen gezin zal hebben. Er zijn ook pleegzorgorganisaties die een *STAP* training of bijeenkomst voor kinderen van pleegouders organiseren ter voorbereiding van een plaatsing. Ook zijn er organisaties die hiervoor een spel gebruiken of een training aanbieden waarbij gebruik gemaakt wordt van de methodiek 'Een Taal Erbij'.

In een training dienen pleegouders te worden voorbereid om een veilige en stabiele plek voor het kind te bieden waarin hij zich optimaal kan ontwikkelen. Jeugdzorg Nederland heeft een kwaliteitskader¹⁰ ontwikkeld voor de voorbereiding en screening van pleegouders. Dit omvat onder andere:

- Open en duidelijk zijn in communicatie
- Pleegouders sluiten aan bij de hulpvraag van het kind en zijn ouders, maken duidelijke afspraken en houden zich hier vervolgens aan, en ze communiceren open en eerlijk met de pleegzorgbegeleider.
- Samenwerken met ouders en opvoederschap delen
- Pleegouders hebben oog voor het belang van samenwerken met alle partijen, hebben zicht op verschillende belangen en stellen het belang van het kind daarbij voorop, en ze werken aan gedeeld opvoederschap met de ouders van het kind.
- Kinderen helpen in hun sociaal-emotionele ontwikkeling
Pleegouders zijn geïnteresseerd in wie het kind is en wie belangrijk voor hem zijn, wat het kind leuk vindt, wat het kan en wat het moeilijk vindt. Daarbij stimuleren zij het kind zodat het zich optimaal kan ontwikkelen.
- Opvoeden
- Pleegouders bieden het kind veiligheid en stabiliteit waarbij er een goede balans is tussen gewenst gedrag stimuleren en ongewenst gedrag bijsturen.
- Invloed van pleegzorg op de eigen situatie inschatten
- Pleegouders kunnen op hun eigen handelen reflecteren en zijn bereid om hun vaardigheden verder te ontwikkelen. Daarnaast kunnen zij inschatten wat een nieuw gezinslid voor gevolgen heeft voor de andere gezinsleden en hen hier passend op voorbereiden en begeleiden gedurende de gehele plaatsing.
- Veiligheid bieden
- Pleegouders bieden het kind psychisch en fysiek een veilige leefomgeving. Ze herkennen onveilige situaties en beschermen het kind hiertegen. Vermoedens van onveiligheid bespreken ze met de pleegzorgbegeleider.

Bij pleegzorgplaatsingen in het netwerk is het belangrijk om pleegouders deze zelfde inhoudelijke voorbereiding te bieden. Daarbij zal een pleegzorgbegeleider met de netwerkpleegouders bespreken wat hun sterke kanten zijn en wat beperkingen of aandachtspunten zijn, zodat de hij hen hierin kan ondersteunen.

Als pleegzorgaanbieder is het belangrijk om uitgebreid stil te staan bij de visie op pleegzorg en daaruit voortvloeiende verwachtingen ten aanzien van pleegouders. Als pleegouders zich hier niet aan kunnen committeren is het de vraag of zij een veilige en stabiele plaatsing aan het kind kunnen (blijven) bieden. In de voorbereiding is het van belang om de informatie voor netwerkpleegouders gedoseerd aan te bieden. Bestandspleegouders maken een bewuste keuze, waarbij er veel tijd genomen kan worden om hen gedegen voor te bereiden. Bij netwerkpleegzorg loopt de plaatsing vaak al, en moet er in korte tijd vaak veel geregeld worden.

6.4 Matching

Indien er geen geschikt gezin is gevonden in het netwerk van het kind, start de matchingsprocedure met bestandspleegouders. Bij het matchingsproces is van belang dat er gekeken wordt naar factoren van het kind, factoren van het pleeggezin, factoren van de ouders, voorkeuren van ouders en kind en de interactie tussen kind, ouders en pleegouders. Ook voor overeenkomsten en verschillen in normen en waarden dient aandacht te zijn. Over al deze zaken dient op structurele wijze informatie te worden

10 <http://www.jeugdzorgnederland.nl/contents/documents/kwaliteitskader-voorbereiding-en-screening-asp-pleegouders-v2.0.pdf>

verzameld. Overwegingen dienen vastgelegd te worden, zodat de beslissing voor matching gefundeerd en transparant is. Hoe het proces van matching stapsgewijs plaatsvindt, staat uitgebreid beschreven in de methodiekhandleiding voor matching (Spoelstra, de Baat, Ter Meulen & Vinke, 2017).

Vorbereiding van pleegouders

Bestandspleegouders worden voor een plaatsing benaderd wanneer de aanmelding van het kind wordt onderzocht (onder andere de wensen en behoeften van het kind en zijn ouders worden geïnventariseerd in een gesprek) en er op papier een match met het kind blijkt te zijn. Hierbij is het belangrijk dat pleegouders informatie krijgen over de achtergrond van het kind (liefst van de ouders en het kind zelf). Naast informatie over de zorgen betekent dat ook informatie over wat voor de plaatsing goed ging, wat het kind leuk vindt om te doen en waar ouders trots op zijn omtrent hun kind. Het recht op privacy van de ouders moet niet uit het oog worden verloren. Als informatie die de ouders betreft wordt verstrekt aan de pleegouders, moeten de ouders daarover worden geïnformeerd. Daarbij is het van belang om aan pleegouders uit te leggen dat zij deze achtergrondinformatie respecteren en er niet over oordelen. Ook moet met pleegouders besproken worden wat zij wel en niet met hun eigen kinderen kunnen bespreken over de achtergrond van het pleegkind. En hoe zij op hun beurt weer met deze informatie omgaan. Een kind dat in pleegzorg terecht komt heeft vaak een verleden waarin het bloot heeft gestaan aan geweld, verwaarlozing, armoede en/of verlies. Deze ervaringen zijn van invloed op de ontwikkeling en het gedrag van het kind. Om adequaat op het kind te kunnen reageren, is het van belang dat pleegouders weten waar het gedrag van het kind vandaan komt. Kennis over de achtergrond van het kind maakt dat de pleegouders een weloverwogen keuze kunnen maken en het vergroot tijdens de plaatsing de acceptatie en het incasservermogen van de pleegouders. Wanneer pleegouders kennis hebben over de achtergrond wordt de kans op een geslaagde plaatsing groter. Dit geldt in het bijzonder voor netwerkpleegouders. Zij hebben vaak al kennis over het kind door een langere gedeelde geschiedenis. Vaak weten zij zelfs meer over het kind dan de pleegzorgbegeleider. In deze situatie is het van belang dat de pleegzorgbegeleider zicht krijgt op welke kennis pleegouders hebben en welke aanvullende informatie belangrijk is om voor het kind een veilige en stabiele plek te creëren en continueren. Vanuit het verleden van het kind zal de pleegzorgbegeleider de pleegouders informeren over wat het kind nodig heeft.

Als het pleeggezin het idee hebben dat het kind in hun gezin zou kunnen passen, wordt het voorstel voorgelegd aan de ouders en het kind. Op basis van ieders inschatting of dit een geschikte match zou kunnen zijn, besluit de matcher om wel of niet door te gaan naar de volgende stap: het kennismakingsgesprek met het kind, de ouders en de pleegouders.

6.5 Kennismakingsgesprek

Voordat het definitieve besluit voor een match wordt genomen, is er eerst een kennismakingsgesprek met het kind, de ouders en de pleegouders om te ontdekken of er een 'klik' is, ook zijn de eigen kinderen van pleegouders belangrijk hierbij te betrekken. De matcher maakt de afweging wie er bij het kennismakingsgesprek aanwezig moeten zijn en welke setting recht doet aan alle betrokkenen (formeel of informeel). In ieder geval zullen de pleegouders en de ouders aanwezig zijn, en wellicht ook het kind, de jeugdbeschermer, de pleegzorgbegeleider en belangrijke derden. Doel van het gesprek is kennis te maken en informatie uit te wisselen.

Ook binnen netwerkpleegzorg is zo'n gesprek van groot belang, niet met als doel om kennis te maken, maar om informatie uit te wisselen en draagvlak te creëren voor de plaatsing. Hierbij is het belangrijk dat er gesproken wordt over de onderlinge verhoudingen tussen de ouders en de pleegouders en wat daarin van belang is voor de toekomstige samenwerking. Zodat zij allen bijdragen aan een stabiele en veilige plaatsing voor het kind. De pleegzorgbegeleider zal hierin benadrukken dat een goede samenwerking tussen hen (en het netwerk eromheen) een belangrijke factor is voor de ontwikkeling van het kind. Daarbij zal de pleegzorgbegeleider ook erkenning geven voor gevoelens van rouw en verlies bij de ouders en de pleegouders. Hierin zoekt de pleegzorgbegeleider ook de verbinding, want zij ervaren allemaal het verlies van het (tijdelijke) opvoederschap van de ouder.

Zowel het kind, de ouders als het pleeggezin krijgen vervolgens eerst bedenktijd om al dan niet in te stemmen met de match. Wanneer er door alle partijen voor wordt gekozen om door te gaan met het proces, vindt de matching daadwerkelijk plaats.

Bij het kennismakingsgesprek staan verschillende onderwerpen op de agenda, zie het volgende kader.

Agendapunten voor het kennismakingsgesprek:

- Welkom
- Kennismaking en toelichting van je rol en je taak
- Informatie over de aanloop naar en het doel van het kennismakingsgesprek (hoe en waarom)
- Informatie, verwachtingen en wensen uitwisselen
- Vragen beantwoorden van het kind, de ouders en de pleegouders
- Boodschap aan de ouders en de pleegouders over het traject van pleegzorgplaatsing
- Boodschap aan het kind ('ontschuldigen')
- Toelichting op vervolgstappen
- Afspraken maken

Duidelijke boodschappen geven

In of rond dit kennismakingsgesprek is het van belang dat de ouder en de pleegzorgbegeleider een duidelijk boodschap geven aan het kind (passend bij zijn leeftijd en ontwikkelingsniveau) dat het kind 'ontschuldigt'. Daarbij geeft de pleegzorgbegeleider aan dat het niet de schuld van het kind is dat hij niet meer thuis kan wonen, geeft hem erkenning voor de situatie en de ruimte om zijn gevoelens hierover te uiten en zijn verhaal te doen (zie opties in onderstaand kader, deze dienen ter illustratie en moeten aangepast worden aan de specifieke situatie van het kind). Daarbij is het van belang dat de ouders het kind expliciet toestemming geven om in het pleeggezin te wonen, mochten de ouders dit (nog) niet kunnen, dan zal de pleegzorgbegeleider hier met ouders naartoe werken.

Boodschappen aan pleegkind

- 'Er gaat veel veranderen. Wat zal blijven is dat jouw ouders je ouders blijven en dat jullie elkaar blijven zien.'
- 'Je ouders blijven je ouders.'
- 'Papa en mama willen wel voor jou zorgen, maar kunnen het niet.'
- 'Dat je nu hier woont komt niet door jou.'
- 'Hier ga je wonen voor langere tijd. Je ouders blijven je ouders ook al woon je niet meer bij hen. Jullie blijven contact houden, samen zullen we bedenken wat voor jullie een fijne manier is.'
- 'Je woont nu in een pleeggezin, papa en mama gaan hard aan het werk om jou weer thuis te laten wonen. Wij gaan papa en mama daarbij helpen.'
- 'Je gaat nu ergens anders wonen, dat is omdat papa en mama het moeilijk vinden goed voor jou te zorgen, ze gaan hun best doen zodat jij thuis kan wonen. Maar misschien lukt dat niet.'
- 'Papa en mama blijven altijd je ouders. Ongeacht wat de uitkomst van het onderzoek zal zijn.'
- 'Je kan / mag het leuk vinden in het pleeggezin én thuis.'

Ook een duidelijke boodschap naar ouders en pleegouders vanaf de start is van belang. Een boodschap die hen duidelijkheid biedt over het te verwachten traject en de doelstelling waarnaar wordt toegewerkt. Uitgangspunt van een pleegzorgplaatsing is dat het kind weer terug naar huis gaat en dat pleegouders in eerste instantie ingezet zullen worden voor het bieden van tijdelijke pleegzorg. En dat met ouders de komende tijd hard gewerkt zal worden om de doelen te behalen. In het volgende kader staan voorbeelden van boodschappen die aan pleegouders gegeven kunnen worden.

Boodschappen aan pleegouders

- 'De ouders blijven de belangrijkste personen in het leven van het kind.'
- 'Je kan een kind zijn ouders niet ontnemen, ook hun 'mindere' eigenschappen niet.'
- 'Ouders blijven ouders en moeten hun kind blijven zien.'
- 'Ouders, en hun broertjes en zusjes zijn onderdeel van de identiteit van het kind, daarom is het van belang dat jullie de ouderrol accepteren in alle facetten en hun een belangrijke plek geven.'
- 'Ouders blijven ouders, dat verandert niet, ongeacht wat jij ervan vindt.'
- 'Kinderen zijn onlosmakelijk verbonden met hun ouders, we kunnen het kind niet los zien van zijn ouders.'
- 'Dit kind zal altijd loyaal zijn aan zijn ouders, en daarvoor moet ruimte zijn.'
- 'Het streven is dat het kind weer bij zijn ouders kan wonen, je mag tijdelijk voor het kind zorgen.'
- 'We zetten altijd het belang van het kind voorop.'
- 'Dit kind komt bij jullie wonen. De komende tijd gaan we onderzoeken of hij weer terug kan naar huis, of dat hij langdurig bij jullie geplaatst gaat worden.'
- 'Er breekt een onduidelijke periode aan voor alle betrokkenen, totdat het perspectief helder is.'
- 'Op dit moment is nog niet bekend of het kind bij jullie blijft wonen, er wordt onderzocht of het kind weer thuis kan wonen.'
- 'We weten nog niet hoe de beslissing uit gaat pakken. Het belangrijkste is dat het kind hier een goede tijd zal krijgen.'
- 'We vragen van jullie of jullie mee willen denken over wat je pleegkind nodig heeft.'
- 'We horen jullie en wij nemen de beslissing.'
- 'Deze plaatsing zal wat doen met jullie als gezin, de posities van de kinderen gaan veranderen.'
- 'Zorgen voor andermans kind kan heel moeilijk en ingewikkeld zijn.'
- 'Het kind heeft jaren in een moeilijke situatie geleefd, dat verander je niet in een paar maanden.'
- 'Ik verwacht in de samenwerking meer van jullie, dan van de ouders.'

Boodschappen aan kinderen van pleegouders

- 'Deze plaatsing zal wat doen met jullie als gezin. De posities van de kinderen gaan veranderen.'
 - 'De plaatsing brengt leuke dingen met zich mee zoals gezelligheid, iemand waarmee je wat kan doen maar er zijn ook minder leuke kanten zoals dat je de aandacht van je ouders moet delen, spullen delen of meer taken in huis.'
 - 'Als je iets lastig vindt van het wonen van het pleegkind bij jullie thuis is het goed om dit met iemand te bespreken. Dit kunnen je ouders zijn, maar ook iemand anders, zoals de pleegzorgwerker. Dan kan worden gezocht naar oplossingen met elkaar of manieren om het minder lastig te maken. En je helpt ook je ouders hiermee met het opvoeden van alle kinderen.'
- (Klein Entink, 2018)

Ook een duidelijke boodschap aan ouders is van belang. Als vanaf de start al duidelijk is dat het kind niet meer thuis kan wonen, dan zal de pleegzorgbegeleider deze boodschap geven. Voorbeelden van boodschappen die aan ouders gegeven kunnen worden, staan in onderstaand kader.

Boodschappen aan ouders

- 'Ik snap dat het moeilijk voor je is dat je kind nu bij pleegouders woont.'
- 'Het is nu van belang dat het kind voelt dat jullie het goed vinden dat hij in het pleeggezin woont.'
- 'Het is het mooiste als jij je kind toestemming kan geven om in het pleeggezin te wonen.'
- 'Ondanks dat het kind niet meer bij jou opgroeit, blijf jij ouder en enorm belangrijk in zijn leven. Contact met jou is dan ook heel belangrijk.'
- 'Jullie blijven de vader en moeder, jullie leven lang.'
- 'We hebben jullie nodig voor jullie kind.'
- 'Jullie blijven altijd de ouders van dit kind. Pleegouders kunnen nooit jullie plek innemen.'
- 'Het doel van de plaatsing is dat jullie kind weer thuis komt wonen. Dat betekent dat jullie hard nodig zijn om dit te realiseren. Wij willen jullie ondersteunen bij wat er nodig is om jullie kind weer duurzaam thuis te laten wonen.'
- 'We gaan samen flink aan de slag, want er moet verbetering komen. We nemen hier voldoende tijd voor, maar zeker niet langer dan nodig.'
- 'De komende tijd onderzoeken we of jullie kind weer thuis kan komen. Voor hem is het van groot belang dat dit zo snel als mogelijk duidelijk wordt.'
- 'Op dit moment weten wij de uitkomst van het onderzoek nog niet. In de gesprekken die gaan komen hebben we het hierover.'
- 'Jullie blijven altijd de ouders van jullie kind, welke stappen er ook genomen worden.'
- 'We zetten altijd het belang van het kind voorop.'

De kernboodschappen uit bovenstaande kaders kunnen in fase 0 herhaaldelijk door de pleezorgbegeleider benut worden.

6.6 Overdracht en voorbereiding van de pleezorgbegeleider

De matchingsprocedure zal de beste keuze opleveren die op dat moment voorhanden is. Naast een goede match betekent dit ook dat er informatie beschikbaar is over factoren die samenhangen met een risico op breakdown. Het is belangrijk dat de matcher deze informatie overdraagt aan de pleezorgbegeleider en dat de pleezorgbegeleider dit met pleegouders vastlegt in het pleegouderbegeleidingsplan. Juist deze informatie is belangrijk in een goede voorbereiding en zal door de pleezorgbegeleider benut worden in de begeleiding van de pleegouders.

Op basis van de voorgeschiedenis van het kind maakt de pleezorgaanbieder een risicoanalyse (hierbij dient ook aandacht te zijn voor ervaringen met seksueel misbruik en/of het vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag). De ernst van de zorgen kan in kaart gebracht worden door middel van een CBCL (Child Behavior Checklist), TRF (Teacher Report Form) of een risicotaxatie als de RIS-L (Risicotaxatie-instrument Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag). In de voorbereiding van pleegouders zal de pleezorgaanbieder het kindprofiel met hen bespreken en de mogelijke impact hiervan op hun eigen situatie bespreekbaar maken. Welke gevolgen heeft de komst van dit kind voor het gezin? Wat betekent dit voor alle leden van het gezin? Hoe kunnen de pleegouders hun kinderen zoveel als mogelijk voorbereiden op en betrekken bij dit proces?

Daarnaast worden actief thema's als veiligheid, kindermishandeling, de normale seksuele ontwikkeling, seksueel afwijkend gedrag, seksueel misbruik en machtsrelaties besproken. Door deze onderwerpen in een vroegtijdig stadium bespreekbaar te maken, geeft de pleezorgbegeleider de boodschap dat het bespreken ervan 'erbij hoort' en maakt hij het voor de pleezorgbegeleider makkelijker om deze onderwerpen aan te snijden wanneer hier zorgen over zijn. Ook wordt in het gesprek met de pleegouders een start gemaakt met het pleegouderbegeleidingsplan, waarbij onderwerpen als veiligheid en seksualiteit standaard worden opgenomen. In een pleegouderbegeleidingsplan wordt in kaart gebracht welke begeleidingsbehoeften pleegouders hebben. Op basis van dit plan vult de pleezorgbegeleider de begeleiding in of hij schakelt aanvullende hulp in. Met name wanneer de conclusie bij de start is dat de macht niet optimaal is, is extra ondersteuning en begeleiding voor pleegouders noodzakelijk. Ook bij de plaatsing van een (seksueel) getraumatiseerd kind, is het van belang pleegouders hierin te scholen door middel van een cursus gericht op psycho-educatie.

In sommige zaken zal de pleezorgbegeleider al vroeg worden betrokken in het proces van het netwerkonderzoek of de matching. In andere zaken zal de pleezorgbegeleider die het pleeggezin tijdens de plaatsing zal begeleiden pas na de daadwerkelijk matching erbij betrokken worden. In de overdracht krijgt de pleezorgbegeleider alle beschikbare informatie over het kind, zijn ouders en de pleegouders en hun gezinssituatie.

Op basis van deze informatie maakt de pleegzorgbegeleider een analyse waarin de volgende belangrijke vragen centraal staan:

- Hoe functioneert het kind, wat heeft het kind nodig en waar liggen kindgerelateerde risico's op breakdown?
- Wat kunnen de pleegouders het kind bieden, wat hebben zij nodig en waar liggen pleegoudergerelateerde risico's op breakdown?
- Wat is het perspectief van het kind: wat hebben de ouders nodig om het kind weer thuis te laten wonen?
- Is aan het kind uitgelegd waarom er een pleegzorgplaatsing in gang wordt gezet?

De informatie die de pleegzorgbegeleider ontvangt en de analyse die hij maakt, benut hij voor het plaatsingsgesprek.

Vorbereiding pleegouders

Voor pleegouders is het van belang dat zij zich praktisch op de plaatsing voorbereiden en veel over het kind te weten komen. De Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen (NVP) heeft de [Startwijzer Een pleegkind in huis, en nu?](#) ontwikkeld (zie hoofdstuk 5). De startwijzer is een hulpmiddel om pleegouders te ondersteunen bij de praktische kant van een pleegzorgplaatsing.

Met name bij netwerkplaatsingen is het belangrijk om pleegouders voldoende voor te lichten in wet- en regelgeving rondom pleegouderschap en financiën. De pleegvergoeding is bedoeld voor de normale, terugkerende kosten van opvoeding en verzorging van het kind (bijvoorbeeld voeding, inrichting, verwarming, bewassing, zak- en kleedgeld, deelname aan maatschappelijke activiteiten, zoals sport en andere ontspanning, kleine kosten voor onderwijs). Daarnaast zijn er bijzondere, vaak eenmalige kosten waarvoor de pleegvergoeding niet bedoeld is (bijvoorbeeld schoolboeken, een fiets, een paspoort, een laptop voor school). Bij vrijwillige plaatsingen zijn de ouders verantwoordelijk voor de kosten. Bij plaatsingen in het justitiële kader is de voorziening voor pleegzorg daar verantwoordelijk voor. Het is belangrijk om pleegouders hier goed in voor te lichten, om problemen te voorkomen.

Maar ook de mogelijkheden voor scholing en training van pleegouders met betrekking tot gedragsproblemen van kinderen in een pleeggezin moeten onder de aandacht worden gebracht. Het goed op weg helpen met deze zaken is bij veel netwerkpleegouders een goede ingang om een goede werkrelatie met hen op te bouwen. Zo gaan pleegouders ervaren dat de pleegzorgbegeleider niet alleen komt 'keuren' maar hun ook iets te bieden heeft.

6.7 Plaatsingsgesprek

Na de daadwerkelijke matching vindt het plaatsingsgesprek plaats. Dit is bij voorkeur een gezamenlijk gesprek tussen (waar mogelijk) het kind, de ouders en de pleegouders, de jeugdbeschermer en de pleegzorgbegeleider. Pleegouders kunnen zelf de afweging maken met hun eigen kinderen of deze ook aanwezig zijn, dit zal per situatie verschillen. Het doel van het gesprek is afspraken te maken over het wentraject, de start van de plaatsing en nodige aanpassingen of ondersteuning aan de pleegouders, de contactregeling tussen de ouders en het kind, de samenwerking tussen de pleegouders en de ouders en de introductie van het zorgteam. Afhankelijk van de beginsituatie zal de pleegzorgbegeleider relevante onderwerpen op de agenda zetten en deze in het gesprek ter sprake brengen. Bij netwerkplaatsingen, waarbij het kind al geplaatst is, zal de pleegzorgbegeleider aandacht hebben voor de contactregeling en relaties binnen het systeem en daarmee voor de samenwerking binnen het zorgteam.

Bij het plaatsingsgesprek staan verschillende onderwerpen op de agenda, zie onderstaand kader.

Agendapunten voor het plaatsingsgesprek:

- Welkom
- Kennismaking en toelichting van ieders rol en taak
- Informatie over de aanloop naar het plaatsingsgesprek (hoe en waarom)
- Boodschap aan de ouders en de pleegouders over het traject van de pleegzorgplaatsing
- Afspraken maken over het wentraject
- Bespreken van de start van de plaatsing en de voorbereiding hierop

- Toelichting op de contactregeling en hier afspraken over maken
- Zorgteam introduceren
- Samenwerkingsafspraken maken
- Bij niet-optimale match afspraken maken over wat er nodig is om de kans op een succesvolle plaatsing te vergroten
- Vragen beantwoorden van ouders, pleegouders en het kind
- Toelichting op vervolgstappen
- Afspraken maken (onder andere over taken en verantwoordelijkheden)

Wentraject

Naast een goede en gedegen voorbereiding aan pleegouders voorafgaand aan de plaatsing, is een goede overgang naar het pleeggezin van groot belang. Indien mogelijk krijgt het kind de gelegenheid om op een rustige manier kennis te maken met het pleeggezin. Dit kan van een paar uurtjes uitgebreid worden tot een hele dag, een nachtje logeren, tot een weekend, om zo geleidelijk te wennen. Hoe het wentraject eruit ziet, is afhankelijk van de veiligheidssituatie thuis en wordt afgestemd op de leeftijd en de behoeften van het kind. Tijdens het plaatsingsgesprek worden hier concrete afspraken over gemaakt, samen met een datum waarop de daadwerkelijke start van de volledige plaatsing plaats gaat vinden. Er worden ook afspraken gemaakt over de verhuizing; wie brengt of haalt het kind en zijn spullen? Omdat het een spannend moment is, vinden kinderen het vaak fijn als zij gebracht worden door iemand die veel voor hen betekent (zoals een ouder of de vorige pleegouder).

Vorbereiding op de plaatsing

Een pleegouder staat bij de start van de plaatsing voor een ware uitdaging: ontdekken wie het kind is en wat het kan, en het kind en de omgeving goed op elkaar laten aansluiten. Dingen die eerder vanzelfsprekend gingen, moeten toegelicht en misschien wel aangepast worden. Het soepel doormaken van deze transitie, vraagt een bijdrage van alle gezinsleden. Een belangrijk doel voor pleegouders is het kind een vaste en veilige structuur te bieden zolang het kind bij hen in huis woont. Het overgangsmoment van het ouderlijk gezin (of vorige pleeggezin) naar het (nieuwe) pleeggezin is voor het kind het meest lastige moment. De pleegzorgbegeleider heeft als prioriteit om deze overgang zo gemakkelijk mogelijk te maken. Een manier om dit te doen is de structuur en de gebruiken van de gezinnen zoveel mogelijk op elkaar te laten aansluiten. Dit kan de pleegzorgbegeleider bespreekbaar maken aan de hand van het [Interview Dagelijkse Routine \(IDR, voor meer informatie zie hoofdstuk 5\)](#). De eigen kinderen kunnen hier ook een belangrijke rol in spelen door in deze fase meer uit te leggen over de regels, afspraken en gewoonten in het gezin.

Contactregeling met ouder en kind

Afspraken rondom de contactregeling worden door de gecertificeerde instelling gemaakt, waarbij de pleegzorgbegeleider een belangrijke adviserende rol heeft. Om deze afgewogen beslissing te kunnen nemen over de frequentie en de vorm van het contact, kan de pleegzorgbegeleider gebruikmaken van de [Checklist Oudercontacten in de Pleegzorg \(CHOP, Bastiaensen & De Koning, 2012\)](#). Het doel van de CHOP is tot een inhoudelijk onderbouwde invulling van de contactregeling te komen, die besproken en/of vastgesteld wordt in het zorgteam dat rondom de pleeggezinplaatsing is ingesteld (zie hoofdstuk 5 voor meer informatie daarover). Wanneer een contactregeling is bepaald, is het van belang om deze regelmatig te evalueren (voor het opvoedingsbesluit: elke drie maanden; na het opvoedingsbesluit: elke zes maanden) of als daar aanleiding toe is. Ook bij deze evaluatie staat de ontwikkeling van het kind centraal.

De pleegzorgbegeleider geeft de ouders toelichting op de praktische zaken rondom de contactregeling: frequentie, duur, locatie, aanwezig en datgene wat de ouder kan verwachten van de contactregeling. Ook zal de pleegzorgbegeleider aangeven wat zijn rol en die van de gecertificeerde instelling hierin zijn, en wat ouders kunnen verwachten van de begeleiding rondom de contactregeling.

Het contact tussen de ouder en het kind is een belangrijk onderdeel in een pleegzorgplaatsing. Dit contact levert een belangrijke bijdrage aan de identiteitsontwikkeling van een kind en helpt hem een gevoel van eigenwaarde te ontwikkelen. Ook helpt contact tussen ouder en kind om uiting te geven

aan de pijnlijke gevoelens die zijn ontstaan door de scheiding. Het is te verwachten dat kinderen overstuurt en geëmotioneerd kunnen raken voorafgaand, tijdens en na een ontmoeting met hun ouders. Omdat het belang van het kind centraal staat, heeft het kind recht op een goede begeleiding van de contactmomenten, zodat zijn fysieke, emotionele of pedagogische veiligheid gewaarborgd is. Bij netwerkplaatsingen is dit een belangrijk thema om met ouders en pleegouders bespreekbaar te maken. De drempel voor ouders om contact te hebben met hun kind is vaak lager. Zij lopen snel even langs hun zus of ouders, waardoor zij gelijk contact hebben met hun kind. In het belang van de ontwikkeling van het kind zijn de bezoeken voorspelbaar en houden ouders zich aan de gemaakte afspraken. Voor beide partijen is het belangrijk dat er duidelijke afspraken zijn, zij zich hieraan houden en de grenzen bewaken. De ouder heeft ook recht op begeleiding bij de contactmomenten, om de kwaliteit van het contact met het kind te verbeteren, dan wel begeleiding bij het onderhouden van het contact. De pleegzorgbegeleider heeft samen met de jeugdbeschermer een belangrijke taak in het voorbereiden van de contactmomenten met de ouders en het kind, om deze zo goed mogelijk te laten verlopen. Na afloop evalueren zij het contactmoment met de ouder. De observaties van de pleegzorgbegeleider tijdens de contactmomenten zullen worden meegewogen in de keuze of terugkeer naar de ouders mogelijk is. Ook hierover zal de pleegzorgbegeleider duidelijk communiceren.

Introductie van het zorgteam

Een van de belangrijkste middelen om een goede samenwerking tot stand te brengen en te houden, is het samenstellen van een zorgteam. Het zorgteam bestaat uit het kind (indien ouder dan 12 jaar), de ouders, de pleegouders, de jeugdbeschermer, de pleegzorgbegeleider en eventuele andere betrokkenen zoals een hulpverlener, een leerkracht en een vertrouwenspersoon van de ouders. Tijdens het plaatsingsgesprek wordt aan het kind (indien ouder dan 12 jaar), de ouders en de pleegouders gevraagd wie zij willen dat er in het zorgteam gaan plaatsnemen. Het zorgteam komt binnen een maand na uithuisplaatsing met een plan van aanpak (voor meer informatie zie [hoofdstuk 7](#)).

Samenwerking tussen pleegouders, ouders en anderen

De samenwerking tussen de ouders en de pleegouders vraagt veel aandacht van de pleegzorgbegeleider. Voor een stabiele plaatsing is het essentieel dat deze twee partijen goed weten samen te werken en dat er met de ouders wordt toegewerkt naar het accepteren van de (tijdelijke) plaatsing. Een goede samenwerking is echter geen vast gegeven, en hier zal door alle partijen actief aan gewerkt moeten worden. Pleegouders hebben hier een grote rol in. Zij stemmen af met de ouders, betrekken hen bij belangrijke beslissingen en door duidelijke boodschappen aan het kind te geven maken zij een goede samenwerking beter mogelijk.

Bij netwerkplaatsingen staan de pleegouders al voorafgaand aan de plaatsing in relatie met de ouders. Dergelijke relaties zijn vaak getekend door het verleden. Bij netwerkplaatsingen start de samenwerking niet bij nul, zoals bij bestandsplaatsingen, maar soms in het rood of juist in het groen. De samenwerking kan gekenmerkt worden door emoties en hardnekkige communicatiepatronen. Oude patronen, bijvoorbeeld dat ouders zich als klein kind behandeld voelen, kunnen weer naar boven komen. Voor de pleegzorgbegeleider is het van belang om deze cognities/gedachten, emoties en communicatiepatronen in kaart te brengen en met ouders en pleegouders bespreekbaar te maken, om vanuit het kind een best mogelijke samenwerking te realiseren.

De pleegzorgbegeleider zal er ook op gericht zijn om het bredere netwerk rondom ouders en pleegouders in kaart te brengen. Daarbij verzamelt hij informatie over wie wie is, welke relatie ze met elkaar hebben, en wie welke verantwoordelijkheid heeft. Zo kan het ook verstandig zijn afspraken te maken over samenwerking met het onderwijs met betrekking tot het pleegkind. Ook is het aan te raden de scholen en andere netwerk van de eigen kinderen te informeren over de komst van het pleegkind.

De Baat en De Lange (2013) hebben een aantal kenmerken geformuleerd waaraan een goede samenwerkingsrelatie tussen ouders en pleegouders te herkennen is:

- Ouders en pleegouders zijn het eens over de doelen van de plaatsing en handelen in het belang van het kind.
- Pleegouders geven ouders en andere belangrijke personen uit het netwerk een (structurele) plek in het leven van het kind. Zij accepteren de ouders (als mens) onvoorwaardelijk, zijn in staat lastig gedrag van de ouders te hanteren en de ouders bij te staan in de aanpak van hun kind.

- Ouders verdragen de plaatsing en accepteren het langzamerhand en erkennen de pleegouders als opvoeders van hun kind. Zij tonen hun bereidheid te willen leren van succesvolle elementen uit de aanpak van de pleegouders.
- Er is sprake van wederzijds respect en open communicatie tussen de ouders en de pleegouders.
- Het kind voelt zich vrij om positief te spreken over zijn ouders in aanwezigheid van zijn pleegouders, en andersom.

Samenwerking met pleegouders is voor ouders meestal geen gemakkelijke opgave. De plaatsing van een kind in pleegzorg is voor ouders een ingrijpende gebeurtenis. Het is daarom te verwachten dat zij weerstand tonen tegen de plaatsing, de pleegouders of de pleegzorgbegeleider. Voor vermindering van weerstand is het belangrijk dat de verwachtingen over en weer helder zijn.

Ouders hebben de volgende elementen in de plaatsing en communicatie daarover nodig om goed te kunnen samenwerken (Klooster & Van Burik, 2000; Hermanns, 2008):

- weten dat hun kind ‘het daar goed heeft’;
- geïnformeerd worden over hoe het met hun kind gaat;
- een vorm vinden voor de ouderrol op afstand, bijvoorbeeld door op belangrijke momenten zoals verjaardagen, ziekte en schooluitvoeringen op een of andere manier aanwezig te zijn;
- geholpen worden in de relatie met de pleegouders;
- aandacht voor hun persoonlijke invulling van de situatie waarin zij geen opvoeder meer zijn.

Samenwerking met ouders is ook voor pleegouders niet altijd makkelijk. Ouders hebben vaak weerstand tegen de plaatsing en daarmee tegen de pleegouders. Wanneer ouders hun eigen problematiek hebben, kan dit de samenwerking belemmeren. Het is daarom van belang dat pleegouders voldoende handvatten hebben om met ouders samen te werken. De pleegzorgbegeleider heeft een belangrijke rol in het faciliteren daarvan. Een belangrijke voorwaarde voor samenwerking is dat de pleegouders de ouders begrijpen, en als uitgangspunt hebben dat de ouders een rol hebben in het leven van het kind. De pleegzorgbegeleider gaat hierover in gesprek met de pleegouders. Het geven van psycho-educatie over de problematiek van de ouders kan helpen om het gedrag van de ouders te begrijpen en handvatten te krijgen voor de omgang met dit gedrag. In de ondersteuning aan pleegouders is het van belang dat de pleegzorgbegeleider luistert naar de pleegouders, dat hij versterkt wat al goed gaat in de samenwerking, en suggesties aandraagt en met de pleegouders bespreekt hoe deze kunnen worden uitgevoerd. De rol van de pleegzorgbegeleider hierin is coachend. Het is hierbij belangrijk dat de pleegzorgbegeleider ook oog blijft houden voor de juridische positionering van betrokkenen, bijvoorbeeld door voor ogen te houden wie het gezag heeft.

Tijdens het plaatsingsgesprek zal de pleegzorgbegeleider het onderwerp ‘samenwerking’ actief op de agenda zetten. De pleegzorgbegeleider vraagt de ouders en de pleegouders naar hun wensen rondom samenwerking, en komt hiermee tot twee rijtjes met wensen. De wensen die overeenkomen worden aan elkaar gelinkt en er worden concrete samenwerkingsafspraken gemaakt die voor alle partijen werkbaar zijn. Van belang is dat de samenwerkingsafspraken realistisch zijn, zodat er al op korte termijn successen geboekt kunnen worden. Het is beter om de afspraken uit te breiden, dan om gemaakte afspraken terug te draaien.

In afbeelding 6.2 zijn twee voorbeelden van samenwerkingsafspraken weergegeven.

<p>Voor Veronie doe ik wat ik zeg en zeg ik wat ik doe</p> <p>Voor Veronie:</p> <p><i>... houd ik me aan de afspraken.</i></p> <p>Wanneer dingen anders lopen dan gepland laat ik dit zo snel mogelijk weten.</p> <p><i>... informeer ik iedereen over belangrijke dingen.</i></p> <p>Alles wat Veronie aangaat laat ik iedereen per mail weten.</p> <p>Liever 1x teveel dan 1x te weinig.</p> <p><i>... bespreek ik dingen met de pleegzorgbegeleider wanneer ik dingen lastig vind of het ergens niet mee eens ben.</i></p>	<p>Samenwerken voor Marcel</p> <ol style="list-style-type: none"> <i>1. We houden elkaar op de hoogte van belangrijke dingen.</i> (minimaal 1 keer per week per mail; hele zorgteam). <i>2. We doen wat we hebben afgesproken.</i> Als een afspraak echt niet kan worden nagekomen, delen we dat meteen met elkaar. (we komen snel tot nieuw plan) <i>3. Over de toekomst praten we met elkaar en met volwassenen om ons heen. Tegen Marcel zeggen we allemaal hetzelfde: 'Je woont nu bij de familie Woesting en het is belangrijk dat het in de tijd die je daar bent, goed met je gaat. Dat wil iedereen. Hoe lang je bij de familie Woesting gaat wonen, weet niemand. Wat we wel weten is dat je moeder hard werkt om alles zo stabiel te maken dat ze ook jou weer kan gaan opvoeden. Daar is tijd voor nodig en geduld, van iedereen.'</i>
--	---

Samenwerking met de jeugdbeschermer

In de praktijk blijkt dat er op het gebied van samenwerking tussen de pleegzorgbegeleider en de jeugdbeschermer vaak ruis ontstaat. Dit komt deels door rol- en taakverwarring. In hoofdstuk 3 staan de taken en verantwoordelijkheden van de pleegzorgbegeleider uitgeschreven. Naast een duidelijke rol en taakverdeling zijn er ook andere handelingen en uitgangspunten die de samenwerking bevorderen:

- wederzijds respect hebben voor elkaars taken en verantwoordelijkheden in de pleegzorgplaatsing. De pleegzorgbegeleider werkt vanuit een ander kader dan de jeugdbeschermer, maar beiden dienen uiteindelijk hetzelfde doel. Zij dienen respect te hebben voor elkaars werkwijzen en verantwoordelijkheden.
- de gemaakte afspraken nakomen. Om vertrouwen te hebben in elkaar als samenwerkingspartner, is het van belang dat de afspraken worden nagekomen.
- gezamenlijk de samenwerking periodiek evalueren, Wat gaat goed in de samenwerking, wat verloopt niet goed en wat moet er gebeuren om dat te verbeteren?
- op tijd opschalen wanneer de pleegzorgbegeleider en de jeugdbeschermer er ook na de evaluatie samen niet uitkomen, om te voorkomen dat samenwerkingsproblemen doorwoekeren.

Er is nog weinig onderzoek gedaan naar de werkzame elementen van samenwerking in de pleegzorgcontext. Er zijn wel werkzame elementen bekend van samenwerking tussen verschillende betrokkenen in het algemeen. Om een goede samenwerking te ontwikkelen, zijn de volgende punten van belang (Ten Berge, Addink, de Baat, Van Rossum & Vinke, 2012):

- Een gezamenlijk perspectief. Om goed samen te kunnen werken is een zekere mate van overeenstemming nodig tussen organisaties en professionals: een gezamenlijke probleemanalyse, een gedeelde visie, gezamenlijke doelen en helderheid over de doelgroep waar de samenwerking zicht op richt.
- De juiste partners en samenwerkingsafspraken. Dit gaat over de partners binnen het samenwerkingsverband, de afspraken die zij met elkaar maken over de vorm van de samenwerking en de inzet van mensen en middelen.
- Respectvolle samenwerkingscultuur. In de praktijk blijken persoonlijke eigenschappen van samenwerkingspartners belangrijke succesfactoren of juist belemmeringen bij samenwerking. Het gaat om kenmerken als betrouwbaarheid, enthousiasme, bevologenheid, vertrouwen en respect.
- Duidelijke regie. Dit gaat over het belang van duidelijke regie over de samenwerking op organisatieniveau en coördinatie van de zorg bij de uitvoering op casusniveau.

5. Ondersteunende werkafspraken. Concrete afspraken over de werkwijze en werkprocessen in de praktijk zoals informatie-uitwisseling, instroom, bespreking van casuïstiek (hoe vaak, hoe lang en in welke samenstelling), uitvoering, monitoring en evaluatie van hulp, zijn noodzakelijk om de samenwerking te verankeren in de praktijk.
6. Effectiviteit van het aanbod. Omdat het doel van de samenwerking is om een effectief gezamenlijk hulpaanbod voor pleegkinderen en hun (pleeg)gezinnen te realiseren, is het van belang de beschikbare kennis over effectieve hulp voor de doelgroep te gebruiken.
7. Systematische evaluatie en kwaliteitsverbetering. Door systematisch ontwikkelingen en resultaten van de gestelde doelen te monitoren en te evalueren, wordt feedback geleverd aan betrokken partners en kan zo nodig de werkwijze worden bijgesteld.

7 Fase 1 Goede start

'De kans om te laten zien waar je voor staat'

Een goede start maken (systeem stimuleren voor fase 2)

Het toewerken naar een helder perspectief

Het creëren van een veilige en stabiele plek voor het kind

Het stimuleren van een gezamenlijke wereld voor het kind

7 Fase 1 Goede start

7.1 Inleiding

Fase 1 start wanneer het kind officieel in het pleeggezin woont. Tijdens de plaatsing zal de pleegzorgbegeleider veelvuldig contact hebben met de pleegouders, en in verschillende mate met de ouders (dit is afhankelijk van de invulling van de functie van de pleegzorgbegeleider). De pleegzorgbegeleider begeleidt pleegouders tijdens de hele duur van de plaatsing bij het creëren van een veilige en stabiele plek voor het kind. Ouders begeleidt hij bij het contact met hun kind en bij het contact met de pleegouders. In dit hoofdstuk komen thema's aan de orde die steeds terugkeren in de gesprekken met pleegouders en ouders. Allereerst wordt ingegaan op het samenstellen van het zorgteam (paragraaf 7.2). Het contact met het kind komt kort aan bod in paragraaf 7.3. In de daarop volgende paragraaf (7.4) wordt toegelicht hoe individuele gesprekken met ouder en pleegouder kunnen worden opgebouwd, en welke belangrijke effectieve elementen daarin te onderscheiden zijn. De individuele begeleiding van pleegouders en ouders komt aan bod in respectievelijk paragraaf 7.5, en paragraaf 7.6.

In fase 1 draait het erom dat de pleegzorgbegeleider een goede start maakt, dus ook met het verhelderen van het perspectief, en deze acties vasthoudt in de daaropvolgende fasen. Dit betekent dat de beschrijving van de handelingen uit fase 1 ook in fase 2 en 3 benut worden.

7.2 Zorgteam

De pleegzorgbegeleider stelt een zorgteam samen waar in principe het kind (vanaf 12 jaar) zijn ouders, de pleegouders, belangrijke personen uit het netwerk en professionals rondom het gezin in participeren. In het gezamenlijk gesprek van het zorgteam in fase 1 gaat het over de doelen (vrijwillig kader) of bodemeisen (gedwongen kader) die nodig zijn om het kind weer veilig thuis te laten wonen.

De pleegzorgbegeleider helpt de ouders, het kind en de pleegouders in het zorgteam om duidelijke afspraken te maken over de doelen of bodemeisen van de plaatsing en over de rollen, taken en grenzen van alle betrokkenen. De pleegzorgbegeleider zorgt ervoor dat er een gedeelde planning komt en helpt de betrokkenen om concrete afspraken te maken over alledaagse zaken zoals contact met school, artsen- en kappersbezoek, het kopen van kleding, verjaardagen, vakanties en feestdagen (inclusief Vader- en Moederdag). Uiterlijk een maand na de uithuisplaatsing is er door het zorgteam een plan van aanpak opgesteld. Hierin wordt een termijn afgesproken waarin een opvoedingsbesluit wordt genomen. Bij een nieuwe beschikking van de kinderrechter, waardoor het juridisch kader verandert, is het belangrijk om opnieuw met het zorgteam in overleg te gaan.

De pleegzorgbegeleider heeft als taak om de voortgang van de plaatsing te bewaken. Vanuit die taak is de pleegzorgbegeleider de voorzitter van het zorgteam.

Vorbereiden van het zorgteam

De pleegzorgbegeleider nodigt alle deelnemers uit voor de zorgteambijeenkomst. Aan ouders en kinderen wordt specifiek gevraagd wie zij aan tafel willen hebben. Zij kunnen bijvoorbeeld iemand in hun netwerk hebben die er graag bij aansluit. Nadat de deelnemers zijn uitgenodigd stelt de pleegzorgbegeleider de agenda op. In hoofdstuk 8 (fase 2) zijn de agenda's opgenomen voor het eerste zorgteamoverleg, een zorgteamoverleg over de voortgang gedurende de plaatsing, en een zorgteamoverleg over het advies met betrekking tot het opvoedingsbesluit. De agenda wordt vooraf verzonden naar de betrokken deelnemers, waarbij gevraagd wordt om aanvullingen op de agenda. Daarnaast legt de pleegzorgbegeleider telefonisch contact met de belangrijkste sleutelfiguren, waarbij hij het doel van de bespreking aan hen voorlegt en hun vraagt of zij belangrijke punten hebben die ze willen inbrengen. Het grote voordeel van deze telefonische voorbesprekingen is dat de pleegzorgbegeleider vooraf weet wat verschillende betrokkenen denken en op dat moment al verwachtingen kan managen. Bij netwerkpleegzorg zal de pleegzorgbegeleider hier met name in investeren om de verwachtingen bij te sturen. Oude patronen kunnen niet op korte termijn doorbroken worden, daarom moet de pleegzorgbegeleider zijn doelen realistischer formuleren. Elkaar tijdens een 'zorgteam' uit laten praten kan een doel op zich zijn. Mandaat om gezamenlijk in een zorgteam samen te werken zal in deze situaties tijd kosten, maar wel een doel zijn waar de pleegzorgbegeleider, omwille het kind, naartoe zal werken. De pleegzorgbegeleider kan de voorbesprekingen ook benutten om een beeld te krijgen van de onderlinge relaties en communicatiepatronen, zodat hij hierop voorbereid is tijdens het zorgteamoverleg.

Voorzitten van het zorgteam

Elke zorgteambijeenkomst bestaat uit een begin, een midden en een eind. Bij het begin van de bijeenkomst is het belangrijk dat de voorzitter de voorwaarden scheidt om een goed onderling gesprek te kunnen voeren. In het zorgteam zijn verschillende typen deelnemers aanwezig (zoals ouders, pleegouders en professionals), waardoor het extra belangrijk is dat alle deelnemers zich welkom en begrepen voelen. Hiervoor gelden de volgende aandachtspunten voor de pleegzorgbegeleider:

- Ga uit van de gelijkwaardigheid van alle deelnemers.
- Bewaak een veilige sfeer.
- Neem een uitnodigende houding aan.
- Stem de snelheid van het overleg af op het tempo van alle deelnemers.

Bij de start van de bijeenkomst wordt vastgesteld wat er minimaal moet zijn besproken en afgesproken. De deelnemers stellen daarmee een haalbaar doel en resultaat vast voor het overleg. De pleegzorgbegeleider zal in het midden van het overleg enerzijds ruimte geven aan deelnemers om hun verhaal te doen en anderzijds bewaken dat het doel van het overleg bereikt wordt. Om de tijd te bewaken kan het handig zijn om op de agenda al te vermelden hoeveel tijd er voor elk onderdeel gereserveerd wordt. Door per agendapunt aan te geven op welk tijdstip dit zou moeten starten, wordt iedereen medeverantwoordelijk gemaakt voor de voortgang van het overleg.

Een valkuil bij het voorzitten van een zorgteam is dat er rechtlijnig wordt toegewerkt naar afspraken, zonder aandacht voor het proces van het overleg. Om tot afspraken te komen waar daadwerkelijk overeenstemming over is, kan de pleegzorgbegeleider verschillende gesprekstechnieken gebruiken. In [hoofdstuk 5](#) zijn deze uitgewerkt.

7.3 Contact met het kind

De primaire taak van een pleegzorgbegeleider is het bevorderen en volgen van een veilige en gezonde ontwikkeling van het kind en tijdig te signaleren wanneer deze ontwikkeling stagneert. Dit doet hij door contact te onderhouden met de pleegouders (zie paragraaf 7.5 voor meer informatie), door direct contact te hebben met het kind, en door te investeren in een vertrouwenspersoon voor het kind.

De pleegzorgbegeleider heeft als taak om minimaal twee keer per jaar los van de pleegouders met het kind te praten. Daarbij is het van belang te vragen naar de eigen mening van het kind en hierop door te vragen. Het is echter moeilijk om in deze contacten goed zicht te krijgen op het welbevinden van het kind. Van groter belang daarom is om naast de directe contacten met het kind te investeren in een andere volwassene die het kind goed kent en met wie het kind een vertrouwensband heeft, of in een JIM (Jouw Ingebrachte Mentor). Deze vertrouwenspersoon of JIM kan met het kind onder andere praten over zijn welbevinden, seksualiteit en wat hij nodig heeft om zich veilig te voelen in het pleeggezin. Ook kan de vertrouwenspersoon of JIM fungeren als vertegenwoordiger van het kind richting (pleeg)ouders en professionals, en plaatsnemen in het zorgteam. De pleegzorgbegeleider zal contacten onderhouden met de vertrouwenspersoon of JIM om hem te ondersteunen om op een goede manier gesprekken te kunnen voeren met het kind.

7.4 Opbouw van een begeleidingsgesprek met (pleeg)ouders

Ieder gesprek met (pleeg)ouders heeft een vaste opzet met een duidelijke structuur. Dit biedt de pleegzorgbegeleider houvast en helpt hem om het gesprek te sturen. Hierbij benut de pleegzorgbegeleider verschillende hulpmiddelen en technieken die in [hoofdstuk 5](#) beschreven staan. Dit vergroot de effectiviteit. Voor (pleeg)ouders is een vaste opzet veilig en overzichtelijk omdat zij weten wat zij kunnen verwachten.

De pleegzorgbegeleider start een gesprek met (pleeg)ouders door hen te bedanken voor de tijd die zij vrijmaken of voor de mogelijkheid om even langs te mogen komen. Hij stelt een agenda op, en blikt terug op het vorige gesprek en de daarin gemaakte afspraken. Hierna volgt een inhoudelijk en een praktisch gedeelte, waarbij de (pleeg)ouders nieuwe kennis opdoen en daarin dingen uitproberen. Ten slotte komt de pleegzorgbegeleider met (pleeg)ouders tot een nieuwe afspraak.

Vorbereiding

Het is belangrijk dat een pleegzorgbegeleider zich inhoudelijk goed voorbereidt op een afspraak met

(pleeg)ouders. Dit geeft hem de ruimte om zich tijdens de bijeenkomst te richten op het verbinden van de inhoud die hij wilt overbrengen met de vragen of inbreng van de (pleeg)ouders, waarmee hij de kans op een succesvolle bijeenkomst vergroot.

Om de bijeenkomst inhoudelijk vorm te geven en goed te structureren bereidt de pleegzorgbegeleider een voorlopige agenda voor. Om tot relevante agendapunten te komen, blikt hij terug op de agenda van het vorige gesprek, zijn verslaglegging hiervan, de afspraken die gemaakt zijn en eventuele informatie uit telefonisch contact tussendoor. De pleegzorgbegeleider bepaalt op basis daarvan welke onderwerpen hij met de (pleeg)ouders wil herhalen en hoe hij dat wil doen. Ook bekijkt hij aan welke nieuwe stappen hij met de (pleeg)ouders wil werken, welke kennis en vaardigheden hij daarbij aan (pleeg)ouders wil overdragen en welke technieken hij zal inzetten om dat met succes te doen.

Agenda opstellen tijdens het begeleidingsgesprek

Om goed van start te kunnen gaan, is het belangrijk dat de (pleeg)ouders zich op hun gemak voelen. De pleegzorgbegeleider creëert een veilige werksfeer door de (pleeg)ouders welkom te heten en een praatje te maken.

Als de (pleeg)ouders gesetteld zijn, start de pleegzorgbegeleider het gesprek door gezamenlijk een agenda vast te stellen. Dit geeft de (pleeg)ouders een overzicht van wat er tijdens de afspraak precies gaat gebeuren en het biedt de pleegzorgbegeleider een hulpmiddel om structuur aan te brengen. De pleegzorgbegeleider refereert aan het vorige gesprek, aan de gemaakte afspraken en aan eventueel telefonisch contact tussendoor. Dan vraagt hij de (pleeg)ouders of zij onderwerpen hebben die van belang zijn om in het gesprek aandacht aan te besteden. Bij het opschrijven van de agenda op een A4'tje voegt de pleegzorgbegeleider de onderwerpen van de (pleeg)ouders samen met de onderwerpen die hij zelf in gedachten heeft.

De agenda heeft altijd dezelfde opbouw. De pleegzorgbegeleider start met een terugblik op het vorige gesprek en het nabespreken van de gemaakte afspraken. Hierna volgt een inhoudelijk deel waarbij met (pleeg)ouders gewerkt wordt aan psycho-educatie, gebrainstormd wordt over het oplossen van problemen en waarbij nieuwe dingen worden uitprobeerd. De pleegzorgbegeleider zorgt ervoor dat er op de agenda ook altijd ruimte is voor praktische en financiële vragen van (pleeg)ouders, maar bakent dit zorgvuldig af zodat de nadruk ligt op het werken aan de gestelde doelen. Ten slotte komen de pleegzorgbegeleider en de (pleeg)ouders tot nieuwe afspraken.

Na het opstellen van de agenda maakt de pleegzorgbegeleider de overstap naar het bespreken van het eerste agendapunt, de terugblik op het vorige gesprek. In onderstaand kader zijn voorbeeldagenda's opgenomen van een gesprek met pleegouders en een gesprek met ouders.

Voorbeeldagenda van een gesprek met pleegouders

1. Welkom
2. Terugblik vorige keer en gemaakte afspraken
3. Gestelde doelen: Waar staan we nu? Wat gaat goed en wat is lastig? Hoe verloopt het in het gezin (aandacht voor de andere gezinsleden)?
4. Informatie verzamelen over factoren van breakdown
5. Introductie nieuw onderwerp
6. Samen brainstormen en iets nieuws uitproberen
7. Nieuwe afspraken maken (incl. tussentijdse belafspraken)

Voorbeeldagenda van een gesprek met ouders

1. Welkom
2. Terugblik vorige keer en gemaakte afspraken
3. Gestelde doelen: Waar staan we nu? Wat gaat goed en wat is lastig?
4. Introductie nieuw onderwerp
5. Samen brainstormen en iets nieuws uitproberen
6. Nieuwe afspraken maken (incl. tussentijdse belafspraken)

Terugblik op vorig gesprek en daarbij gemaakt afspraken

Bij de terugblik op het vorige gesprek en de gemaakte afspraken gaat de pleegzorgbegeleider eerst na wat er goed is gegaan. Door hier als eerste de aandacht op te richten, voelen (pleeg)ouders zich aangemoedigd en versterkt, zeker als het niet helemaal is gelukt om de gemaakte afspraken na te komen. Ook biedt het de pleegzorgbegeleider voor de (pleeg)ouders een gelegenheid om in te schatten wat zij zich inmiddels eigen hebben gemaakt en wat nog meer aandacht vraagt.

Door eerst specifiek aandacht te hebben voor wat er goed is gegaan en hier leidende vragen over te stellen (zie hoofdstuk 5), helpt de pleegzorgbegeleider de (pleeg)ouders zelf te ontdekken wat er precies handig is geweest aan hun aanpak en hoe deze invloed heeft gehad op hun kind of een ander. Door de sterke punten die (pleeg)ouders noemen te benadrukken en hen nogmaals te laten benoemen waarom het belangrijk is dat ze dit doen, vergroot de pleegzorgbegeleider het inzicht bij (pleeg)ouders over wat er goed werkt. Dit vergroot de kans dat zij het een volgende keer weer zo zullen aanpakken.

Nadat de pleegzorgbegeleider samen met (pleeg)ouders heeft gekeken naar wat er goed is gegaan, gaat hij met hen na of er dingen zijn die zij nog meer of anders hadden kunnen doen om meer succes te boeken. Door leidende vragen te stellen en later de antwoorden op te sommen, helpt de pleegzorgbegeleider de (pleeg)ouders om inzicht te krijgen in wat zij nog meer kunnen doen. (Pleeg)ouders ontdekken zo zelf de oplossingen voor de knelpunten waar zij tegenaan lopen.

Psycho-educatie, samen brainstormen en dingen uitproberen

Na de terugblik op het vorige gesprek slaat de pleegzorgbegeleider een brug naar het onderwerp dat in dit gesprek centraal staat. Dit doet hij door kort stil te staan bij de gestelde doelen en samen vast te stellen hoe het met deze doelen staat: wat gaat er al goed en wat is nog lastig? Vanuit wat lastig is kan de pleegzorgbegeleider de koppeling maken met een nieuw onderwerp of nog voortbouwen op datgene wat er een vorige keer is besproken. De pleegzorgbegeleider zal actief onderwerpen met pleegouders bespreekbaar maken die voor hen relevant zijn. Bij bestandspleegouders kunnen dit andere thema's zijn dan bij netwerkpleegouders of specifiek pleeggrootouders. Meer informatie over de inhoudelijke thema's staat in paragraaf 7.5.

De pleegzorgbegeleider wil de (pleeg)ouders graag psycho-educatie geven om hun kennis te versterken. Dit doet hij door zoveel mogelijk leidende vragen te stellen, om de (pleeg)ouder te laten ontdekken wat er belangrijk is en goed werkt binnen het te bespreken onderwerp. Door (pleeg)ouders de vragen zoveel als mogelijk te laten beantwoorden, krijgt de pleegzorgbegeleider ook de gelegenheid om na te gaan over welke vaardigheden de (pleeg)ouders beschikken en welke vaardigheden zij nog kunnen bijleren.

Na de psycho-educatie gaat de pleegzorgbegeleider samen met de (pleeg)ouders brainstormen over de lastige punten en hierin dingen uitproberen die voor de (pleeg)ouders zouden kunnen werken. De pleegzorgbegeleider laat kort dingen zien en brainstormt met de (pleeg)ouders over wat het effect zou zijn om het op die manier aan te pakken. Vervolgens kunnen (pleeg)ouders het zelf in het gesprek uitproberen om te ervaren wat goed werkt en hoe het nog beter zou kunnen. Voor meer informatie zie hoofdstuk 5.

Gebruik van visueel ondersteunende middelen

Een visueel hulpmiddel kan helpen bij het introduceren van een nieuw onderwerp. De pleegzorgbegeleider legt het hulpmiddel op tafel of tekent iets op een A4'tje. Op basis hiervan kan de pleegzorgbegeleider een toelichting geven op het onderwerp of psycho-educatie geven. De visualisatie helpt (pleeg)ouders vaak het beter te begrijpen. Daarnaast brengt een visueel hulpmiddel vaak een andere dynamiek in het gesprek met de (pleeg)ouders en het kan helpen de (pleeg)ouders bij het onderwerp te houden. Voorbeelden hiervan zijn de praatplaten of de visualisatie van de gezamenlijke wereld voor het kind. Voor meer informatie zie hoofdstuk 5.

Gebruik van een kalender

Om met pleegouders en ouders doelgericht te blijven werken aan hun doelstellingen kan het helpen om een kalender te gebruiken. Een kalender is belangrijke leidraad om te zien of de pleegzorgbegeleider 'op schema' zit en er in voldoende mate aan de gestelde doelen wordt gewerkt. Met name in fase 1 en 2 is de kalender helpend. Aan de hand van de kalender wordt inzichtelijk hoe voortvarend de perspectiefbepaling gaat. Hieruit wordt helder wanneer iets extra's nodig is, om binnen een jaar het perspectief helder te hebben.

Naast de vaste afspraken biedt de kalender ook de mogelijkheid om ‘pijndagen’ te voorspellen, zoals de verjaardagen, Vaderdag, Moederdag, sinterklaas en kerst en andere belangrijke gebeurtenissen. Door ‘pijndagen’ in de kalender op te nemen, is hij ook zeer goed bruikbaar na de perspectiefbepaling. De pleegzorgbegeleider kan de afspraken en contacten (tussen ouder en kind) hierop aanpassen, extra steun bieden en hierover tijdig goede afspraken maken met de ouders en de pleegouders. Voor meer informatie zie [hoofdstuk 5](#).

Nieuwe afspraken maken

Aan het einde van de bijeenkomst blikken de pleegzorgbegeleider en de (pleeg)ouders samen terug op wat er besproken is. De pleegzorgbegeleider vat de belangrijkste punten samen en komt samen met de (pleeg)ouders tot concrete afspraken. Uitgangspunt daarbij is dat (pleeg)ouders aan de slag gaan met datgene wat er in het gesprek naar voren is gekomen en een vervolgstap maken in de gestelde doelen. Voor (pleeg)ouders is het ondersteunend wanneer de pleegzorgbegeleider de gemaakte afspraak op papier noteert en aan hen meegeeft.

Tussentijds telefonisch contact

Tussen de verschillende gesprekken door neemt de pleegzorgbegeleider telefonisch contact op met (pleeg)ouders om na te vragen hoe het gaat, vragen te beantwoorden en (pleeg)ouders aan te moedigen om met de gemaakte afspraken aan de slag te gaan. De pleegzorgbegeleider benut het telefoontje tussendoor ook om (pleeg)ouders te complimenteren met wat zij goed doen en hen te motiveren om door te gaan. Ten slotte gebruikt de pleegzorgbegeleider de informatie uit dit telefonische contact om zich voor te bereiden op een volgende gesprek.

Aandachtspunten bij telefonisch contact tussendoor:

- *Ga na of het schikt.*
Op het moment van bellen checkt de pleegzorgbegeleider of het tijdstip schikt. Als dat niet het geval is maakt hij een nieuwe afspraak voor telefonisch contact.
- *Hanteer een agenda.*
Tijdens het gesprek gebruikt de pleegzorgbegeleider een korte agenda om structuur aan te brengen en met de (pleeg)ouder overeen te komen waar het gesprek over zal gaan.
- *Parkeer te grote onderwerpen*
Als de (pleeg)ouder grote onderwerpen inbrengt, geeft de pleegzorgbegeleider aan dat hij dit onderwerp belangrijk vindt en opschrijft en dat het terugkomt tijdens het volgende gesprek. De pleegzorgbegeleider brainstormt met de (pleeg)ouder over wat hij nodig heeft om de komende dagen door te komen.

7.5 Individuele begeleiding van pleegouders

Het doel van de begeleiding van pleegouders is een veilige en stabiele plek te creëren voor het kind, waarin het kind gestimuleerd wordt en zich goed kan ontwikkelen. Een veilige en stabiele plek voor een kind kent de volgende belangrijke kenmerken:

- Het is er veilig voor alle gezinsleden (de beschermende verzorger biedt een veilige basis, tot wie het kind zich kan wenden als hij bedreigd wordt of in nood verkeert (Slade, 2012).
- Het is stimulerend voor het kind zodat hij zich goed kan ontwikkelen. Dit betekent dat het gezin aansluit bij de noden van het kind en zijn ontwikkeling.
- Het is stabiel, wat betekent dat het gezin veerkrachtig genoeg is om de transities die in een familie kunnen plaatsvinden samen met het kind door te komen en er bij stress ondersteuning vanuit de omgeving is om het pleeggezin stabiel te houden.

Vanaf het moment van de plaatsing van het kind in het pleeggezin begeleidt de pleegzorgbegeleider de pleegouders binnen al deze kenmerken. De begeleiding start niet vanaf het moment dat er expliciet hulp nodig is of problemen zijn, maar vanaf dag 1, om problemen te voorkomen. Het accent van de begeleiding ligt niet zozeer op de ervaren gezinsbelasting, maar op het opvoedgedrag van pleegouders. In de begeleiding van pleegouders ligt de nadruk op het bieden van psycho-educatie, opvoedingsondersteuning en opvoedtraining. De pleegzorgbegeleider zet diverse technieken in om de pleegouders te begeleiden bij het stimuleren van de ontwikkeling van het kind (zie ook [hoofdstuk 5](#)): luisteren en

doorvragen, pleegouders helpen om het gedrag van het kind te begrijpen, benoemen wat goed gaat, pleegouders inzicht geven in het feit dat ze het gedrag van het kind kunnen beïnvloeden, pleegouders opvoedingsstrategieën leren om het gedrag te veranderen, aandacht besteden aan de pleegouder als persoon, en pleegouders motiveren voor interventies.

Bij de begeleiding van pleegouders benut de pleegzorgbegeleider het pleegouderondersteuningsplan (POP). Mocht de pleegzorgbegeleider hier in fase 0 nog geen start mee hebben gemaakt, dan zal hij hier vanaf fase 1 mee aan de slag gaan. De pleegzorgbegeleider benut het POP om doelen te stellen, de voortgang te evalueren en in de begeleiding van pleegouders tijdig te kunnen bijsturen.

De ondersteuning aan pleegouders bestaat uit het evalueren van de plaatsing in het pleeggezin in het algemeen, uit observatie en analyse van het gedrag van het kind, het monitoren van factoren die samenhangen met breakdown, het waarborgen van de veiligheid van het kind, het voorbereiden van een contactregeling, het geven van psycho-educatie en het versterken van opvoedingsvaardigheden, het bespreken van de draagkracht van de pleegouders en steun vanuit hun netwerk, de samenwerking met ouders en praktische regelzaken. Deze punten worden hierna besproken. Als laatste wordt ingegaan op de specifieke begeleiding waar netwerkpleegouderschap om vraagt. Eerder genoemde punten zijn voor hen ook relevant, maar daarnaast spelen er binnen netwerkplaatsingen ook andere thema's: de roldifferentiatie, de relatie met de ouders, de invloed op het netwerk en bij pleeggrootouders nog specifiek het generatieverschil en de leeftijd.

Gezinsgesprekken

Een kind erbij in het gezin is voor iedereen een grote verandering. Om ook tijdig te kunnen bijsturen, is het van groot belang de voortgang regelmatig te bespreken. Van belang hierin is om het hele gezin hier vanaf de start bij te betrekken en dit te blijven doen, door middel van gezinsgesprekken. Gezinsgesprekken kunnen plaatsvinden in aanwezigheid van de pleegzorgbegeleider, of zonder zijn aanwezigheid.

Een gezinsgesprek is een vooraf vastgesteld moment waarop pleegouders, pleegkinderen en andere gezinsleden met elkaar overleggen, ideeën bespreken en problemen oplossen, met als doel om de gang van zaken te evalueren en tot duidelijke afspraken te komen waar alle gezinsleden zich prettig bij voelen. Bij de komst van een kind in het gezin is het van belang duidelijke huisregels op te stellen voor (lichamelijk) contact, het op slot doen van deuren en (gedeeltelijk) naakt door het huis lopen.

Met regelmaat een gezinsgesprek houden biedt pleegouders en kinderen de kans om hun contact te versterken en steeds beter te worden in open en constructief overleggen. Alle kinderen ervaren dat hun mening ertoe doet, zij voelen zich meer betrokken bij het maken van keuzes en het vinden van oplossingen. Door regelmatig als pleeggezin om tafel te gaan, kunnen pleegouders sneller ingrijpen en bijsturen.

Een gezinsgesprek vindt regelmatig plaats, bijvoorbeeld eens per week, en duurt niet al te lang (15-30 minuten). Er wordt één onderwerp per keer besproken. Pleegouders hebben de leiding; zij stellen een agenda op, zorgen voor structuur in het gesprek en begeleiden de discussie. Hierbij leiden ze het gesprek naar oplossingen toe, vatten samen wat er is gezegd, en helpen om tot goede plannen te komen. Ook prijzen pleegouders hun kinderen voor hun inbreng.

Kinderen kunnen al op jonge leeftijd aan een gezinsbijeenkomst deelnemen. Ook kinderen van 4 en 5 jaar hebben ideeën over wat ze leuk vinden om te doen en wat ze graag willen. Jonge kinderen erbij betrekken vraagt van pleegouders wat meer nadruk op het uitleggen van de regels (bijvoorbeeld elkaar laten uitpraten), het verdelen van beurten en het eenvoudig samenvatten van wat er is gezegd en wat er wordt besloten. Er zijn ook tools beschikbaar die pleegouders kunnen helpen om diverse onderwerpen te bespreken. Zie [hoofdstuk 5](#) voor technieken en hulpmiddelen.

De pleegzorgbegeleider bereidt dit gesprek goed voor met de pleegouders, zodat deze precies weten wat er gaat gebeuren. De pleegzorgbegeleider kan meedenken over welke problemen zich mogelijk gaan voordoen en hoe deze voorkomen en gehanteerd kunnen worden. Deze extra voorbereiding helpt pleegouders ook om deze gespreksvorm ook zonder de aanwezigheid van pleegzorgbegeleiders in te zetten. De pleegzorgbegeleider kan ook een eerste keer met alle mensen die in het pleeggezin wonen om tafel gaan om pleegouders te ondersteunen bij het leiden van een gezinsgesprek.

Observatie en analyse van de ontwikkeling van het kind

Pleegzorg is gericht op het bieden van een veilige en stabiele plek aan het kind, waar het zich zo goed mogelijk kan ontwikkelen. De pleegzorgbegeleider heeft als taak om deze ontwikkeling bij het kind te observeren en te analyseren, en daar waar nodig extra ondersteuning voor het kind in te schakelen. Hij heeft als taak om de ontwikkeling van het kind op vaste momenten in kaart te brengen: aan het begin van de plaatsing (na een maand), ieder half jaar (leeftijd 0-3 jaar) of ieder jaar (ouder dan 3 jaar). Wanneer er zorgen zijn over de ontwikkeling van het kind zal dit frequenter gedaan worden. De pleegzorgbegeleider bespreekt met de pleegouder welke factoren de ontwikkeling van het kind kunnen beschermen: een autoritatieve opvoedingsstijl die zich kenmerkt door ondersteuning en controle ten opzichte van het doen en laten van het kind, goed grenzen kunnen stellen en een steunend sociaal netwerk hebben. Allereerste volgen nu de ontwikkelingstaken van het kind in een pleeggezin, vervolgens wordt ingegaan op de Monitor Pleegzorg.

Ontwikkelingstaken

Om pleegouders te kunnen ondersteunen bij de opvoeding van hun kind is het van belang na te gaan op welke ontwikkelingsgebieden het goed gaat en op welke ontwikkelingsgebieden het kind problemen heeft en van welke aard deze zijn. Een primaire taak van de pleegzorgbegeleider is om op basis van kennis over normale en afwijkende ontwikkeling de ontwikkeling van het kind te volgen. Hierbij moet in ieder geval aandacht zijn voor de lichamelijke ontwikkeling, de sociaal-emotionele ontwikkeling en het functioneren op school.

Om de ontwikkeling van het kind te taxeren, schat de pleegzorgbegeleider in in hoeverre het de ontwikkelingstaken vervult die passend zijn bij zijn leeftijd. Vaak is er aan een pleegzorgplaatsing al hulpverlening voorafgegaan. Hierdoor is er vaak ook al informatie over de ontwikkeling van het kind verzameld. De pleegzorgbegeleider kan zo veel mogelijk gebruik maken van de informatie die er al is, en daarnaast aanvullende informatie verzamelen om de ontwikkeling van het kind in zijn geheel in beeld te brengen. Dat kan hij doen door middel van gesprekken, observaties en spel. Om informatie te verzamelen over het functioneren van het kind zal de pleegzorgbegeleider goed informatie verzamelen uit gesprekken met pleegouders. Om een observatie goed te kunnen interpreteren, is het van belang om op drie dingen te letten: de situatie, het gedrag van het kind en de reactie van de pleegouder hierop (gevolgen die het gedrag van het kind heeft). De pleegzorgbegeleider verzamelt informatie over de situatie, het gedrag en de consequenties (SRC: Stimulus, Respons, Consequenties). Voor meer informatie zie [hoofdstuk 5](#). Een handig hulpmiddel bij het inzichtelijk maken van de ontwikkeling van het kind zijn competentielijsten. Competentielijsten zijn vooral bedoeld om het blikveld van de pleegzorgbegeleider te verbreden. Bovendien geven de ontwikkelingstaken aan in welke domeinen de mogelijkheid tot positieve verandering bestaat. Aansluiten op die ontwikkelingstaken werkt daardoor motiverend en vergroot de kans dat het kind beter gaat functioneren en de condities in de omgeving gunstiger worden.

Naast de ontwikkelingstaken voor alle jeugdigen, hebben kinderen in een pleeggezin ook een aantal specifieke ontwikkelingstaken. In de methodiek *Terug naar huis* (Vinke & Van de Mortel, 2004) zijn specifieke ontwikkelingstaken voor pleegkinderen geformuleerd. Deze zijn weergegeven in onderstaand kader. Ook in de *Ontwikkelmeter jeugd* (Engelhart & De Win, 2010) zijn extra ontwikkelingstaken voor pleegkinderen geformuleerd. De taken zijn ingedeeld in vijf domeinen: gehechtheid, loyaliteit, verlies en rouw, oudercontact, afkomst (identiteit en familiecultuur).

Ontwikkelingstaken voor pleegkinderen:

- 0-1 jaar: omgaan met het separatietrauma, omgaan met de cultuurschok
- 2-3 jaar: vertrouwen ontwikkelen jegens de pleegouders, contact met de ouders hebben
- 4-5 jaar: omgaan met het verschil tussen jezelf en je ouders
- 6-11 jaar: omgaan met gevoelens van verlaten versus gewenst zijn, fantasieën hebben over terugplaatsing, toekomst
- 12-14 jaar: interesse tonen in je eigen 'roots', omgaan met dubbele loyaliteiten / dubbel ouderpaar, fantasieën hebben over terugplaatsing, toekomst
- 15-18 jaar: de triadische familie accepteren: plaatsmaken voor pleegouders en voor de eigen ouders

Monitor Pleegzorg

De Monitor Pleegzorg helpt pleegzorgbegeleiders om de ontwikkeling van het kind te volgen en risico's op breakdown in beeld te brengen. Op basis van de Monitor Pleegzorg maakt de pleegzorgbegeleider samen met het kind, de ouders en de pleegouders afspraken over de doelen en de begeleiding voor de komende periode. Het hoofddoel is dat het kind op een stabiele plek woont waar het zich zo goed mogelijk kan ontwikkelen. Daarnaast kunnen de gegevens die opgehaald worden ook gebruikt worden om de pleegzorg(begeleiding) verder te verbeteren.

Het welbevinden en de ontwikkeling van het kind kunnen met de Monitor Pleegzorg gescreend worden. Op vijf domeinen wordt dit gescoord: emotioneel en sociaal, lichamelijk, cognitief, zelfredzaamheid en participatie. Daarnaast is de monitor ook gericht op andere zaken die samenhangen met het monitoren van een veilige en stabiele plaatsing.

De Monitor Pleegzorg wordt één keer per jaar ingevuld¹¹. Behalve tijdens het jaarlijkse monitormoment, wordt de monitor een maand na de start en een maand na de beëindiging van de plaatsing ingevuld.

Daarnaast kan (een deel van) de monitor zo vaak als daar behoefte aan is worden ingevuld, bijvoorbeeld wanneer een van de betrokkenen behoefte heeft om de samenwerking tussen ouders en pleegouders te bespreken of te kijken hoe de ontwikkeling van het kind ervoor staat.

Het invullen van de monitor kan uit meerdere gesprekken of contacten bestaan, afhankelijk van de behoefte van de pleegzorgbegeleider. Het streven is om alle gegevens binnen een tijdsbestek van zes weken te verzamelen.

De pleegzorgbegeleider is verantwoordelijk voor het afnemen van de monitor. Hij plant wanneer hij de gegevens verzamelt, vraagt de verschillende informanten om input en registreert de gegevens. De pleegzorgbegeleider verzamelt de gegevens via gesprekken met de verschillende informanten. We gaan er daarbij vanuit dat in ieder geval de pleegouders, de ouders en het kind erbij betrokken zijn.

Monitoring van factoren die samenhangen met breakdown

Continuïteit en voorspelbaarheid zijn belangrijk voor de ontwikkeling van een kind. Het is dan ook van belang dat overplaatsingen zo veel als mogelijk worden voorkomen. Indien er sprake is van een ongunstige (ongeplande) voortijdige beëindiging van de pleegzorgplaatsing, dan spreekt men van breakdown. Factoren uit onderzoek en/of praktijk die blijken samen te hangen met breakdown zijn: aantal verplaatsingen in het verleden, (toename van) probleemgedrag van het kind, leeftijd van het kind, contact tussen ouders en het kind, (toename van) stress van pleegouders opvoedvaardigheden van pleegouders, problemen in de samenwerking tussen ouders en pleegouders, invloed van de plaatsing op de eigen kinderen van de pleegouders, persoonlijke problemen of veranderingen in het pleeggezin, problemen in de samenwerking tussen pleegouders en professionals (Baat et al., 2019; Konijn et. al, 2019). Deze punten komen allemaal aan de orde in de Monitor Pleegzorg. Naast de monitor zal de pleegzorgbegeleider een aantal weken na de start de CBCL (Child Behavior Checklist) en de OBVL (Opvoedingsbelasting Vragenlijst) door pleegouders laten invullen om zorgen snel te signaleren en bespreken.

Voor de pleegzorgbegeleider is het van belang goed zicht te houden op bovengenoemde factoren om snel te kunnen handelen indien de kans op breakdown toeneemt. Zie voor een uitgebreide beschrijving bijlage 1.

Aantal verplaatsingen in het verleden

Een voorspellende factor voor breakdown betreft de hulpverleningsgeschiedenis van het kind. Wanneer kinderen in het verleden meer verplaatsingen hebben meegemaakt, geeft dit een verhoogde kans op een

¹¹ De Monitor Pleegzorg is ontwikkeld om bij langdurige pleegzorg breakdown te voorkomen en wordt pas afgenomen nadat het opvoedingsbesluit is genomen. Het is echter goed om bij de start van de plaatsing de monitor als nulmeting in te vullen.

breakdown van de actuele plaatsing. Het aantal verplaatsingen in het verleden is een vast gegeven en is onomkeerbaar, echter vergroot deze factor het belang van een geslaagde plaatsing in het heden.

Probleemgedrag van het kind

Het probleemgedrag van het kind bij aanvang van de plaatsing en gedurende het verblijf in het pleeggezin hangt ook samen met de kans op breakdown. De kans op een breakdown is twee keer zo groot voor kinderen met ernstig externaliserend probleemgedrag in vergelijking met kinderen waarbij geen sprake is van deze gedragsproblemen.

Leeftijd van het kind

De leeftijd van het kind bij plaatsing in het pleeggezin is een voorspellende factor voor een breakdown. Hoe ouder het kind bij plaatsing, hoe groter het risico op een breakdown. Daarnaast blijkt dat bij adolescenten (11-18 jaar) het risico op breakdown substantieel toeneemt. Uit onderzoek van Van Oijen (2010) naar de continuïteit van pleegzorg onder 92 adolescente kinderen (11-18 jaar) blijkt dat bijna de helft van de plaatsingen als breakdown wordt getypeerd.

Contact tussen ouders en het kind

Positieve ouder-kindcontacten hebben een positieve invloed op de stabiliteit van de plaatsing. Echter kunnen contacten tussen ouder en kind soms leiden tot (heftige) conflicten tussen pleegouders, kind en andere betrokken hulpverleners.

Stress van pleegouders

Het probleemgedrag van kinderen heeft een direct effect op het opvoedgedrag van pleegouders. Pleegouders begrijpen het gedrag van het kind vaak niet goed en weten niet hoe ze hier adequaat mee kunnen omgaan. Het aanhoudende probleemgedrag resulteert in afnemend steunend opvoedgedrag, toenemende autoritaire controle door pleegouders en een toenemende mate van stress en uiteindelijk breakdown.

Problemen in de samenwerking tussen ouders en pleegouders

Voor het kind is het schadelijk indien er een slechte verstandhouding is tussen de ouders en de pleegouders. Indien wederzijdse acceptatie ontbreekt, heeft dit een ongunstige invloed op de aanpassing van het kind in het pleeggezin en op zijn ontwikkeling. Het kind zal de spanningen opmerken en komt daarmee in een loyaliteitsconflict. Een slechte verstandhouding tussen ouders en pleegouders is daarnaast een belangrijke voorspeller voor breakdown.

Invloed plaatsing op eigen kinderen pleegouders

De plaatsing van het pleegkind, en de problematiek die daarmee gepaard gaat heeft invloed op de eigen kinderen van pleegouders en de eventuele andere pleegkinderen in het gezin. Het is dan ook belangrijk de ontwikkeling van deze kinderen de gaten te houden samen met de pleegouders en tijdig bij te sturen om een breakdown te voorkomen.

Persoonlijke problemen of veranderingen pleeggezin

Persoonlijke problemen en veranderingen in het pleeggezin kunnen een voorspeller zijn voor breakdown. Men kan hierbij denken aan psychische problematiek van een van de gezinsleden, verlies van een baan door pleegouders, financiële problemen, een verhuizing of verlies van een dierbare. Pleegouders die dagelijks te maken hebben met een kind die lijdt onder de gevolgen van traumatiserende gebeurtenissen of omstandigheden, worden geconfronteerd met situaties of gebeurtenissen die soms schokkend of beangstigend zijn. Het trauma beïnvloedt het slachtoffer direct (primair) en de pleegouder indirect (secundair). Er is sprake van secundaire traumatisering wanneer de gevolgen van deze negatieve beïnvloeding langere tijd aanhouden (Cairns & Fursland, 2007).

Problemen samenwerking pleegouders en professionals

Indien de partijen om het kind heen niet met elkaar samenwerken, kan er geen rust voor het kind ontstaan. Het kind heeft stabiliteit nodig voor een gezonde ontwikkeling. Een gezamenlijke wereld rondom het kind waarbij alle partijen samenwerken is belangrijk voor een stabiele plaatsing en een gezonde ontwikkeling van het kind.

Waarborging van de veiligheid van het kind

De veiligheid van het kind in een pleeggezin kan op allerlei manieren bedreigd worden: door (dreigen met) geweld tussen de partners en/of tegen de kinderen, door grensoverschrijdend gedrag zoals seksueel misbruik, maar ook doordat de kinderen te weinig verzorgd en geliefd worden of doordat er in en om het huis voor kinderen gevaarlijke situaties zijn.

Veiligheid dient een vanzelfsprekend gespreksonderwerp te zijn. De pleegzorgbegeleider moet direct, vanaf de start van de pleegzorgplaatsing, met pleegouders in gesprek gaan over veiligheid en over hoe het kind beschermd gaat worden. Een dergelijk gesprek leidt tot (meer) helderheid over de mate van veiligheid in het pleeggezin en het geeft tevens meer mogelijkheden om samen met gezinsleden de veiligheid te vergroten. Tevens levert zo'n gesprek voor de pleegzorgbegeleider veel informatie op over de visie van pleegouders op de veiligheid van het kind. Het legt bovendien een basis om later eventueel over nieuwe, misschien ernstigere risicosituaties te praten. Ook helpt het de pleegzorgbegeleider een 'blinde vlek' voorkomen. Alle partijen zijn gebaat bij een geslaagde plaatsing, waardoor vroege signalen van onveiligheid soms gemist worden.

De pleegzorgbegeleider besteedt in de pleegouderbegeleiding structureel aandacht aan veiligheid, het voorkomen van mishandeling, de normale seksuele ontwikkeling, seksueel afwijkend gedrag (zoals seksueel wervend of grensoverschrijdend gedrag), seksueel misbruik of machtsrelaties. Manieren om de seksuele ontwikkeling bespreekbaar te maken, zijn: het onderwerp inbedden in regelmatige gesprekken over de algemene ontwikkeling, de pleegouders vragen naar hun ervaringen in het praten over seksualiteit met hun kind, hun vragen en/of aandachtspunten bespreken zonder daarbij de eigen normen en/of waarden op te leggen.

De pleegzorgbegeleider is alert op risicofactoren die de kans op mishandeling van kinderen in een pleeggezin vergroten: stress bij pleegouders, plaatsing in een netwerkpleeggezin en een hoge caseload van pleegzorgbegeleiders (door onvoldoende toezicht en begeleidingsmogelijkheden). Daarbij let de pleegzorgbegeleider (vanwege het verhoogde risico) in het bijzonder op seksueel misbruik bij meisjes, jeugdigen met een licht verstandelijke beperking en jeugdigen met een voorgeschiedenis van seksueel misbruik. De pleegzorgbegeleider signaleert deze risico's en maakt ze bespreekbaar met pleegouders. Wanneer de pleegzorgbegeleider daadwerkelijk zorgen heeft over de veiligheid van het kind is het van belang deze zo snel mogelijk met de pleegouders te bespreken. De zorgen dienen concreet en feitelijk te worden besproken, waarbij de ontwikkeling van het kind centraal staat. Het bieden van perspectief in termen van een gewenste ontwikkelingsuitkomst geeft pleegouders houvast en de mogelijkheid om verantwoordelijkheid te nemen voor een positieve ontwikkeling van het kind en de situatie. Hiermee probeert de pleegzorgbegeleider te bereiken dat veiligheid niet alleen een zorg is van hemzelf, maar ook en vooral een zorg van pleegouders.

Bij zorgen rondom de veiligheid van het kind in het pleeggezin introduceert de pleegzorgbegeleider het veiligheidsplan. Hierin staat onder andere beschreven waar de zorgen liggen met betrekking tot de veiligheid uit het verleden en het waarborgen van de veiligheid in de toekomst, de krachten in het pleeggezin die al gebruikt worden om de veiligheid te vergroten, de doelen die nodig zijn om een minimale mate van veiligheid te kunnen waarborgen, de gemaakte afspraken over hoe het kind op alle momenten van de dag veilig is en als laatste worden in het plan evaluatiemomenten afgesproken. Bij zorgen rondom kindermishandeling in het pleeggezin handelt de pleegzorgbegeleider volgens het handelingsprotocol bij kindermishandeling zoals de pleegzorgaanbieder hanteert. Wanneer sprake is van kindermishandeling, kunnen diagnostiek en een passend hulpaanbod worden ingezet, gericht op: herstel van veiligheid en verblijf op een plek waar het kind veilig en gezond kan opgroeien, verwerking van en/of leren omgaan met de gevoelens van de mishandeling zodat het kind zich weer goed kan ontwikkelen, preventie van herhaling door de dader.

Vorbereiding op de contactregeling

De pleegouder heeft een belangrijke taak in het voorbereiden van en ondersteunen na de ouder-kindcontacten. Ook dit zal dus een belangrijk thema zijn dat de pleegzorgbegeleider bespreekbaar maakt met pleegouders. Ter voorbereiding zal de pleegouder het kind bijvoorbeeld vertellen wat hij kan verwachten, of vragen wat hij leuk vindt om met zijn ouder te doen. Hierop zal de pleegzorgbegeleider de pleegouder voorbereiden.

De pleegzorgbegeleider zal pleegouders ook ondersteunen bij het omgaan met probleemgedrag van het kind als dat na contact met de ouders terugkeert in het pleeggezin. Hierbij luistert de pleegzorgbegeleider vooral naar het verhaal van de pleegouders, hij vraagt hun hoe zij het ervaren hebben, geeft psycho-educatie en puzzelt met hen over wat hun helpt om met dit gedrag om te gaan. Bij het geven van psycho-educatie benadrukt de pleegzorgbegeleider dat het contact tussen het kind en zijn ouders belangrijk is en dat zorgelijk gedrag erna 'normaal' is. Van belang is dat pleegouders na het contactmoment het positieve gedrag van het kind extra benadrukken en daarnaast de bekende grenzen en structuur bieden. Het belang van het kind staat in de contactregeling voorop. Wanneer de pleegouders de contactregeling en de begeleiding van het kind hierin lastig vinden, zal eerst geïnvesteerd worden in het versterken van de pleegouders alvorens de contactregeling aan te passen.

Geven van psycho-educatie en versterking van opvoedingsvaardigheden

Een kind dat in pleegzorg terecht komt, heeft vaak een verleden waarin het bloot heeft gestaan aan geweld, verwaarlozing, armoede en/of verlies. Deze ervaringen zijn van invloed op zijn ontwikkeling en gedrag. Het kind heeft zich hierdoor functioneel, maar inadequaat gedrag eigen gemaakt, door bijvoorbeeld op een negatieve manier aandacht te vragen, teruggetrokken en angstig gedrag te laten zien of driftbuien te hebben. Kennis bij pleegouders over trauma en hechting is van groot belang¹². Daarbij hebben ze ook concrete handvatten nodig om met dit gedrag om te gaan en het kind vaardigheden te leren die het nodig heeft in zijn normale ontwikkeling. Pleegouders dienen ondersteund te worden in het onderkennen en interpreteren van afwijkend en leeftijdsadequaat gedrag.

De pleegzorgbegeleider is ook alert op het gedrag van de pleegouders. Wanneer zij het kind onvoldoende ondersteunen, te veel controle uitoefenen en inconsequent straffen, dan vergroot dat de kans op probleemgedrag bij het kind en daarmee op een breakdown. Hierbij is psycho-educatie van groot belang door naar pleegouders aan te geven dat agressief en/of teruggetrokken gedrag niet gezien moeten worden als een persoonlijke aanval of als een afwijzing van de pleegouders.

De pleegzorgbegeleider is erop gericht te bevorderen dat pleegouders:

- ondersteunen (bemoedigen, gewenst gedrag positief bekrachtigen, helpen, affectie tonen);
- toezicht houden (gedrag van het kind reguleren met behulp van uitleg, aanwijzingen en consequent leidinggeven);
- aansluiten bij de ontwikkelingsleeftijd van het kind;
- het kind de mogelijkheid bieden over zijn verleden te praten;
- toezicht houden op het doen en laten van het kind.
- hun eigen kinderen kunnen uitleggen waarom het pleegkind bepaald gedrag vertoont en hoe de kinderen hiermee kunnen omgaan. Het is ook een optie dat de pleegzorgbegeleider dit met de eigen kinderen bespreekt.

Gedrag van kinderen is het beste te veranderen via de ouders of de pleegouders waar het kind woont. Van pleegouders die het kind dagelijks verzorgen leren kinderen het meeste, zij hebben de meeste kansen om het gedrag van het kind bij te sturen en het kind nieuw gedrag te leren. Het gebruik van effectieve opvoedingsstrategieën leidt tot een positieve ontwikkeling van het kind waarbij gedragsproblemen worden voorkomen (Patterson, Reid, Jones & Conger, 1975).

Effectieve opvoedingsstrategieën omvatten onder andere het ontlokken van gewenst gedrag door duidelijke instructies te geven. De reactie van het kind bepaalt vervolgens de reactie van de (pleeg)ouder: het aanmoedigen van gewenst gedrag dan wel het begrenzen van ongewenst gedrag.

Het ontlokken van gewenst gedrag

Pleegouders ontlokken gewenst gedrag bij het kind door duidelijke instructies te geven. Hiermee laten zij weten wat zij van het kind verwachten. De kans dat het kind doet wat zij zeggen neemt toe wanneer deze instructies op een effectieve manier worden gegeven. Het geven van ineffectieve instructies vergroot de kans op ongewenst gedrag en escalaties tussen pleegouder en kind.

Onderzoek naar het geven van instructies heeft een aantal kenmerken opgeleverd die de kans dat een kind een instructie opvolgt vergroten. Voorbeelden hiervan zijn: contact maken voordat de instructie

¹² Voor meer informatie zie de Kleine Gids Hechting en Trauma (Bastiaansen & Kramer, 2012), de Richtlijn problematische gehechtheid (richtlijnenjeugdhulp.nl) en het kennisdocument Trauma-georiënteerde hulp voor kinderen met complex trauma in gezinsvervangende woonsituaties (Van Grinsven & Holdorp, 2015).

gegeven wordt, op een rustige toon tegen een kind praten, concreet aangeven wat er precies van een kind wordt verwacht en het kind voldoende de ruimte en de tijd geven om te reageren.

Aanmoedigen van gewenst gedrag

Door gewenst gedrag van het kind aan te moedigen, laat de pleegouder weten wat het kind goed doet en wordt dit gedrag op een positieve manier bekrachtigd waardoor gewenst gedrag gestimuleerd wordt. Er zijn verschillende manieren om een kind aan te moedigen, bijvoorbeeld een compliment of beloning geven. Pleegouders die hun kind veel aanmoedigen, kweken zelfvertrouwen bij hun kind. Hiermee leggen zij een goede basis voor de ontwikkeling van pro sociaal gedrag.

Onderzoek heeft uitgewezen dat aanmoedigen effectief is als het voldoet aan bepaalde kenmerken. Zo neemt de kans op een pro sociale ontwikkeling toe als het een ouder lukt om minstens vijf positieve dingen tegen zijn kind te zeggen voor elke grens die hij stelt of voor elk aandachtspunt dat hij noemt.

Begrenzen van ongewenst gedrag

Voor kinderen is het niet alleen belangrijk dat gewenst gedrag aangemoedigd wordt, maar ook om te weten welk gedrag niet mag en aan welke regels zij zich moeten houden. Daarnaast is het voor kinderen belangrijk om te weten welke consequenties het voor hen heeft als zij zich niet aan de regels of afspraken houden. In de praktijk vormt het grenzen stellen door pleegouders bij kinderen met gedragsproblemen vaak een escalatiebron, waarbij het gedrag van het kind uit de hand loopt en pleegouders zich niet meer in staat voelen om op een adequate manier te reageren.

Effectief grenzen stellen is een opvoedingsstrategie die pleegouders helpt om grenzen aan hun kind kenbaar te maken, zonder daarmee in een keten van negatieve interacties terecht te komen. Voorbeelden van kenmerken die horen bij effectief grenzen stellen zijn het consequent gebruik van korte, kleine straffen voor concreet, ongewenst gedrag dat van tevoren met het kind is besproken.

Effectieve interventies voor pleeggezinnen

Naast de reguliere ondersteuning aan pleeggezinnen, kan het nodig zijn extra interventies in te zetten. Bijvoorbeeld om een positieve opvoeding te stimuleren (bijvoorbeeld door middel van Triple P), maar bijvoorbeeld ook bij het verminderen van zorgelijk gedrag bij het kind. Met name bij kinderen van 10 jaar of ouder die kampen met gedragsproblemen en al veel verplaatsingen achter de rug hebben, is intensieve pleegzorgbegeleiding of de inzet van aanvullende interventies noodzakelijk. Extra ondersteuning en het verbeteren van vaardigheden van pleegouders om zo beter met het gedrag van het kind om te kunnen gaan, kan gezien worden als een basis voor een stabiele plaatsing. Uit onderzoek blijkt dat pleegoudertrainingen gericht op opvoedvaardigheden of met een gedragsmatige aanpak positieve resultaten laten zien op de vaardigheden van de pleegouder en op het gedrag van het kind. Interventies met een duur tussen de tien tot zestien weken laten betere resultaten zien dan kortdurende interventies. In de databank Effectieve Jeugdinterventies zijn de volgende interventies opgenomen die ingezet kunnen worden ter voorkoming en vermindering van gedragsproblemen bij kinderen die in pleeggezinnen wonen (Baat et al. 2019):

- *Multidimensional Treatment Foster Care (MTFC)* (met name voor kinderen met ernstige gedragsproblemen)
- *Keeping Foster Parents Trained and Supported (KEEP) / Parent Management Training Oregon (PMTO)*
- *Incredible Years*
- *Parent-Child Interaction Therapy (PCIT)*.

Daarnaast kunnen pleegouders en kind baat hebben bij extra ondersteuning bij het opbouwen van een gehechtheidsrelatie. De gehechtheidsrelatie tussen opvoeders en kind is op een succesvolle manier te bevorderen met interventies die bij voorkeur gericht zijn op sensitief opvoedingsgedrag van de opvoeder, relatief kort duren en gebruikmaken van video-feedback om sensitief opvoedingsgedrag te stimuleren. In de databank Effectieve Jeugdinterventies zijn de volgende interventies opgenomen die ingezet kunnen worden ter bevordering van de gehechtheidsrelatie tussen pleegouders en -kind (de Baat et al. 2019):

- *Basic Trustmethode*
- *Preventieve Interventie voor Pleeg - en Adoptieouders bij jonge kinderen met een problematische gehechtheid (PIPA, voorheen PPI)*
- *Video-feedback intervention to promote Positive Parenting and Sensitive Discipline (VIPP-SD)*.

Tot slot blijkt dat kinderen die in de pleegzorg terechtkomen vaak traumatische gebeurtenissen hebben meegemaakt en meer kans hebben op posttraumatische stress. Er zijn in Nederland verschillende interventies en behandelingen beschikbaar die gericht zijn op trauma, maar geen van deze interventies is onderzocht op effectiviteit in de pleegzorg. Voorbeelden uit de Databank Effectieve Jeugdinterventies zijn (de Baat et al. 2019):

- EMDR
- Horizonmethodiek
- STEPS
- WRITE-junior.
- Zorgen voor getraumatiseerde kinderen.

Er zijn ook interventies, methodieken en trainingen beschikbaar die niet zijn opgenomen in de Databank Effectieve Jeugdinterventies, maar die wel specifiek zijn of worden onderzocht voor pleegkinderen.

Voorbeelden zijn:

- *Video Interactie Begeleiding (VIB)* (voor hechtingsproblematiek)
- *Slapende honden? Wakker maken!* (voor getraumatiseerde pleegkinderen).

Bij specifieke problemen is het belangrijk om de aanbevelingen uit de desbetreffende richtlijn te volgen (zie richtlijnenjeugdhulp.nl). De pleegzorgbegeleider zorgt bij aanvullende hulp voor goede inhoudelijke afstemming en samenwerking tussen de verschillende professionals die betrokken zijn bij de ouders en het kind, de pleegouders en hun netwerken. Hij monitort of de ingezette hulp daadwerkelijk bijdraagt aan de ontwikkeling van het kind of aan een betere balans tussen de draagkracht en de draaglast van pleegouders. Als de hulpverlening stagneert of niet leidt tot de gewenste resultaten, dan overlegt de pleegzorgbegeleider met de betreffende hulpverlener en schaaft hij eventueel op naar de gedragswetenschapper.

Steun voor pleegouders

De pleegzorgbegeleider is in zijn contact met pleegouders alert op hun draagkracht en draaglast. Het sociale netwerk van pleegouders vormt een belangrijk vangnet. Dit netwerk levert een bijdrage aan een gezonde balans tussen draagkracht en draaglast. In de pleegzorgbegeleiding is het daarom van belang om zicht te krijgen op het netwerk van de pleegouders om te weten in welke mate het netwerk ondersteuning kan bieden. De pleegzorgbegeleider zorgt dat hij zicht krijgt op het netwerk van de pleegouders en te weten komt welk deel wellicht de draaglast vergroot, en welk deel kan ondersteunen qua draagkracht. Hulp en steun zijn in te delen in drie categorieën:

- praktische steun, bijvoorbeeld door opvang te bieden, op te passen wanneer de pleegouder er even tussenuit moet, iets te regelen voor de pleegouder;
- emotionele steun, bijvoorbeeld door de mogelijkheid te bieden in vertrouwen twijfels en problemen te delen, het hart te kunnen uitstorten zonder dat er meteen praktische hulp of advies op volgt;
- raadgevende steun (informatie en advies), bijvoorbeeld door informatie te geven over allerlei zaken, goede raad te geven na een conflict, te adviseren over een keuze voor de toekomst.

Een netwerkanalyse kan door de pleegzorgbegeleider veelvuldig benut worden door deze erbij te pakken wanneer de pleegouders vragen hebben of naar ondersteuning zoeken bij zaken die buiten het takenpakket van de pleegzorgbegeleider liggen.

Indien er weinig ondersteuning in het netwerk beschikbaar is, kan de pleegzorgbegeleider op zoek gaan naar een pleegouderbuddy. Dat is een ervaren pleegouder die aan andere pleegouders ondersteuning kan bieden. Dit draagt tevens bij aan de stabiliteit van de plaatsing.

Ook kan het voor eigen kinderen prettig zijn om andere kinderen te ontmoeten die ook een pleegkind in huis hebben. Hiervoor kan de pleegzorgorganisatie bijvoorbeeld een avond organiseren of hen op andere manier in contact brengen. Kinderen kunnen zo ervaringen en tips met elkaar uit wisselen. Dit wordt steunend ervaren.

Samenwerking met de ouders

Als het goed is heeft de pleegzorgbegeleider in fase 0 al een start gemaakt met het maken van samenwerkingsafspraken. De pleegzorgbegeleider benut gesprekken met pleegouders om deze afspraken

te evalueren. Hij zal pleegouders ondersteunen bij het vormgeven van hun samenwerkingsrelatie met ouders. Daarbij kan hij de onderlinge verhoudingen in kaart brengen, bijvoorbeeld met behulp van triades (Choy & Schulze, 2009). Het is van belang om daarbij regelmatig de taakverdeling te bespreken, te benadrukken wat al goed gaat, en ondersteuning te bieden bij het oplossen van onderlinge problemen. De pleegzorgbegeleider maakt spanningen tussen ouders en pleegouders altijd bespreekbaar. Daar kan hij technieken bij gebruiken zoals circulair vragen stellen, onderlinge rivaliteit bespreken, het gemeenschappelijke naar de voorgrond halen en verschillen positioneren (zie hoofdstuk 5). Waar nodig zal de pleegzorgbegeleider ondersteuning inroepen, bijvoorbeeld een collega met systeemtherapeutische kennis.

Pleegouders kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het ondersteunen van ouders bij het vervullen van hun ouderrol. De pleegzorgbegeleider kan met de pleegouders brainstormen (bijvoorbeeld aan de hand van de praatplaten, zie hoofdstuk 5) over wat zij kunnen doen om in een goede samenwerking te werken aan een aantal elementen die voor ouders belangrijk zijn:

- weten dat hun kind ‘het daar goed heeft’
- geïnformeerd worden over hoe het met hun kind gaat
- een vorm vinden voor de ouderrol op afstand, bijvoorbeeld door op belangrijke momenten, zoals verjaardagen, ziekte en schooluitvoeringen, op een of andere manier aanwezig te zijn.

Geïnformeerd en betrokken worden is voor ouders belangrijk om een goede samenwerking met pleegouders tot stand te brengen. De pleegzorgbegeleider zal actief op de agenda zetten hoe pleegouders de ouders kunnen informeren over en betrekken bij het kind.

Tussen ouders en pleegouders kunnen er verschillende problemen spelen. De pleegzorgbegeleider heeft een rol in het voorkomen of verhelpen van deze problemen, en kan daar verschillende middelen voor inzetten. In onderstaand kader zijn problemen en oplossingsrichtingen weergegeven.

Problemen	Oplossingsrichting
Jaloezie	Ondersteun pleegouders om ruimte te geven aan de ouders.
Cultuurverschil	Geef ruimte om elkaar te leren kennen, coach pleegouders in het accepteren van de andere cultuur.
Acceptatie	Geef pleegouders psycho-educatie over hoe ouders omgaan met rouw en verlies.
Ruimte voor de ouder	Help pleegouders om ouders te ondersteunen bij het vormgeven van hun nieuwe ouderrol.
Verwachtingen	Maak heldere afspraken met ouders en pleegouders. Evalueer op regelmatige basis het nakomen ervan.
Ouderproblematiek	Geef psycho-educatie aan pleegouders zodat ze het gedrag van ouders leren begrijpen en handvatten krijgen om ermee om te gaan.

Praktische regelzaken

Een pleegzorgplaatsing vraagt naast de zorg voor het kind ook om het regelen van veel praktische zaken. De pleegzorgbegeleider heeft hier een coördinerende rol in. Hij dient inzichtelijk te maken wie voor welke zaken verantwoordelijk is: de jeugdbeschermer, de pleegouders, de ouders of de pleegzorgbegeleider zelf, en zo voor alle partijen duidelijkheid te scheppen. Van pleegouders wordt verwacht dat zij veel van deze zaken regelen, terwijl het hun aan benodigde kennis kan ontbreken. De pleegzorgbegeleider ondersteunt de pleegouders bij deze zaken.

Het hulpverleningsplan helpt om bij de start de verantwoordelijkheden vast te leggen zodat er inzichtelijk wordt wie waar verantwoordelijk voor is, en tijdens evaluaties gemaakte afspraken kunnen worden geëvalueerd.

Specifieke thema's voor netwerkpleegouders

Uit onderzoek (Lin, 2014) blijkt dat netwerkpleeggezinnen baat hebben bij ondersteuning, bijvoorbeeld door huisbezoeken van een pleegzorgbegeleider of groepsbijeenkomsten met andere

netwerkpleegouders. Zij hebben te maken met hetzelfde uitdagende gedrag van het kind als bestandspleegouders. Zij hebben net als bestandspleegouders baat bij ondersteuning in opvoedingstaken en de omgang met probleemgedrag. Daarnaast krijgen netwerkpleegouders te maken met specifieke problematiek, gerelateerd aan de volgende thema's:

- Roldifferentiatie

In hun nieuwe rol nemen netwerkpleegouders de opvoeding van het kind op zich. Die rol is vaak langzamerhand ontstaan. Door de nieuwe rol moeten zij afstand doen van hun oude rol als buurvrouw of tante. De nieuwe rol vraagt nieuwe verantwoordelijkheden: het kind ondersteunen, toezicht houden, aansluiten bij de ontwikkelingsleeftijd van het kind en het kind de mogelijkheid bieden over het verleden te praten.

- Relatie met de ouders

Doordat personen uit het netwerk de rol van opvoeder op zich nemen, verandert hun relatie met de ouders van het kind. Dat gaat vaak gepaard met veel emotie; emoties van boosheid, verdriet, onbegrip en jaloezie vanuit de ouder naar de pleegouder.

- Netwerk

Door de nieuwe rol als opvoeder voor het kind zullen ook de relaties in het netwerk veranderen: de relatie met de ouders van het kind, met hun eigen kinderen, met familie en met vrienden. Wanneer een kind door een ander familielid wordt opgevoed, heeft dit invloed op de hele familie; sommige familieleden zullen het er niet mee eens zijn, en kiezen voor de andere kant. Of de familie van de andere ouder is boos dat zij geen rol kunnen spelen in de zorg voor het kind.

- Secundaire traumatisering

Secundaire traumatisering komt ook voor bij bestandspleegouders. De kans op secundaire traumatisering bij netwerkpleegouders is groot doordat zij met dezelfde trauma's te maken kunnen hebben als het kind en de ouders. Zij zijn immers in het zelfde systeem opgegroeid en maken daar nog steeds deel van. Daardoor staan deze pleegouders voor extra uitdagingen wanneer kinderen of ouders erover praten of ervoor in behandeling gaan. Als pleegouders moeten zij stabiel blijven om er voor het kind te zijn. De pleegzorgbegeleider moet beschikbaar zijn om de pleegouders ondersteuning te bieden als zij (onverwachte) traumaverwerking nodig hebben om er voldoende te kunnen zijn voor het kind en zijn trauma's.

Specifieke thema's voor pleeg grootouders

Bovengenoemde thema's kunnen ook een rol spelen wanneer grootouders de pleegzorg op zich nemen. Bij pleeg grootouders spelen daarnaast ook het generatieverschil en de leeftijd een rol (volgens het 'protocol grootouder/opvoeder begeleiding' van de Stichting Belangenbehartiging Pleeg grootouders Nederland (SBPN)).

Kleinkinderen die bij hun grootouders gaan wonen brengen vaak veel negatieve ervaringen met zich mee. Ze zijn verwaarloosd, getraumatiseerd, hebben gedragsproblemen en/of een ontwikkelingsachterstand. Pleeg grootouders geven aan van de pleegzorgbegeleider vanuit een coachende rol graag hulp te ontvangen, zodat ze de zorg voor hun kleinkind met hen kunnen delen.

Pleeg grootouders kunnen te maken krijgen met problemen op de volgende gebieden:

- Roldifferentiatie

Door de nieuwe rol als pleeg grootouders nemen grootouders de opvoeding van hun kleinkind op zich. Dit brengt kansen en verdriet met zich mee. Het biedt de kans om een hechte relatie op te bouwen met het kleinkind, maar betekent ook dat er een opvoedingscontext ontstaat en dat zij dit kleinkind niet alleen maar kunnen vertroetelen. Het opvoeden van een kleinkind betekent dat er minder tijd overblijft voor de andere kleinkinderen. Ook de relaties van de kleinkinderen veranderen, voor de een is het opa of oma, voor de ander ook de opvoeder.

Bij start lijken pleeg grootouders het lastig te vinden om grenzen te stellen. Met name omdat ze het kind ook willen verwennen. Het kleinkind zelf vindt de rolwisseling ook lastig, en vindt het moeilijk om door opa of oma gecorrigeerd te worden, zij zijn immers altijd lief tegen hem. Het helpt pleeg grootouders om informatie te krijgen over wat er gebeurt is, zodat ze de signalen van hun kleinkind (leren) begrijpen en ongewenst gedrag beter leren begrenzen.

- Relatie met ouder van pleegkind oftewel eigen kind van de pleeg grootouders

Het belangrijkste thema voor pleeg grootouders is de verandering in de relatie met hun eigen kind. Deze relatie gaat gepaard met veel emotie: emoties van boosheid, verdriet, onbegrip en pijn jegens

hun eigen kind. Maar ook schuldgevoelens over hun eigen rol als opvoeder en het gevoel daarin gefaald te hebben.

Vaak betekent zorg voor de kleinkinderen ook zorgen voor hun eigen kind. En dat gaat vaak gepaard met concurrentie en strijd. Vaak speelt er jaloezie van ouders jegens grootouders, zij mogen immers voor hun kind(eren) zorgen. Pleeg grootouders zitten daarmee tussen twee vuren, waarbij het kleinkind voor gaat en sommige keuzes ten koste gaan van hun eigen kind. De keuzes die eigen kinderen van grootouders maken brengen spanning met zich mee en leveren stress op bij de kleinkinderen.

■ Netwerk

Door voor een kleinkind te gaan zorgen, verandert de invulling van het leven van grootouders enorm. Waar ze voorheen alle vrijheid hadden om hun vrije tijd in te vullen, zitten ze nu gebonden aan de verzorging en opvoeding van hun kleinkind. Deze verminderde tijd en flexibiliteit heeft gevolgen voor de relaties en vriendschappen van de pleeg grootouders. Vaker moeten activiteiten met vrienden thuis plaatsvinden of er moet voor een oppas gezorgd worden. Qua netwerk vallen pleeg grootouders tussen wal en schip, zij vinden onvoldoende aansluiting bij gezinnen met kinderen, en ook minder bij grootouders. Dit maakt dat pleeg grootouders ook minder makkelijk de opvoeding van hun kleinkind, en alles wat daarbij komt, met anderen kunnen bespreken.

■ Secundaire traumatisering

Veel gedragspatronen worden van generatie op generatie doorgegeven. Hierdoor is de kans op secundaire traumatisering bij pleeg grootouders groot. Oma is bijvoorbeeld opgegroeid in een situatie met huiselijk geweld. De partner van haar dochter was heel gewelddadig, waardoor haar kleinkind ook heeft blootgestaan aan huiselijk geweld. Wanneer haar kleinkind hierover begint te praten, roept dit oude pijn op bij moeder én oma.

■ Generatieverschil

Het opvallendste kenmerk van pleeg grootouders is de leeftijd en daarmee het generatieverschil. Gemiddeld genomen wordt een pleeg grootouder dertig jaar terug in de tijd geplaatst, wat een groot cultuurverschil betekent. Sindsdien gelden er binnen de opvoeding vaak andere normen en waarden die botsen met hun eigen ervaringen of overtuigingen. Doordat zij niet willen dat met hun kleinkind hetzelfde gebeurt als met hun kind, zijn zij soms geneigd strenger op te voeden dan nodig is. Doordat pleeg grootouders minder zicht hebben op de leefwereld van hun kleinkinderen, ontstaan er vaak meer conflicten (bijvoorbeeld over middelengebruik, sociale media, te laat thuiskomen). Ook krijgen pleeg grootouders te maken met onderwerpen waarvan zij (weinig) weet hebben, zoals digitale ontwikkelingen. Het generatieverschil kan grootouders onzeker maken en hun gevoelens van onmacht versterken. Ongewild zullen zij zich hier omwille van het kind in moeten verdiepen, om het kind zo goed mogelijk te kunnen ondersteunen bij de ontwikkelingen van de huidige tijd. Maar ook seksuele voorlichting kan een belangrijk maar moeilijk thema zijn voor grootouders.

■ Leeftijd

De oudere leeftijd van grootouders betekent vaak dat zij kunnen genieten van hun oude dag, hun eigen kinderen zijn immers de deur uit. Door de komst van het kleinkind houden ze minder tijd over voor hun eigen hobby's. Ook de vakanties worden kindvriendelijk ingevuld. Pleeg grootouders staan voor de opgave de regie over hun eigen leven te krijgen of houden, en toe te komen aan momenten voor zichzelf.

Leeftijd betekent ook lichamelijke achteruitgang. Veel grootouders zijn nog vitaal en krijgen energie van het opvoeden van hun kleinkind. Maar sommige grootouders worden echt een dagje ouder, en ervaren het opvoeden als lichamenlijk zwaar. Veel ouders ervaren de jaren met jonge kinderen als tropenjaren, laat staan hoe dit door pleeg grootouders beleefd wordt. Zij vinden dit vaak een moeilijk te bespreken thema, aangezien zij niet willen dat zij in de ogen van hulpverleners tekortschieten, en daardoor mogelijk de zorg voor hun kleinkind kwijtraken. Bij pleeg grootouders spelen ook meer zorgen over de toekomst: wat gebeurt er als een van hen iets overkomt?

7.6 Individuele begeleiding van ouders

Individuele begeleiding van ouders is van groot belang, zij zijn en blijven immers de ouders van hun kind. De manier waarop de begeleiding van ouders wordt ingevuld, verschilt per pleegzorgaanbieder. De begeleiding heeft minimaal tot doel de ouders te ondersteunen in het contact met hun kind, en in het contact met pleegouders. In deze paragraaf wordt daar nader op ingegaan. De aanvullende hulp aan

ouders bij hun eigen problematiek, en ondersteuning bij de opvoeding komt in de beschrijving van fase 2 aan bod. De begeleiding bij rouw en verlies na een uithuisplaatsing komt in fase 3 aan bod. In deze paragraaf wordt ingegaan op belangrijke onderwerpen die een pleegzorgbegeleider in contact met ouders zal bespreken: de eerste evaluatie na de uithuisplaatsing, het geven van informatie over het kind, het contact tussen ouder en kind, steun voor de ouders, en samenwerking met de pleegouders.

Eerste evaluatie

Ouders verliezen bij de pleegzorgplaatsing (tijdelijk) hun rol als opvoeder, maar behouden altijd hun ouderrol. Ze moeten afscheid nemen van hun opvoedende ouderrol en nieuwe invulling geven aan hun ouderrol op afstand. Het proces van herdefiniëring van de ouderrol noemen we 'roldifferentiatie'. Dat proces start al na de uithuisplaatsing, maar wordt na het opvoedingsbesluit nog intensiever (Haans, Robbroeckx, Hoogeduin & Beem-Kloppers, 2009).

Samen met de ouders kijkt de pleegzorgbegeleider terug op de eerste periode na de uithuisplaatsing; wat gaat er goed en wat is er lastig voor de ouders? Daarbij zal de pleegzorgbegeleider en/of de ouderbegeleider nogmaals benadrukken wat de reden is voor de pleegzorgplaatsing en de ouders helpen om doelen te stellen. Daarbij is het van belang om te blijven benadrukken wat er op welke termijn veranderd dient te worden om thuisplaatsing te kunnen realiseren. Door regelmatig te evalueren, onderschrijft de pleegzorgbegeleider dat hij niet *over* ouders beslist maar *met* ouders.

Vanaf de start van de begeleiding aan ouders zal de pleegzorgbegeleider en/of de ouderbegeleider ouders ondersteunen bij roldifferentiatie. Het ondersteunen van de ouder bij het omgaan met rouw en verlies en bij het invulling geven aan de ouderrol die de ouder wel heeft, is nadrukkelijk een taak voor de pleegzorgbegeleider. Hoe beter het lukt om te gaan met de rouw en het verlies en de nieuwe ouderrol vorm te geven, des te minder spanning er zal komen te staan op de loyaliteit van het kind.

Ook het contact tussen ouders en kind helpt de ouders om hun ouderrol in te vullen en op die manier invloed uit te oefenen op het leven van het kind. De pleeggezinplaatsing wordt daarmee beter aanvaard. Aanvaarding door de ouders wordt gezien als een belangrijke beschermende factor in het slagen van de plaatsing. Stagnatie in het aanvaardingsproces van de ouders zorgt ervoor dat de ouders van het opvoedingstoneel verdwijnen, en dit leidt vroeg of laat tot loyaliteitsproblemen bij het kind.

Informatie geven over hoe het gaat met het kind

Het is belangrijk dat de ouder zich ouder kan blijven voelen, en dat hij zicht heeft op het welbevinden van zijn kind. De pleegzorgbegeleider zal de pleegouders zoveel als mogelijk stimuleren om ouders te informeren over de dagelijkse bezigheden van hun kind. Hij zal de ouders zelf informeren over de ontwikkeling van het kind; wat gaat er goed en waar liggen zorgen?

Ouder-kindcontacten

Voor het kind is contact met zijn ouders van belang omdat hij loyaliteit met zijn ouders heeft opgebouwd. Beslissingen over contacten moeten zorgvuldig en op individuele basis worden gemaakt. Afspraken daarover moeten worden bewaakt, omdat continuïteit en regelmaat in de frequentie en duur van de contacten beschermende factoren zijn voor de ontwikkeling van het kind. Slecht contact tussen ouder en kind kan de ontwikkeling van een kind belemmeren en een goede relatie met pleegouders in de weg staan. In het contact tussen ouder en kind is het aantal contacten vaak een vast gegeven; daar zijn immers afspraken over gemaakt in een contactregeling. Het kind heeft recht op een goede begeleiding bij het contact, zodat zijn fysieke, emotionele of pedagogische veiligheid gewaarborgd is. Ook de ouder heeft recht op begeleiding bij het contact, om de kwaliteit van het contact te verbeteren. De kwaliteit van het contact hangt veelal af van twee factoren: de haalbaarheid voor de ouder en de waarde voor het kind. Ouders dienen concrete handvatten en activiteiten aangeboden te krijgen om de contactmomenten goed in te kunnen vullen. Op die manier leren zij welke positieve activiteiten zij met hun kind kunnen ondernemen, wat de kans op positieve ervaringen in de interactie met hun kind vergroot. De kans op een geslaagd contact wordt vergroot door de activiteit te laten aansluiten op de interesse van het kind, zijn leeftijd, het aantal kinderen dat meedoet en het (vaardigheids)niveau van de ouders. Oftewel door een activiteit te kiezen die waardevol is voor het kind en haalbaar voor de ouders.

Waardevol voor het kind

Wat aantrekkelijk is voor het kind hangt af van zijn interesses. De pleegzorgbegeleider kan (bijvoorbeeld met behulp van de [praatplaten](#), zie hoofdstuk 5) het kind vragen naar zijn interesses. Het is ook goed mogelijk dat de pleegouder dit doet. Van belang is dat de interesses geconcretiseerd worden en er dingen genoemd worden die binnen de contactmomenten mogelijk zijn. De pleegzorgbegeleider vraagt de ouders uiteraard ook naar wat zij denken dat voor het kind waardevol is, en komt op die manier tot een rijtje met dingen die aantrekkelijk zijn voor het kind.

Naast leuke dingen die bij zijn interesses passen (bijvoorbeeld voetballen) is het voor het kind ook waardevol dat de ouder interesse in hem toont (bijvoorbeeld door te vragen naar hoe iets is gegaan), leuke dingen tegen hem zegt (bijvoorbeeld door een compliment te geven) en hem helpt als hij iets moeilijk vindt (bijvoorbeeld door te troosten bij afscheid).

De pleegzorgbegeleider bespreekt met de ouders het belang van positief betrokken zijn bij het kind. Daarbij is zowel het voordeel voor het kind (zelfvertrouwen, hulp krijgen als hij het moeilijk heeft) als voor de ouder (goed contact met het kind, minder probleemgedrag, positieve sfeer) van belang. Positieve betrokkenheid is een van de eerste vaardigheden waar de pleegzorgbegeleider de ouders in wil versterken om zodoende het contact tussen ouders en kind positief te laten verlopen.

Haalbaar voor de ouder

Wat haalbaar is voor de ouders hangt af van hun vaardigheidsniveau, de mate van stressbeleving en hun cognitieve mogelijkheden. De ouders hebben door de uithuisplaatsing laten zien dat zij in onvoldoende mate voor hun kind kunnen zorgen. Ze hebben zich vaak onvoldoende vaardigheden eigen gemaakt om het gedrag van het kind effectief bij te sturen. Door de pleegzorgplaatsing zal er enige mate van rust bij ouders gekomen zijn, de dagelijkse verzorging is immers niet meer hun verantwoordelijkheid. Maar er zal tevens een grotere mate van stressbeleving zijn doordat zij niet meer voor hun eigen kind kunnen en mogen zorgen.

Bij het invullen van de contactmomenten tussen ouders en kind is het daarom van belang dat deze voor de ouders makkelijk uitvoerbaar zijn. Dit betekent bijvoorbeeld dat de locatie voor de ouders bekend dient te zijn, zodat zij weten wat de mogelijkheden in de buurt zijn. Het tijdstip moet ook haalbaar zijn voor de ouders; ouders die moeilijk uit bed komen, spreken bij voorkeur pas 's middags met hun kind af.

De pleegzorgbegeleider houdt zicht op wat haalbaar is voor de ouders en stuurt aan op eenvoudige activiteiten: naar de speeltuin gaan, een ijsje eten, naar de kinderboerderij, voetballen. Eén succesvolle activiteit per keer draagt bij aan een goed structureel contact. De pleegzorgbegeleider probeert tevens rekening te houden met de gezinsplanning van het pleeggezin.

Contacten buiten de contactregeling

Ouders kunnen op verschillende manieren contact houden met hun kind en invloed uitoefenen op zijn leven. Vaak is er direct contact, in de vorm van (begeleide) ontmoetingen, skype-contact, telefoongesprekken en of contact via sms of whatsapp. De pleegzorgbegeleider gaat met de ouders en het kind na welke manieren zij als waardevol en haalbaar beschouwen en bekijkt dan met alle betrokkenen hoe deze opties mogelijk gemaakt kunnen worden. Soms is er (al dan niet tijdelijk) geen direct contact mogelijk, dan zoekt de pleegzorgbegeleider met het kind, de ouders en de pleegouders naar andere manieren om de band tussen de ouder en het kind zichtbaar te maken. Bij het brainstormen over manieren waarop contact onderhouden kan worden, kan een visueel hulpmiddel als de [praatplaten](#) helpen (zie hoofdstuk 5).

Steun voor de ouders

Het sociale netwerk van ouders vormt een belangrijk vangnet en biedt hun ondersteuning in de moeilijke periode waarin zij afstand hebben tot hun kind. Dit netwerk kan de ouders ondersteunen om aan hun doelen te werken om het kind weer thuis te laten wonen. In de begeleiding is het daarom van belang om zicht te krijgen op het netwerk van de ouders. De ouder- of pleegzorgbegeleider zorgt ervoor dat hij zicht krijgt op het netwerk van de ouders en te weten komt welk deel wellicht de draaglast vergroot, en welk deel kan ondersteunen qua draagkracht.

Hulp en steun kunnen worden ingedeeld in drie categorieën:

- praktische steun, bijvoorbeeld door opvang te bieden, op te passen wanneer de ouder er even tussenuit moet, iets te regelen voor de ouder;

- emotionele steun, bijvoorbeeld door de mogelijkheid te bieden in vertrouwen twijfels en problemen te delen, het hart te kunnen uitstorten zonder dat er meteen praktische hulp of advies op volgt;
- raadgevende steun (informatie en advies), bijvoorbeeld door informatie te geven over allerlei zaken, door goede raad te geven na een conflict of te adviseren over een keuze voor de toekomst.

Een netwerkanalyse kan door de ouder- of pleegzorgbegeleider veelvuldig benut worden door deze erbij te pakken wanneer het ouders onvoldoende lukt om aan hun doelen te werken en samen te bespreken wie hierbij kan ondersteunen.

Samenwerking met de pleegouders

Als het goed is heeft de pleegzorgbegeleider in fase 0 al een start gemaakt met het opstellen van samenwerkingsafspraken. De pleegzorgbegeleider benut de gesprekken met de ouders om deze te evalueren. Tevens bespreekt hij met de ouders wat zij kunnen doen om een goede samenwerking met de pleegouders te bewerkstelligen.

Tussen ouders en pleegouders kunnen er verschillende problemen spelen. De pleegzorgbegeleider heeft een rol in het voorkomen of verhelpen van deze problemen, en kan daar verschillende middelen voor inzetten. In onderstaand kader zijn problemen en oplossingsrichtingen weergegeven.

Problemen	Oplossingsrichting
Jaloezie	Geef ruimte aan de ouder en erken zijn gevoelens. Stel het kind centraal.
Cultuurverschil	Geef ruimte om elkaar te leren kennen, vraag de ouder naar wat hij belangrijk vindt in de opvoeding van zijn kind.
Acceptatie	Geef de ouders ruimte voor rouw en verlies. Wees daarnaast duidelijk over de situatie, maak het niet mooier dan het is.
Ruimte voor de ouder	Help ouders in het vormgeven van hun nieuwe ouderrol. Geef handvatten voor wat ouders kunnen betekenen voor het kind.
Verwachtingen	Maak heldere afspraken met de ouders en de pleegouders. Evalueer op regelmatige basis het nakomen ervan.
Pleegouder problematiek	Besteed tijd en aandacht aan ouders. Bekrachtig hen positief, luister aandachtig en zet indien nodig extra hulp in.

8 Fase 2 Helder perspectief

'Samen hard werken om het kind weer thuis te krijgen'

Toewerken naar een helder perspectief

Ouders versterken in (opvoedings)vaardigheden

Creëren van een veilige en stabiele plek voor het kind

Stimuleren van een gezamenlijke wereld voor het kind

8 Fase 2 Helder perspectief

8.1 Inleiding

In fase 2 draait het om het verhelderen van het perspectief. De plaatsing van een kind in een pleeggezin heeft in principe een tijdelijk karakter en is gericht op terugkeer van het kind naar het ouderlijk gezin. Bij het bepalen van het perspectief wordt de mogelijkheid van opgroeien bij de ouders zo goed mogelijk onderzocht. Met ‘zo goed mogelijk onderzocht’ wordt bedoeld dat alle partijen om het kind heen hebben samengewerkt om bij ouders thuis een klimaat te scheppen waarin het kind veilig en succesvol kan opgroeien. Ouders krijgen hulp om te werken aan de veranderingen die nodig zijn voor terugplaatsing. Hulpverleners onderzoeken of het kind terug kan naar huis of dat de pleegzorgplaatsing een permanent karakter krijgt. De pleegzorgbegeleider staat voor de cruciale vraag of het kind terug kan naar de ouders (of een van hen), of langdurige pleegzorgplaatsing de voorkeur verdient.

De pleegzorgbegeleider neemt niet zelf het opvoedingsbesluit, maar adviseert de ouders en de professional uit de wijk (in vrijwillig kader) of de jeugdbeschermer (in gedwongen kader). In het gedwongen kader bepaalt de kinderrechter waar het kind gaat of blijft wonen, de jeugdbeschermer adviseert de kinderrechter hierin. De pleegzorgbegeleider gaat doelgericht te werk om duidelijkheid te creëren over het perspectief: hij stimuleert de jeugdbeschermer en andere professionals die een rol hebben in de begeleiding van de ouders om hierin actief te handelen en zo snel mogelijk tot een duidelijk advies te komen, verzamelt actief relevante informatie, houdt zicht op of zorgt ervoor dat ouders hulp krijgen om de problemen die hebben geleid tot de uithuisplaatsing aan te pakken, en bespreekt op gezette tijden de stand van zaken met de ouders, de pleegouders en het kind. Zo draagt de pleegzorgbegeleider actief bij aan helderheid over ontwikkelingen rondom het opvoedingsbesluit.

Waarom een snel opvoedingsbesluit?

Voor een kind is zekerheid over waar hij gaat opgroeien van groot belang. Het gaat hier immers om bestaanszekerheid: waar mag ik opgroeien? Het besluit hierover heet een opvoedingsbesluit. Uit tal van onderzoeken is gebleken, dat langdurende onduidelijkheid over het woonperspectief van een kind schadelijk is voor zijn ontwikkeling (de Baat et al. 2019). Bovendien leven de ouders en pleeggezin ook in onzekerheid over de toekomst. Het is daarom belangrijk dat het toekomstperspectief van het kind zo snel als mogelijk duidelijk is. De pleegzorgbegeleider probeert daarom zo snel mogelijk na de uithuisplaatsing het perspectief van de plaatsing duidelijk te krijgen en stuurt aan op het nemen van een opvoedingsbesluit op een voor het kind aanvaardbare termijn. Na een uithuisplaatsing volgt er binnen één maand een hulpverleningsplan door het zorgteam. In dat hulpverleningsplan wordt de termijn afgesproken waarbinnen het opvoedingsbesluit wordt genomen. Dat besluit kan zijn het toewerken naar thuisplaatsing of het toewerken naar definitief opgroeien in een pleeggezin. Uitgangspunt is dat het opvoedingsbesluit binnen een halfjaar tot maximaal één jaar wordt genomen. In individuele gevallen kan hier in het ontwikkelingsbelang van de jeugdige beargumenteerd van worden afgeweken. De pleegzorgbegeleider zorgt voor een gedeelde planning en maakt vanaf de eerste dag tempo om deze termijn te halen.

Stappen om tot het opvoedingsbesluit te komen

In dit hoofdstuk wordt toegelicht hoe de pleegzorgbegeleider tot het advies komt, en welke begeleiding het kind, de ouders en de pleegouders krijgen bij de perspectiefverheldering. Om tot een goed advies over het opvoedingsbesluit te komen, doorloopt de pleegzorgbegeleider verschillende stappen, zie tabel 8.1. De stappen worden in verschillende paragrafen in dit hoofdstuk verder uitgewerkt.

Tabel 8.1 Stappen om tot een advies over het opvoedingsbesluit te komen

1	Eerste zorgteamoverleg Uitleg over wat het opvoedingsbesluit is en hoe dat wordt genomen, instemming van alle partijen om met perspectiefonderzoek te starten, hulpverleningsplan maken voor de veranderingen die nodig zijn om het kind weer thuis te laten wonen. Zie paragraaf 8.2.			
2	Informatie verzamelen De pleezorgbegeleider verzamelt vanaf de start van de pleezorgplaatsing informatie over het kind, de ouders en hun netwerk om een goed advies te kunnen geven over het toekomstperspectief. Zie paragraaf 8.2 en 8.5.	Hulp aan ouders Op basis van de gestelde doelen is het belangrijk dat ouders (intensieve) hulp krijgen bij de veranderingen die nodig zijn. Zie paragraaf 8.3.	Regelmatige reflectie met ouders over de voortgang Degene die ouders hulp biedt reflecteert regelmatig met hen op de doelen (bijvoorbeeld elke maand). Dit biedt hun duidelijkheid over waar zij in het traject staan en in hoeverre het perspectief 'naar huis' realistisch is. Zie paragraaf 8.3.	Begeleiding van pleegouders De pleezorgbegeleider bespreekt met pleegouders hoe zij faciliterend kunnen zijn in de fase van perspectief-verheldering. Zie paragraaf 8.4.
3	Tussentijdse evaluatie in het zorgteam Halverwege de afgesproken termijn is er een tussentijdse evaluatie in het zorgteam om de voortgang op de afgesproken doelen te bespreken. Zie paragraaf 8.6.			
4	De acties uit stap 2 worden voortgezet en zo nodig bijgesteld op basis van de tussentijdse evaluatie			
5	Overleg met gedragswetenschapper Met de gedragswetenschapper wordt overlegd over het definitieve advies over het opvoedingsbesluit. Paragraaf 8.7		Overleg met jeugdbeschermer Met de jeugdbeschermer wordt overlegd over het definitieve advies over het opvoedingsbesluit. Paragraaf 8.7	
6	Individuele gesprekken over definitief advies Er worden individuele gesprekken gevoerd met het kind, de ouders en de pleegouders over het definitieve advies. Paragraaf 8.7			
7	Zorgteamoverleg over definitief advies In het zorgteam worden het definitieve advies en de consequenties daarvan besproken. Paragraaf 8.7			

Het is belangrijk om het besluit op systematische wijze te nemen, dat wil zeggen: met behulp van een instrument of model waarbij een aantal stappen doorlopen worden (bijvoorbeeld de Beoordelingsboog, de Deltamethode of het Pedagogisch beslissingsmodel). In hoofdstuk 5 staat meer informatie over de [Beoordelingsboog](#). Meer informatie over de andere hulpmiddelen vindt u in de Richtlijn Pleezorg (richtlijnenjeugdhulp.nl/pleezorg).

8.2 Eerste zorgteamoverleg

Binnen een maand na de plaatsing vindt het eerste gesprek met het zorgteam plaats, en daarmee wordt begonnen aan het verhelderen van het perspectief. Het doel van dit eerste zorgteamoverleg is om instemming te krijgen voor het perspectiefonderzoek, zodat met het onderzoek gestart kan worden. Het is belangrijk dat de pleezorgbegeleider dit eerste zorgteamoverleg goed voorbereidt:

- De pleezorgbegeleider zorgt ervoor dat alle belangrijke personen aanwezig zijn (zie hoofdstuk 7 voor een beschrijving van de deelnemers aan het zorgteam). Als het kind er niet bij is, wordt er in ieder geval afgesproken wie er na het eerste zorgteamoverleg contact heeft met het kind. Voor voorbeelden van duidelijke boodschappen zie paragraaf 6.5.

- Bij een netwerkplaatsing inventariseert de pleegzorgbegeleider van tevoren welke relaties en emoties er spelen tussen de ouders en de pleegouders. Op basis hiervan kan hij inschatten wat er nodig is om het zorgteam goed te laten functioneren en dit voorbereiden (de vraag is niet of er een zorgteam gevormd kan worden, maar hoe er een goede vorm voor gevonden kan worden). Onderdeel van de voorbereiding zal zijn om gezamenlijk duidelijkheid te krijgen over gedragsverwachtingen tijdens het overleg, en daarover afspraken te maken (bijvoorbeeld ‘we laten elkaar uitpraten’).
- De pleegzorgbegeleider maakt in voorbereiding op het zorgteamoverleg een agenda met de punten die hij aan de orde wil laten komen.
- De pleegzorgbegeleider scoort de Beoordelingsboog. Welke informatie is aanwezig? En welke informatie ontbreekt nog?

Meer informatie over het voorbereiden en voorzitten van het zorgteam staat in [hoofdstuk 7](#) (fase 1).

Bij aanvang van het zorgteamoverleg legt de pleegzorgbegeleider uit wat het uitgangspunt van het traject is, namelijk terugkeer naar huis. Hierbij geeft hij een duidelijke boodschap aan de ouders over wat het doel van het perspectiefonderzoek is en wat er daarmee van hen verwacht wordt. De pleegzorgbegeleider is daarbij eerlijk en transparant over wat hij als pleegzorgbegeleider ziet en wat hij van ouders verwacht (daarbij gebruikt hij de Beoordelingsboog).

Hij legt ook uit dat het kind niet voor niets ergens anders woont, en dat er dus hard gewerkt moet worden om terugplaatsing te bereiken (voor voorbeelden van duidelijke boodschappen zie paragraaf 6.5). Die boodschap is heel belangrijk en zal vermoedelijk al gegeven zijn, maar kan niet vaak genoeg herhaald worden.

Daarnaast staan tijdens het eerste zorgteamoverleg de volgende drie elementen centraal: uitleg over wat het opvoedingsbesluit is en hoe dat wordt genomen, instemming van alle partijen om te starten met het perspectiefonderzoek, en het maken van een hulpverleningsplan voor de veranderingen die nodig zijn om het kind weer thuis te laten wonen. Er worden ook afspraken gemaakt over de samenwerking, de contactregeling en het zorgteam. De pleegzorgbegeleider is daarin duidelijk over zijn mogelijkheden en grenzen als pleegzorgbegeleider. Hij streeft ernaar om aan het eind van het gesprek instemming, openheid, bereidheid tot samenwerking en een gezamenlijk doel te hebben.

Bij het eerste zorgteamoverleg staan verschillende onderwerpen op de agenda, zie onderstaand kader.

Agenda eerste zorgteamoverleg:

1. Welkom, doel overleg en vaststellen agenda
2. Kennismaking
3. Uitleg doel en visie perspectiefonderzoek
4. Uitleg over manier waarop opvoedingsbesluit wordt genomen en over de Beoordelingsboog
5. Toelichting rol pleegzorgbegeleider
6. Vraag aan alle partijen om in te stemmen met start perspectiefonderzoek
7. Belang van samenwerking uitleggen, verwachtingen uitvragen en (indien nodig/mogelijk) samenwerkingsafspraken maken
8. Inventariseren zorgpunten en sterke punten van het kind en het gezin, en de hulpvraag van de ouder
9. Doelen voor kind, ouders en pleegouders afspreken voor in het hulpverleningsplan
10. Afspraken over contactregeling
11. Afspraken over vervolg zorgteam (doel/deelnemers/frequentie/ieders taken en verantwoordelijkheden)
12. Datum tussenevaluatie afspreken
13. Korte terugblik op de bijeenkomst en rondvraag

Als bij punt 6 alle partijen instemmen, wordt de agenda vervolgd. Als dit niet zo is, wordt er eerst gewerkt aan instemming, en wordt een extra zorgteamoverleg gepland om de volgende agendapunten te bespreken.

Twee onderdelen uit de agenda, namelijk de uitleg over het opvoedingsbesluit en de Beoordelingsboog, en het maken van het hulpverleningsplan, worden hieronder nader toegelicht.

Manier waarop opvoedingsbesluit wordt genomen en de Beoordelingsboog

De pleegzorgbegeleider licht toe hoe hij tot een advies over het opvoedingsbesluit komt, en hoe dat besluit uiteindelijk wordt genomen. Om een goed advies te kunnen geven over het toekomstperspectief verzamelt hij vanaf de start van de pleegzorgplaatsing informatie over het kind, de ouders en hun netwerk. Dit doet hij in dialoog met het kind, de ouders, de pleegouders en betrokkenen uit het (formele) netwerk van kind en ouders. Een hulpmiddel om deze informatie te ordenen is de [Beoordelingsboog](#). Meer informatie hierover vindt u in hoofdstuk 5. Spirit heeft een formulier 'Terugkeer naar huis' ontwikkeld dat ook is opgenomen in hoofdstuk 5. In het gesprek met het zorgteam kan de pleegzorgbegeleider de Beoordelingsboog laten zien aan het kind en de ouders, en toelichten welke informatie er al is en welke informatie ontbreekt en hoe deze verzameld zal worden. De pleegzorgbegeleider vraagt ook altijd aan de ouders hoe zij de startsituatie zien, en welke veranderingen zij daarbij nodig achten. Hiertoe kan de pleegzorgbegeleider ook samen met hen een Beoordelingsboog invullen.

Tijdens dit zorgteamoverleg wordt ook een afspraak gemaakt over de termijn tot aan de perspectiefbepaling (dit wordt mede vastgelegd in het hulpverleningsplan). Het principe bij de besluitvorming is: hoe jonger het kind, hoe korter de termijn van besluitvorming moet zijn. Het uitgangspunt is dat binnen een half jaar tot een jaar duidelijk kan zijn of de ouder voldoende opvoedingscapaciteiten bezit, en daarmee de doelen wel of niet zijn behaald, om het kind terug naar huis te kunnen plaatsen. Dit is een korte periode en vraagt vanaf de eerste dag om tempo van alle partijen. Tot aan de perspectiefbepaling is er nog geen besluit genomen en blijft er onzekerheid over het perspectief. Dit is een belangrijke boodschap voor alle betrokken partijen die herhaaldelijk in het proces gegeven dient te worden.

Bij netwerkpleegzorg kan het onderzoek naar het toekomstperspectief bemoeilijkt worden door de sterke loyaliteit van zowel ouders als pleegouders aan het kind en het beeld dat ze van elkaar hebben ('Ik gun mijn zus haar kind terug' of 'Mijn zus krijgt haar kind echt niet terug'). Het belang van het kind staat centraal in het advies over het opvoedingsbesluit. Om iedereen mee te krijgen in het uiteindelijke advies is het belangrijk om dit van het begin af aan te communiceren aan alle betrokkenen.

Hulpverleningsplan

Om een hulpverleningsplan te kunnen maken, is het belangrijk om te weten welke veranderingen er nodig zijn om het kind weer thuis te kunnen laten wonen. Belangrijke vragen daarbij zijn: Wat is de aanleiding voor de pleegzorgplaatsing? Wat zijn de kernproblemen? Wat zijn de sterke kanten en hulpbronnen? Wat is de beoogde situatie? Op basis daarvan kunnen de benodigde veranderingen geformuleerd worden. De veranderingen zijn niet alleen de randvoorwaarden voor opvoeding en verzorging (huisvesting, aanpak van verslaving, aanpak van schulden), maar ook de interactie tussen de ouders en hun kind. De centrale vraag is: Wat heeft het kind nodig om weer thuis te kunnen wonen? Het is belangrijk dat de pleegzorgbegeleider van tevoren bedenkt welke vaardigheidstekorten en risicofactoren de hoogste prioriteiten hebben, en hoe hij ouders hier eventueel voor kan motiveren om aan deze doelen te werken. In gedwongen kader is het belangrijk om de voorwaarden die door de kinderrechter en de jeugdbeschermer gesteld zijn daarin mee te nemen.

Naast de vraag wat er nodig is voor terugkeer naar huis, is het belangrijk om met elkaar te kijken hoe het kind zich ontwikkelt en wat hij daarvoor nodig heeft in het pleeggezin en in het contact met zijn ouders. Gezamenlijk wordt geïnventariseerd welke ondersteuningsbehoefte het kind heeft en welke aanvullende ondersteuning er eventueel voor de ouders en de pleegouders nodig is om deze ondersteuning te kunnen bieden.

De pleegzorgbegeleider zorgt in dialoog met de ouders en de pleegouders voor gezamenlijk gedragen doelen ten aanzien van een mogelijke terugplaatsing en – daarmee samenhangend – een gezamenlijk gedragen werkwijze. Hij formuleert de doelen met alle partijen samen, zorgt dat zij eigenaar zijn van de doelen door prioriteit te geven aan doelen waar zij mee willen starten. De pleegzorgbegeleider helpt het kind, de ouders en de pleegouders zoveel mogelijk om zelf goede doelen te stellen. Bijvoorbeeld door hun te vragen de volgende zin aan te vullen: 'Ik zou graag...'. Bij het formuleren van doelen gaat de pleegzorgbegeleider als volgt te werk:

- Stel doelen die aansluiten bij de mogelijkheden van de (pleeg)ouders.
De pleezorgbegeleider zorgt ervoor dat de doelen haalbaar zijn voor de (pleeg)ouder. Zo creëert hij successen. Hij voorkomt zo ook dat (pleeg)ouders achteraf het idee hebben dat ze nooit een plan hebben gemaakt.
- Beschrijf doelen in termen van concreet en observeerbaar gedrag.
Door doelen te beschrijven in termen van concreet en observeerbaar gedrag, voorkomt de pleezorgbegeleider dat doelen zo groot en algemeen gesteld zijn dat er moeilijk concrete acties aan gekoppeld kunnen worden.
- Stel realistische en haalbare doelen die op relatief korte termijn te bereiken zijn.
- Formuleer positieve doelen in begrijpelijke taal.
Positief geformuleerde doelen -- in termen van competentievergroting – helpen om de (pleeg)ouder voor een doel te motiveren. Veel zinnen met ‘niet’ of ‘geen’ kunnen ook in positieve termen geformuleerd worden. Positief geformuleerde doelen zijn belangrijk omdat dit (pleeg)ouders helpt te zien hoe zij zich in de toekomst willen gedragen. Een negatief geformuleerd doel – bijvoorbeeld ‘ik wil mijn kind niet meer verwaarlozen’ – zegt weinig over welke verandering (pleeg)ouders willen realiseren. Het helpt hen meer om een doel te formuleren als ‘ik wil mijn kind een compliment kunnen geven als hij iets goeds gedaan heeft’ of ‘ik kan weer zelf voor mijn kind zorgen’.
- Koppel aan elk doel een concrete aanpak.
Aan elk doel worden concrete werkpunten gekoppeld, bijvoorbeeld: moeder staat op tijd op voor de kinderen, zorgt dat zij op tijd op school komen, doet boodschappen en bereidt maaltijden voor de kinderen, wast hun kleren, zorgt dat de kinderen op tijd naar bed gaan, et cetera. De pleezorgbegeleider beschrijft samen met de (pleeg)ouders welke stappen zij gaan zetten voor ieder werkpunt en wie hen op welke manier gaat helpen bij het behalen van de werkpunten.
- Prioriteer de doelen.
Het stellen van prioriteiten is niet altijd gemakkelijk wanneer uit de analyse veel problemen en dus veel mogelijke doelen blijken. Bij het prioriteren houdt de pleezorgbegeleider in het oog welke doelen het meest realistisch zijn en welke doelen het meest bijdragen aan een veilige en stabiele plek voor het kind.
- Vertaal de doelen in concrete uitkomsten.
Door doelen te beschrijven in concrete uitkomsten (indicatoren), kan de pleezorgbegeleider evalueren in hoeverre de doelen behaald zijn. Dit doet hij met behulp van *Goal Attainment Scaling* (GAS) (Kiresuk & Sherman, 1968). Met GAS-scores kan de pleezorgbegeleider in de eindrapportage aangeven in hoeverre de (pleeg)ouder is geslaagd om de verschillende doelen te behalen:
 - Niveau -1: Het doel is helemaal niet bereikt, er is sprake van achteruitgang
 - Niveau 0: Het doel is niet bereikt, de situatie is niet veranderd
 - Niveau +1: Er heeft enige groei plaatsgevonden
 - Niveau +2: Het doel is geheel bereikt.

De doelen én de middelen die worden ingezet om deze doelen te behalen, legt de pleezorgbegeleider vast in een hulpverleningsplan. Samengevat bestaat het hulpverleningsplan uit de volgende onderdelen:

1. Aanleiding voor pleezorgplaatsing en kernproblemen
2. Hulpbronnen en sterke kanten (in kind, ouders en pleegouders en netwerk van beiden)
3. Beoogde situatie (waardoor kind weer thuis kan wonen / gedragsverandering en randvoorwaarden)
4. Doelen kind en aanpak kind (inzet netwerk/hulp)
5. Doelen ouders en aanpak ouders (inzet netwerk/hulp)
6. Doelen pleegouders en aanpak pleegouders (inzet netwerk/hulp)
7. Samenwerkingsafspraken ouders-pleegouders en hun netwerk rondom het kind
8. Samenwerkingsafspraken pleezorgbegeleider en professionals rondom kind, ouders en pleegouders
9. Veiligheidsafspraken op basis van de veiligheidschecklist
10. Afspraken tussentijds evalueren en termijn volgende afspraak
11. Termijn voor te nemen opvoedingsbesluit

8.3 Hulp aan ouders

In deze fase creëert de pleegzorgbegeleider de randvoorwaarden die bijdragen aan het draagbaar maken van de plaatsing voor ouders door middel van: helderheid over het perspectief, veel aandacht voor de positie en bijdrage van de ouders, gedeelde besluitvorming en duidelijke afspraken over doelen, termijnen en randvoorwaarden voor terugplaatsing. De pleegzorgbegeleider (of ouderbegeleider) vertelt ouders duidelijk wat de reden is voor de pleegzorgplaatsing en helpt hen om doelen op te stellen (in gedragstermen). Hij is eerlijk en duidelijk over de veranderingen (in gedragstermen) en de termijn waarop deze bereikt moeten zijn om thuisplaatsing te kunnen realiseren. Een techniek voor gedeelde besluitvorming staat in hoofdstuk 5.

Op basis van de gestelde doelen is het belangrijk dat ouders, kinderen en andere betrokkenen (intensieve) hulp krijgen bij de veranderingen die nodig zijn om weer thuis te gaan wonen. Intensieve hulp aan ouders gericht op opvoedingsondersteuning en eventuele persoonlijke problemen vergroot de kans op terugplaatsing van hun kind naar huis (Fraser, Walton, Lewis, Pecora & Walton, 1996). Ondersteuning en begeleiding van ouders is de verantwoordelijkheid van ouders en de professional uit de wijk (in vrijwillig kader) of de jeugdbeschermer (in gedwongen kader), tenzij hier andere afspraken over zijn gemaakt. De pleegzorgaanbieder en de gecertificeerde instelling kunnen afspreken dat de begeleiding van ouders wordt uitgevoerd door de pleegzorgaanbieder. De pleegzorgbegeleider heeft altijd de professionele verantwoordelijkheid om te signaleren of ouders de juiste ondersteuning en begeleiding krijgen en zo nodig de jeugdbeschermer of de professional uit de wijk hierover te bevragen. Ouders kunnen op verschillende manieren hulp krijgen: rondom de begeleide contacten met hun kind, of door aanvullende hulp daarbuiten.

Begeleide contacten

De begeleide contacten van ouders bieden voor de ouderbegeleider of de pleegzorgbegeleider een goede kans om te gaan werken aan het versterken van vaardigheden van ouders rondom positieve betrokkenheid bij hun kind. De ouder heeft recht op begeleiding bij het contact, om de kwaliteit van het contact met het kind te verbeteren. De ouderbegeleider of pleegzorgbegeleider bereidt de contactmomenten voor met de ouders en evalueert ze, met als doel ze zo goed mogelijk te laten verlopen. De observaties van de ouderbegeleider of pleegzorgbegeleider tijdens de contactmomenten zullen worden meegewogen in de keuze of terugkeer naar de ouders een mogelijkheid is. De begeleiding bestaat uit drie onderdelen:

1. Voorbereiding met ouders

De ouders moeten worden voorbereid op een aantal praktische zaken rondom het contact. Ook moet voor hen duidelijk zijn dat het contact gebruikt zal worden om de interactie tussen ouder en kind te observeren, en dat deze observaties meewegen in de keuze van het perspectief. De pleegzorgbegeleider zal met de ouders bespreken welk gedrag van hen verwacht zal worden.

Daarnaast is het van belang dat er met de ouders wordt besproken wat zij met het kind willen gaan doen. Om de contactregeling zoveel mogelijk te laten slagen, is het van belang dat de kwaliteit van de contactmomenten tussen ouder en kind goed is. De kans op een geslaagd contact wordt vergroot door de activiteit te laten aansluiten op de interesse van het kind, zijn leeftijd, het aantal kinderen dat meedoet en het (vaardigheid)niveau van de ouders.

2. Begeleiden en observeren tijdens contact

Tijdens de contactmomenten kan de ouderbegeleider of pleegzorgbegeleider de interactie tussen ouder en kind observeren. Om een observatie goed te kunnen interpreteren, is het van belang om op drie dingen te letten: de situatie, het gedrag van het kind, en de reactie van de ouder hierop (gevolgen die het gedrag van het kind heeft). De ouderbegeleider of pleegzorgbegeleider verzamelt informatie over de situatie, het gedrag en de consequenties (SRC: Stimulus, Respons, Consequenties). Behalve te observeren kan de ouderbegeleider of pleegzorgbegeleider ouders ook begeleiden bij het contact, bijvoorbeeld door hen te helpen bij het opstarten van samen spelen, door positieve interacties te bekrachtigen en door negatieve interacties bij te sturen.

3. Nabespreking met ouders

Na afloop van de ontmoeting is het van belang om het contact te evalueren met de ouders. In deze nabespreking kan worden besproken hoe de ouders het contact hebben ervaren, welke gevoelens een rol hebben gespeeld, wat ze gedaan hebben, wat goed ging, wat ze een volgende keer graag anders zouden zien en hoe een volgende ontmoeting ingevuld kan worden. Zo kan de nabespreking van een contactregeling een voorbereiding op een volgend contactmoment zijn.

De ouderbegeleider of pleegzorgbegeleider kan in de nabespreking ook zijn observaties bespreken met de ouders. Welke zaken vond hij goed verlopen in de interactie tussen ouder en kind? Welke dingen gingen er minder goed? Vanuit deze observaties wordt er met de ouders gebrainstormd over wat zij anders zouden kunnen doen. Deze vaardigheden kunnen vervolgens met de ouder uitgetoetst worden. Op die manier kan het begeleid contact gebruikt worden om ouders te versterken in hun opvoedingsvaardigheden.

Aanvullende hulp

Naast de begeleiding bij het contact met hun kind kan er aan de ouders aanvullende hulp geboden worden om de veranderingen te realiseren die nodig zijn voor thuisplaatsing. Dit kan hulp zijn bij de persoonlijke problematiek van ouders, zoals psychiatrische hulp, verslavingszorg of schuldhulpverlening. Daarnaast kunnen ouders intensieve hulp nodig hebben bij de opvoeding. Hiervoor zijn verschillende effectieve interventies beschikbaar. We noemen hierna de effectieve interventies die gericht zijn op ernstige gedragsproblemen van het kind, problematische gehechtheid of kindermishandeling, omdat dat veelvoorkomende problemen bij pleegkinderen en hun ouders zijn:

- Is er sprake van *ernstige gedragsproblemen* bij het kind, dan is het bij kinderen tot 12 jaar het meest effectief om een oudertraining in te zetten. Levert deze onvoldoende op, dan is het nodig om kinderen van 8 tot 12 jaar óók cognitieve gedragstherapie aan te bieden. Bij jongeren vanaf 12 jaar is het het meest effectief om cognitieve gedragstherapie en een multisysteeminterventie in te zetten. Meer informatie over welke specifieke interventies de pleegzorgbegeleider kan inzetten, staat in de Richtlijn Ernstige Gedragsproblemen (richtlijnenjeugdhulp.nl).
- *Problematische gehechtheid* tussen kind en ouder: er zijn verschillende erkende interventies in Nederland die de ontwikkeling van veilige gehechtheid bij jonge kinderen (tot en met 7 jaar) stimuleren door te werken aan het opvoedgedrag van de ouder: VIPP-SD, Ouder-baby-interventie, Basic Trustmethode, PCIT en K-VHT. In de Databank Effectieve Jeugdinterventies is één interventie erkend als ‘effectief volgens eerste aanwijzingen’ die ook geschikt is voor kinderen ouder dan 7 jaar: de Integratieve Therapie voor Gehechtheid en Gedrag (ITGG). In de Richtlijn Problematische Gehechtheid zijn tevens handvatten opgenomen die de pleegzorgbegeleider kan inzetten om de gehechtheid tussen ouders en kind te verbeteren (zie verder richtlijnenjeugdhulp.nl).
- *Kindermishandeling*: meer informatie over de hulp die nodig is na kindermishandeling staat in de gelijknamige richtlijn op richtlijnenjeugdhulp.nl. Hierin staan interventies om de opvoedingsvaardigheden van ouders te verbeteren, interventies om de veiligheid in het gezin te vergroten en interventies om de schade bij het kind te behandelen.

Zie voor effectieve interventies bij andere problemen richtlijnenjeugdhulp.nl of de Databank Effectieve Jeugdinterventies (nji.nl/nl/databanken/databank-effectieve-jeugdinterventies).

8.4 Begeleiding van pleegezinnen

Ook in fase 2 is het belangrijk om pleegezinnen te helpen het kind een veilige en stabiele plek te geven zolang het bij hen in huis woont. Opvoedingsondersteuning voor pleegouders is van belang om het kind de juiste ondersteuning en behandeling in het pleeggezin te bieden. Voor meer informatie daarover, zie [hoofdstuk 7](#).

In deze fase is het daarnaast belangrijk om pleegouders ook te begeleiden bij wat hun rol is in het traject van perspectiefbepaling. Zij moeten weten dat er heel hard wordt gewerkt om het kind weer thuis te laten wonen en wat zij kunnen doen om het kind en de ouders daarbij van dienst te zijn. Als bij netwerkpleegzorg de relaties tussen ouders en pleegouders goed zijn, kan de pleegzorgbegeleider met pleegouders en het netwerk verkennen welke bijdrage zij kunnen leveren aan de mogelijkheden van terugkeer naar huis. De pleegzorgbegeleider informeert de pleegouders over de voortgang van het traject. Het is belangrijk dat hij daarbij steeds de boodschap geeft dat het perspectief nog open ligt. Hij kan en mag geen boodschappen geven of beloftes doen die wijzen op een mogelijke uitkomst van het perspectiefonderzoek. Wel kan hij met de pleegouders de verschillende mogelijke uitkomsten bespreken, en wat dat zou kunnen betekenen voor hun rol, en de impact voor het hele gezin (‘Wat als het kind terug naar huis kan?’ en ‘Wat als het kind niet terug naar huis kan?’).

8.5 Informatie verzamelen

Bij het nemen van een opvoedingsbesluit zijn verschillende criteria van belang, waarbij het ontwikkelingsbelang van het kind centraal staat. Bij de verschillende criteria kan gedacht worden aan de wens van de ouders en het kind, de reden voor de uithuisplaatsing, de hulpverleningsgeschiedenis, de resultaten wat betreft de beoogde doelen (veranderingen die nodig zijn voor terugplaatsing en die leiden tot gewenste ontwikkelingsuitkomsten), de competenties van de ouders, beschermende en risicofactoren bij ouders, pleegouders en kind en psychosociale omgevingsfactoren (zie ook de [Beoordelingsboog](#) in hoofdstuk 5). De pleezorgbegeleider gaat over de criteria in gesprek met de ouders, het kind, de pleegouders en de professionals die betrokken zijn bij de ouders en/of de pleegouders en hij benut de individuele begeleiding van de ouders en de pleegouders hierbij. De pleezorgbegeleider realiseert zich bij netwerkpleezorg dat de mening die ouders en pleegouders over elkaar hebben gekleurd kan zijn door hun gezamenlijke verleden. De pleezorgbegeleider en de jeugdbeschermer maken duidelijke afspraken over wie deze gesprekken voert en door wie de wens van het pleegkind wordt vertegenwoordigd als het kind deze nog niet zelf kan verwoorden (zo nodig door een bijzonder curator). Het is belangrijk dat de pleezorgbegeleider gedurende het traject goed afstemt met de betrokken hulpverleners en de vinger aan de pols houdt met betrekking tot de voortgang. Daarnaast wordt er ook verkend naar welke gevolgen het opvoedingsbesluit heeft voor de welzijn van de andere kinderen in het gezin.

8.6 Voortgang evalueren

In fase 2 wordt de voortgang met regelmaat geëvalueerd. In het hulpverleningsplan zijn hierover afspraken vastgelegd. Het is belangrijk om regelmatig en systematisch bij te houden of de beoogde voortgang daadwerkelijk plaatsvindt: Verloopt de hulp volgens plan? Wordt er vooruitgang geboekt op de te behalen doelen? Wat belemmert het bereiken van verandering? Het is belangrijk dat ouders gedurende het traject weten welke vooruitgang ze al dan niet boeken, bijvoorbeeld met behulp van GAS-scores. Dit biedt hun duidelijkheid over waar zij in het traject staan en in hoeverre het perspectief 'naar huis' realistisch is. Het uiteindelijke advies mag geen verrassing zijn. Dat betekent dat degene die ouders hulp biedt regelmatig met hen reflecteert op de doelen en dit ook bespreekt met de pleezorgbegeleider. Met name bij netwerkpleezorg is het belangrijk dat de pleezorgbegeleider ook investeert in realistische verwachtingen bij pleegouders, omdat zij vaak al een duidelijke mening hebben over de gewenste uitkomst. Als zij goed op de hoogte zijn van de voortgang, zal het uiteindelijke advies ook voor hen geen verrassing zijn.

Halverwege de termijn van het opvoedingsbesluit wordt het hulpverleningsplan in het zorgteam geëvalueerd (of vaker indien nodig). De pleezorgbegeleider bereidt dit goed voor:

- Hij nodigt ook degene die hulp aan ouders biedt uit voor (een deel van) het evaluatiegesprek. Het is belangrijk dat diegene weet wat de doelen voor het gezin zijn, en waarom er voor deze vorm van hulpverlening gekozen is.
- Hij bereidt het gesprek met de ouders voor, zodat zij weten welke boodschap hij gaat brengen.
- Hij bereidt het gesprek met de pleegouders voor, zodat zij iets positiefs tegen de ouders kunnen zeggen, dit is helpend in de (prille) samenwerking.
- Hij zorgt ervoor dat alle deelnemers het hulpverleningsplan hebben, en dat de doelen daarin voor iedereen duidelijk zijn.

Tijdens het tussentijdse evaluatie worden de doelen en activiteiten uit het hulpverleningsplan besproken en waar nodig bijgesteld of aangevuld. De volgende vragen aan ouders en kinderen kunnen daarbij behulpzaam zijn:

1. Wat is er al bereikt? Welke successen zijn er al geboekt?
2. Wat is er nog niet bereikt?
3. Wat werkt er tegen bij het behalen van de doelen?
4. Wat is er nog nodig om de doelen te bereiken?
5. Wie kan of kunnen helpen om de doelen te bereiken?
6. Zijn er nieuwe doelen die moeten worden toevoegt?

Als het traject niet loopt zoals gehoopt of gepland, is het belangrijk om goede afspraken te maken over welke veranderingen er nodig zijn. Bijvoorbeeld als de helft van de tijd verstreken is en er nog onvoldoende vooruitgang is geboekt. Het is dan noodzakelijk om een tandje bij te zetten om doelen

alsnog te gaan halen. Naast de doelen, bespreekt de pleegzorgbegeleider ook de Beoordelingsboog met het zorgteam. Welke informatie heeft hij al verzameld? Herkennen ouders dit? Wat is er nog nodig om voldoende informatie te hebben voor het advies? Op basis van het gesprek kan het hulpverleningsplan zo nodig worden bijgesteld. De evaluatie eindigt met concrete afspraken over wie wat gaat doen en wanneer de volgende bijeenkomst van het zorgteam is.

Bij het zorgteamoverleg over de evaluatie van het hulpverleningsplan staan verschillende onderwerpen op de agenda, zie onderstaand kader.

Agenda evaluatie hulpverleningsplan:

1. Welkom, doel overleg en vaststellen agenda
2. Eerste ervaringen bespreken (Hoe gaat het met het kind? Hoe ervaren ouders en pleegouders het?)
3. Samenwerking tussen ouders en pleegouders (samenwerkingsafspraken zo nodig bijstellen)
4. Voortgang op de doelen (zie bovenstaande vragen)
5. Toelichting op welke informatie is verzameld en welke nog ontbreekt (aan de hand van de Beoordelingsboog)
6. Doelen formuleren voor de komende tijd
7. Afspraken invulling ouderbegeleiding en pleegouderbegeleiding
8. Afspraken vervolgtraject (wie doet wat) en datum perspectiefgesprek
9. Korte terugblik op de bijeenkomst
10. Rondvraag

Tot aan de perspectiefbepaling is er nog geen besluit genomen en blijft er onzekerheid over het perspectief. Dit is een belangrijke boodschap voor alle betrokken partijen die gedurende het proces herhaaldelijk gegeven dient te worden.

8.7 Perspectiefgesprek

Vorbereiding

Als de afgesproken termijn is bereikt, formuleert de pleegzorgbegeleider een advies over het opvoedingsbesluit, eventueel met behulp van de Beoordelingsboog. De pleegzorgbegeleider vult in eerste instantie zelf de Beoordelingsboog in en legt hem voor aan zijn gedragswetenschapper en/of aan het team van pleegzorgbegeleiders. De boog dwingt de pleegzorgbegeleider om elke factor te scoren, om uiteindelijk in samenspraak met zijn collega's transparant te maken en te onderbouwen op basis van welke argumenten hij tot een advies komt. Ook vraagt de pleegzorgbegeleider aan de jeugdbeschermer om de Beoordelingsboog in te vullen. De pleegzorgbegeleider en de jeugdbeschermer vergelijken vervolgens hun uitkomsten en beargumenteren de overeenkomsten en de verschillen. Op basis van deze gewogen systematische analyse komt de pleegzorgbegeleider tot zijn advies. Een pleegzorgbegeleider dient pas te adviseren tot permanente pleegzorgplaatsing wanneer:

- er een half jaar uithuisplaatsing is geweest, in combinatie met intensieve ondersteuning van het kind en zijn ouders (bij voorkeur voorafgegaan door een half jaar intensieve ambulante hulp in de thuissituatie);
- de veranderingen die nodig zijn voor de terugplaatsing niet zijn gerealiseerd en daarmee de doelen niet zijn behaald;
- er geen concrete aanwijzingen zijn dat de doelen binnen een voor het kind aanvaardbare termijn alsnog worden gerealiseerd.

Voordat de pleegzorgbegeleider het advies geeft, heeft hij eerst contact met de medewerker uit het wijkteam of de jeugdbeschermer om ervoor te zorgen dat zij eenduidige boodschappen geven en ook in de te nemen vervolgstappen op één lijn liggen. De pleegzorgbegeleider bespreekt het advies eerst individueel met het kind, de ouders en de pleegouders. Als het advies 'slecht nieuws' is voor een van de betrokkenen, roept dit ongetwijfeld veel emoties op. Als de individuele gesprekken al voor het zorgteamoverleg hebben plaatsgevonden, is er tijdens het zorgteamoverleg wellicht meer ruimte om andere zaken te bespreken. De pleegzorgbegeleider bereidt het zorgteamoverleg voor door een agenda te maken met de belangrijkste gespreksonderwerpen.

Zorgteamoverleg

Na de individuele gesprekken bespreekt de pleegzorgbegeleider het advies met kind, ouders en pleegouders in het zorgteamoverleg. Het gesprek van het zorgteam wordt als markeringsmoment benut. Het opvoedingsbesluit is een keerpunt in de pleegzorg: door het besluit gaat er echt iets veranderen. Het is belangrijk om een duidelijke boodschap te geven, zodat iedereen weet waar hij aan toe is. Ook als dit een moeilijke boodschap is. Naast het advies worden er in het zorgteam ook afspraken gemaakt over de samenwerking en de invulling van fase 3 (wat gaat er veranderen?). Als een van de betrokkenen niet bij het zorgteamoverleg aanwezig kan zijn, wordt hij binnen een week geïnformeerd, zodat iedereen dezelfde boodschap heeft (denk ook aan het kind!).

Bij het perspectiefgesprek in het zorgteam staan verschillende onderwerpen op de agenda, zie onderstaand kader.

Agenda bij advies terug naar thuis:

1. Welkom, vaststellen agenda en doel overleg
2. Het advies (inclusief onderbouwing). Welke doelen zijn behaald? Welke doelen zijn nog niet (volledig) behaald en waar moet nog aan gewerkt worden?
3. Wat betekent dit advies voor het vervolg? Wat hebben ouders nodig voor een succesvolle thuisplaatsing? Welke afspraken maken we daarover?
4. Afspraken over hoe lang het traject tot daadwerkelijke thuisplaatsing gaat duren
5. Afspraken over het vervolgtraject en hoe de contacten uitgebreid kunnen worden
6. Wie informeert wanneer het kind (indien het er zelf niet bij is) of andere afwezig?
7. Datum volgende bijeenkomst
8. Korte terugblik op de bijeenkomst en rondvraag

Agenda bij advies lang verblijf:

1. Welkom, vaststellen agenda en doel overleg
2. Het advies (inclusief onderbouwing): doelen van het traject bespreken en toelichten dat deze niet (volledig) zijn behaald
3. Erkenning inspanningen ouders en ruimte voor emoties van alle betrokkenen
4. Afspraken vervolgtraject en contactregeling. Wat betekent dit advies voor het vervolg? Welke begeleiding is er gewenst voor kind, ouders en pleegouders?
5. Wie informeert wanneer het kind (indien het er zelf niet bij is) of andere afwezig?
6. Datum volgende bijeenkomst
7. Korte terugblik op de bijeenkomst en rondvraag

Het juridisch kader (vrijwillig of gedwongen plaatsing) bepaalt mede het gewicht van het advies van de pleegzorgbegeleider. In het vrijwillig kader is het een advies aan de ouders. Zij bepalen zelf of en wanneer zij hun kind weer thuis willen hebben. Bij een ots heeft de mening van de pleegzorgbegeleider de status van een advies aan de jeugdbeschermer. Het streven is een nauwe samenwerking waarin zij consensus bereiken over het opvoedingsbesluit (meer informatie over de samenwerking tussen de pleegzorgbegeleider en de jeugdbeschermer staat in paragraaf 6.7 onder het kopje 'Samenwerking tussen pleegouders, ouders en anderen'). De jeugdbeschermer adviseert de kinderrechter. De kinderrechter neemt de uiteindelijke beslissing over het toekomstperspectief van het kind. De pleegzorgbegeleider kan de jeugdbeschermer helpen bij het informeren van de kinderrechter door middel van een gedegen advies en rapportage en door aanwezig te zijn bij de zitting.

Na het opvoedingsbesluit is er altijd ondersteuning nodig voor het kind, de ouders en de pleegouders: óf bij de thuisplaatsing óf bij de permanente pleegzorgplaatsing. Meer informatie over deze ondersteuning staat in [hoofdstuk 9](#).

9 Fase 3 Terug naar huis versus lang verblijf pleeggezin

'Terug met betere kansen'

Creëren van een veilige en stabiele plek voor het kind bij zijn ouders

Goed afscheid nemen van het pleeggezin

Stimuleren van een gezamenlijke wereld voor het kind

of *'Samen een kind grootbrengen'*

Creëren van een veilige en stabiele plek voor het kind in het pleeggezin

Stimuleren van een gezamenlijke wereld voor het kind

9 Fase 3 Terug naar huis versus lang verblijf pleeggezin

9.1 Inleiding

Als het opvoedingsbesluit is genomen en met alle partijen is besproken, start fase 3. Daarin wordt óf gewerkt aan het weer thuis wonen van het kind óf aan een stabiele plaatsing van het kind in het pleeggezin voor langere tijd. De stappen die daarvoor nodig zijn, worden in dit hoofdstuk beschreven. Wanneer in het perspectiefgesprek niet gelukt is om doelen te stellen voor de komende tijd (zie hoofdstuk 8) zal hier bij de start van fase 3 mee begonnen worden.

9.2 Terug naar huis

Het uitgangspunt van pleegzorg is in eerste instantie dat een kind weer terugkeert bij zijn ouders. Wanneer de pleegzorgbegeleider het onderzoek naar het perspectief heeft afgerond en er in het opvoedingsbesluit besloten is dat het kind weer terug naar huis gaat, zal de pleegzorgbegeleider (of de ouderbegeleider) doelgericht met de ouders toewerken naar een thuisplaatsing. Bij een machtiging uithuisplaatsing is van belang dat de kinderrechtster instemt met de thuisplaatsing. Over hoe het traject van thuisplaatsing vorm zal krijgen, worden met ouders en pleegouders afspraken gemaakt. Dit is een traject op maat en afhankelijk van de behoeften van de ouders en het kind. Het traject zal in een paar maanden worden opgebouwd, van een dag en een keer logeren, tot een weekend en een volledige week. Een goede overgang van het pleeggezin naar het ouderlijk gezin, afgestemd op het individuele kind, is van groot belang voor alle betrokkenen.

Ouders voorbereiden op terugplaatsing

Om herhaling van de problemen die geleid hebben tot de uithuisplaatsing te voorkomen zal de pleegzorgbegeleider of ouderbegeleider de terugplaatsing goed met de ouders moeten voorbereiden. Daarbij zal een pleegzorgbegeleider vaststellen welke ondersteuning of vervolgondersteuning er nodig is, zodat de hereniging voor het kind positief uitpakt. Na het opvoedingsbesluit bespreekt de pleegzorgbegeleider of de ouderbegeleider met de ouders hoe zij met elkaar aan de veranderingen gaan werken die nog nodig zijn voor thuisplaatsing en een zo goed mogelijke overgang van het kind naar huis. Er wordt een plan van aanpak gemaakt, met daarin de concrete doelen en de aanpak om die doelen te realiseren. Daarbij staat intensieve begeleiding om te voorkomen dat oude patronen terugkeren centraal: actieve begeleiding bij het hervatten van de opvoeding en zicht hebben op andere gezinsproblemen (verslaving, schulden, ziekte) die weer de kop op kunnen steken. Om het plan van aanpak te kunnen maken, moet de pleegzorgbegeleider of ouderbegeleider zicht krijgen op de mogelijkheden van de ouders. Wat gaat er goed, hoe kunnen zij de versterkte of nieuw geleerde vaardigheden toepassen en wat kunnen zij nog aanpassen om de terugkeer van hun kind in het gezin te vergemakkelijken? De inzichten die zijn opgedaan in de eerdere hulp aan ouders en het perspectiefonderzoek, zullen hiervoor worden benut.

Een van de dingen die thuis op orde moeten zijn, voordat het kind weer terug naar huis kan, is de dagelijkse routine in het gezin. Het Interview Dagelijkse Routine (IDR) geeft de pleegzorgbegeleider informatie over het functioneren van de ouders in het dagelijks leven. Deze informatie kan hij gebruiken om de doelen aan te scherpen op wat er nog nodig is om de thuisplaatsing van het kind te realiseren. Door het IDR kan vastgesteld worden of er voldoende veiligheid en structuur in het gezin aanwezig is om de terugplaatsing voort te zetten. Als blijkt dat er in het gezin vrijwel geen vaste structuren bestaan, wordt ervoor gekozen eerst samen met de ouders een nieuwe dagelijkse routine op te zetten die meer veiligheid biedt aan het kind.

Bij elk onderdeel van het interview wordt aan de ouder gevraagd of hij hierover tevreden is of dat in dit onderdeel wensen tot verandering liggen. Als die er zijn, wordt gevraagd naar hoe de ouder het graag zou willen zien. De pleegzorgbegeleider vraagt de ouder ook hoe de huidige situatie verschilt ten opzicht van de situatie voor de uithuisplaatsing van het kind. Als de ouder over de huidige situatie meer tevreden is, staat de pleegzorgbegeleider stil bij wat ervoor nodig is om dit ook na de terugplaatsing vast te houden. Voor meer informatie over de IDR zie hoofdstuk 5.

Pleeggezin voorbereiden op afscheid

Dat het kind weer thuis gaat wonen, betekent dat hij afscheid neemt van het pleeggezin. Of in het geval van een netwerkplaatsing, afscheid neemt van zijn woonplek, en daarmee van zijn pleegouders in hun rol van opvoeders. Hun rol wordt weer anders ingevuld. De pleegzorgbegeleider begeleidt de pleegouders in het loslatingsproces en bespreekt met hen hoe zij op een goede manier afscheid kunnen nemen van het kind en het opvoederschap weer kunnen overdragen aan de ouders. In deze begeleiding wordt ook besproken hoe de andere kinderen in het gezin bij het afscheid worden betrokken. Hoe het afscheid concreet wordt georganiseerd, wordt met het pleeggezin besproken. Als een kind voor een langere periode in een pleeggezin heeft gewoond en de pleegouders intensief voor het kind hebben gezorgd, is het kind (hoogst waarschijnlijk) een hechtingsrelatie met hen en andere gezinsleden aangegaan. Om deze reden is het van belang dat zij in contact blijven met het kind. Het contact tussen pleeggezin en kind is een belangrijk thema dat de pleegzorgbegeleider bespreekt met het kind, de ouders en de pleegouders. Hij bespreekt minimaal welke vorm van contact de pleegouders na de terugplaatsing voor zichzelf weggelegd zien, wie in het netwerk van de pleegouders belangrijk zijn voor het kind, en hoe zij contact met het kind kunnen onderhouden. Tijdens dit gesprek onderstreept de pleegzorgbegeleider het belang van het contact voor zowel het kind als de ouder. Indien gewenst kunnen pleegouders een ondersteunende rol aan de ouders blijven bieden, bijvoorbeeld door weekendopvang of vakantieopvang. Daarbij is het belangrijk om de frequentie en de vorm van het contact af te stemmen op de behoeften en de ontwikkeling van het kind. Bij netwerkpleegzorg bespreekt de pleegzorgbegeleider ook met de pleegouders hoe hun rol ten opzichte van het kind opnieuw verandert, en wat dat voor hen betekent. Zo nodig kan de pleegzorgbegeleider hun daar ondersteuning bij bieden.

Kind voorbereiden op terugplaatsing

De pleegzorgbegeleider bereidt het kind voor op het afscheid van het pleeggezin en de terugplaatsing naar huis. Algemene, niet leeftijdsgebonden uitgangspunten om de stress tijdens (het traject van) de overplaatsing te verminderen, zijn het bevorderen van continuïteit, overzichtelijkheid en afstemming (Bastiaensen & Kramer, 2012). Concreet houdt dit onder meer in dat de pleegzorgbegeleider:

- zo duidelijk en kort mogelijk de reden van de overplaatsing benoemt, daarbij zo dicht mogelijk bij de realiteit blijft, en vragen van het kind hierover beantwoordt;
- zorgt voor zo veel mogelijk eenduidigheid en overeenstemming in de boodschap die door alle betrokkenen aan het kind wordt gegeven;
- de toekomstige woonplek zo concreet mogelijk maakt (door het nieuwe huis, bed, stoel, dieren, speelgoed en mensen te laten zien);
- zorgt voor toestemming van en voorbereiding door de eerdere opvoeders voor en op de nieuwe plek;
- het traject van overplaatsing visueel ondersteunt door bijvoorbeeld een kalender of pictogrammen te maken;
- zo veel mogelijk bekendheid en vertrouwdheid voor het kind inbouwt qua plaats en personen die het traject begeleiden;
- momenten van afscheid en omschakeling in tijd begrenst, en ze volgens een vast ritueel laat verlopen.
- zorgt voor zo veel mogelijk eenheid en volledigheid in de (schriftelijke) overdracht van praktische zaken die voor het kind van belang zijn, zoals informatie over zindelijkheid, voeding, medicijngebruik, verzorgende spullen, gewoontes rond eten en slapen, geloofsovertuiging en rituelen binnen het gezin, en persoonlijke eigendommen zoals knuffel, speentje, speelgoed, kleding, fotoboeken en levensboek.

Een onderdeel van het plan van aanpak kan een veiligheidsplan (inclusief vluchtplan) voor het kind zijn voor wanneer zich een situatie voordoet waarin het kind direct gevaar loopt. Daarin zijn concrete afspraken vastgelegd wat het kind kan doen in een crisissituatie, bijvoorbeeld naar wie het kind belt of waar hij in geval van nood naartoe kan.

9.3 Lang verblijf pleeggezin

Het opvoedingsbesluit kan ook betekenen dat het kind niet meer terug kan naar huis en langdurig gaat opgroeien in een pleeggezin. Het doel is dan dat het kind op een stabiele plek woont waar hij zich zo goed mogelijk kan ontwikkelen en tegelijkertijd wel een band blijft houden met de ouders. Voor de ouders volgt een moeilijk proces van omgaan met rouw en verlies en het invullen van hun rol van ouder op afstand. De uitdaging voor ouders en pleegouders is om een gezamenlijke wereld te creëren voor het kind. Door het

opvoedingsbesluit kan de samenwerking tussen ouders en pleegouders verslechterd zijn. Net als in fase 2 blijft de pleegzorgbegeleider de samenwerking tussen alle belangrijke personen voor het kind stimuleren. Dit doet hij door duidelijke afspraken te maken, deze te evalueren en aan te scherpen. Bij voorkeur kan het kind in het pleeggezin blijven wonen waar hij op dat moment woont. Als dit niet het kan, moet er een pleeggezin gezocht worden waar het kind wel voor langere tijd kan wonen. Aanbeveling uit de Richtlijn Pleegzorg is om na het opvoedingsbesluit toe te werken naar een voogdijbesluit (in ieder geval binnen twee jaar).

Pleeggezin begeleiden bij lang verblijf

De pleegzorgbegeleider begeleidt pleegouders bij langverblijfpleegzorg. Hiervoor kan hij gebruikmaken van de uitgangspunten in de fasen 1 en 2 en de technieken die genoemd zijn in [hoofdstuk 5](#). De pleegzorgbegeleider zal de gespreksonderwerpen zoals genoemd in fase 1 actief bij de pleegouders onder de aandacht blijven brengen:

- het evalueren van de plaatsing in het pleeggezin in het algemeen
- observatie en analyse van het gedrag van het kind, het monitoren van factoren die samenhangen met breakdown
- het waarborgen van de veiligheid van het kind
- het voorbereiden van de contactregeling
- het geven van psycho-educatie
- het versterken van opvoedingsvaardigheden
- het bespreken van de draagkracht van de pleegouders en steun vanuit hun netwerk
- de samenwerking met ouders en praktische regelzaken.

Ook de gespreksonderwerpen uit fase 1 die specifiek voor netwerkpleegouders van belang zijn, blijven relevant: de rolwisseling, de relatie met de ouders, de invloed op het netwerk en bij pleeggrootouders nog specifiek het generatieverschil en de leeftijd. Tegelijkertijd is een aantal thema's specifiek voor lang verblijf in een pleeggezin, zoals: continuïteit stimuleren en breakdown voorkomen, goede begeleiding van een breakdown, puberpleegzorg, pleegoudervoogdij en de voorbereiding op volwassenheid. Deze specifieke thema's worden hierna nader toegelicht.

Continuïteit stimuleren en breakdown voorkomen

Wanneer het kind voor langere tijd in het pleeggezin zal verblijven, is het belangrijk om goed zicht te blijven houden op zijn ontwikkeling en op factoren die samenhangen met een geslaagde plaatsing. Een pleegzorgplaatsing die ongepland en ongewenst eindigt noemen we een 'breakdown'. Hoe vaak breakdowns precies voorkomen blijft lastig te zeggen. Cijfers variëren tussen 25-45%. Registratie van breakdowns lijkt nog niet eenduidig en ook is het cijfer afhankelijk van de periode waarover gemeten is. Zo rapporteert Pleegzorg Nederland een breakdownpercentrage van 2,65% in 2018. Dit betreft het aantal breakdowns van alle kinderen die in dat jaar in pleeggezinnen woonden. In de Richtlijn Pleegzorg, de Monitor Pleegzorg en een meta-analyse van Konijn et. al (2019) worden risicofactoren genoemd die samenhangen met onbedoelde uitplaatsing ofwel een breakdown (voor meer informatie [hoofdstuk 7](#)):

- Aantal verplaatsingen in het verleden
- (toename van) probleemgedrag van het kind
- leeftijd van het kind
- contact tussen ouders en het kind
- (toename van) stress van pleegouders
- opvoedingsvaardigheden van pleegouders problemen in de samenwerking tussen ouders en pleegouders
- invloed van de plaatsing op de eigen kinderen van de pleegouders
- persoonlijke problemen of veranderingen in het pleeggezin
- problemen in de samenwerking tussen pleegouders en professionals.

Voor de pleegzorgbegeleider is het van belang om bovenstaande factoren goed te monitoren en bespreekbaar te maken met de betreffende partijen. Pleegzorgbegeleiders kunnen de Monitor Pleegzorg gebruiken om het risico op breakdown te signaleren. De Monitor Pleegzorg is een vragenlijst over hoe het gaat met het kind in het pleeggezin volgens het kind, de ouders en de pleegouders. De pleegzorgbegeleider gaat hierover met hen in gesprek. Als er risicofactoren zijn voor breakdown, maken

zij met elkaar afspraken over de doelen en de begeleiding voor de komende periode om die breakdown te voorkomen. Meer informatie over de Monitor Pleegzorg vindt u in hoofdstuk 7.

Bij het signaleren van risico's op breakdown, is het goed om extra aandacht te besteden aan netwerkpleegouders. Zij hebben vaak een heel grote loyaliteit aan het kind en zullen er alles aan doen om 'het vol te houden'. Zij kunnen daarbij de angst hebben dat als ze aangeven dat het niet lekker loopt, het kind misschien bij hen weg moet. Het is bij netwerkpleegouders dus extra belangrijk om alert te zijn op hoe het met hen gaat, en hierop door te vragen. De expliciete boodschap dat het oké is als ze het soms moeilijk vinden en dat dat niet direct betekent dat het kind bij hen weg moet, kan daarbij helpend zijn. En mocht het toch zover komen dat netwerkpleegouders het niet meer volhouden, dan kunnen zij wellicht wel meedenken over een alternatief: is er iemand uit het netwerk die zou kunnen ondersteunen of de pleegzorg over zou kunnen nemen?

Daarnaast gaat de pleegzorgbegeleider ook preventief aan de slag door pleegouders te versterken in opvoedingsvaardigheden. Een ondersteuning aan pleegouders die bestaat uit psycho-educatie, opvoedingsondersteuning en opvoedtraining bij gedragsproblemen is effectief om breakdown te voorkomen (de Baat et al. 2019).

De accentverschillen in de benadering en begeleiding van pleegouders zijn mede afhankelijk van de leeftijd van het kind. Uit onderzoek blijkt dat bij kinderen ouder dan 12 jaar het risico op breakdown toeneemt. In deze periode zal de pleegzorgbegeleider meer investeren in de begeleiding van pleegouders om daarmee breakdown te voorkomen. Meer informatie hierover vindt u in de paragraaf 'puberpleegzorg' in dit hoofdstuk. Bij kinderen ouder dan 16 jaar zal de pleegzorgbegeleider zich richten op het perspectief van het kind en een toekomstplan maken. Hierbij zullen de pleegouders gericht werken aan de zelfstandigheidsdoelen van het kind. Meer informatie hierover vindt u in de paragraaf 'Voorbereiden op volwassenheid', verderop in dit hoofdstuk.

Goede begeleiding van een breakdown

Wanneer een kind uit een kwetsbare thuissituatie in een pleeggezin terecht komt, heeft hij recht op een stabiele plek. Dat lukt niet altijd, soms is een overplaatsing naar een ander pleeggezin onvermijdelijk. Een overplaatsing houdt in dat een kind gepland of ongepland uit een pleeggezin vertrekt. Het kan zijn dat het kind terug naar huis gaat, naar een ander pleeggezin gaat of naar een andere woonplek. Een overplaatsing kan negatieve gevolgen hebben voor het kind (meer hierover in de paragraaf over de begeleiding van het kind), maar ook voor de pleegouders zelf en andere gezinsleden. Wanneer een derde partij besluit dat een kind overgeplaatst moet worden, kunnen gevoelens van teleurstelling, ongeloof, boosheid en verdriet op de voorgrond staan. Als de overplaatsing het gevolg is van factoren in het pleeggezin, zijn pleegouders vaak erg verdrietig. Zij kunnen het gevoel krijgen dat ze gefaald hebben en dit kan als gevolg een verlies van het pleeggezin voor de zorgaanbieder betekenen (Van Oijen, 2010).

Er zijn verschillende redenen om als pleegzorginstelling extra zorg te bieden tijdens en na een overplaatsing. In de eerste plaats is het belangrijk om het kind, de pleegouders en de andere kinderen uit het pleeggezin te ondersteunen om het afscheid zo soepel, ontspannen en prettig mogelijk te laten verlopen (zie ook eerder in deze paragraaf, onder 'Pleeggezin voorbereiden op afscheid'). Er moet vaak veel geregeld worden en veel mensen moeten geïnformeerd worden. In de tweede plaats ondersteunt de pleegzorgbegeleider de pleegouders, het kind en de andere kinderen uit het pleeggezin bij het verwerken van hun verdriet en boosheid naar aanleiding van de overplaatsing. Een derde doel van zorg tijdens en na een overplaatsing is het in stand houden van de relatie tussen de pleegouders en het kind. Tot slot is vervolgondersteuning bij een overplaatsing belangrijk voor het behoud van pleegouders voor de pleegzorgorganisatie. Pleegouders die zich gesteund en gehoord voelen door de pleegzorgaanbieder zijn vaker bereid als pleegouder te blijven fungeren voor een pleegzorgorganisatie (Geurts, 2012). Wanneer pleegouders wel besluiten te stoppen, is het voor de pleegzorgorganisatie een meerwaarde om zicht te hebben op de reden daarvan, om stoppen van pleegouders beter te kunnen voorkomen en om de juiste begeleiding te bieden bij afronding en de deur nog 'open' te houden voor pleegzorgschap in de toekomst. Uit onderzoek naar beweegredenen van pleegouders om te stoppen blijkt dat zij dit vaak doen vanwege ongewenste omstandigheden (Abrahamse, Gardeniers en Werner, 2019). Bij een beëindiging van een plaatsing of stoppen van pleegouders is er nog te weinig aandacht voor nazorg of een professionele afronding.

Begeleiding van pleegouders staat tijdens overplaatsingen vaak in het teken van praktische en emotionele steun. Er moeten afspraken gemaakt worden, zoals het informeren van derden, het uitzoeken en inpakken van spullen of het uitschrijven bij het adres. Daarnaast is het belangrijk om pleegouders de ruimte geven om hun verhaal te vertellen. Het is belangrijk om te peilen welke behoefte pleegouders hebben aan steun, en in hoeverre zij hierbij op hun omgeving kunnen steunen. De pleezorgaanbieder biedt de pleegouders vervolgondersteuning aan. De pleezorgbegeleider maakt afspraken over het eerste contact tussen de pleegouders en het kind na de overplaatsing. Meer informatie over deze vervolgondersteuning vindt u in hoofdstuk 10.

Tijdens een overplaatsing moet er vaak veel geregeld worden, waardoor andere kinderen uit het pleeggezin vergeten kunnen worden. Ook voor hen kan de impact van een overplaatsing groot zijn. Het vertrek van een pleegbroertje of -zusje betekent voor hen het verlies van een gezinslid. Vaak gaat dat gepaard met verdriet. Voor de pleegkinderen die in het gezin blijven wonen, is de impact van een overplaatsing van hun pleegbroertje of -zusje vaak nog vele malen groter. Zij voelen dat hun verblijfsplaats opnieuw op de proef wordt gesteld. Het is belangrijk dat de pleezorgbegeleider (pleeg) kinderen de ruimte geeft hun verhaal te vertellen, en aan hen uitleggen dat hij ook na de overplaatsing beschikbaar is om met hen te praten over wat er is gebeurd.

Daarnaast geldt bij een overplaatsing dat de pleezorgbegeleider:

- zo duidelijk en kort mogelijk de reden van de overplaatsing benoemt, daarbij zo dicht mogelijk bij de realiteit blijft, en vragen hierover beantwoordt;
- zorgt voor zo veel mogelijk eenduidigheid en overeenstemming in de boodschap die door alle betrokkenen wordt gegeven;
- de toekomstige woonplek zo concreet mogelijk maakt, ook voor de andere kinderen (door het nieuwe huis, bed, stoel, dieren, speelgoed en mensen te laten zien);
- momenten van afscheid en omschakeling in tijd begrenst, en ze volgens een vast ritueel laat verlopen.
- duidelijkheid geeft over wanneer de (pleeg)kinderen elkaar weer zullen zien en hoe het contact onderhouden kan worden.

Puberpleezorg

Wanneer een kind al voor langere tijd in een pleeggezin woont, is er (waarschijnlijk) een stabiele situatie ontstaan. De situatie is niet nieuw meer en de pleegouders hebben het kind en zijn gebruiksaanwijzing in de loop der jaren goed leren kennen. Naast deze bekendheden brengt elke nieuwe fase ook onbekendheden met zich mee. Wanneer het kind in het pleeggezin de puberteit bereikt, zal dit een hele nieuwe fase voor het pleeggezin betekenen. De veranderende wereld van kinderen in de puberteit vraagt om nieuwe vaardigheden van hen en een passende aanpak van pleegouders. In de tienerjaren ontwikkelen kinderen zich snel. Zij bewegen heen en weer tussen het uitdrukken van hun eigen individualiteit en het nog steeds afhankelijk zijn van (pleeg)ouders. Een van de belangrijkste uitdagingen voor pleegouders is het vinden van een balans tussen het beschermen van de jongere tegen serieuze problemen, en hen genoeg vrijheid geven om nieuwe ervaringen op te doen. Deze nieuwe ontwikkelingsfase vraagt dan ook iets anders van pleegouders als het gaat om de begeleiding van het kind en het toepassen van effectieve opvoedingsstrategieën.

Van adolescenten wordt verwacht dat zij steeds beter om kunnen gaan met toegenomen verantwoordelijkheden en vrijheden, en meer mogen meepraten en meebeslissen. Jongeren stellen regels (meer dan kinderen) ter discussie. Zij willen (en moeten) zich daar los van maken, (pleeg)ouders zullen dus meer moeten uitleggen waarom ze belangrijk zijn. Desalniettemin blijven regels nog steeds regels. (Pleeg)ouders zoeken dus naar een manier om de regels met de jongere te bespreken en samen tot afspraken te komen. Het 'samen probleem oplossen' en communicatie worden in deze levensfase extra belangrijk.

Wat verder typerend is voor deze leeftijdsfase zijn de grote veranderingen die de jongere doormaakt. Er wordt weleens gezegd dat jongeren net kameleons zijn. De ene dag lijken ze verantwoordelijk en volwassen, de dag erop geven ze blijk van slecht beoordelingsvermogen en maken ze verwachtingen niet waar. De ene dag zijn ze blij en energiek en sociaal, de dag erop barricaderen ze zichzelf boos of emotioneel op hun kamer. Voor jongeren is het vaak zwart of wit, zonder nuances. Succesvolle ervaringen

lijken hun soms superkrachten te geven, waardoor ze zich onaantastbaar en onafhankelijk voelen. Maar als ze falen kunnen ze leeglopen als een ballon. Ze willen immers zo normaal mogelijk zijn. Dit komt tot uiting in de manier waarop ze omgaan met seks, kleding, haardracht, of afwijzing door vrienden. Dit vraagt van (pleeg)ouders dat zij het gedrag van het kind goed observeren, om goed te kunnen inschatten wat hij nodig heeft en hierop te reageren. Lastig daarbij is dat het leven van het kind zich steeds meer buiten het gezichtsveld van (pleeg)ouders gaat afspelen, en ook op dit gedrag wil de (pleeg)ouder zicht houden. Door afspraken te maken en waar nodig grenzen te stellen, kan de (pleeg)ouder het kind beschermen tegen dingen die (te) gevaarlijk zijn.

Tijdens de puberteit bereiden (pleeg)ouders het kind voor op volwassenheid en zelfstandigheid. Het is voor (pleeg)ouders in deze tijd de kunst om jongeren morele waarden bij te brengen en hen in de juiste richting te leiden zonder hen te pushen, want dit werkt averechts. Zo bereidt het gezin de jongere voor op de maatschappij, leert hem de balans te vinden tussen zelfbelang en verantwoordelijkheid en helpen de (pleeg)ouders hem vaardigheden te ontwikkelen die nodig zijn om langdurende relaties aan te gaan met anderen. In de opvoeding staan drie ankerpunten centraal: werken, spelen en verbinden.

Jongeren moeten leren dat 'werk' (ook wel het nemen van verantwoordelijkheid) hun vrijheid oplevert, dat vrijheid verdiend kan worden door zich verantwoordelijk te gedragen in werk (huishoudelijke klusjes, schoolhuiswerk en een bijbaantje).

Ondertussen weten we ook dat 'spelen' extreem belangrijk is. Spelen voorkomt dat we ons te zwaar belast voelen met verantwoordelijkheid, en zorgt ervoor dat we op andere momenten weer vol energie kunnen werken. Door te 'spelen' laden we ons weer op. Het helpt ons bovendien om relaties liefdevol, gelukkig en coöperatief te houden. Het is voor (pleeg)ouders belangrijk om plezier te maken met hun kinderen ook omdat kinderen dan eerder geneigd zijn om op andere momenten grenzen te accepteren.

Kinderen leren om lief te hebben binnen goede relaties met anderen, eerst met hun directe verzorgers (ouders), later met anderen. Slechte buien, sarcasme, en boze reacties op elkaar zijn vaak een resultaat van te veel stress, waar het hele gezin onder leidt. Er kan een hardnekkig negatief patroon ontstaan waarbij goede relaties ten onder kunnen gaan. Door dergelijke conflicten te minimaliseren en constructieve veranderingen te bewerkstelligen in de communicatie tussen gezinsleden, kunnen ouders hun kinderen leren lief te hebben binnen het gezin en daarbuiten.

Binnen elke belangrijk thema geeft de pleegzorgbegeleider psycho-educatie. In de begeleiding van pubers is dat het bespreken van de ankerpunten: werken, spelen en verbinden. Daaruit vloeit een aantal belangrijke thema's voort:

- Veranderingen van binnen: het lijf verandert, hormonen spelen op, seksualiteit gaat een steeds grotere rol spelen, het lijf groeit, ze hebben meer slaap nodig, hebben moeite met goede keuzes maken, hebben moeite eigen gedrag te overzien, hebben de neiging te experimenteren.
- Omgaan met (pleeg)ouders: meer vrijheden en verantwoordelijkheden, meer zelf willen bepalen, eigen identiteit ontwikkelen, meer meebeslissen en overleggen.
- Werk en school: meer zelf reizen en regelen, eigen keuzes maken, handig omgaan met autoriteiten.
- Omgaan met leeftijdsgenoten: identiteit vormen door de vrienden met wie ze omgaan, vrienden worden steeds belangrijker, leven speelt zich steeds meer buitenshuis af, leren opkomen voor zichzelf en waar ze voor staan, eigen mening bepalen.
- Risico's: alcohol en drugs, groepsdruk, seks.

Door bovenstaande thema's met pleegouders te bespreken krijgt een pleegzorgbegeleider goed zicht op de manier waarop zij zicht en toezicht houden. Het is belangrijk dat pleegouders goed zicht op het kind houden zodat zij hem de ondersteuning kunnen geven die hij nodig heeft.

De puberteit kan voor netwerkpleegouders nog een aantal extra uitdagingen met zich mee brengen. Zo geven pleeggrootouders bijvoorbeeld aan dat ze het moeilijk vinden hoe ze moeten omgaan met sociale media. Door het generatieverschil kennen ze veel sociale media niet, en vinden ze het moeilijk om hun kleinkind hierin de juiste begeleiding en/of begrenzing te geven. Daarnaast zijn pleeggrootouders soms ook conservatief in de opvoeding; in de puberteit kan dit met zich meebrengen dat het kleinkind zich tegen hen gaat afzetten. Pubers zijn op zoek naar hun eigen identiteit, en maken zich los van hun opvoeders. Als er een confrontatie is geweest met de opvoeder kan een puber besluiten om toch (tijdelijk) weer thuis te gaan wonen of bij iemand anders uit het netwerk.

Pleegoudervoogdij

Het doel van langdurige pleegzorg is continuïteit en stabiliteit bieden en de opvoedings situatie zoveel mogelijk normaliseren. Bij langdurige pleegzorg ligt de opvoedingsverantwoordelijkheid primair bij de pleegouders. Het streven is dat ook de juridische verantwoordelijkheid over een kind bij de personen komt te liggen die de dagelijkse opvoedingsverantwoordelijkheid en de pedagogische verantwoordelijkheid hebben. Om de situatie voor het kind en de het pleeggezin zo natuurlijk mogelijk te maken, kan daarom worden besloten de voogdij van de gecertificeerde instelling naar de pleegouders over te dragen.

Van pleegoudervoogdij wordt gesproken als een of beide pleegouders de voogdij over het kind hebben. Voorwaarde is dat zij pleegouder waren op het moment dat de voogdij overgedragen werd door de rechtbank. Pleegouders kunnen de voogdij over het kind aanvragen of de gecertificeerde instelling kan een voogdijwijziging ten gunste van de pleegouders voorstellen. Bij pleegoudervoogdij ontvangen pleegouders vergoeding en heeft de organisatie voor pleegzorg de plicht om minimaal eenmaal per jaar bij de pleegoudervoogd(en) thuis langs te komen voor een gesprek. Tijdens dit gesprek checkt de pleegzorgwerker de veiligheid. Hij ziet het kind en kan apart met het kind praten.

Bij pleegoudervoogdij blijft het noodzakelijk om een indicatiebesluit van de gecertificeerde instelling te verkrijgen. Het is belangrijk dat de voogd van de gecertificeerde instelling hier bij de overdracht van voogdij naar pleegoudervoogdij op gewezen wordt. Indien pleegouders gaandeweg het verloop van de pleegzorgplaatsing problemen ervaren, kunnen zij opnieuw een beroep doen op pleegzorgbegeleiding. Afhankelijk van de problematiek zal ingeschat moeten worden of er tijdelijk pleegzorgbegeleiding nodig is, of dat er andere hulp geregeld moet gaan worden.

Om de wenselijkheid van voogdijoverdracht naar pleegouders zorgvuldig te kunnen afwegen, zijn er zeven criteria geformuleerd (Van Hout & Spinder, 2001). Alleen wanneer aan al deze zeven criteria wordt voldaan, geeft de pleegzorg aan de gecertificeerde instelling en pleegouders een positief advies over de aanvraag van pleegoudervoogdij. Elk criterium is voorzien van vragen en/of argumenten die helpen om tot een oordeel (ja/nee/deels) te komen.

1. Ouders hebben geaccepteerd dat de huidige pleegouders hun kind tot het achttiende levensjaar of ouder zullen verzorgen en opvoeden.
 - Gedogen of accepteren de ouders de pleegzorgplaatsing?
 - Accepteren belangrijke familieleden (opa's, oma's) de plaatsing?
 - Indien de ouders afwezig of spoorloos zijn: hoe staat de familie tegenover de pleegzorgplaatsing?
2. Ouders lijken naar alle waarschijnlijkheid niet bij machte hun kind de noodzakelijke zorg en opvoeding te geven.
 - Wat is, kort samengevat, de problematiek van de ouders?
 - Zijn de (on)mogelijkheden van de ouders expliciet besproken?
 - Hoe lang is er al sprake van een voogdijmaatregel?
3. Er is tussen pleegouders en kind een opvoedingsrelatie ontstaan.
 - Hoe lang woont het kind in het pleeggezin?
 - In welke fase van ingroei bevindt het kind zich?
 - Is de opvoedsituatie al enkele jaren stabiel?
 - Hoe is de relatie met andere kinderen in het gezin?
4. Het kind ervaart geborgenheid in het pleeggezin en er is een gehechtheidsrelatie met de pleegouders.
 - Voelt het kind zich gehecht in het pleeggezin?
 - Hoe is de verbondenheid tussen de pleegouders en het kind? Is er sprake van onvoorwaardelijkheid?
5. De pleegouders kunnen in pedagogische zin leidinggeven aan het ontwikkelingsproces van het kind en hebben tegelijkertijd voldoende oog voor zijn specifieke behoeften.
 - In welke mate zijn de pleegouders in staat zonder hulp de opvoeding vorm te geven in de verschillende leeftijdsfasen?
 - Vraagt de problematiek van het kind om specifieke begeleiding?
6. De aard van het contact tussen het pleeggezin en het kind enerzijds en de ouders anderzijds verloopt voor alle partijen naar tevredenheid; afspraken daarover worden rechtstreeks gecommuniceerd, zonder bemiddeling van de voogd of pleegzorgwerker.
 - Zijn de pleegouders voldoende in staat de ouders een plek te blijven geven in het leven van het kind?

- Wat is het effect van de aanvraag op de relatie tussen de ouders, de pleegouders en het kind?
 - Indien de afwezige ouder weer contact wenst, kan de pleegouder dan zonder tussenkomst van hulpverlening contactherstel realiseren?
7. De voogdijoverdracht heeft zowel de instemming van de ouders als van het onder voogdij staande kind.
- Is met de ouders en het kind gesproken over de aanvraag en wat is hun reactie?
 - Staan de pleegouders positief tegenover de voogdijoverdracht?
 - Indien de ouders afwezig of spoorloos zijn: hoe staat de familie tegenover de voogdijoverdracht?

Aan de hand van bovengenoemde criteria wordt de wenselijkheid van voogdijoverdracht getoetst in een overleg tussen de pleegzorgbegeleider en de gedragswetenschapper. Wanneer dit overleg tot een positief advies leidt, is het van belang dat de pleegzorgbegeleider – in samenwerking met de voogd – de juridische procedure en de financiële gevolgen bespreekt met de pleegouders en overige betrokkenen. Als de pleegouders gevraagd wordt om de voogdij op zich te nemen, is het belangrijk dat zij deze keuze goed geïnformeerd kunnen maken. Belangrijke informatie over pleegoudervoogdij staat in de brochure van Pleegzorg Nederland & Jeugdzorg Nederland (2015). Daarnaast heeft Mariska Kramer, juriste gespecialiseerd in pleegzorg, de voor- en nadelen van pleegoudervoogdij op een rij gezet¹³.

Vorbereiden op volwassenheid

Het bereiken van de achttiende verjaardag is voor kinderen een mijlpaal. Voor de wet zijn kinderen op hun achttiende jaar volwassen en er hoeft niemand te zijn die het gezag over hen uitoefent. Als er een jeugdbeschermingsmaatregel is opgelegd, stopt die in de meeste gevallen op dat moment. Sinds 1 juli 2018 kunnen jongeren tot 21 jaar in hun pleeggezin blijven wonen (en met een duidelijke zorgvraag tot 23 jaar). De pleegouders kunnen de plaatsing ook op vrijwillige basis laten voortduren. Andere jongeren gaan terug naar familie, of gaan begeleid of op zichzelf wonen. Een groot aantal jongvolwassenen die de pleegzorg verlaten, blijkt onvoldoende voorbereid te zijn op volwassenheid. Zij beschikken niet over de juiste vaardigheden om zelfstandig in de maatschappij te kunnen functioneren, of worden onvoldoende ondersteund door familie (Donkoh, Underhill & Montgomery, 2006; Everson-Hock et al., 2011). Meer informatie over hoe jongeren kunnen worden voorbereid op zelfstandigheid staat hierna, onder '[Kind begeleiden bij lang verblijf](#)', onder het kopje '[Vorbereiden op volwassenheid](#)'. De pleegzorgbegeleider kan met het kind een toekomstplan maken. Het is belangrijk om pleegouders daar nauw bij te betrekken en hun te vragen wat zij kunnen bieden na het achttiende levensjaar. Ook wanneer het kind op enig moment na het achttiende jaar het pleeggezin verlaat, blijft contact tussen pleegouders en kind belangrijk. Pleegouders kunnen een belangrijke steunende rol bieden voor kinderen die op zichzelf gaan wonen. Net als wanneer het kind naar zijn ouders teruggaat bespreken zij met de pleegzorgbegeleider welke rol zij voor zichzelf zien weggelegd na de pleegzorgplaatsing. De pleegzorgbegeleider benadrukt het belang van contact onderhouden en geeft aan hoe zij dit concreet vorm kunnen geven.

Ouders begeleiden bij lang verblijf

De pleegzorgbegeleider of ouderbegeleider begeleidt de ouders bij langverblijfpleegzorg. Hiervoor kan hij gebruikmaken van de uitgangspunten in de fasen 1 en 2 en de technieken die genoemd zijn in hoofdstuk 5. De onderwerpen genoemd in fase 1 blijven belangrijke gespreksonderwerpen en de pleegzorg- of ouderbegeleider zal deze actief bij de ouders onder de aandacht brengen: evaluatie na de uithuisplaatsing, het geven van informatie over het kind, voorbereiden op de contactregeling, contact tussen ouder en kind, steun voor de ouders en samenwerking met de pleegouders.

Tegelijkertijd is het genomen opvoedingsbesluit een pijnlijk moment voor de ouders. Daarom zal de pleegzorg- of ouderbegeleider extra aandacht besteden aan het omgaan met rouw en verlies.

Ouders begeleiden bij het omgaan met rouw en verlies

Voorafgaand, tijdens en na de uithuisplaatsing is er sprake van verlieservaringen en rouw bij zowel de ouders als bij het kind. Vooral wanneer de pleegzorgplaatsing met het opvoedingsbesluit een definitief karakter krijgt, betekent dit op diverse terreinen veel voor zowel ouders als kind. Ouders verliezen hun kind in hun nabijheid, in hun leven van alledag, verliezen de zeggenschap over hun kind, verliezen het beeld dat zij van zichzelf hebben of hadden en verliezen die persoon of datgene wat het leven veelal zin

¹³ De voor- en nadelen van pleegoudervoogdij zijn te vinden onder vraag 2 van het overzicht op www.nji.nl/nl/Pleeggezin-Beleid/juridische-vragen-over-pleegzorg.

gaf. De ouders gaan een van de moeilijkste perioden in een mensenleven tegemoet, waarvoor zij over het algemeen onvoldoende toegerust zijn. Veel ouders binnen de pleegzorg hebben zelf een traumatische en onveilige achtergrond, al dan niet in combinatie met beperktere verstandelijke vermogens.

Ouders verdienen helpende ondersteuning bij deze doorgaans schokkende verlieservaring(en) en de veranderende ouderrol die dit met zich meebrengt. Jansen en Maes (2014) introduceren na onderzoek een integratief rouwmodel dat gebaseerd is op het Duale Procesmodel (DPM) (Stroebe & Schut, 1999; Stroebe, Stroebe, Schut, Zech & Van den Bout, 2002). Dit is een wetenschappelijk onderbouwd rouwmodel waarbij stresscoping en veerkrachtontwikkeling centraal staat. Het DPM onderscheidt zich ten opzichte van andere rouwmodellen (bijvoorbeeld de fasetheorie van Kübler-Ross of het takenmodel van Worden). Het DPM stelt dat er in plaats van verwerken, sprake is van bewerken van verlies. Deze visie beschouwt rouw als een normale reactie op ervaren verlies én als een levenslang proces. Rouw is een zichzelf regulerend emotioneel proces waarbij heen en weer bewogen wordt tussen enerzijds het verlies en de herinneringen, en anderzijds het aanpassen aan en de heroriëntatie op het leven zonder die ander. Ook onderscheidend is dat de rouwende, in dit geval de ouder, de regie heeft over zijn eigen unieke proces in het omgaan met het verlies. Vanuit de DPM-visie staat het verbinden met het verlies centraal in plaats van een focus op loslaten. Verbinden is namelijk noodzakelijk om het verlies te kunnen integreren in het persoonlijke leven en er een andere betekenisvolle relatie mee aan te kunnen gaan. Voor verdere uitgangspunten van het Duale Procesmodel zie bijlage 2.

Wanneer pleegzorgbegeleiders vanuit de DPM-visie het gesprek met de ouders aangaan, ontstaat er een andere dynamiek en zal er meer ruimte ontstaan om elkaars taal te verstaan, constructief samen te werken en de regie van ouders te handhaven of te vergroten. Essentieel is compassie voelen en tonen, de ouder zien in het geleden verlies en zien in de betekenis hiervan voor zijn verdere leven. Een nieuwsgierige, open, luisterende hulpverlener die vooral erkenning kan geven, open vragen kan stellen, kan structureren, kan mentaliseren en sensitief en responsief is, is van groot belang. Alle hier genoemde eigenschappen en vaardigheden zijn noodzakelijk om ouders te steunen bij hun moeilijke opdracht. De opdracht is: hun verlies integreren in hun leven, en bij een opvoedingsbesluit hun kind zo mogelijk toestemming geven om in het pleeggezin te zijn en daar op te groeien.

Verlies en herstel

Rouw is een duaal proces, waarbij bij elke verlieservaring twee dimensies aanwezig zijn: de verliesgerichte en herstelgerichte dimensie. Ieder mens heeft vanuit zichzelf een voorkeursstijl voor een meer verliesgerichte coping of een meer herstelgerichte coping. Beide dimensies zijn mooie en belangrijke rouwstijlen, mogen er zijn en komen aan bod in de begeleiding van ouders. Er is aandacht voor zowel hun verlies (verliesgericht werken) als voor de manier waarop zij hun verlies in het dagelijkse leven vormgeven en integreren (herstelgericht werken) (Jansen & Maes, 2014).

Het verliesgericht werken omvat het omgaan met alle stressoren die ontstaan door het verlies: de verlieservaring zelf en vragen over het wie, wat, waar, waarom en hoe van het verlies. Op momenten dat de ouder is gefocust op het verlies, staan verlieservaringen en de relatie met het kind centraal: hij praat tegen een foto van het kind, hij spreekt erover met familie of vrienden of weigert er soms over te praten. Hij huilt, is opstandig, wil niet erkennen dat het kind niet meer bij hem woont, heeft schuldgevoelens of haalt mooie herinneringen op.

Bij de verliesgerichte dimensie gaat het over:

- confrontatie met het verlies
- positieve en negatieve ervaringen en gevoelens
- loslaten en herdefiniëren van de band
- ontkenning en vermijding van herstel.

Een risico hierin is overspoeld te worden door emoties en/of met chronische rouw te maken te krijgen.

Het herstelgericht werken omvat het omgaan met secundaire stressoren. Hoe passen we ons aan, aan veranderingen die ontstaan in onszelf en in ons leven na verlies? Op momenten dat de ouder gefocust is op het herstel, focust hij zich op de problemen van elke dag en op de veranderingen die het gevolg zijn van het verlies. Hij reconstrueert zijn leven of bouwt het opnieuw op; hij geeft zichzelf en zijn leven

opnieuw vorm zonder de gemiste dierbare, bijvoorbeeld door alleen op vakantie te gaan, zich sterk te houden en af te sluiten van de pijn, afleiding te zoeken, of te gaan werken.

Bij de herstelgerichte dimensie gaat het over:

- aanpassen aan veranderingen
- nieuwe dingen doen
- afleiding van verlies
- nieuwe rollen, identiteit, relaties en levensdoelen
- ontkennen en vermijden van verlies.

Een risico hierin is te maken te krijgen met overcontrole (niets voelen) en/of met bevroren rouw.

Voor de begeleiding van ouders bij verlies en herstel zijn er verschillende methoden beschikbaar, zoals de module *Ouderbegeleiding na een opvoedingsbesluit* van de Rading, die pleegzorgbegeleiders concrete handvatten en hulpmiddelen biedt. Module is ontwikkeld door PI Research, informatie kan via PI Research of de Rading worden opgevraagd.

Het is belangrijk dat ook pleegouders goed ondersteund worden in het proces van roldifferentiatie. Zij kunnen voor de ouders een belangrijke bijdrage leveren aan het toe-eigenen van hun rol. Het is belangrijk dat zij de rouw- en verliesgevoelens van de ouders erkennen. Dit is een lastige puzzel. Pleegouders raken steeds meer aan het kind gehecht, waardoor het niet altijd lukt om de ouders te accepteren als de mensen die onlosmakelijk met het kind verbonden zijn. Het is belangrijk om als pleegzorgbegeleider, vanuit kennis over loyaliteit en hechtingstheorie, het belang van het contact tussen ouder en kind te blijven benadrukken.

Ouders begeleiden bij breakdown

Voor ouders kan een overplaatsing van hun kind uit een pleeggezin allerlei gevoelens met zich meebrengen, zoals opluchting, boosheid, schok, gemis of een combinatie van verschillende gevoelens. Het is van belang dat zij bij een overplaatsing tijdig geïnformeerd worden en dat hun gevoel serieus genomen wordt. De pleegzorgbegeleider legt de ouders uit dat het belangrijk is niet met deze gevoelens rond te blijven lopen, maar ze te delen met een begeleider en/of hun naasten. Wanneer een kind niet naar zijn ouders teruggaat, is het belangrijk de ouders zo veel mogelijk te betrekken bij het zoeken naar een vervolgplek. Dit kan hen helpen bij het verwerken van de overplaatsing, maar is ook belangrijk voor het kind. De pleegzorgbegeleider stimuleert de ouders om stil te staan bij de gevoelens die het kind heeft bij de overplaatsing, en toestemming te geven voor de vervolgplek aan het kind. Hij legt aan hen uit waarom contact tussen de (ex-)pleegouder en het kind belangrijk is, zodat zij hierover kunnen meedenken en daar waar mogelijk toestemming voor kunnen geven. Een jeugdbeschermer of andere betrokken hulpverlener kan hier (deel) taken bij uitvoeren. De pleegzorgbegeleider betreft deze hulpverlener bij het proces en stemt zorgvuldig met hem af.

Kind begeleiden bij lang verblijf

Ook als een kind langdurig in een pleeggezin verblijft, is het belangrijk dat de pleegzorgbegeleider goed volgt hoe het gaat met het kind. Wat is er nodig om ervoor te zorgen dat het kind zich zo goed mogelijk ontwikkelt in het pleeggezin? De pleegzorgbegeleider blijft de ontwikkeling van het kind monitoren zoals beschreven in fase 1 en blijft contact onderhouden met het kind en zijn vertrouwenspersoon.

Contact met ouders

Om ouders zich ouder te laten blijven voelen is het belangrijk dat er positief contact blijft tussen ouder en kind, ook wanneer het kind niet meer thuis komt wonen. Het contact met ouders levert een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling van het kind. Daarnaast is ruimte voor contact tussen ouder en kind een belangrijke voorwaarde voor het voorkomen van breakdown. Voor het kind is contact met zijn ouders van belang omdat hij loyaliteit met zijn ouders heeft opgebouwd. Beslissingen over contacten moeten zorgvuldig en op individuele basis worden gemaakt en afspraken moeten worden bewaakt, omdat continuïteit en regelmaat in de frequentie en duur van de contacten een beschermende factor zijn voor de ontwikkeling van het kind. Slecht contact tussen ouder en kind kan de ontwikkeling van een kind belemmeren en een goede relatie met pleegouders in de weg staan.

Ouders kunnen op verschillende manieren contact houden met hun kind en invloed op het leven van hun kind uitoefenen. Vaak is er direct contact, in de vorm van (begeleide) ontmoetingen, skypecontact, telefoongesprekken en contact via sms of whatsapp. De pleegzorgbegeleider gaat met ouders en het kind na welke manieren zij als waardevol en haalbaar beschouwen, en bekijkt dan met alle betrokkenen hoe deze opties mogelijk gemaakt kunnen worden. Soms is er (al dan niet tijdelijk) geen direct contact mogelijk, dan zoekt de pleegzorgbegeleider met het kind, de ouders en de pleegouders naar andere manieren om de band tussen de ouder en het kind zichtbaar te maken. Bij het brainstormen over manieren waarop contact onderhouden kan worden, kan een visueel hulpmiddel als de [praatplaten](#) helpen (zie hoofdstuk 5).

Goede begeleiding bij breakdown

Wanneer een kind uit een kwetsbare thuissituatie in een pleeggezin terecht komt, heeft hij recht op een stabiele plek. Dat lukt niet altijd, soms is een overplaatsing onvermijdelijk. Een overplaatsing houdt in dat een kind gepland of ongepland uit een pleeggezin vertrekt. Het kan zijn dat het kind terug naar huis gaat, naar een ander pleeggezin gaat of naar een andere woonplek. Tussen de 20 en 45 procent van de plaatsingen wordt voortijdig beëindigd (Baat & Bartelink, 2012). Voor een kind betekent een overplaatsing vaak (opnieuw) een breuk met bestaande hechtingsfiguren. Elke overplaatsing brengt een risico met zich mee voor de emotionele ontwikkeling van het kind, doordat de op dat moment vertrouwde omgeving wegvalt (Bastiaensen & Kramer, 2012). Dit kan leiden tot meer problematisch gedrag of een terugval in gedrag als gevolg van stress bij het kind. Er is vaak sprake van teleurstelling en gevoelens van afwijzing. Bij een voortijdig afgebroken plaatsing is er vaak al een negatieve spiraal ontstaan voorafgaand aan de overplaatsing. Hierdoor zijn er meer spanningen in het gezin en is de communicatie verstoord. Het risico bestaat dat het kind de zondebokpositie heeft gekregen, met grote gevolgen voor zijn zelfvertrouwen en zijn gevoel van eigenwaarde. Andere negatieve gevolgen zijn bijvoorbeeld meer gedragsproblemen, een verminderde agressiebeheersing, en een toenemend wantrouwen in (nieuwe) opvoeders. Er kan 'hertraumatisering' optreden als kinderen zich na de eerste scheiding (die van hun biologische ouders) hechten in een gezin, waar ze vervolgens weer uit moeten vertrekken (Bastiaensen & Kramer, 2012). Een overplaatsing heeft invloed op alle betrokkenen. Om de negatieve gevolgen van een overplaatsing zo veel mogelijk te beperken, is goede begeleiding essentieel.

Het kind is erbij gebaat dat de (gewenste of ongewenste) overplaatsing zo soepel mogelijk verloopt. Om de stress tijdens een overplaatsing te verminderen is het belangrijk om continuïteit, overzichtelijkheid en afstemming te bevorderen (Van Beek & Van Pagée, 1998). Concreet houdt dit onder meer in dat de pleegzorgbegeleider:

- zo duidelijk en kort mogelijk de reden van de overplaatsing benoemt, daarbij zo dicht mogelijk bij de realiteit blijft, en vragen van het kind hierover beantwoordt.
- zorgt voor zo veel mogelijk eenduidigheid en overeenstemming in de boodschap die door alle betrokkenen aan het kind wordt gegeven. [Words & Pictures](#) (Hiles, Essex, Fox & Luger, 2008) kan ondersteunend zijn (zie hoofdstuk 5);
- de toekomstige woonplek zo concreet mogelijk maakt (door het nieuwe huis, bed, stoel, dieren, speelgoed en mensen te laten zien). [De pleegzorgkit](#) kan hierbij helpen (zie hoofdstuk 5);
- zorgt voor toestemming van en voorbereiding door de huidige pleegouders voor en op de nieuwe plek;
- het traject van overplaatsing visueel ondersteunt door bijvoorbeeld een kalender of pictogrammen te maken;
- momenten van afscheid en omschakeling in tijd begrenst en ze volgens een vast ritueel laat verlopen. Ook moet er aandacht zijn voor het afscheid nemen van andere kinderen in het pleeggezin;
- zorgt voor zo volledig mogelijke eenheid en (schriftelijke) overdracht van praktische zaken die voor het kind van belang zijn, zoals informatie over zindelijkheid, voeding, medicijngebruik, verzorgende spullen, gewoontes rond eten en slapen, geloofsovertuiging en rituelen binnen het gezin, en persoonlijke eigendommen zoals knuffel, speentje, speelgoed, kleding, foto's en een levensboek.

Meer informatie over wat de pleegzorgbegeleider na de overplaatsing nog voor het kind kan betekenen, staat in hoofdstuk 10.

Vorbereiden op volwassenheid

Het is belangrijk om op tijd te beginnen met de voorbereiding op zelfstandigheid en met jongeren vanaf 16 jaar een toekomstplan te maken. Onderdeel daarvan is in kaart brengen wat deze jongere nodig heeft om op eigen benen te staan en wat zijn eigen wensen en verwachtingen daarbij zijn. De Zelfredzaamheid-Matrix Jongeren (ZRM Jongeren) kan hierbij nuttig zijn om te gebruiken. Deze is ontwikkeld om het functioneren van mensen in de leeftijd van 12 tot 18 jaar op alle belangrijke domeinen van het leven in kaart te brengen en drukt dit uit in een score over de mate van zelfredzaamheid van de jongere op dat moment. [voetnoot toevoegen: De ZRM Jeugd is ontwikkeld door het Nederlands Jeudiginstituut, Praktikon en GGD Amsterdam. Kijk op www.zelfredzaamheidmatrix.nl

Het is belangrijk om pleegouders nauw te betrekken bij het maken van het toekomstplan en hun te vragen wat zij het kind kunnen bieden vanaf zijn achttiende levensjaar. Kunnen of willen zij ook vanaf het achttiende jaar nog voor het kind zorgen, en wat is daar precies voor nodig? Met name in netwerkpleegzorg zullen pleegouders vaak toegewijd zijn om voor het kind te blijven zorgen. Wanneer met dit proces gestart wordt in het zestiende levensjaar, hebben de jongeren geruime tijd om zich voor te bereiden op hun zelfstandigheid vanaf hun achttiende. Bij het opstellen van het plan moet er niet alleen gekeken worden naar de beperkingen van de jongeren, maar ook naar hun mogelijkheden. De Kinderombudsman adviseert om niet alleen de jongere, maar ook de gemeente bij het plan te betrekken, omdat die verantwoordelijk is voor eventuele zorg of opvang die nodig is vanaf het achttiende levensjaar.

De zorg aan pleegjongeren die 18 jaar worden, is maatwerk. Jongeren willen hulp die past bij hun vragen en behoeften. Dit kan van alles zijn, bijvoorbeeld informatie over wat ze moeten regelen om zelfstandig te kunnen wonen, en hulp bij vaardigheden die nodig zijn voor zelfstandigheid, het vinden van veilige en betaalbare huisvesting, het vinden van zinvolle dagbesteding (onderwijs of werk) en het leren omgaan met geld.

10 Fase 4 Vervolgondersteuning

'Niet zomaar loslaten, maar vinger aan de pols houden'

In elke situatie van vervolgondersteuning:

Creëren van een veilige en stabiele plek voor het kind

Stimuleren van een gezamenlijke wereld voor het kind

10 Fase 4 Vervolgondersteuning

10.1 Inleiding

De pleegzorgbegeleiding wordt afgebouwd of overgedragen wanneer het kind weer is herenigd met zijn ouders, de plaatsing ongewenst en ongepland wordt beëindigd (breakdown) of wanneer het kind bij pleegouders woont en de 18-jarige leeftijd heeft bereikt (tenzij de plaatsing wordt verlengd). De pleegzorgbegeleider kan bij het afronden van de pleegzorgbegeleiding verschillende dingen doen om de kans op een succesvol vervolg (investeren in stabiliteit en een gezamenlijk wereld voor het kind) te vergroten. Daarover gaat dit hoofdstuk. Hierbij is het belangrijk om niet alleen aandacht te hebben voor kind, ouders en pleegouders, maar ook voor de andere (pleeg)kinderen in het pleeggezin. Een specifiek aandachtspunt bij andere pleegkinderen is eventuele bestaansonzekerheid als gevolg van het vertrek van het pleegkind.

10.2 Na traject terug naar huis

Wanneer de doelen zijn behaald en het kind weer (grotendeels) thuis woont, is het van belang om hier met de ouders bij stil te staan en een feestje te vieren. Dit moment moet immers gekoesterd en vastgehouden worden. De pleegzorgbegeleider bespreekt met de ouders welke successen er behaald zijn en wat zij nodig hebben om dit vast te houden en de terugplaatsing succesvol te maken. Hierbij weeft hij belangrijke informatie in over het belang van goede ondersteuning. De pleegzorgbegeleider zal de begeleiding van het gezin vervolgens aan een andere instantie overdragen en zal daarbij advies geven. De pleegzorgbegeleider weet immers het beste bij welke ondersteuning de ouders en/of het kind gebaat zijn.

Vinger aan de pols houden

Zo mogelijk houdt de pleegzorgbegeleider tijdens de eerste periode zelf ook de vinger aan de pols en evalueert hij met het kind en de ouders hoe zij de thuisplaatsing ervaren. Als dit niet mogelijk is, heeft de pleegzorgbegeleider de professionele verantwoordelijkheid om te weten (en zo nodig te (laten) regelen) dat er een andere hulpverlener betrokken is die met het kind en de ouders evalueert hoe zij de thuisplaatsing ervaren. Van belang is dat er zes maanden tot een jaar na thuisplaatsing intensieve begeleiding gegeven wordt aan de ouders (de Baat et al. 2019).

De pleegzorgbegeleider verzorgt in deze fase een overdracht naar de hulpverlener die de vervolgondersteuning uitvoert. Vervolgondersteuning vindt plaats in overleg met degene die de beschikking heeft afgegeven (VNG, 2013). Vragen die daarbij relevant zijn: Wat gaat er goed en wat is nog lastig? Hoe ervaart het kind de thuisplaatsing? Kan het kind zijn draai weer vinden? Welke patronen van voor de uithuisplaatsing zijn doorbroken en welke patronen worden nog herkend? Ook bespreekt de hulpverlener hoe het kind en de ouders de hulp ervaren, en of dit voldoende is om de terugplaatsing succesvol te laten blijven. Tijdens contacten met het kind en de ouders is de hulpverlener alert op factoren die een succesvolle terugplaatsing kunnen beletten. Uit onderzoek blijkt immers dat een kwart tot een derde van de terugplaatsingen mislukt en het kind opnieuw uit huis geplaatst wordt (Dankaart, 2011). Daarbij blijken voornamelijk ouder- en gezinsfactoren (zoals armoede, huisvesting, verslaving) samen te hangen met het afbreken van de terugplaatsing.

Contact met pleegouders

De pleegzorgbegeleider biedt vervolgondersteuning (gericht op verwerking en afscheid) aan pleegouders als een kind wordt teruggeplaatst. Meer informatie hierover staat verderop in dit hoofdstuk, onder 'Vervolgondersteuning pleegouders'. Ook blijft de pleegzorgbegeleider contacten tussen kind en pleegouders ondersteunen. Hij bespreekt minimaal welke vorm van contact de pleegouders na de terugplaatsing voor zichzelf weggelegd zien, wie in het netwerk van de pleegouders belangrijk zijn voor het kind en hoe zij contact met het kind kunnen onderhouden. Tijdens dit gesprek onderstreept de pleegzorgbegeleider het belang van contact zowel voor het kind als voor de ouder. Pleegouders kunnen zo onderdeel worden van het gehechtheidsnetwerk van het kind. Indien gewenst kunnen pleegouders een ondersteunende rol aan ouders blijven bieden, bijvoorbeeld door weekendopvang of vakantieopvang te verzorgen. Of in het geval van netwerkpleegouders door te ondersteunen in de thuissituatie. Bij netwerkpleegzorg is er ook expliciet aandacht voor de rollen die opnieuw veranderen nu het kind weer thuis gaat wonen. Het is belangrijk om de frequentie en de vorm van het contact af te stemmen op de behoeften en de ontwikkeling van het kind (bijvoorbeeld met behulp van de [Checklist Oudercontacten in de Pleegzorg](#), de CHOP, zie hoofdstuk 5).

10.3 Na een breakdown

Vervolgondersteuning kind

Voor een kind kan een overplaatsing een traumatische ervaring zijn. Hierover moet niet te licht worden gedacht. Het is belangrijk dat er ruimte is voor verdriet over de overplaatsing en het verlies van pleegouders als opvoeders. Daarnaast betekent een overplaatsing voor een kind vaak opnieuw onveiligheid in hun leven. Zij moeten een nieuwe omgeving leren kennen, ontdekken wie de volwassenen en de kinderen in hun nieuwe omgeving zijn, wat de regels en gewoontes, en de normen en waarden zijn. Daarnaast moeten ze hun eigen plaats verwerven op hun nieuwe woonplek. Een overplaatsing gaat bij kinderen vaak gepaard met gevoelens van afwijzing en het gevoel geen controle meer te hebben over hun eigen leven. Kinderen reageren hier vaak op door uit te proberen of hun nieuwe opvoeder wel betrouwbaar is (Beek & Scholfield, 2004), door meer zelfbepalend gedrag te laten zien (Unrau, Seita & Putney, 2008) en door zich te richten op externe bronnen van veerkracht (bijvoorbeeld een sport of club) (Rubin, 1997). Als gevolg van de afwijzing door de overplaatsing wordt het uiten van negatieve emoties vaak als onveilig gezien. Daarom ontkennen deze kinderen hun negatieve emoties vaak, waardoor er een grotere kans is op internaliserende problematiek (Fluitman, 2013). De begeleider die vervolghulp biedt moet alert zijn op deze signalen en op mogelijke signalen van trauma, en daar waar nodig hulp inzetten voor het verwerken daarvan. Daarnaast moet er aandacht besteed worden aan het contact tussen de (ex-)pleegouders en het kind, ook na de overplaatsing. (Ex-)pleegouders kunnen door contact te onderhouden met het kind onderdeel worden van zijn gehechtheidsnetwerk. De pleezorgbegeleider stemt de frequentie en de vorm van het contact af op de behoeften en de ontwikkeling van het kind (bijvoorbeeld met behulp van de Checklist Oudercontacten in de Pleezorg, de CHOP, zie hoofdstuk 5).

Vervolgondersteuning pleegouders

De vervolgondersteuning bij pleegouders is gericht op het verwerken van de overplaatsing en het verdriet dat daarmee gepaard kan gaan. Bij netwerkpleegouders kan dit extra emotioneel zijn vanwege de loyaliteit met het kind en de wens om iets voor hem te willen betekenen. Het is belangrijk dat er ruimte geboden wordt voor dit verdriet en de boosheid, maar er moet ook erkenning zijn voor hetgeen pleegouders hebben betekend voor hun (ex-)pleegkind. Door een reconstructie te maken van wat er is gebeurd, kunnen pleegouders weer grip krijgen op het proces na de overplaatsing (zie ook 'Ouders begeleiden bij het omgaan met rouw en verlies' in hoofdstuk 9). Bij netwerkpleegouders is het belangrijk dat er expliciet aandacht is voor wat zij voor het kind hebben betekend, welke nieuwe rol zij krijgen in het leven van het kind, en wat ze vanuit die nieuwe rol voor het kind kunnen betekenen. Bij bestandspleegouders kan het helpen te ontdekken wat zij in de toekomst voor pleezorg zouden willen betekenen. Bij een gebrek aan duidelijkheid en overeenstemming over de redenen van de overplaatsing bestaat het risico dat pleegouders niet zien wat hun eigen aandeel is (en bijvoorbeeld alles bij de problematiek van het kind leggen), waardoor zij zelf anders tegen hun toekomst als pleeggezin aankijken dan de pleezorginstantie. Soms is er begeleiding nodig om het contact met het (ex-)pleegkind verder vorm te geven. Onderwerpen bij vervolgondersteuning aan pleegouders zijn:

- reconstructie van de overplaatsing en het proces tot de overplaatsing. Vragen die de pleezorgbegeleider kan stellen:
 - Wat is er precies gebeurd?
 - Hoe kijk je terug op de overplaatsing en de periode ervoor?
 - Wat zou je anders doen?
 - Welke factoren hebben een rol gespeeld bij de overplaatsing? Denk hierbij aan factoren op het niveau van het pleeggezin, de ouder, de begeleiding, het kind en andere factoren.
- gevoelens van de pleegouders. Vragen die de pleezorgbegeleider kan stellen:
 - Welk beeld is je het beste bijgebleven?
 - Welk gevoel heb je bij dat beeld?
 - Welke gevoelens heb je bij wat je hebt meegemaakt?
- het contact met het (ex-)pleegkind na overplaatsing. Vragen die de pleezorgbegeleider kan stellen:
 - Wat is hierin belangrijk voor het kind?
 - Wat willen en kunnen jullie hierin betekenen?
 - Wat is er voor jullie nodig zodat jullie op een positieve wijze een rol kunnen blijven spelen in het leven jullie (ex-)pleegkind?

- de toekomst van de pleegouders in de pleegzorg. Vragen die de pleegzorgbegeleider kan stellen:
 - Welke krachten en aandachtspunten van jullie zelf of jullie gezin zijn jullie tegengekomen tijdens de afgelopen plaatsing?
 - Welke aspecten vonden jullie leuk aan de laatste pleegzorgplaatsing en welke aspecten vonden jullie moeilijk of minder leuk?

Vervolgondersteuning aan andere (pleeg)kinderen bij breakdown

Voor (pleeg)kinderen in een pleeggezin betekent het vertrek van een pleegbroertje of -zusje het verlies van een gezinslid. Dat gaat vaak met verdriet gepaard. Het vertrek van het kind zorgt vaak ook voor meer rust in huis. De spanningen in het huis vallen weg. Voor de pleegkinderen die in het gezin blijven is de impact van een overplaatsing van hun pleegbroertje of -zusje vaak vele malen groter. Zij voelen dat hun verblijfsplaats opnieuw op de proef wordt gesteld, en laten dan vaak een terugval zien in hun gedrag. Pleegkinderen vragen zich af of zij wel de moeite waard zijn om voor te zorgen. Een gevolg kan zijn dat zij versterkt probleemgedrag laten zien, zodat het risico dat zij ook overgeplaatst worden toeneemt. Ze verkiezen de zekerheid van ellende boven de ellende van onzekerheid. Andere pleegkinderen uit het gezin moeten daarom expliciet betrokken worden bij de vervolgondersteuning. De pleegzorgbegeleider moet hun de ruimte geven om hun verdriet en boosheid te uiten, opnieuw uitleggen wat de reden is van het vertrek van het kind, en uitleggen dat dat niet betekent dat zij ook weg moeten. Duidelijkheid over de reden van de overplaatsing kan de achterblijvende pleegkinderen rust geven over hun verblijfszekerheid. Andere onderwerpen die bij vervolgondersteuning besproken kunnen worden:

- reconstructie van de overplaatsing en het proces tot de overplaatsing. Vragen die de pleegzorgbegeleider kan stellen:
 - Wat is er precies gebeurd volgens jou?
 - Hoe kijk je terug op de overplaatsing en de periode ervoor?
 - Welke leuke en minder leuke dingen zou het kind noemen als je hem zou vragen naar de pleegzorgplaatsing?
- gevoelens van de (pleeg)kinderen. Vragen die de pleegzorgbegeleider kan stellen:
 - Welk beeld is je het beste bijgebleven?
 - Welk gevoel heb je bij dat beeld?
 - Welke gevoelens heb je bij wat er is gebeurd?
 - Hoe kijk je terug op de tijd dat het kind bij jullie woonde?
 - Denk je nog vaak aan hem? Zo ja, waar denk je dan aan?
 - Heb jij nog ondersteuning van ons nodig? Is er iets wat jij nu nodig hebt?

Evaluatie bij het stoppen met het pleegouderschap

Wanneer duidelijk is geworden dat pleegouders willen stoppen met het pleegouderschap, wordt hun een evaluatievragenlijst opgestuurd en een evaluatiegesprek aangeboden om stil te staan bij hoe zij hun rol als pleegouder hebben ervaren. Bij netwerkpleegouders zal dit bijna altijd gebeuren als hun pleegkind ergens anders gaat wonen. Zij hebben er immers voor gekozen om voor dit kind dat ze kennen te gaan zorgen, en niet om pleegouders te worden voor kinderen die ze niet kennen. De pleegzorgbegeleider regelt de afronding van de plaatsing en de uitstroom van de pleegouders uit het pleegzorgaanbod. In het evaluatiegesprek komen de volgende onderwerpen aan bod:

- Criterium 1: Open en duidelijk in contact.
 - Hoe is de plaatsing / zijn jullie plaatsingen verlopen?
 - Waarom is de plaatsing gestopt?
 - Waarom willen jullie met pleegzorg stoppen?
- Criterium 2: Samenwerken als team en het delen van het ouderschap.
 - Hoe is de samenwerking met de ouders verlopen?
 - Hoe is de samenwerking met de pleegzorgbegeleider en de jeugdbeschermer verlopen?
 - Hebben jullie iets gemist in de begeleiding/ondersteuning vanuit de pleegzorgorganisatie?
 - Welke vervolgondersteuning hebben jullie tot nu toe ontvangen?
 - Zijn er eventuele afspraken over vervolgondersteuning met het pleegkind?
 - Zijn er eventuele afspraken over contact met de vervolghulp van het pleegkind?
- Criterium 5: Het inschatten van de uitwerking die het pleegouderschap heeft op het gezin.
 - Komt jullie pleegzorgervaring overeen met jullie verwachting ervan?

- Hebben jullie of andere gezinsleden nog vervolgondersteuning nodig?
- Willen/kunnen jullie nog wat betekenen voor de pleegzorg?

Wanneer in het evaluatiegesprek wordt aangegeven dat de pleegouders behoefte hebben aan meer vervolgondersteuning, wordt er gekeken wat er mogelijk en passend is.

10.4 Bij zelfstandig(er) wonen kind

Sinds 2018 kunnen jongeren tot 21 jaar in hun pleeggezin blijven wonen (en met een duidelijke zorgvraag tot 23 jaar). Indien de begeleiding stopt, kan de pleegzorgplaatsing eventueel informeel (zonder vergoeding of begeleiding) verdergaan, of gaat het kind uit huis en meer zelfstandig wonen (bijvoorbeeld in een begeleid-op-kamertraject). Kinderen die in een pleeggezin hebben gewoond zijn vaak op vrij jonge leeftijd geconfronteerd met verantwoordelijkheden die bij een zelfstandig leven horen. Zij beschikken over onvoldoende vaardigheden en hebben onvoldoende toegang tot ondersteuning om zelfstandig in de maatschappij te kunnen functioneren. De pleegzorgbegeleider zorgt voor goede begeleiding aan deze kinderen (of zorgt voor een goede overdracht) zodat zij kunnen doorgroeien in een veilige en stabiele plek.

Bij kinderen ouder dan 16 jaar zal de pleegzorgbegeleider zich richten op het perspectief van het kind en een toekomstplan maken. Aanbevelingen van de Kinderombudsman (Kinderombudsman, 2015) en uit het project I'm Ready (imready.nl) kunnen als volgt worden samengevat:

- Begin op 16-jarige leeftijd van de jongere met de voorbereiding op zijn zelfstandigheid en maak een toekomstplan.
- Stem de ondersteuning af op de behoeften van de jongere.
- Zorg voor een persoonlijke coach waar de jongere op kan terugvallen, en die ook de regie heeft over de hulpverlening aan de jongere.
- Zorg voor een goede overdracht naar volwassenenzorg en zorg ervoor dat de jongere de mogelijkheid heeft om tot zijn 23ste jaar ondersteuning te ontvangen.
- Zorg dat de jongere ondersteuning heeft vanuit zijn netwerk, zodat wanneer professionele ondersteuning stopt hij ondersteuning kan krijgen van een vriend of een familielid.
- Zorg dat er vanuit de hulpverlening contact is met risicojongeren en motiveer hen om hulp te accepteren.

Vinger aan de pols houden

Als het kind meer zelfstandig gaat wonen, houdt de pleegzorgbegeleider in de eerste periode zo mogelijk zelf ook de vinger aan de pols, en evalueert met het kind hoe hij het zelfstandiger wonen ervaart. Als dit niet mogelijk is, heeft de pleegzorgbegeleider de professionele verantwoordelijkheid om te weten (en zo nodig te (laten) regelen) dat er een andere hulpverlener betrokken is die met het kind evalueert hoe hij het zelfstandiger wonen ervaart. Vragen die daarbij relevant zijn: Wat gaat er goed en wat is nog lastig? Hoe ervaart het kind het zelfstandig(er) wonen? Kan het kind zijn draai vinden? Welke patronen van voor de uithuisplaatsing zijn doorbroken en welke patronen worden nog herkend? De pleegzorgbegeleider bespreekt ook hoe het kind de hulp ervaart en of dit voldoende is om succesvol zelfstandig te worden.

Contact met ouders en pleegouders

Om ouders zich ouder te laten blijven voelen, is het belangrijk dat er positief contact blijft bestaan met het kind, en dat ze een rol blijven spelen in het leven van het kind. Het contact met ouders levert een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling van het kind. Naarmate het kind ouder wordt, weet hij ook beter of en hoe hij contact wil met zijn ouders. De nadruk ligt hierbij op positief contact. Indien er vanuit het kind of de ouders geen positief contact mogelijk of gewenst is, wordt er gekeken welke minimale variant er mogelijk is om de band tussen de ouders en het kind te behouden. Hoe minimaal de variant ook is, het blijft voor de pleegzorgbegeleider een punt van observatie en gesprek.

De pleegouders hebben een belangrijke rol gespeeld in het leven van het kind. De pleegzorgbegeleider bespreekt met hen wat zij kunnen blijven betekenen voor het kind nu hij niet meer bij hen thuis woont. En hij bespreekt met het kind welk contact hij graag zou willen.

Pleegouders kunnen een belangrijke steunende rol vervullen voor kinderen die meer op zichzelf gaan wonen. De pleegzorgbegeleider benadrukt het belang van contact onderhouden en geeft aan hoe zij dit concreet vorm kunnen geven.

Literatuur en Bijlagen

Literatuur

- Abrahamse, S., Gardeniers, M., & Werner, C. (2019). *Waarom stoppen pleegouders? Onderzoek naar omstandigheden, begeleiding en hoe pleegouders behouden kunnen worden*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut, Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen, Jeugdzorg Nederland
- Albrecht, G. & Breg, A. (2011). *Ouderbegeleiding in de opvoedingsvariant. Module roldifferentiatie*. Duivendrecht: PI Research.
- Baat, M. de & Bartelink, C. (2012). *Wat werkt in de pleegzorg?* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Baat, M. de, Bergh, P. van den & Lange, M. de, & Abrahamse, S. (2019). *Richtlijn Pleegzorg voor jeugdhulp en jeugdbescherming*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut, Nederlandse Vereniging van Maatschappelijk Werkers, Nederlands Instituut van Psychologen, Nederlandse vereniging voor pedagogen en onderwijskundigen.
- Baat, M. de & Lange, M. de (2013). *Modulebeschrijving pleegzorgbegeleiding*. Utrecht: Kenniskring Pleegzorg en het Nederlands Jeugdinstituut.
- Bastiaansen, P. & Koning, Y. de (2012). *CHOP: Checklist Oudercontacten in de Pleegzorg*. Breda: Juzt/ Bureau Jeugdzorg Noord-Brabant.
- Bastiaansen, P. & Kramer, M. (2012). *De Kleine Gids Pleegzorg. Juridisch en Pedagogisch (ver)antwoord*. Deventer: Kluwer.
- Bastiaansen, P. (2016). *De Kleine Gids Hechting en Trauma*. Deventer: Kluwer.
- Beek, F. van & Pagee, R. van (1998). *Handleiding bij 'Mijn levenboek'*. Utrecht: Stichting Mobiel.
- Beek, M. & Schofield, G. (2004). *Providing a secure base in long-term foster care*. London: British Association for Adoption & Fostering.
- Berge, I. ten, Addink, A., Baat, M. de, Bartelink, C., Rossum, J. van & Vinke, A. (2012). *Stoppen en helpen. Een adequaat antwoord op kindermishandeling*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Bergh, P. van den & Weterings, T. (red.) (2010). *Pleegzorg in perspectief. Ontwikkelingen in theorie en praktijk*. Assen: Van Gorcum.
- Bergh, P. van den, Weterings, T. & Schoenmakers, M. (2011). Gehechtheid en loyaliteit bij pleegkinderen. Een analyse vanuit de theorie en de praktijk. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek, Kinderpsychiatrie en Klinische Kinderpsychologie*, 36, 128-143.
- Bolt, A. (2017). *Het Gezin Centraal. Handboek voor ambulant hulpverleners*. Amsterdam: SWP
- Boszormenyi-Nagy, I. & Krasner, B.R. (1986). *Between Give and Take. A Clinical Guide to Contextual Therapy*, New York, 1986.
- Cairns, K. & Fursland, E. (2007). *Safer Caring: voorkomen van secundaire traumatisering. Een trainingsprogramma*. London: BAAF
- Choy, J. & Schulze, E. (2010). Het beoordelen van het toekomstperspectief van pleegkinderen. In: Van den Bergh & Weterings (2010), *Pleegzorg in perspectief. Ontwikkelingen in theorie en praktijk*. Hoofdstuk 10. Assen: Van Gorcum.
- Choy, J. & Schulze, E. (2009). *Kiezen voor kinderen: een nieuwe blik op het samenspel in pleegzorg*. Santpoort Zuid / Amsterdam: Nisto / Spirit.
- Dankaart, K. (2011). *Besluitvorming en het beëindigen van pleeggezinplaatsingen. Dossieronderzoek Bureaus Jeugdzorg*. Masterthesis. Leiden: Afdeling orthopedagogiek.
- Diekmann, M. (2005). *Een taal erbij*. De Kontekst.
- Donkoh, C., Underhill, K. & Montgomery, P. (2006). Independent living programs for improving outcomes for young people leaving the care system. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, 3, 1-18.
- Engelhart, E. & Win, H. de (2010). *Ontwikkelmeter jeugd. Opvoeding en ontwikkeling van (pleeg)kinderen en jong volwassenen*. Tilburg: Pleegzorg Advies Nederland.
- Erp, B. van, Gessner, A. & Verhoeven, J. (2014). *Protocol grootouder/opvoeder begeleiding*. Stichting Belangenbehartiging Pleegrootouders Nederland (SBPN).
- Everson-Hock, E.S., Jones, R., Guillaume, L., Clapton, J., Duenas, A., Goyder, E. & Swann, C. (2011). Supporting the transitions of looked-after young people to independent living: A systematic review of interventions and adult outcomes. *Child Care Health and Development*, 37 (6), 767-779.

- Fluitman, A.M. (2013). *Omgaan met overplaatsing. Onderzoek naar de strategieën en achterliggende emoties, belangen en overwegingen van pleegkinderen naar overplaatsing naar een ander pleeggezin*. Masterscriptie. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Frans-Veenstra, C., Wijbenga, I., Loykens, E. & Wetterauw, M. (2015). *SamenPlan.nl. Handleiding voor hulpverleners, leidinggevendenden, beleidsmedewerkers en andere geïnteresseerden*. Groningen: Molendrift.
- Fraser, M.W., Walton, E., Lewis, R.E., Pecora, P.J. & Walton, W.K. (1996). An experiment in family reunification. Correlates of outcomes at one-year follow-up. *Children and Youth Services Review*, 18, 335-361.
- Geurts, B.M. (2012) *Waarom stoppen pleegouders met pleegzorg? Een onderzoek naar de rol van de pleegzorgbegeleiding in de beslissing van pleegouders om te stoppen met het pleegouderschap*. Masterscriptie. Leiden: Universiteit Leiden.
- Greeson, J.K., Briggs, E.C., Kisiel, C.L., Layne, C.M., Ake, G.S., Ko, S.J., Gerrity, E.T., Steinberg, A.M., Howard, M.L., Pynoos, R.S. & Fairbank, J.A. (2012). Complex trauma and mental health in children and adolescents placed in foster care. Findings from the National Child Traumatic Stress Network. *Child Welfare*, 90, 91-108.
- Grinsven, F. van & Holdorp, J. (2015). *Trauma-georiënteerde hulp voor kinderen met complex trauma in gezinsvervangende woonsituaties. Kennisdocument voor professionals in pleegzorg, gezinshuizen en residentiële woonvormen*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Groot, F. de (2004). Bekrachten, bekrachten, en nog eens bekrachten. Back to basics: positieve bekrachting. *Gedragstherapie*, 37, 61-66.
- Haans, G., Robbroeckx, L., Hoogeduin, J. & Beem-Kloppers, A. (2009). *Methodieboek ouderbegeleiding bij roldifferentiatie. Ouders helpen bij het invullen van de ouderrol na plaatsing van hun kind in een pleeggezin*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Hermanns, J. (2008). *Verschoven gezag. Methodisch werken in de voogdij*. Utrecht/Woerden: Collegio/COACT Consult.
- Hiles, M., Essex, S., Fox, A. & Luger, C. (2008). The words and pictures storyboard: making sense for children and families. *Context. Magazine of the UK Association of Family Therapy*, 97, 13-19.
- Hout, A. van & Spinder, S. (2001). *De (gezins)voogd als jongleur. Een methodisch handboek voor het (gezins)voogdijwerk*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Jansen, E. & Maes, J. (2014). *Ze zeggen dat het overgaat. Het boek dat je helpt om te gaan met rouw en verdriet*. [Z.pl.]: Witsand.
- Jeugdzorg Nederland (2016). *Pleegzorg: een gezamenlijke zorg. Landelijke handreiking Samenwerkingsafspraken Jeugdbescherming - Pleegzorgaanbieder*. Utrecht: Jeugdzorg Nederland.
- Jong, P. de & Berg, I.K. (2000). *De kracht van oplossingen. Handwijzer voor oplossingsgerichte gesprekstherapie*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Juffer, F. (2010). *Beslissingen over kinderen in problematische opvoedingssituaties. Inzichten uit gehechtheidsonderzoek*. (Research Memoranda, 6). Den Haag: Raad voor de rechtspraak.
- Kinderombudsman, De (2015). *'Ik kan het (niet) zelf'. Een verkenning van de problematiek van de continuering van (gedwongen) hulp aan kwetsbare jongeren die de leeftijd van 18 bereiken*. Den Haag: De Kinderombudsman.
- Kiresuk, Thomas J.; Robert E. Sherman (1968). "Goal Attainment Scaling: A General Method for Evaluating Comprehensive Community Mental Health Programs". *Community Mental Health Journal*. 4 (6): 443-453
- Klein Entink, M. (2018). *Pleeggezin, het groter geheel*. Arnhem: Entrealindenhout
- Klooster, E. & Burik, A. van (2000). *Ouders van pleegkinderen gehoord. Onderzoek naar het perspectief van ouders op pleegzorg*. Amsterdam: DSP.
- Konijn, C., Admiraal, S., Baart, K Rooij, F. van., Stams, G., Colonnese C., Lindauer, R. & Assink, M. (2019). Foster care placement instability: A meta-analytic review. *Children and Youth Services Review, Elsevier*. 96: 483-499
- Kramer, M. (2016). *Paraplu voor pleegouders in de juridische praktijk*. Amsterdam: SWP.
- Kübler-Ross, E. & Kessler, D. (2006). *Over rouw. De zin van de vijf stadia van rouwverwerking*. Amsterdam, Ambo.
- Leathers, S. J. (2003). Parental visiting, conflicting allegiances, and emotional and behavioral problems among foster children. *Family Relations*, 52, 53-63.
- Lekkerkerker, L., Baat, M. de & Yperen, T. van (2016). *Het draait om het kind!. Handleiding Monitor Pleegzorg (opvoedingsvariant)*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

- Lin, C.H. (2014). Evaluating services for kinship care families. A systematic review. *Children and Youth Services Review*, 36, 32-41.
- Marvin, R., Cooper, G., Hoffman, K. & Powell, B. (2002). The Circle of Security project: Attachment-based intervention with caregiver-pre-school child dyads. *Attachment & Human Development*, (4)1, April, 107-124.
- Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen (NVP). *Startwijzer 'Een pleegkind in huis, en nu?'* Utrecht: NVP.
- Oijen, S. van (2010). *Resultaat van pleegzorgplaatsingen. Een onderzoek naar breakdown van adolescente pleegkinderen bij langdurige pleegzorgplaatsingen*. Dissertatie. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Patterson, G.R., Reid, J.B., Jones, R.R. & Conger, R.E. (1975). *A social learning approach to family intervention: Families with aggressive children*. Eugene (OR): Castalia.
- Pleegzorg Nederland & Jeugdzorg Nederland (2017). *Pleegoudervoogdij. Informatie voor pleegouders die meer willen weten over het overnemen van de voogdij over hun pleegkind*. Utrecht: Pleegzorg Nederland en Jeugdzorg Nederland.
- Rubin, L. (vert. Wagenaar, S. & Weijer, R. van de) (1997). *Het onverwoestbare kind. Verhalen over overwinningen op het verleden*. Amsterdam: Ambo.
- Slade, J. (2012). *Safer Caring. Een nieuwe aanpak*. London: The Fostering Network.
- Social Care Institute for Excellence (SCIE) (2004). *SCIE guide 7: Fostering*. London: SCIE.
- Split, M. (2019). *Omgaan met pleegbroers en -zussen. Hoe doe je dat?* Zeist: Youké
- Spoelstra, J., Baat, M. de, Meulen, G. ter & Vinke, A. 2017. *Methodisch matchen: methodiekhandleiding voor matching van langdurig uithuisgeplaatste jeugdigen aan een pleeggezin of gezinshuis*. Utrecht/Leiden/De Glind: Nederlands Jeugdinstituut, ADOC en Gezinspiratieplein.
- Strijker, J. & Zandberg, T. (2001). *Matching in de pleegzorg. Hulpvraag versus aanbod*. Amsterdam: SWP.
- Stroebe, M.S. & Schut, H.A.W. (1999). The Dual Process Model of coping with bereavement - Rationale and description. *Death Studies*, 23 (3), 197-224.
- Stroebe, M., Stroebe, W., Schut, H., Zech, E. & van den Bout, J. (2002). Does disclosure of emotions facilitate recovery from bereavement? Evidence from two prospective studies. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 70(1), 169-178.
- Unrau, Y.A., Seita, J.R. & Putney, K.S. (2008). Former foster youth remember multiple placement moves: A journey of loss and hope. *Children and Youth Services Review*, 30, 1256-1266.
- Veenendaal, H. van (2015). *Presentatie over Gedeelde besluitvorming*, Trant.
- Vinke, J.G. & Mortel, M. van de (2004). *Methodiekhandleiding Terug naar Huis*. Woerden/ Hollandsche Rading: Adviesbureau Van Montfoort & VvP De Rading.
- VNG (2013). *Programma van Eisen*. Den Haag: VNG.
- Wiebing, I. (2014). *Duale Proces Model. Ouderbegeleiding jeugdhulpverlening*. Leeuwarden: Jeugdhulp Friesland.
- Worden, W. (1992). *Grief Counselling and Grief Therapy: A Handbook for the Mental Health Practitioner*, 2nd edtn, Tavistock/Routledge, London.

Bijlage 1:

Breakdown: signalen en handelingswijzen

Uit onderzoek en/of praktijk blijkt dat de volgende factoren samenhangen met breakdown (op basis van o.a. de Richtlijn Pleegzorg, de Monitor Pleegzorg en een meta-analyse van Konijn en collega's uit 2019):

- aantal verplaatsingen in het verleden
- (toename) van probleemgedrag van het kind
- leeftijd van het kind, contact tussen ouders en het kind
- (toename) van stress bij de pleegouders
- opvoedingsvaardigheden van pleegouders
- problemen in de samenwerking tussen ouders en pleegouders
- invloed van de plaatsing op eigen kinderen van de pleegouders
- persoonlijke problemen of veranderingen in het pleeggezin
- problemen in de samenwerking tussen pleegouders en professionals

In deze bijlage geven we met betrekking tot deze factoren voorbeelden van probleemgedrag en andere risico's op een breakdown, met daarbij aangegeven welke handelingen het risico kunnen verkleinen.

Probleemgedrag van het kind	
Signalen van toenemend risico	Handelingen om risico te verkleinen
<ul style="list-style-type: none"> - Schoolverzuim - Conflicten in de buurt / op school - Agressie naar kinderen van pleegouders - Agressie naar dieren - Toename van fysieke conflicten - Internaliseren gedrag waardoor kind niet meer bereikbaar is - Gedrag is niet meer te doorbreken - Pleegouders klagen over de match 	<ul style="list-style-type: none"> - Regelmatig bevragen - Voorlichting geven over de problematiek - Afspraken maken over toezicht houden - Pleegouders trainen in conflictsituaties, gevoel van controle laten behouden - Extra hulp inzetten, gericht op de interactie tussen kind en pleegouder

Leeftijd van het kind	
Signalen van toenemend risico	Handelingen om risico te verkleinen
<ul style="list-style-type: none"> - Weglopen - Boosheid - Spijbelen - Oppositioneel gedrag - Opvoeding onvoldoende afgestemd op ontwikkelingsfase - Experimenteel gedrag 	<p>10-16</p> <ul style="list-style-type: none"> - Meer investeren in pleeggezin - Psycho-educatie geven over wat leeftijdsadequaat gedrag is - Juiste verwachtingen uitspreken en eventueel bijstellen <p>16+</p> <ul style="list-style-type: none"> - Komende jaren voorbereiden op volwassenheid - Perspectief bespreekbaar maken - Zorgen dat er gedurende minimaal een half jaar voldoende begeleiding mogelijk is wanneer het kind uit huis gaat

Stress van pleegouders

Signalen van toenemend risico	Handelingen om risico te verkleinen
<ul style="list-style-type: none"> - Toename van negatieve uitingen over het kind - Geen positieve zaken van het kind meer kunnen zien - In gesprekken moeilijk kunnen focussen - Veel uitwijden tijdens gesprekken - Geen alternatieven meer kunnen noemen voor eigen gedrag - Toename van negatief gedrag van het kind - Afname van energie, creativiteit en vindingrijkheid - Pleegouders leggen alles op het bordje van de pleegzorgbegeleider - Vaak ziek of te moe voor begeleiding 	<ul style="list-style-type: none"> - Bespreekbaar maken - Doorvragen naar wat goed gaat - Videobegeleiding om te zien wat er goed gaat en pleegouders zo in hun krachten zetten - Ontlasting door ontspanningsmomenten voor pleegouders - Pleegouders serieus nemen, aandacht geven - Op tijd extra ondersteuning inzetten

Invloed plaatsing op eigen kinderen pleegouders

Signalen van toenemend risico	Handelingen om risico te verkleinen
<ul style="list-style-type: none"> - Eigen kind trekt zich op kamer terug - Pleegouders geven aan te weinig tijd te hebben voor hun eigen kind - Jaloezie bij het eigen kind - Eigen kind zet zich tegen ouders af - Eigen kind is negatief over het pleegkind - Eigen kind is vaker afwezig in het gezin - Eigen kind vertoont probleemgedrag - Eigen kind is slachtoffer van het probleemgedrag van het kind - Pleegouders geven aan dat het kind niet kan blijven als zijn verblijf ten koste gaat van het eigen gezin - Eigen kind wil niet praten over het pleegkind - Eigen kind gaat slechter functioneren op school 	<ul style="list-style-type: none"> - Bespreekbaar maken van signalen en risico's - Plan maken voor aandacht voor het eigen kind - In gesprek gaan met pleegouders en het eigen kind - In gesprek gaan met het eigen kind - Erkenning geven aan het eigen kind - In gesprek gaan met het eigen kind en het pleegkind - Voor alle kinderen zo veel mogelijk dezelfde opvoedingsstrategieën gebruiken - Het eigen kind psycho-educatie geven

Persoonlijke problemen of veranderingen pleeggezin

Signalen van toenemend risico	Handelingen om risico te verkleinen
<ul style="list-style-type: none"> - Stress bij pleegouders - Er kan minder dan er voorheen kon - Eigen voorgeschiedenis - Life events (verhuizing, overlijden dierbare) - Pleegouders klagen dat het zwaarder is dan ze verwacht hadden - Pleegouders vatten het gedrag van het pleegkind persoonlijk op 	<ul style="list-style-type: none"> - Balans zoeken in draagkracht en draaglast - Aandacht voor trauma van pleegouders - Extra aandacht en hulp aan pleeggezin - Netwerkanalyse maken met betrekking tot wie hen kan ondersteunen - Alert zijn op secundaire traumatisering - Therapie inzetten

Problemen samenwerking pleegouders en professionals

Signalen van toenemend risico

- Hard roepen dat zaken niet goed geregeld zijn en anders moeten
- Onvoldoende aandacht voor wat het voor het kind betekent
- Twijfel aan de professionaliteit van pleezorgbegeleider
- Het gevoel hebben onvoldoende hulp aangereikt te krijgen
- Er gebeurt niets, het proces stagneert
- Onenigheid over visie
- Conflicten tussen pleegouders en hulpverleners
- Gebrek aan openheid over de pleezorgplaatsing
- De pleezorgbegeleider wordt onvoldoende op de hoogte gehouden, de pleegouders zoeken elders hulp of trekken niet meer aan de bel als zij tegen problemen aan lopen

Handelingen om risico te verkleinen

- Pleezorgbegeleider geeft aan dat hij niet alles weet, maar dat zal overleggen met zijn team en hierop terugkomt
- Feedback vragen
- Goede afstemming over taken, verantwoordelijkheden en toekomstperspectief
- Neutrale gesprekspartner uitnodigen
- Indien nodig, op tijd overdragen

Bijlage 2:

Uitgangspunten Duale Procesmodel

Het Duale Procesmodel is een rouwmodel waarin stresscoping en veerkrachtontwikkeling centraal staan. In deze bijlage staan de uitgangspunten van dit model die de basis vormen van waaruit de pleegzorgbegeleider handelt bij verlies en herstel (Jansen & Maes, 2014). In onderstaande gaat het steeds om rouwsituaties van ouders na een uithuisplaatsing van hun kind.

Ieder rouwproces is uniek

Rouw komt overal voor en is als ervaring universeel, het rouwproces is echter uniek en verschilt van persoon tot persoon. Het verschilt in intensiteit, verloop, duur, betekenis en uitingvorm. Het rouwproces bij ouders na uithuisplaatsing van hun kind verschilt ook per situatie doordat iedere ouder anders is en de omstandigheden verschillen. Van belang is het moment wanneer het ouders overkomt, de impact op hen én op hun leven, de mate van steun uit hun omgeving die ouders al dan niet ervaren en de eigen fysieke en psychische toestand en individuele veerkracht.

Erkenning en herkenning door de pleegzorgbegeleider is belangrijk. Door erkenning voelt de ouder zich begrepen en gesteund. Herkenning is van belang om (dreigende) verstoringen te signaleren, nader te onderzoeken en bespreekbaar te maken. Bij zorgelijke processen (bijvoorbeeld het ontwikkelen van een depressie), waarbij meestal ook ouders zelf een groot lijden ervaren, kan worden doorverwezen naar een therapeut, psycholoog of psychiater.

Hechting is de kern in het rouwproces

De kern van rouwpijn bij ouders na uithuisplaatsing van hun kind is de scheidingspijn, het afgescheiden zijn van hun kind en het verlangen hebben om deze band te herstellen. Een veilige hechting is een van de krachtigste hulpbronnen voor het verwerken van trauma's. Ouders wiens kind in een pleegezin terecht komt, zijn echter vaak onveilig gehecht, waardoor er eerder verstoringen dreigen, vooral als dit niet vroegtijdig wordt herkend en onderkend door de hulpverlener.

Vanuit de hulpverlener is een passende emotionele beschikbaarheid nodig die in functie staat van de hechtingsstijl van de ouder. Daarbij moeten de hechtingsstijl en de copingstijl van de hulpverlener zo veel mogelijk in dienst staan van de hechtingsstijl van de ouder. Met andere woorden: als de hulpverlener van een vermijdend gehechte ouder vooral een herstelgerichte copingstijl heeft, dan versterken zij elkaar in een coping op de herstelkant en is de kans groter dat er minder aandacht is voor de verlieskant. Ouders die onveilig gehecht zijn, kunnen door de verlieservaring getriggerd worden op meer de verlieskant of op meer de herstelkant in hun coping.

Emotieregulatie dient ondersteund te worden

In de ouderbegeleiding is er aandacht voor het verlies en de hiermee gepaard gaande individuele reacties (gedrag, gevoelens en gedachten). Aan de ouders worden mogelijkheden geboden om zich te uiten, om ruimte te ervaren om te ventileren en te ontladen, en er worden grenzen aangegeven om veiligheid te bieden. Pleegzorgbegeleiders herkennen en erkennen de emoties en het gedrag van de ouders en doen handreikingen die door hen als helpend en ondersteunend worden ervaren. Hierbij sluiten zij aan bij het niveau, het tempo en de taal van de ouder. Het geven van psycho-educatie over omgaan met rouw en verlies is van grote waarde. Het helpt ouders om hun eigen gedachten en reacties te begrijpen. Het niet of te weinig kunnen uiten van emoties kan blokkerend werken. Anderzijds kan het ook nodig zijn emoties te begrenzen, opdat de ouder zijn controle houdt, niet overspoeld raakt en decompensatie en herbelevingen worden tegengegaan. Ouders hebben de regie in hun eigen rouwproces; het kan heel functioneel zijn om een teveel aan pijn te vermijden, zodat wat ze voelen draaglijk kan worden gehouden en gecontroleerd en gereguleerd kan worden.

Verbinding biedt steun in het rouwproces

In het rouwproces is het belangrijk om te leren verbinden in plaats van los te laten. Ouders blijven zich verbinden aan hun kind, zij nemen geen afstand maar zoeken juist toenadering. Juist het verbinden zullen zij in het rouwproces als steunend ervaren. Voor ouders van uithuisgeplaatste kinderen is het van groot belang dat zij een duidelijke ouderrol in het leven van hun kind houden/krijgen. De

pleegzorgbegeleider blijft investeren in het contact tussen ouder en kind, zodat zij zich met elkaar verbonden blijven voelen. Het verbinden hoeft niet per se om fysieke ontmoetingen te gaan als dat bijvoorbeeld vanwege veiligheidsredenen niet kan. Ook als een ouder geen contact kan hebben met het kind, is het van belang te verbinden. Bijvoorbeeld door vragen te stellen: ‘Hoe is het met je nu je niet op de verjaardag van je kind kan komen?’ Daarbij is het belangrijk om uit te leggen waarom een fysieke ontmoeting niet kan en tegelijkertijd samen alternatieve mogelijkheden te zoeken, bijvoorbeeld een verjaardagskaart sturen. Net zoals je de ouders nooit uit het kind haalt, blijft voor ouders het kind ook voor altijd met hen verbonden. Dat is een universeel gegeven. Deze band erkennen én in beeld houden is belangrijk voor het rouwproces.

Samen rouwen is belangrijk

Rouwen doet iemand doorgaans niet alleen. In interactie met een ander wordt het verhaal verteld en wordt er betekenis gegeven aan de verlieservaring. Ieder persoon, iedere ouder rouwt anders. Het verlies van het kind kan ouders uit elkaar drijven of families ontwrichten, waardoor er nieuw verlies kan ontstaan. Ook daarom is het belangrijk dat rouw er mag zijn, dat er psycho-educatie gegeven wordt over rouwen en dat er aandacht is voor verbinden. Het gebrek aan sociale steun uit het netwerk van de ouders en een omgeving die de pijn ontkent, minimaliseert of veroordeelt, kan méér schade berokkenen dan het verlies zelf, en kan zelfs traumatiserend zijn.

Letterlijk en figuurlijk aanwezig zijn (present zijn) is dus van groot belang om te kunnen rouwen en veerkracht te ontwikkelen. De pleegzorgbegeleider is alert op de ontvangen steun uit het netwerk van de ouders door geïnteresseerd te zijn en vragen te stellen. Ook na een langere periode na de uithuisplaatsing van de kinderen is dit van belang. Juist omdat de omgeving op een gegeven moment vaak afhaakt. Een sociogram vormt een mooi hulpmiddel om oude of nieuwe steunpunten samen met ouders in kaart brengen en ouders te bewegen zelf in actie te komen om contacten aan te gaan en te onderhouden.

Rouw is een levenslang proces

Rouw gaat niet over. De pijn kan minder worden en daarmee draaglijker, maar even zo goed met heftige gevoelens en gedachten ineens terugkeren. Het is geen verwerkingsproces met een einde, maar een bewerkingsproces dat altijd voortduurt en steeds van kleur verandert.

De pleegzorgbegeleider vertelt hierover en heeft aandacht voor de stressoren en de krachtbronnen in/van ouders. Door hier samen actief mee aan de slag te gaan, met de ouder in de hoofdrol, wordt getracht de veerkracht van de ouder te vergroten en het verlies dusdanig te bewerken dat de ouder ermee door kan leven, en kan ervaren dat het gemis blijft maar te dragen is.

Betekenis geven aan verlies maakt het draaglijker

Door te rouwen kan een ouder betekenis geven aan zijn verlieservaring, zodat het verlies kan worden geïntegreerd in zijn eigen identiteit als ouder. Het is mooi als ouders op een gegeven moment zelf kunnen erkennen dat zij onvoldoende in huis hebben om hun kind op te voeden. In plaats van te focussen op wat ze niet konden en kwijt zijn, helpt de hulpverlener om een bewustzijn te creëren dat ze ook een grote daad hebben gedaan door hun kind te gunnen elders op te groeien. Ook dat is ouderschap, en een daad van liefde en verantwoordelijkheid nemen. Door betekenis te geven aan het geleden verlies kan het leven daarna, mét het geleden verlies, draaglijker worden. Een ander voorbeeld van betekenisgeving is deelname door een ouder aan een cliëntenraad, omdat hij zich vanuit zijn eigen ervaringen in wil zetten om beleid en de samenwerking te verbeteren, of een ouder die een boek schrijft met zijn eigen ervaringen om zo andere ouders tot steun te willen zijn. Veel ouders vechten door tot aan de kinderrechter. Pas als ze alles hebben gedaan om hun kind terug te krijgen, kunnen ze zelf meer innerlijke rust vinden. Ook dat kan betekenis geven zijn: ze hebben er in hun beleving alles aan gedaan om dat te doen wat in hun macht lag om verantwoordelijkheid te dragen voor hun kind

Mensen beschikken over veerkracht om op hun eigen wijze met crises om te gaan

De wereld van de ouder wordt bij de uithuisplaatsing of perspectiefbepaling volledig op zijn kop gezet. Uitgangspunt binnen het DPM is het gegeven dat mensen in zichzelf de veerkracht hebben om op een eigen wijze met crisissituaties en moeilijke levensomstandigheden te kunnen omgaan. Het is dan wél van belang om flexibel heen en weer te kunnen bewegen tussen verlies- en herstelgerichte coping, en daar kan de pleegzorgbegeleider of hulpverlener ondersteunend en faciliterend in zijn. Hij helpt ouders

om beide copingstrategieën in te kunnen zetten. Hij stimuleert ouders en bekrachtigt hen om hun eigen innerlijke krachtbronnen in te zetten zodat zij zichzelf staande weten te houden en een andere, realistische, waardevolle invulling aan hun ouderschap kunnen geven, zowel voor henzelf als voor hun kind.

Bijlage 3:

Aanvullend overzicht van interventies in de pleegzorg

In deze bijlage vindt u een overzicht van interventies die niet uitgebreid in deze methodiekhandleiding zijn besproken, maar binnen de pleegzorg wel worden ingezet.

Mijn Backpack

Mijn Backpack is een interactieve manier om met jonge kinderen tot 12 jaar te praten over de uithuisplaatsing en het wonen in een pleeggezin. Met behulp van workshops voor kinderen, een rugzak met een handpop en andere materialen en een interactief verhalenprogramma op de computer maken kinderen het verhaal van eend die bij de hondenfamilie gaat wonen. Door het programma leren zij hun eigen verhaal te begrijpen en woorden te geven aan wat ze hierbij voelen.

Ouderbegeleiding na een opvoedingsbesluit

De module *Ouderbegeleiding na een opvoedingsbesluit* is bedoeld voor ouders van wie een kind langdurig bij een pleeggezin geplaatst is. Doel is dat de ouders het verlies van hun kind kunnen accepteren en dat zij een nieuwe positie in kunnen nemen ten opzichte van hun kind (roldifferentiatie). Gedurende een jaar ondersteunen pleegzorgbegeleiders de ouders en de pleegouders met het kind bij deze roldifferentiatie via huisbezoeken en telefonische contacten.

Een taal erbij

Een taal erbij is gericht op het visualiseren van de interne en de externe werkelijkheid van de cliënt. Door middel van Duplo-poppetjes en ander materiaal wordt het probleem van de cliënt verbeeld en de innerlijke dialoog zichtbaar gemaakt en gestimuleerd.

Safer Caring

De methode *Safer Caring* is speciaal ontwikkeld voor pleeggezinnen. *Safer Caring* biedt pleegouders ondersteuning om te werken aan een veilige leefomgeving voor kinderen binnen het pleeggezin. De methode gaat uit van vier pijlers: rol en status van de pleegouder; risico's (niet uitbannen, alert zijn); gedelegeerd gezag; en voorkómen van secundaire traumatisering.

Door een heldere analyse te maken van de specifieke situatie kunnen er duidelijke afspraken gemaakt worden over de rol en de positie van de pleegouders: er worden duidelijk afspraken gemaakt over wie wat doet binnen de pleegzorgplaatsing.

De (mogelijke) risico's van de plaatsing worden in kaart gebracht en er wordt een plan gemaakt voor de manier waarop er binnen de plaatsing omgegaan wordt met deze risico's: wie doet wat vanuit welke verantwoordelijkheid. Binnen de risicotaxatie wordt zowel het negatieve als het positieve aspect van het risico (de uitdaging, het leermoment) meegenomen. Hierbij gaat het, naast pleegouders en ouders, dus ook om betrokken hulpverleners.

Een belangrijk aspect binnen *Safer Caring* is gedelegeerd gezag: om tegemoet te kunnen komen aan de behoeften van het pleegkind zullen er, vanuit de rol en de positie van de pleegouders en de ingeschatte risico's, afspraken gemaakt worden over welk gezag naar pleegouders gedelegeerd kan worden. Het gaat dan om afspraken met betrekking tot medische zaken en gezondheid, onderwijs, vrije tijd, geloof, identiteit, contacten, et cetera.

Naast de risico's ten aanzien van het kind kunnen ook de risico's op secundaire traumatisering van het pleeggezin (bij pleegouders en bij eigen kinderen van de pleegouders) ingeschat worden. Hiertoe wordt gebruikgemaakt van het gezinsonderzoek (bij bestandspleegzorg) of netwerkonderzoek (bij netwerkpleegzorg) en de pleegouderbegeleidingsplannen in combinatie met de analyse van het kind. Waargenomen risico's worden beschreven in een veiligheidsplan.

Het doel van *Safer Caring* is het aantal voortijdig afgebroken plaatsingen terug te brengen en het risico op secundaire traumatisering te voorkomen door tijdig de risico's bij het pleegkind en/of de risico's bij het pleeggezin in te schatten en door tijdig een veiligheidsplan op te stellen.

Prima Pleegzorg

Prima Pleegzorg is de werknaam van een innovatieplan voor het verbeteren van de pleegzorg binnen de provincie Limburg. De kernbegrippen uit de ambities van *Prima Pleegzorg* zijn:

- Continuïteit: de jeugdige maakt zo weinig mogelijk wisselingen mee in de plek waar hij woont en de mensen die voor hem zorgen.
- Pleegzorg op maat: het is belangrijk om uit te gaan van oplossingen die participanten zelf aandragen, en wanneer nodig in aanvulling daarop hulp in te schakelen.
- Vraaggericht werken vanuit de dialoog: dialoog over antwoorden op de vraag van het kind. Hoe gaan wij het aanpakken, wat moet er gebeuren en wie doet er wat binnen de familie, het sociale netwerk en het pleeggezin. En ten slotte: welke taken blijven er over voor de professionals.
- Eén kind, één gezin, één familie, één plan, één verantwoordelijke! Voor ieder kind komt er één plan waarin alle participanten gezamenlijk besluiten nemen, plannen maken en deze uitvoeren. De participanten rond de jeugdige werken samen in een actieteam.

Bijlage 4: Organisaties en websites over pleegzorg

Organisaties en websites	
Overheid	www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/pleegzorg www.voordejeugd.nl
Pleegzorg Nederland	www.pleegzorg.nl www.pleegkinderen.nl Op deze pagina's zijn ook tips voor boeken voor pleegouders en vakliteratuur voor professionals te vinden.
Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG)	https://vng.nl/onderwerpenindex/jeugd/jeugdhulp/pleegzorg (inclusief verwijzing naar verschillende handreikingen en factsheets)
Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen (NVP)	www.denvp.nl
Nederlands Jeugdinstituut (Nji)	www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/Pleegzorg
Beroepsverenigingen	www.richtlijnenjeugdhulp.nl/pleegzorg
BIJ ONS pleegzorg	www.bijonspleegzorg.nl
WAT?!-krant. Wonen met een ander thuis	www.watkrant.nl
AKJ, vertrouwenspersonen in de jeugdhulp	www.akj.nl
JongWijs	www.jongwijs.org
LOC	www.locjeugd.nl/
Mijn andere thuis	www.mijnanderethuis.nl

Bijlage 5:

Eigen kinderen een vergeten groep?! Tips

Onderstaande tips voor pleegzorgwerkers komen voort uit het project naar Eigen Kinderen van Pleegouders (2018–2020) waarin is informatie opgehaald is uit werkgroepen, literatuur, praktijkonderzoek van Marjolein Split (Youké) en Marieke Klein Entink (entrealindenhout) en focusgroepen met eigen kinderen en pleegouders.

Algemeen

- Wees bewust van de rol en positie van de eigen kinderen en geef hier aandacht aan gedurende gehele proces/ alle fases. Bijvoorbeeld door te praten over pleeggezin en niet over pleegouders.
- Geef aandacht aan positieve punten van pleegzorg voor eigen kinderen. (Zoals het onderdeel van team zijn; vrienden maken; meer begrip voor problemen en tegenslagen van anderen; verantwoordelijkheid leren nemen.)
- Geef erkenning voor wat het van kinderen vraagt om in een gezin met pleegkinderen op te groeien en doe je best om deze kinderen ook te leren kennen als je op bezoek bent.
- Help ouders bij het maken van afspraken, voorafgaand of bij start plaatsing hoe kinderen willen meedenken, meepraten en meebeslissen (afhankelijk van leeftijd, soort plaatsing etc.).
- Organiseer mogelijkheden voor eigen kinderen om vragen te stellen en moeilijkheden en ervaringen te delen. Dit kan met andere eigen kinderen maar ook met een onafhankelijk persoon (dit is niet de pleegzorgwerker of de pleegouder. Bij voorkeur iemand 'buiten' de situatie.)

Bij keuze om pleeggezin te worden

- In de voorbereidingstraining van pleegouders (bijv. STAP) aandacht besteden aan het voorbereiden van de eigen kinderen en de impact op eigen kinderen. Training voor kinderen is niet standaard nodig, maar er zou wel mogelijkheid voor moeten zijn om hier in de voorbereiding aandacht voor te hebben.
- Bij start nieuwe plaatsing, na afronding vorige plaatsing aandacht besteden of ouders en ook de kinderen er aan toe zijn om weer te starten.

Bij start van de plaatsing

- Help pleegouders bij het uitleggen wat de reden is waarom de eigen ouders niet voor het kind kunnen zorgen. Maak een goede afweging maken in wat je wel en niet kunt vertellen over de (achtergrond) van het kind. Hier hoort ook het uitleggen van gedrag bij (waarom reageert het pleegkind anders, hoe ga je daar mee om)
- Bespreek met pleegouders hoe ze de omgeving (school, familie, clubs) van het eigen kind op de hoogte stellen van veranderingen thuis. En hoe ouders in gesprek blijven met de omgeving over de mogelijke reactie van kind.

Tijdens de plaatsing

- Vraag tijdens de plaatsing regelmatig na hoe het gaat en welke gevolgen voor eigen kinderen de komst van het pleegkind heeft (bijvoorbeeld verandering in regels en processen). Dit hoeft niet 1-op-1 met het kind, maar kan ook in gesprek met het gezin. De pleegzorg begeleider is niet per definitie de persoon die hulp kan bieden als die nodig is maar kan wel door 'verwijzen' naar een geschikte partij.
- Houd (via de ouders) en afhankelijk van de leeftijd en rol van het kind de kinderen op de hoogte tijdens plaatsing van de ontwikkeling van het pleegkind en bespreek wat deze kan doen om het pleegkind te helpen (voorbeeld van spelen en vriendjes maken, meenemen naar speelplek). Zo geef je het kind indien gewenst een rol richting het pleegkind.
- Begeleid ouders bij begrenzen tijdens conflict en daarna gezamenlijk reflecteren op de situatie.
- Begeleid pleegouders in het stellen van grenzen bij bezoek van hulpverleners zodat er rust en duidelijkheid in huis is. Grenzen aan geven aan voogden en pleegzorg e.d.

Afronding en volgende plaatsing

- Heb aandacht voor wat beëindigen plaatsing voor het kind betekent (rouw). Help ouders dit uit te leggen richting het kind en het kind daar in te begeleiden. Als dit naast het eigen verdriet van ouders te veel is kan hier hulp voor worden ingezet (niet per definitie door de pleegzorgbegeleider).
- Koppel nog eens terug aan het gezin hoe het met het pleegkind gaat na vertrek, waar woont het kind en bekijk wat de mogelijkheden zijn, indien gewenst van beide kanten om contact te behouden.

Bijlage 6: Verantwoording wijzigingen 2020

Bij de aanpassingen in 2020 zijn we uitgegaan van de bestaande tekst. Er zijn met name woordjes en zinnen aangepast en aangevuld en soms een korte paragraaf toegevoegd. De structuur en hoofdstukindeling zijn hetzelfde gebleven. Hieronder is aangegeven welke thema's waar en op welke manier zijn toegevoegd.

De toevoegingen met betrekking tot eigen kinderen van pleegouders komen voort uit het lopende project naar deze groep kinderen (uitgevoerd door NJi, de NVP, Pi Research en Kinderpostzegels). Er is in dit project met kinderen van pleegouders, pleegouders en professionals gesproken over hun behoeften, goede voorbeelden en de knelpunten die zij ervaren in de praktijk. Over dit thema is beperkt wetenschappelijke literatuur beschikbaar. Andere toevoegingen zijn gebaseerd op nieuwe wetenschappelijke inzichten, ontwikkelingen in het veld, wetgeving en vanuit lopende of afgeronde projecten.

Algemene aanpassingen

- **Term pleeggezin ipv pleegouder:** In de map werd meerdere malen “pleegouders” geschreven. In de gevallen dat hier mee gehele pleeggezin werd bedoeld (dit betreft de pleegouder(s) en eventuele thuiswonende biologische kinderen van de pleegouder en/ of andere pleegkinderen) is dit aangepast naar **pleeggezin**.
- **Term jeugdbeschermers ipv (gezins)voogd):** Wanneer nu over jeugdbeschermers wordt gesproken worden zowel gezinsvoogden als voogden bedoeld. Wanneer dit inhoudelijk relevant is, wordt onderscheidt gemaakt.
- **Term ‘eigen kinderen’:** om eigen kinderen van pleegouders de juiste aandacht te geven is dit in veel gevallen toegevoegd, ook vallen zij onder de termen andere gezinsleden en andere (pleeg)kinderen genoemd.
- **Breakdowncijfers:** In de map werd op meerdere plekken naar onderzoeken verwezen met cijfers over breakdowns. Deze cijfers variëren van 25-50% en zijn sterk afhankelijk van de manier waarop deze zijn onderzocht. Op pagina 111 is dit kort toegelicht en wordt er verder in de methodiek niet over cijfers gesproken aangezien deze moeilijk te vergelijken zijn.
- Spel en taalfoutjes zijn eruit gehaald.

Inhoudelijke aanpassingen

- **Nieuwe wetgeving** verlengde pleegzorg tot 21 jaar
- **Trauma sensitief opvoeden**
- **Rol van de pleegzorg begeleider tov eigen kinderen:** Hierover is toegevoegd dat het in sommige gevallen ook nodig is om de eigen kinderen van pleegouders te ondersteunen gedurende de pleegzorgplaatsing, bijvoorbeeld in het omgaan met probleemgedrag van het pleegkind. In samenspraak met de pleegouders kan de pleegzorgbegeleider hier de pleegouders in ondersteunen zelf de begeleiding te bieden aan het kind, andere mogelijkheid is om dit samen met de pleegouders te doen of een andere partij te betrekken die het kind kan helpen.
- **Technieken en middelen:** zijn niet aangepast voor eigen kinderen echter wel genoemd dat veel van de technieken en middelen ook met hen samen ingezet kunnen worden. Verder zijn hier 3 nieuwe technieken toegevoegd, namelijk:
 - Taxeren in rondes
 - Gebruikmaken van spontane momenten
 - Vergroten copingsvaardigheden gezinsleden
- **Gezamenlijke wereld:** expliciet genoemd dat een onderdeel van de gezamenlijke wereld ook het oog hebben voor contact tussen pleegkind en andere gezinsleden.
- **Risicofactoren breakdown:** hierover is nieuwe literatuur beschikbaar (o.a. meta-analyse van Konijn et. al., 2019).
- **Fase 0 voorbereiding**
 - Aandacht voor eigen kinderen in voorbereiding plaatsing: specifiek benoemd als aandachtspunt. Aan pleegouders zelf de afweging op welke manier eigen kinderen betrokken worden.
 - Eigen kinderen kunnen ook uitgenodigd worden voor het kennismakings- en plaatsingsgesprek

- Eigen kinderen kunnen een rol spelen in het wegwijs maken van het pleegkind in het gezin (uitleg ritme, regels en afspraken in het gezin)
- Voorbereiden school en netwerk van eigen kinderen over komst van eigen kind
- **Fase 1 goede start**
 - Vast punt in agenda overleg met pleegouders: hoe gaat het met alle gezinsleden?
 - Bij de regelmatige gesprekken met pleegouders ook aandacht voor effect van de plaatsing op eigen kinderen. Kan ook gekozen worden kinderen bij gesprek te hebben of zelfs dat kind eigen gesprek heeft met pleezorgbegeleider.
- **Fase 2 helder perspectief**
 - Toegevoegd dat bij de besluitvorming ook rekening wordt gehouden met de mogelijke impact op het welzijn van de eigen kinderen.
- **Fase 3 terug naar huis versus lang verblijf in pleeggezin**
 - Bij het afscheid worden ook eigen kinderen betrokken. Dit kan de pleegouder zelf doen, of de pleezorgbegeleider kan hierin begeleiden
 - Ook is informatie opgenomen uit het onderzoek naar stoppen van pleegouders
- **Fase 4 vervolgondersteuning**
 - Vervolgondersteuning is nodig voor het gehele gezin. Er is een paragraaf over vervolgondersteuning aan andere (pleeg)kinderen bij breakdown.